

Kókai-Kunné Dr. Szabó Ágnes Katalin

**A növényfajta-oltalomtól az
eredetvédelemig**

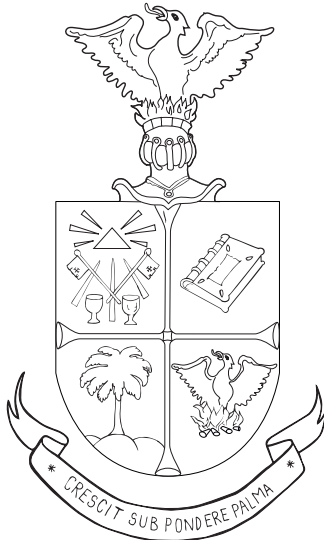
Jog és Állam

36. szám

Kókai-Kunné Dr. Szabó Ágnes Katalin

A növényfajta-oltalomtól az eredetvédelemig

Az agrártermelést érintő szellemi
tulajdonvédelmi kérdések

Budapest, 2021

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

© Szerző, 2021

A Jog és Állam sorozat szerkesztőbizottságának tagjai:

Prof. Dr. Domokos Andrea – Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér

Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter – Prof. Dr. Rixer Ádám

Dr. habil. Szuchy Róbert

Sorozatszerkesztő:

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér

Olvasószerkesztő:

Nagy Lenke

ISBN 978-615-5961-71-7

ISSN 1787-0607

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	17
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	19
BEVEZETÉS	21
I. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA	29
1. Nemesítés és növényfajta-oltalom	29
1.1. <i>A nemesítési módszerek változása, géntechnológia, biotechnológia</i>	<i>29</i>
1.2. <i>A növényfajta-oltalom</i>	<i>32</i>
2. A növényfajták oltalmára létesült nemzetközi egyezmény (UPOV)	33
2.1. <i>Az UPOV Egyezmény</i>	<i>33</i>
2.2. <i>Az UPOV Egyezmény tagállamai</i>	<i>34</i>
2.3. <i>Az UPOV Egyezmény szervei</i>	<i>37</i>
2.4. <i>Az UPOV tevékenysége</i>	<i>38</i>
3. A növényfajta-oltalom feltételei az UPOV Egyezmény alapján	39
3.1. <i>A növényfajta-oltalom feltételei</i>	<i>39</i>
3.1.1. <i>A növényfajta újdonsága</i>	<i>40</i>
3.1.2. <i>A növényfajta-oltalom biológiai feltételei</i>	<i>40</i>
3.1.3. <i>A fajtanév</i>	<i>41</i>
4. Az UPOV Egyezmény módosításai, az 1991. évi módosítás	42
4.1. <i>Az UPOV Egyezmény módosításai</i>	<i>42</i>
4.2. <i>Az UPOV Egyezmény 1991. évi módosítása</i>	<i>43</i>
4.2.1. <i>Az oltalomban részesítendő növényteni nemzettségek és növényfajok száma</i>	<i>43</i>
4.2.2. <i>A kettős oltalom tilalma</i>	<i>45</i>
4.2.3. <i>A növényfajta-oltalom tartalma</i>	<i>45</i>
4.2.4. <i>A lényegében származtatott fajta szabályozása az UPOV Egyezményben</i>	<i>48</i>

4.2.5. Kivételek a növényfajta-oltalomból eredő kizárólagos rendelkezési jog alól	49
4.2.5.1. A nemesítői kedvezmény	50
4.2.5.2. A mezőgazdasági mentesség	50
5. A TRIPS Megállapodás	53
5.1. A növényfajta-oltalomra vonatkozó szabályok a TRIPS Megállapodásban	55
Jogforrások	56
Melléklet	56

II. A KÖZÖSSÉGI NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM	61
1. A közösségi növényfajta-oltalmi jogok	61
1.1. A Közösségi Növényfajta-Hivatal	61
2. Bejelentés közösségi növényfajta-oltalom iránt és a bejelentés elbírálása	62
2.1. A kérelem alaki vizsgálata	63
2.2. A kérelem érdemi vizsgálata, fajtakísérletek	64
2.3. A fajtanévre vonatkozó szabályok j	66
2.3.1. A fajtanév Európai Unió területén való használatának jogi akadályai	66
2.3.2. Félvezető tartalmú fajtaelnevezések	67
3. A Közösségi Növényfajta-Hivatal határozatai	68
3.1. Határozathozatal	68
3.2. Fellebbezés és kifogás benyújtása	68
3.3. Kényszerengedély megadása	70
3.4. A közösségi növényfajta-oltalmi jogok semmissége	71
3.5. A közösségi növényfajta-oltalom törlése	71
4. A közösségi növényfajta-oltalom	72
4.1. A közösségi növényfajta-oltalom időtartama	72
4.2. A közösségi növényfajta-oltalom tartalma	73
4.2.1. A lényegében származtatott fajta szabályozása az UPOV Egyezményben és a 2100/94/EK rendeletben	74
4.3. Kivételek a növényfajta-oltalom alól	75
4.3.1. A nemesítői kedvezmény	76
4.3.2. A mezőgazdasági mentesség	76

4.3.2.1. <i>A mezőgazdasági mentességhez kapcsolódó adatszolgáltatási kötelezettség</i>	79
5. Az uniós oltalom és a nemzeti oltalom viszonya	82
6. A Brexit hatása a közösségi növényfajta-oltalomra	82
Jogforrások	84
III. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM HAZAI SZABÁLYOZÁSA	85
1. A hazai iparjogvédelmi szabályozás	85
2. A növényfajták szabadalmi oltalma	86
2.1. <i>Az 1969 - 1995 közötti időszak</i>	86
2.2. <i>Az 1995 – 2002. közötti időszak</i>	90
3. A sui generis növényfajta-oltalom bevezetése 2003-ban	91
3.1. <i>A növényfajta-oltalom feltételei</i>	92
3.1.1. <i>A növényfajta-újdonsága</i>	92
3.1.2. <i>A növényfajta-oltalom biológiai feltételei</i>	93
3.2. <i>A fajtanevre vonatkozó szabályok</i>	94
3.3. <i>A növényfajta-oltalom időtartama</i>	95
3.4. <i>A növényfajta-oltalom tartalma</i>	96
3.4.1. <i>A kizárólagos hasznosítási jog alóli kivétel</i>	96
3.4.2. <i>A mezőgazdasági mentesség szabályozása a szabadalmi törvényben</i>	97
3.4.3. <i>A növényfajta-oltalomból eredő díjigény</i>	101
3.4.3.1. <i>A növényfajta-oltalomból eredő díjigény érvényesítése</i>	102
3.5. <i>A nemesítő díjazására vonatkozó szabályok a szabadalmi törvényben</i>	103
Jogforrások	104
IV. A NÖVÉNYFAJTÁK ÁLLAMI ELISMERÉSE, MINT „OLTALOM”	107
1. A fajtahasználati díjra vonatkozó szabályozás változásai ..	108
1.1. <i>A nemesítők díjazásának szabályozása</i>	108
1.2. <i>A fajtahasználati díj és a találmányhasznosítási díj kapcsolata</i>	112
2. A növényfajták szabadalmi oltalma és az állami elismerés	112

3. A fajtajogosult fogalma	114
3.1. A fajtajogosult fogalma az 1996. évi vetőmag törvényben	114
3.2. Az Alkotmánybíróság 9/2001. (III.23.) AB határozata	115
4. Az állami elismerés fajtaoltalomként való értékelése	118
V. A NÖVÉNYFAJTÁKRA VONATKOZÓ HAZAI SZABÁLYOZÁS	121
1. A magyarországi fajtakísérletezés	122
1.1. A hazai fajtakísérletezés kialakulása és intézményei	122
1.2. A növényfajták állami elismerésének szabályozása az EU csatlakozás előtt	125
2. A növényfajták állami elismerésének szabályozása	126
2.1. A növényfajták állami elismerésének szabályai	126
2.2. A genetikailag módosított növényfajták állami elismerésének speciális szabályai	131
2.3. A Nemzeti Fajtajegyzék	132
2.4. Az állami elismerésben részesített növényfajták fajtafenntartása	133
3. A szaporítóanyag minősítés szabályozása	134
3.1. A szaporítóanyagok előállításának szabályai	134
3.2. A vetőmag előállításához szükséges védőtávolság érvényesítése	137
3.2.1. A védőtávolság érvényesítése szerződés alapján	138
3.2.2. A védőtávolság érvényesítése vetőmag szaporítási zárt körzet létrehozásával	139
4. A géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett vetőmagra vonatkozó tilalmak és jogkövetkezmények	140
4.1. A géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett vetőmag	140
4.2. A vetőmag GMO mentességének ellenőrzése	141
4.2.1. Minőségvédelmi bírság kiszabása	142
5. A növénytermesztési hatóságok közötti hatáskörmegosztás	143
Jogforrások	148

VI. A GÉNTÉCHNOLÓGIA UNIÓS ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁSA	151
1. A géntechnológiai tevékenység uniós szabályozása	151
1.1. <i>A géntechnológiával módosított szervezetek kibocsátásának engedélyezése</i>	151
1.2. <i>A védzáradéki eljárás</i>	154
1.3. <i>A 2001/18/EK irányelv módosított rendelkezései</i>	154
1.3.1. <i>A tagállamok döntéshozatali lehetőségei</i>	155
2. A géntechnológiával módosított élelmiszerek és takarmányok	156
3. A génszerkesztés – az Európai Unió Bíróságának a C-528/16. számú ügyben hozott ítélete	157
3.1. <i>A 2001/18/EK irányelv vitatott rendelkezései</i>	158
3.2. <i>A Főtanácsnok véleménye</i>	159
3.3. <i>A Bíróság ítélete</i>	161
3.4. <i>A génszerkesztéssel kapcsolatos szakmai vélemények</i>	161
3.5. <i>Az EU Bizottságának tanulmánya az új géntechnológiai technikák uniós jog szerinti jogállásáról</i>	163
4. A géntechnológiai tevékenység hazai szabályozása	165
4.1. <i>A géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény</i>	165
4.2. <i>A védzáradéki eljárás</i>	167
4.3. <i>Az egymás melletti termesztés engedélyezése, koegzisztencia</i>	168
5. A géntechnológiai tevékenység ellenőrzése	171
5.1. <i>A géntechnológiai hatóságok</i>	171
5.2. <i>Az egymás mellett termesztés során okozott károkért való felelősség</i>	173
5.3. <i>A géntechnológiai tevékenységből eredő károkért való felelősség</i>	173
5.4. <i>Géntechnológiai bírság megállapítása</i>	173
5.5. <i>Büntetőjogi jogkövetkezmények</i>	174
Jogforrások	175

VII. NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM, SZABADALOM, BIOTECHNOLÓGIA	177
1. Növényfajta-oltalom – szabadalom	177
1.1. <i>A kettős oltalom tilalmától a növény szabadalomig</i>	180
2. A biotechnológia fejlődésének hatása a növényfajta-oltalomra	182
3. A biotechnológiai találmányok uniós oltalma	185
3.1. <i>A 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv</i>	185
3.2. <i>A lényegében biológiai minősülő eljárás</i>	187
3.3. <i>A növények és állatok szabadalmi oltalma</i>	188
4. A biotechnológiai találmányok hazai szabályozása	191
Jogforrások	193
VIII. NEMZETKÖZI SZABADALMI EGYEZMÉNYEK	195
1. Az Európai Szabadalmi Egyezmény	195
1.1. <i>A lényegében biológiai eljárások szabadalmi oltalmának tilalma</i>	196
2. Az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatának módosítása	197
3. Az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlatának hatása	198
3.1. <i>A biotechnológiai találmányok európai szabadalmi oltalom iránti bejelentéseinek alakulása</i>	198
3.2. <i>A növényfajtákat érintő szabadalmak vitatott kérdései</i>	203
4. Szabadalom kontra növényfajta-oltalom	205
4.1. <i>A Syngenta szabadalmi bejelentései</i>	206
4.2. <i>A Novartis ügy</i>	210
4.2.1. <i>A Novartis II. ügy</i>	211
4.3. <i>A Brokkoli ügy</i>	211
4.3.1. <i>A Brokkoli 2007 ügy</i>	212
4.4. <i>A Lubrizol hibridnövény</i>	213
4.5. <i>A Növényi sejtek/Plant Genetic Systems ügy</i>	214
5. Tiltakozás az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlata ellen	215
5.1. <i>Tiltakozás az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalom elbírálási gyakorlata ellen</i>	215

5.2. A „No Patents on Seeds” tiltakozás a növényfajták szabadalmi oltalma ellen	217
5.3. Az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalom elbírálási gyakorlatának megváltozása	219
5.4. A növénycsoportra kiterjedő szabadalom vitatott kérdései	220
6. A Szabadalmi Együttműködési Szerződés	221
7. Az egységes hatályú európai szabadalom	222
7.1. Az egységes hatályú európai szabadalomra vonatkozó szabályozás rendszere	222
7.2. A nemesítői kedvezmény szabályozása	224
7.3. Az egységes hatályú szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködésre vonatkozó uniós rendeletek	225
7.4. Az Alkotmánybíróság XI/1514/2017. határozata	227
7.5. A német Alkotmánybíróság döntése és a Brexit hatása	227
Jogforrások	227
IX. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM A NEZETKÖZI EGYEZMÉNYEKBEK	229
1. A genetikai anyagok megőrzése	229
2. A Biológiai Sokféleség Egyezmény	231
2.1. A Biológiai Sokféleség Egyezmény szellemi tulajdonvédelmi összefüggései	233
2.2. Az UPOV Egyezmény és a Biológiai Sokféleség Egyezmény kapcsolódási pontjai	236
3. A Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódó jegyzőkönyvek	237
3.1. A Nagojai Jegyzőkönyv	237
3.2. A Cartagena Jegyzőkönyv	241
3.2.1. A Nagojai - Kuala Lumpur-i kiegészítő Jegyzőkönyv	243
4. Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló FAO Egyezmény	245
Jogforrások	248

X. A GENETIKAI ERŐFORRÁSOK ÉS A HAGYOMÁNYOS TUDÁS	251
1. A hagyományos tudás hasznosítása és védelme	251
1.1. <i>A WIPO Kormányközi Bizottság tevékenysége</i>	252
1.2. <i>A hagyományos tudás szabályozása az egyes államokban</i>	254
2. A mezőgazdasági termelők jogai (Farmer jogok)	255
2.1. <i>Tegyünk a sokféleségért</i>	258
2.2. <i>A La Via Campesina Mozgalom</i>	258
2.3. <i>A Slow Food „Komótos étkezés” Mozgalom</i>	259
3. A hagyományos tudás védelme hazánkban	260
3.1. <i>Hagyományok – Ízek - Régiók</i>	260
3.2. <i>A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról</i>	260
3.3. <i>Nemzeti értékek, hungarikumok az agrárágazatban</i>	262
4. A genetikai anyagok megőrzésére vonatkozó hazai szabályaink	263
4.1. <i>A biológiai sokféleség megőrzésére vonatkozó szabályok az Alaptörvényben</i>	263
4.2. <i>A genetikai anyagok megőrzésére vonatkozó hazai szabályok</i>	263
4.3. <i>A hazai génbanki tevékenység</i>	265
5. A tájfajták termesztésére vonatkozó uniós és hazai szabályozás	266
5.1. <i>A XXI. század kihívásai és a tájfajták szerepe</i>	266
5.2. <i>A Kokopelli ügy</i>	268
Jogforrások	269
XI. AZ EREDETMEGJELŐLÉSEK NEMZETKÖZI OLTALMA	271
1. A földrajzi árujelzők szabályozása a TRIPS Megállapodásban	272
1.1. <i>A TRIPS Megállapodás és a földrajzi árujelzők uniós oltalma</i>	273
2. Az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára létesült Lisszaboni Megállapodás és Genfi Szövege	274
2.1. <i>A Lisszaboni Megállapodás</i>	274

2.2. <i>A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege</i>	276
2.2.1. <i>A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege</i> <i>szerinti nemzetközi lajstromozás</i>	279
3. Az agrártermékek eredetmegjelöléseinek, földrajzi jelzéseinek uniós oltalma és nemzetközi lajstromozása	280
Jogforrások	282

XII. AZ AGRÁRTERMÉKEK FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐINEK UNIÓS

OLTALMA	283
1. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelölései és földrajzi jelzései uniós oltalmának szabályozása	283
1.1. <i>Az 1992. évi szabályozás</i>	283
1.2. <i>A 2006. évi új rendeletek megalkotása</i>	285
1.3. <i>A 2012. évi szabályozás</i>	285
2. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma	286
2.1. <i>A borászati termékei eredetmegjelöléseinek, földrajzi</i> <i>jelzéseinek uniós oltalma</i>	286
3. A szeszes italok földrajzi jelzéseinek uniós oltalma	289
4. Az ízesített borok földrajzi jelzéseinek uniós oltalma	290
5. Az uniós eredetvédelmi rendszerek	290
5.1. <i>Uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi</i> <i>jelzések az EU-ban</i>	294
6. Az EU és harmadik országok közötti szabadkereskedelmi megállapodásokban lévő magyar földrajzi árujelzők	295
7. Hagyományos különleges termék uniós bejegyzése	296
8. Minőségre utaló választható kifejezések	296
9. A Brexit hatása	297
Jogforrások	299

XIII. AZ UNIÓS OLTALOM IRÁNTI EJÁRÁS

1. Az uniós oltalom iránti eljárás nemzeti szakasza	303
1.1. <i>A kérelem benyújtása</i>	303

1.2. A kérelem benyújtója	304
1.3. A termékleírás	305
1.3.1. Termékleírás a borok esetében	306
1.4. A kérelem elbírálása – átmeneti nemzeti oltalom	306
2. Az uniós oltalom iránti eljárás uniós szakasza	307
3. Az oltalom tartalma	307

XIV. A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK UNIÓS OLTALMÁNAK NEMZETI

SZABÁLYOZÁSA	309
1. Az agrártermékek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései uniós oltalma hazai szabályozásának meghatározó korszakai	309
2. A borászati termékek eredetvédelmének borjogi szabályai	313
2.1. A védett eredetű borok szabályozása	313
2.2. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma	315
2.3. A szőlészetről és borászatról szóló 2020. évi CLXIII törvény	316
3. A „Pálinka” földrajzi jelzés uniós oltalma	317
3.1. A pálinkáról, a törkölypálinkáról és a Pálinka Nemzeti Tanácsról szóló 2008. évi LXXIII. törvény	318
4. A 2015-ben elindított Eredetvédelmi program eredményei	319
5. Hagyományos különleges termékek	320
6. Az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel és földrajzi jelzéssel rendelkező termékek ellenőrzése	321
7. A mezőgazdasági rendeltetésű földek forgalmának szabályai az eredetvédelmi oltalommal összefüggésben	322
Jogforrások	324

XV. A MINŐSÉGRENSZEREK SZEREPE A VIDÉKFEJLESZTÉSBEN

1. A minőségrendszerek uniós szabályozása	327
2. Az uniós minőségrendszerek	330
2.1. Az agrártermékek uniós eredetvédelmi rendszerei	330

2.2. <i>Az uniós nyilvántartásba bejegyzett hagyományos különleges termékek</i>	330
3.3 <i>Az ökológiai termelés</i>	331
3. A nemzeti és az önkéntes minőségrendszerek szabályozása	332
3.1. <i>A nemzeti és az önkéntes minőségrendszerek uniós szabályozása</i>	332
3.2. <i>A minőségrendszerek elismerésére vonatkozó hazai szabályozás</i>	333
3.3. <i>Az első hazai nemzeti minőségrendszer a Kiváló Minőségű Élelmiszer (KMÉ)</i>	334
3.4. <i>A hazai szabályozás és a vonatkozó uniós rendelkezések közötti különbség</i>	336
Jogforrások	339
XVI. VÉDJEGYEK, VÉDJEGYPROGRAMOK	341
1. Az Agrárminisztérium védjegyprogramjai	341
1.1. <i>A Kiváló Minőségű Sertéshús (KMS)</i>	341
1.2. <i>Minőségi Magyar Hal</i>	342
1.3. <i>Hagyományok – Ízek – Régiók program</i>	342
1.4. <i>A Hungarikum védjegy</i>	343
2. Egyes önkéntes megkülönböztető megjelölések élelmiszereken történő használatáról szóló 74/2012. (VII. 25.) VM rendelet	344
3. A GMO mentességre utaló jelölés	345
4. Nemzeti parki termék védjegy	347
5. Helyi termékek védjegyei	347
6. Aranyszalag	349
Jogforrások	349
XVII. AZ IPARJOGVÉDELMI OLTALOM ÉS JOGÉRVÉNYESÍTÉS	351
1. A növényfajta-oltalomból eredő jogérvényesítés szabályai	352
1.1. <i>A közösségi növényfajta-oltalom bitorlása</i>	352
1.2. <i>A Nadorcott ügy</i>	353

1.3. <i>A nemzeti növényfajta-oltalom bitorlása esetén érvényesíthető igények</i>	355
2. Az ipajogvédelmi oltalom bitorlásának megállapítása iránti eljárás hazai szabályozása	355
2.1. <i>Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem</i>	356
2.2. <i>A bitorlás esetén érvényesíthető polgári jogi igények</i>	357
3. Szellemi tulajdonjogok megsértése esetén a bírósági végrehajtás szabályai	359
4. A bitorlás szabálysértési következményei	360
5. A bitorlás büntetőjogi következményei	360
6. A bitorlás vámjogi következményei	362
7. A borászati termékek hamisításának borjogi jogkövetkezményei	362
Jogforrások	363
ÖSSZEGZÉS	365
IRODALOMJEGYZÉK	370

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Rövidítés	Jelentés
Ákr	2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
ASSINSEL	Növénynemesítők Nemzetközi Szövetsége
CBD	Az 1995. évi LXXXI. törvénnyel kihirdetett Biológiai Sokféleség Egyezmény (Convention of Biological Diversity)
COGECA	Mezőgazdasági Szövetkezetek Általános Bizottsága (Comite General de la Cooperation Agricole de l'Union Européenne)
COPA	Mezőgazdasági Szakmai Szervezetek Bizottsága Comité des Organisations Professionelles Agricoles de l'Union Européenne)
CPVO	Közösségi Növényfajta-Hivatal (Franciaország, Angers) (Community Plant Variety Office)
DNS	Dezoxiribonucleinsav – a genetikai információt tároló összetett molekula
DUS	Megkülönböztethetőség, egyneműség, állandóság – a növényfajta-oltalom biológiai feltételei (Distinctness, Uniformity, Stability)
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szövetsége
EUIPO	EU Szellemi Tulajdoni Hivatala (Spanyolország, Alicante) (European Union Intellectual Property Office)
EUMSZ	Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés
FAO	ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezete
FAO Egyezmény	Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló, Rómában, 2001. november 3-án elfogadott nemzetközi Egyezmény kihirdette a 358/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet

FSS	Saját felhasználású vetőmag (Farm save seed)
HÍR Gyűjtemény	Hagyományok – Ízek – Régiók Gyűjtemény Magyarország genetikai és gasztronómiai öröksége
GMO	Géntechnológiával módosított szervezet (genetically modified organism)
KMÉ	K.M.É. Kiváló Minőségű Élelmiszer”
MgSzH	Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal
MSZH	Magyar Szabadalmi Hivatal (az SZTNH jogelődje)
NÉBIH	Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal
OTH	Országos Találmányi Hivatal
SZTNH	Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
TRIPS Megállapodás	Az 1998. évi IX. törvénnyel kihirdetett, az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított Kereskedelmi Világszervezet (WTO) létrehozó Marrakesh-i Egyezmény 1/C mellékletében foglalt, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló Megállapodás (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)
TK	Hagyományos tudás (traditional knowledge)
UPOV	Új Növényfajták Oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény (Union internationale pour la Protection des Obtentions Végétales)
WIPO	Az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organisation)
WTO	Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organization)

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. **táblázat** A növényfajta-oltalom feltételei, tartalma és az oltalom időtartama
2. **táblázat** Az oltalomban részesítendő növénytani nemzetségek és növényfajok száma
3. **táblázat** A nemesítői jog tartalmának változása az UPOV Egyezményben
4. **táblázat** A Top 10 UPOV tagállam a benyújtott oltalom iránti kérelmek alakulása szerint
5. **táblázat** A Top 10 UPOV tagállam az oltalmat kérelmezők lakóhelye, székhelye szerint
6. **táblázat** A Top 10 UPOV tagállam a megadott oltalmak szerint
7. **táblázat** A kérelmek régiónkénti alakulása
8. **táblázat** A növényfajta-oltalom időtartamának szabályozása
9. **táblázat** A lényegében származtatott fajtákra vonatkozó szabályok
10. **táblázat** A megkülönböztethetőség fogalma
11. **táblázat** A magyar nemzeti növényfajta-oltalom és a közösségi növényfajta-oltalom
12. **táblázat** A nemesítők díjazására vonatkozó szabályok változása
13. **táblázat** Az állami elismerésben részesíthető fajta fogalma
14. **táblázat** A fajtaminősítést végző hatóság átszervezései
15. **táblázat** Az állami elismerés feltételei
16. **táblázat** A megkülönböztethetőség fogalma – a közismertség időpontja szempontjából
17. **táblázat** A növénytermesztési hatóságok hatásköre
18. **táblázat** A növénytermesztési hatóságok hatásköre és illetékességi területe
19. **táblázat** A géntechnológiai hatóságok hatásköre
20. **táblázat** A szabadalmi oltalom és a növényfajta-oltalom összehasonlítása
21. **táblázat** Növényekre vonatkozó szabadalmi oltalom iránti bejelentések

- 22. táblázat** A növényfajták száma az európai szabadalmi oltalom iránti bejelentésekben
- 23. táblázat** Biotechnológiai találmányok európai szabadalmi oltalom iránti bejelentése és a megadott szabadalmak
- 24. táblázat** Az egyes nemzetközi egyezményeknek a genetikai erőforrásokra vonatkozó rendelkezései
- 25. táblázat** Biológiai Sokféleség Egyezmény és a FAO Egyezmény főbb rendelkezéseinek összehasonlítása
- 26. táblázat** A hagyományos tudás szabályozása
- 27. táblázat** A Lisszaboni Megállapodás alapján jelenleg is nemzetközi oltalom alatt álló eredetmegjelölések az agrárágazatban
- 28. táblázat** Lisszaboni Megállapodás és a Genfi Szöveg Szerződő felei
- 29. táblázat** A Lisszaboni Megállapodás és a Genfi Szöveg szerinti fogalmak
- 30. táblázat** Az uniós eredetvédelmi rendszerek oltalmi formái
- 31. táblázat** Az oltalom alatt álló eredetmegjelölés/földrajzi jelzés és a hagyományos különleges termék bejegyzése
- 32. táblázat** A földrajzi árujelző nemzeti oltalma, majd uniós oltalma iránti kérelem elbírálásának szabályozása
- 33. táblázat** A Kalocsai fűszerpaprika előállítás eltérően meghatározott földrajzi területe
- 34. táblázat** Az uniós szabályozás szerinti minőségrendszerek
- 35. táblázat** Az önkéntes minőségrendszerek jellemzői
- 36. táblázat** Helyi termék védjegyek

BEVEZETÉS

Ez a könyv az agrártermelést érintő szellemi tulajdonvédelmi kérdések összefüggéseinek bemutatására irányul a „növényfajta-oltalomtól az eredetvédelemig”. A könyv alapját a PhD értekezésem képezi. Amikor jelentkeztem a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolába az iparjogvédelmi oltalmak agrárpolitikai összefüggéseinek kutatását terveztem. Végül is a kutatási témám a növényfajták biológiai sajátosságaihoz igazodó sui generis iparjogvédelmi oltalom, a növényfajta-oltalom és a növényfajták nemesítéséhez, termesztéséhez kapcsolódó jogi kérdések, uniós és hazai szabályozásának témakörére „szűkült”. Szakmai pályafutásom során a növényfajta-oltalom mellett az első közösségi rendelet hatályba lépésétől kezdődően elmélyülten foglalkozom az agrártermékek eredetvédelmi oltalmával is.

A genetikai erőforrások és az azokhoz kapcsolódó hagyományos tudás hasznosítása teremti meg a szellemi tulajdonvédelem és a Biológiai Sokféleség Egyezmény közötti kapcsolatot nemcsak a növényfajta-oltalom és a szabadalom, hanem az eredetvédelem szempontjából is. A könyv fejezetei az egyes iparjogvédelmi oltalmi formák szabályozásának alakulását, a szakmai viták aktuális kérdéseit elemezve ismertetik a szerzőteágazó, de számos kérdésben mégis kapcsolódó szabályrendszert. Az egyes szabályozási rendszereket bemutató időutazás napjaink kihívásaira is ráirányítja a figyelmet.

A könyv a növényfajták oltalmával kapcsolatos jogi szabályozás alakulása szempontjából meghatározó, 60 évvel ezelőtt 1961-ben Párizsban aláírt, majd 30 évvel ezelőtt 1991-ben módosított, a növényfajták oltalmára létesült nemzetközi egyezményből (International Union for the Protection of New Varieties of Plants) (a továbbiakban: UPOV Egyezmény) kiindulva ismerteti a növényfajta-oltalom nemzetközi, uniós és hazai szabályozását.

A növényfajta-oltalom önálló iparjogvédelmi formaként való nemzetközi szabályozása jelentős lépés volt az iparjogvédelem területén. Számos elemzés a növényfajta-oltalmat a szabadalommal összehasonlítva

„gyengébb” tartalmú oltalomnak tekinti, részben az újdonság feltételei és részben a jogosult rendelkezési jogát korlátozó nemesítői kedvezmény és mezőgazdasági mentesség miatt.

Az UPOV Egyezmény jelentősége évről évre nő. Az UPOV Egyezmény szervei az elmúlt évtizedek során jelentős munkát végeztek annak érdekében, hogy a tagállamok a növényfajta-oltalom szabályozásának harmonizált rendszerét alakítsák ki. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege határozta meg a közösségi növényfajta-oltalomról szóló, 1994. július 27-ei 2100/94/EK rendelet tartalmát is. (I-II. fejezet)

Magyarországon a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény 1970. január 1-jei hatályba lépésétől kezdődően lehetőség volt – az UPOV Egyezményben meghatározott, a növényfajtakra vonatkozó feltételek szerint – valamennyi növényfajta szabadalmaztatására. Magyarország 1983-ban csatlakozott az UPOV Egyezményhez. A növényfajtak iparjogvédelmi oltalma szempontjából jelentős lépés volt Magyarország 2003. január 1-jei hatállyal való csatlakozása az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegéhez és a sui generis növényfajta-oltalmi rendszer bevezetése. (III. fejezet)

A növénynemesítés célja a gazdasági és a fogyasztói igényeknek megfelelő új fajták létrehozása. Az új növényfajtak termesztéséhez szükséges az állami elismerés, a szaporítóanyagok minősítésének és forgalmazásának szabályozása. Az állami elismerés és a vetőmag forgalmazás területén végzett kutatásom egyik központi kérdése volt az állami elismerésre vonatkozó hazai jogszabályok oltalmi tartalmú rendelkezéseinek átfogó elemzése. A hazai szakmai gyakorlat a 2000-es évekig az állami elismeréshez kapcsolódó díjazási és elismerési rendszert „növényfajta-oltalomnak” tekintette. Ez indokolja az állami elismerésben részesített új növényfajtak után járó fajtajutalék és fajtahasználati díj szabályozásának kronológiai bemutatását.

A megfelelő növényfajta kiválasztása és a minősített vetőmag használata meghatározza a növénytermesztés eredményességét. A növényfajtak termesztetősége szempontjából fajtakísérletekben kell vizsgálni az adott fajta élettani tulajdonságait és egyes növényfajok esetében a gazdasági értéket. A hazai fajtakísérletezés több mint 125 éves múlttal, a magyar vetőmag minősítési rendszer pedig több mint 140 éves múlttal

rendelkezik. Méltán vagyunk büszkéek az eddig elért eredményeinkre. A jövőben kiemelkedően fontos az új kihívásoknak való megfelelés. A növényfajtákra vonatkozó hazai szabályozást történeti áttekintéssel és a közigazgatási rendtartási szabályok változásának elemzésével mutatom be. (IV-V. fejezet)

A növényfajták nemesítési módszerei a XIX. század közepe óta a tudományos felfedezések és a technika fejlődésének eredményeként alapvetően megváltoztak. Hosszú út vezetett a hagyományos nemesítési eljárásoktól a génszerkesztésig. Az Alaptörvény a Szabadság és felelősség részben a XX. cikkben deklarálja a testi és lelki egészséghez való jogot. „E jog érvényesülését Magyarország többek között a genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő”. Hazánk GMO mentességének megőrzése érdekében 2011-ben szigorú ellenőrzési szabályok léptek hatályba a hagyományos vetőmagok forgalomba hozatalával kapcsolatban. Magyarországon az Alaptörvény rendelkezései, a GMO mentességünkre figyelemmel kialakított jogszabályi környezet és a megtett intézkedések következtében tilos géntechnológiával módosított növényt termesztetni. A géntechnológiával módosított növények természetességére vonatkozó kérdéseket a géntechnológiai tevékenység uniós és hazai szabályai alapján ismertetem. (VI. fejezet)

A növényfajta-oltalom és a biotechnológiai találmányok szabadalmi oltalma közötti kapcsolat feltárása, a két különböző iparjogvédelmi oltalmi forma elhatárolása, a biotechnológia, valamint a növénynemesítési technikák fejlődése élénk (heves) szakmai, társadalmi vitákat vált ki. A biotechnológia fejlődésével kapcsolatos, nagy kockázattal járó, jelentős összegű befektetést igénylő kutatás és fejlesztés megfelelő jogi oltalom iránti igényét tükrözi a biotechnológiai találmányok oltalmáról szóló, 1998. július 6-ai, 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, amelynek hatálybalépése hatással volt az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlatára. Az egy növénycsoportot átfogó biotechnológiai találmányok szabadalmi oltalma és a növényfajta-oltalom kumulálódása új kérdéseket vet fel. A XXI. század második évtizedére nyilvánvalóvá vált, hogy az új nemesítési technikák megkérdőjelezik a szabadalom

és a növényfajta-oltalom elhatárolása szempontjából az 1960-as évek elején kialakított szabályok alkalmazhatóságát. A XX. század utolsó évtizedének kezdetéig a mikrobiológiai eljárások alkalmazása során egyértelmű volt az ipari tevékenység és a „lényegében biológiai eljárás” elhatárolása. Az in vitro nemesítés elterjedésével, a DNS szekvenálásának lehetővé válásával, a szintetikus biológia kialakulásával a növénynemesítés területén kérdésessé vált, hogy egy biológiai folyamatba történő emberi beavatkozás eredményeképpen a folyamat a szabadalmazhatóság szempontjából „iparivá” válik-e? A kutatás során elemzett szabadalmi igénypontok rámutatnak arra, hogy a növénycsoportra kiterjedő biotechnológiai találmányok túl tág igénypontjai milyen mély terjedelmű rendelkezési jogot adnak az oltalom jogosultjának. Kérdés, hogy hol a határa az élettudományokban a szabadalmi oltalomból eredő kizárólagos rendelkezési jog érvényesíthetőségének. (VII. –VIII. fejezet)

A növényfajta-oltalom szempontjából a nemzetközi egyezményeket két nagy csoportra lehet osztani. Az első csoportba a szellemi tulajdonvédelmi kérdéseket szabályozó egyezmények (a Szabadalmi Együttműködési Szerződés, az Európai Szabadalmi Egyezmény és a TRIPS Megállapodás), a második csoportba pedig elsősorban a genetikai anyagok megőrzését, az ahhoz való hozzáférést és a biológiai sokféleség megőrzését szabályozó, de a szellemi tulajdont érintő szabályokat is tartalmazó nemzetközi egyezmények (Biológiai Sokféleség Egyezmény, az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek és az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló FAO Egyezmény) tartoznak. (IX. fejezet)

Az új növényfajták nemesítésénél meghatározó kérdés a genetikai anyagok használata, amely napjainkra az élettudományok területén számos politikai és társadalmi kérdést is felvet. Ezért lényeges a genetikai anyagok megőrzésének, a genetikai erőforrásokhoz kapcsolódó hagyományos tudás hasznosításának és védelmének, az igazságos és méltányos haszonmegosztás szabályainak, a vonatkozó nemzetközi egyezményeknek és azok összefüggéseinek, valamint a hazai szabályozásnak a bemutatása (X. fejezet);

A könyv második része az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára vonatkozó szabályokat és az agrártermékek földrajzi árujelzői uniós és hazai szabályozásának mérföldköveit ismerteti.

Magyarország 1967 óta részese az 1982. évi 1. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára és lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak. A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege, amelynek az Európai Unió is részese, 2020. február 26-án lépett hatályba. A Genfi Szöveg lényegében harmonizál az agrártermékek földrajzi árujelzői uniós oltalmának szabályaival. Az uniós szabályokhoz képest azonban eltérést jelent, hogy mind a Lisszaboni Megállapodás, mind a Genfi Szöveg alapján lehetőség van az agrártermékeken kívül más termékek földrajzi árujelzőinek nemzetközi oltalom iránti bejelentésére is. (XI. fejezet)

A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek vonatkozásában az Európai Gazdasági Közösség agrárpolitikai indíttatásból alakította ki azt a minőségpolitikai rendszert, amelynek eredményeként 1992-ben létrejött az első közösségi oltalmi forma: a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek közösségi oltalma. A minőségpolitikai rendszer része a hagyományos termékek védelme is. Az uniós szabályozás csak mezőgazdasági termékek, élelmiszerek, borászati termékek, szeszes italok és ízesített borok esetében teszi lehetővé a földrajzi árujelzők uniós oltalmát. Az agrártermékek földrajzi árujelzőinek uniós oltalma alapvetően az Európai Unió közös agrárpolitikájának részét képezi, de egyúttal az iparjogvédelmi oltalomból eredően széleskörű jogosultságot ad a termelői közösségek részére. A földrajzi árujelzők uniós oltalma az a jogterület, ahol az Európai Unió közös agrárpolitikája, a szellemi tulajdonvédelem és a globális kereskedelemből adódó kihívások találkoznak. (XII. fejezet)

Az agrártermékek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései uniós oltalma iránt benyújtott kérelmeket egységes eljárásban bírálja el az Európai Bizottság Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatósága. Az oltalom megadása esetén valamennyi tagállamban érvényes oltalom keletkezik. Az uniós oltalom iránti eljárás uniós és hazai szabályozását szükségesnek tartottam kronológiai áttekintéssel bemutatni. A hazai szabályozás alakulása hatással volt az uniós oltalom iránt bejelentett agrártermékek számának alakulására is. (XIII.-XIV. fejezet)

A mezőgazdasági termékek minőségével kapcsolatos uniós szakpolitika célja, hogy „a termelők számára biztosítsa azokat az eszközöket, ame-

lyek révén sajátos jellemzőkkel rendelkező termékeiket hatékonyabban tudják a többi terméktől megkülönböztetni, népszerűsíteni”. Az uniós szabályozás szerinti minőségrendszerek működtetése a vidéki gazdaság szempontjából előnyökkel járhat és jutalmazza a termelőket a minőségi termékek előállítására céljából tett erőfeszítéseikért.

Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatás szabályai szerint a támogatás feltétele, hogy a mezőgazdasági termelők, illetve a termelők csoportjai csatlakozzanak az uniós minőségi rendszerekhez, a tagállam által elismert nemzeti minőségrendszerhez vagy egy önkéntes minőségi rendszerhez. (XV. fejezet)

Az agrártermékeket érintő szellemi tulajdonvédelmi kérdések területén említést kell tenni a védjegyoltalom jelentőségéről is. Ezért külön fejezetben mutatom be az Agrárminisztérium védjegyprogramjait és az agrárágazatot érintő más meghatározó védjegyprogramokat. A védjegyek és földrajzi árujelzők használatával kapcsolatban hangsúlyozni kell a szellemi tulajdon védelmében rejlő lehetőségek tudatos kihasználását, amely nagymértékben hozzájárulhat az értékteremtéshez és a termelők érdekeinek érvényesítéséhez. (XVI. fejezet)

A könyv záró fejezete a szellemi tulajdonvédelmi stratégiai kialakításhoz szükséges iparjogvédelmi és jogérvényesítési szabályokat ismerteti. Az uniós iparjogvédelmi oltalmak szempontjából figyelemmel kell lenni arra is, hogy 2021. január 1-jétől a Brexit miatt Nagy-Britannia harmadik országnak minősül az Európai Unió szempontjából. A Brexit hatályba lépésétől kezdődően az uniós oltalmak nem érvényesek Nagy-Britanniában.

Fontosnak tartom, hogy ne csak a joghallgatók, hanem az agrártermelők is megismerjék az iparjogvédelem jelentőségét, az egyes oltalmi formákat, az oltalmi feltételeket és az oltalomhoz kapcsolódó jogérvényesítési szabályokat. E szabályok ismeretében éljenek az iparjogvédelem lehetőségeivel az agrártermelést érintő szellemi tulajdonvédelmi kérdésekben az agrártermelés és az élelmiszer előállítás sajátosságaira és összefüggéseire figyelemmel. (XVII. fejezet)

Nagy tisztelettel köszönetemet fejezem ki Dr. habil. Boóc Ádám tanszékvezető úrnak e könyv megírásához és megjelenéséhez nyújtott támogató segítségért.

Ezzel a könyvvel szeretnék tisztelni dr. Mándy Endre (egykor a MÉM Jogszabály-előkészítő Osztályának vezetője, majd a rendszerváltás után a Földművelésügyi Minisztérium első közgazgatási államtitkára) emléke előtt, neki köszönhetem, hogy elkezdtem a tudományos kutatást. E könyvvel emlékezem Férjem támogatására, Szüleimre, Édesapámra Szabó Dénesre, akitől megtanultam az agrárium szeretetét és akivel életemben először vehettem részt egy szántóföldi szemlén.

Nagy tisztelettel mondok köszönetet Dr. Prugberger Tamás DSc. professzor úrnak, hogy segített a doktori fokozat megszerzéséhez vezető úton, majd folyamatosan bátorított e könyv megírására is. Hálával és köszönettel tartozom Heszky László akadémikus úrnak, akinek a támogatásával kezdtem meg a doktori képzésemet, Marton L. Csaba DSc professzor úrnak, Prof. Dr. Csák Csilla dékán asszonynak, Prof. Dr. Szilágyi János Edének, Lakos Zsuzsának, dr. Kis Norbertnek, dr. Andréka Tamásnak, dr. Jasinka Anitának, dr. Bézi-Farkas Barbarának, akiktől nagyon sok támogatást kaptam a PhD értekezésem elkészítéséhez. Hálás köszönetemet fejezem ki Csűrös Zoltánnak, Pernesz Györgynek, Dr. Szanyi Zsoltnak, Bérciné dr. Reimann Ritának, Kelemen-Zobor Enikőnek és Szép Erikának e könyv megírásához nyújtott segítségükért.

Kézirat lezárva: 2021. május 31.

I. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA

1. Nemesítés és növényfajta-oltalom

1.1. *A nemesítési módszerek változása, géntechnológia, biotechnológia*

A növénynemesítés kiindulópontja a genetikai anyagok használata és a növénynemesítés célja pedig a piac igényeinek megfelelő új növényfajta előállítás. A növényfajta-oltalom és a növényi szabadalmak kérdésköre elválaszthatatlan a biológia és a biotechnológia területén végbement fejlődéstől, az új növényfajták nemesítési módszereinek fejlődésétől.

A föld termőterülete napjainkban is ugyanakkora, mint száz évvel ezelőtt, miközben a föld lakossága folyamatosan növekszik. A növénynemesítőknek megfelelő új fajták létrehozásával kell reagálniuk az új növényi károsítók, a klímaváltozás, a termőföld és a vízkészletek csökkenése, valamint a népességnövekedés jelentette globális kihívásokra.

A növényfajták nemesítési módszerei a XIX. század közepe óta a tudományos felfedezések és a technika fejlődésének eredményeként alapvetően megváltoztak. Hosszú út vezetett a hagyományos nemesítési eljárásoktól a génszerkesztésig. Egykor a terméshozam növelése és a növényfajta tápérték-minőségének javítása volt a nemesítők elsődleges célja. Napjainkra a nemesítési célkitűzéseknél előtérbe került a klímaváltozással szembeni ellenállás, a növénybetegségekkel és károsítókkal szembeni rezisztencia, a növényi tápérték-összetevők fokozása, a termés hosszabb eltarthatóságának követelménye, a környezetkímélő technológiáknak való megfelelés vagy a növény alternatív hasznosítása. A speciális minőségű élelmiszerek iránti fogyasztói igény is hatással van a növénynemesítésre. A gyümölcsfajták és zöldségfajták nemesítésénél megjelentek az ún. divatos fajták (Trend crops) pl. lapos őszibarack, fehérhúsú kajszibarack, fürtös paradicsom, koktél paradicsom. A gluténérzékenység szempontjából jelentős tudományos eredmény, hogy

2017-ben egy spanyol kutató génszerkesztéssel olyan búzát állított elő, amelyben csökkentette a negatív reakciót kiváltó fehérjét.¹

A tudományos növénynemesítési módszerek fejlődési folyamata 1866-ban kezdődött, amikor Gregor Mendel közzétette a tulajdonságoknak generációról generációra való öröklődésére vonatkozó felfedezését. Mendel törvénye a klasszikus nemesítés alapja. A növénynemesítés a XX. század első felében az egyes fajták keresztezésével, a „fajták tulajdonságainak javításával” – a szülők jó tulajdonságainak javításával valósult meg. 1926-ban kezdődött a hibrid fajták nemesítése. A hibrid fajta – két vagy több genetikailag különböző egyed keresztezése – egy jobban teljesítő hibrid érdekében. A hibrid fajta a szülői vonalaknál életképesebb és előnyösebb tulajdonságokkal rendelkezik.

A hagyományos nemesítési módszerekkel: szelektálással, keresztezéssel, hibridizációval hoztak létre olyan új növényfajtákat, amelyek egy kitűzött gazdasági célnak megfeleltek (pl.: magasabb terméshozam, a búza esetében magasabb sikértartalom, a kombájnnal történő betakarítást megkönnyítő rövidebb szár). Magyarországon az első hibrid kukoricafajta – a Martonvásári Kutatóintézetben nemesített kukoricafajta – 1953-ban került köztermesztésbe.

1953-ban James Watson megfejtette a DNS szerkezetét és ezzel új irányt nyitott a növénynemesítésben. Megkezdődött a genetikai információ alapján alapuló nemesítés. Az öröklődő tulajdonságot hordozó gének felfedezése pedig az 1970-es években egy új korszak, a modern biotechnológia kezdetét jelentette. Ekkor még kutató intézetek és egyetemek foglalkoztak a biotechnológiai kísérletekkel. „1972-ben két kaliforniai egyetemen felfedezték az in vitro DNS-rekombinációt. Ez a felfedezés alapvetően átformálta a biológiai, az orvosi és az agrártudományi kutatásokat. A sok néven nevezett géntechnológia (génsebészet, génmérnökség, génmanipuláció) új távlatokat nyitott meg a kutatás számára, rendkívüli gazdasági eredményeket hozott és ugyanakkor jelentős társadalmi vitát, ellenállást váltott ki. A növényi géntechnológia, mint folyamat magában foglalja a gének izolálását, felszaporítását (klónozását), vektorba építését és molekuláris átvitelét (géntranszfer) az egyik élő szervezetből a másikba, végül az átvitt gén integrálódását, működését és

1 IVÁN Katalin: A gluténmentes búza nemesítése *Vetőmag* 2019/1. szám 14. p

öröklődését. A *géntechnológiai módosítás* olyan eljárás, amelynek során egy gént vagy annak bármely izolált részét kiemelik a sejtből és átültetik egy másik sejtbe vagy szintetikus génszakaszokat visznek be valamely természetes szervezetbe. A géntechnológiai módosítás következtében a befogadó fajta génállománya megváltozik. A géntechnológiára alapozott molekuláris nemesítéssel számos olyan probléma megoldható, amelyet a hagyományos nemesítési módszerekkel nem lehet elérni².

Géntechnológiával új sajátos tulajdonságokat lehet a növényi anyagba építeni, de ezáltal önmagában nem jön létre új növényfajta a növényfajta-oltalom szempontjából. Az első géntechnológiával módosított növényfajta 1996-ban került köztermesztésbe.

A 2000-es évekre már az új nemesítési módszerek elterjedése jellemző, amikor is lehetőség van a molekuláris hibridizációra, a molekuláris markerek felhasználásával történő nemesítésre. Megjelenik az innovatív növénynemesítés, napjainkban pedig a technika fejlődése lehetővé teszi a génszerkesztést, az irányított mutáció kiváltását.

Az élőszervezetek örökítő anyagában bekövetkező kisebb-nagyobb változás végbemehet az evolúciós folyamat részeként, spontán mutációval, amikor az adott faj alkalmazkodik a változó környezethez. A növénynemesítés során a szelekcióval, – a nemesítési program célkitűzéseinek megfelelő – egyre kedvezőbb tulajdonságokkal rendelkező egyedek kiválasztása során korábban is alkalmaztak olyan eljárásokat (pl. radioaktív besugárzás, mutációt kiváltó kémiai szerek), amelyek véletlenszerű mutációt eredményeztek. A genomszerkesztési eljárás azonban már lehetővé teszi az irányított, igény szerint tervezett mutáció kiváltását, a precíz, irányított génmódosítást.³

Egy-egy új növényfajta nemesítése hagyományos nemesítési módszerekkel 15-20 év, ezzel szemben géntechnológiai módosítással és az új nemesítési technikák alkalmazásával ez az időszak csak 3-5 év.

2 HESZKY László: Tanuljunk géntechnológiául (14.) A transzgenikus (GM) fajta előállítása (III./4.) GM –fajta előállítása szabadalomvásárlással. *Agrofórum* 2011. augusztus

3 NAGY Zoltán: A kukoricánemesítés modern technológiai háttere, *GK Híradó* 2019/1. 9. p; RÁDI Feréz-DUDITS Dénes: Precíziós nemesítéssel hatékonyabb fajta előállítás: nemzeti érdek *Vetőmag* 2019/1. szám 11. p

Napjainkban cél a növénynemesítés hatékonyságának, gyorsaságának és rugalmasságának fokozása.

1.2. A növényfajta-oltalom

A növénynemesítés eredményeként keletkező új növényfajták biológiai sajátosságaihoz igazodó, sui generis iparjogvédelmi oltalma a növényfajta-oltalom.

A növényfajta-oltalom tárgya a növényfajta. A növényfajta elsődlegesen körülhatárolható, genetikai tartalmat hordozó élő anyag, amely csak tudatos nemesítői tevékenységgel állítható elő és tartható fenn. Egy növényfajta, akkor részesülhet növényfajta-oltalomban, ha új, megkülönböztethető, egynemű, állandó és fajtanévvel rendelkezik. A növényfajta-oltalom a szellemi tulajdon⁴ körébe tartozó interdiszciplináris jogterület.

Az 1883-ban megkötött, az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Uniós Egyezmény⁵ teszi lehetővé, hogy a nemesítéssel létrehozott új növényfajták iparjogvédelmi oltalomban részesülhessenek. A Párizsi Uniós Egyezmény 1. cikkének (3) bekezdése szerint az ipari tulajdont „legtágabban kell érteni és az kiterjed a mezőgazdaságra és a nyersanyagtermelésre, valamint minden előállított vagy természetes termékre pl. borokra, magvakra, dohánylevelekre, gyümölcsökre, háziállatokra, ásványvizekre, sörökre, virágokra, lisztfajtákra is”. E rendelkezés alapján tartozhatnak a növényfajták is az ipari tulajdon tárgykörébe.

A nemesítőket már a XX. század elejétől kezdődően foglalkoztatta az új fajtáik szabadalmi oltalmazásának kérdése. Először az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi törvénye tette lehetővé a vegetatív szaporítóanyagok

4 „A szellemi tulajdon lényegében a duális (anyag és szellemi javakra egyaránt vonatkozó) polgári jog egyik álagazata, amelynek egyben jelentős külső (szinte valamennyi jogággal összefonódó, érintkező) komplexitása is van és hálószerű összefüggést mutat számos más diszciplínával (találmány-gazdaságtan, szabadalmi informatika, kreativitás-pszichológia stb.)”. BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Budapest, 1995, Országos Találmányi Hivatal. 60-61. p

5 Kihirdette: az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet

szabadalmi oltalmát 1930-ban. Európában először Németországban dolgozták ki az új növényfajták speciális oltalmának szabályait, amely azonban a II. Világháború kitörése miatt nem lépett hatályba.

A növényfajták iparjogvédelmi oltalmának kereteit a 60 évvel ezelőtt, az 1961-ben aláírt, a növényfajták oltalmára létesült nemzetközi egyezmény alakította ki.

2. A növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény (UPOV)

2.1. Az UPOV Egyezmény

Az 1950-es években a növénynevelők célja az volt, hogy az új növényfajták iparjogvédelmi oltalmára az ipari találmányoktól eltérő oltalmat hozzanak létre. Ezért a Növénynevelők Nemzetközi Szövetsége a növényfajta-oltalomért (ASSINSEL)⁶ 1956-ban, Ausztriában megtartott Kongresszusán kezdeményezte egy nemzetközi diplomáciai konferencia megtartását a növényfajták oltalma érdekében. Ennek eredményeként 1957-ben, Párizsban megrendezték az első diplomáciai konferenciát, majd 1961-ben szintén Párizsban írták alá az UPOV Egyezményt, amely 1968. augusztus 10-én lépett hatályba. Az UPOV Egyezmény meghatározta a növények biológiai sajátosságaihoz igazodó oltalmi forma kereteit és kifejezte a növénynevelők érdekeit. A növényfajta-oltalom önálló iparjogvédelmi formaként való nemzetközi szabályozása egy mérföldkő az iparjogvédelem területén.

Az UPOV Egyezmény 1961. évi megkötése megelőzte az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezetének (World Intellectual Property Organization a továbbiakban: WIPO) 1970. évi létrehozását és az Európai Szabadalmi Egyezmény megalkotását.⁷

Az UPOV Egyezmény célja egy hatékony növényfajta-oltalmi rend-

6 Az 1938-ban alakult ASSINSEL Szövetség a 2002. évi közgyűlésén hozott határozat alapján egyesült az 1915-ben alapított Nemzetközi Vetőmagszövetséggel (FIS) és így jött létre a Nemzetközi Vetőmag Szövetség (International Seed Federation – ISF).

7 A Magyar Köztársaság 2002-ben csatlakozott az Európai Szabadalmi Egyezményhez.

szer létrehozása és támogatása, amely elősegíti a mezőgazdaság, illetve a társadalom javát szolgáló új növényfajták nemesítését, valamint lehetővé teszi, hogy a tagállamok az új növényfajták nemesítőit elismerjék és részükre az oltalommal védett növényfajták esetében egy kizárólagos jogot biztosítsanak. Az UPOV Egyezmény tagállamai e kötelezettség teljesítésének érdekében olyan jogszabályokat alkottak, amelyek alapján egyre több növényfaj esetében tették lehetővé a növényfajták oltalmát.

Az UPOV Egyezmény egyes fejezetei meghatározzák a szerződő felek általános kötelezettségeit, a növényfajta-oltalom (a nemesítői jogok) megadásának feltételeit, a növényfajta-oltalom iránti bejelentés szabályait, az oltalom tartalmát, a fajtanévre, a nemesítői jog megsemmisítésére és megszüntetésére, az Unióra és az Egyezmény végrehajtására vonatkozó szabályokat.

Az UPOV Egyezmény nem hozta létre a növényfajta-oltalom nemzetközi lajstromozási rendszerét. Az UPOV Egyezmény szervei az elmúlt 60 évben jelentős munkát végeztek annak érdekében, hogy a tagállamok a növényfajta-oltalom szabályozásának harmonizált rendszerét alakítsák ki. Lényeges a fajtakísérletek technikai szempontjainak a kidolgozása. Az UPOV meghatározó szerepet vállalt a fejlődő országok növényfajta-oltalmi szabályozásának kialakításában.

2.2. Az UPOV Egyezmény tagállamai

Az UPOV Egyezményt, annak létrehozásakor, az 1961. évi Diplomáciai Konferencián Belgium, Franciaország, Hollandia, Olaszország és a Német Szövetségi Köztársaság írta alá, majd az aláírásra rendelkezésre álló időben még Dánia, az Egyesült Királyság és Svájc is aláírta.

Magyarország 1983. március 16-án csatlakozott az UPOV Egyezmény 1978. évi szövegéhez,⁸ majd 2003. január 1-jén az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegéhez.⁹ Magyarország 1983. évi csatlakozásakor az

8 Lásd: 1983. évi 14. törvényerejű rendelet az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről

9 Lásd: 2002. évi LI. törvény az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény Genfben, 1991. március 19-én felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

UPOV Egyezménynek 16 tagállama volt. Az UPOV Egyezményhez – Magyarország csatlakozását követően – az egykori szocialista országok közül csak Lengyelország csatlakozott a rendszerváltozást megelőzően 1989. március 1-jén. Több állam csatlakozására az 1991. évi diplomáciai konferenciát követően 1993 és 1994 között, majd 2000 után került sor. 1994 és 2012 között 24 dél-amerikai, afrikai, közel-keleti és csendes-óceáni ország csatlakozott az UPOV Egyezményhez.

Az Európai Unió 2005. július 29. óta tagja az UPOV Egyezménynek. Az EU tagállamai közül – Ciprus, Görögország, Málta és Luxemburg kivételével – 24 állam tagja az UPOV Egyezménynek.

Az UPOV Egyezménynek jelenleg 78 tagja van, amely 95 államot foglal magába. Az UPOV Egyezmény több tagállama jelentős mezőgazdasággal rendelkezik. Csatlakozási tárgyalások vannak folyamatban 19 állammal és egy kormányközi szervezettel az Afrikai Regionális Szellemi Tulajdonvédelmi Szervezettel (AIRPO), amelynek 20 tagállama van. További 23 állam és egy kormányközi szervezet a 15 tagállammal rendelkező Dél-Afrikai Fejlesztési Közösség (SADC) együttműködik az UPOV Irodával az UPOV Egyezményen alapuló szabályozás kialakítása érdekében.

A fejlődő országok csatlakozására hatással volt az 1998. évi IX. törvénnyel kihirdetett, az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény¹⁰ 1. C. Mellékletében foglalt, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásáról szóló megállapodás (a továbbiakban: TRIPS¹¹ Megállapodás). A TRIPS Megállapodás a hosszú éveken keresztül tárgyalt globális kereskedelmi megállapodás melléklete.

A TRIPS Megállapodás a növényfajta-oltalom szabályozásának minimum követelményeként előírta, hogy a tagállamoknak a növényfajta-oltalmát szabadalmi oltalommal, növényfajta-oltalommal, vagy e kettő kombinációjával kell megvalósítaniuk.¹² Számos fejlődő ország az UPOV rendszerű növényfajta-oltalmat választotta.

Az UPOV Egyezmény értelmében az egyes tagállamok kötelesek megtenni az UPOV Egyezmény rendelkezéseinek alkalmazásához

10 1995-ben lépett hatályba

11 TRIPS: Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights

12 TRIPS Megállapodás 27. cikk

szükséges intézkedéseket. A tagállamoknak megfelelő védelemben kell részesíteniük az új növényfajtákat, létre kell hozniuk egy fajtaoltalommal foglalkozó hivatalt vagy egy már létező hivatalt kell ezzel a feladattal megbízniuk. Az UPOV Egyezmény a tagállamok kötelezettségei között nem írja elő, hogy egy adott tagállam mely hatóságának a hatáskörébe tartozzon a nemesítői jogok megadása. A tagállamok szuverén döntésétől függ, hogy a nemesítői jogok megadására irányuló eljárást a szellemi tulajdonnal foglalkozó hivatal hatáskörébe vagy a vetőmag és szaporítóanyag minősítéssel foglalkozó szervezet hatáskörébe utalják. A tagállamok önálló szervezetet is létrehozhatnak. A tagállamok ugyanígy bármikor megváltoztathatják a hatásköröket.

Az UPOV Egyezmény tagjainál – 14 tagállam kivételével – a növényfajta-oltalom iránti kérelmek elbírálása az agrárminisztériumok felügyelete alá tartozó önálló növényfajta-oltalmi hivatalhoz vagy növényfajta-oltalommal és szaporítóanyag minősítéssel foglalkozó szervezethez tartozik. A kivételt képező 14 tagállamban a növényfajta-oltalom a szellemi tulajdonnal foglalkozó hivatalok hatáskörébe tartozik. Ausztrália az egyetlen tagállam, amely 2004-ben megváltoztatta a hatáskört és a növényfajta-oltalom a Mezőgazdasági Minisztériumtól az ausztrál Szellemi Tulajdon Hivatalhoz került. Ausztráliának ez a döntése összeegyeztethető az UPOV Egyezménnyel.

Magyarországon hagyományosan a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának¹³ (a továbbiakban: SZTNH) hatáskörébe tartozik a nemzeti növényfajta-oltalom megadása iránti eljárás.

A tagállamoknak gondoskodniuk kell a növényfajták védelmére vonatkozó bejelentések és közlemények, valamint a megadott oltalmak közzétételéről. Az UPOV Egyezmény alapján a tagállamok növényfajták oltalmára vonatkozó rendszerének meg kell felelnie az UPOV Egyezmény anyagi jogi rendelkezéseinek.

13 Korábban: Országos Találmányi Hivatal, majd 1996-2010 között Magyar Szabadalmi Hivatal, 2011. január 1-jétől Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. A Hivatal névváltozásiban is kifejeződik az iparjogvédelemmel, illetve a szellemi tulajdonnal kapcsolatos koncepciók változása.

2.3. Az UPOV Egyezmény szervei

Az UPOV Egyezménynek két állandó szerve van a Tanács és a Hivatal. A Tanács a tagállamok képviselőiből áll és hatáskörébe tartozik többek között a szervezet igazgatási és pénzügyi rendjének, valamint a szervezet tevékenységének meghatározása és az arról szóló beszámoló megvitatása, az egyes intézkedések felülvizsgálata, az UPOV Egyezmény módosításának előkészítése, továbbá a szervezet munkáját szolgáló határozatok kiadása.

Az UPOV Hivatalának székhelye Genf. A Hivatal feladatait a Tanács határozza meg. A Hivatal ellátja a nemzetközi együttműködéshez szükséges technikai és adminisztratív munkákat. A Hivatal összegyűjti a tagállamok jogszabályait és rendszeresen tájékoztatja a tagállamokat a Szervezet tevékenységéről.

A Technikai Bizottságnak hat technikai munkacsoportja van: a gyümölcsfajták, a dísznövények és erdészeti növényfajták, a zöldségfélék, a szántóföldi növények fajtakísérleteihez szükséges vizsgálati irányelvek, vizsgálati módszerek kidolgozásával foglalkozó munkacsoportok, valamint az automatizálás és a számítógépes adatfeldolgozás programjának kidolgozásával, továbbá a biokémiával és molekuláris technikával foglalkozó munkacsoport. Az egyes munkacsoportok által kidolgozott vizsgálati irányelvek alapján a tagállamok egységesített alapelvek szerint folytathatják le a fajtakísérleti vizsgálatokat. Az egyes növényfajok DUS vizsgálatára¹⁴ vonatkozóan kidolgozott irányelvek száma évről évre emelkedett.¹⁵ A Közösségi Növényfajta-Hivatal is átvette az UPOV vizsgálati irányelveit.

Az UPOV Egyezmény Igazgatási és Jogi Bizottsága kialakította a fajtaoltalom iránti bejelentések, a fajtakísérletek, valamint a fajtaoltalom megadásának összehangolt jogi szabályozását. Az Igazgatási és Jogi Bizottság egyes ülésein rendszeresen foglalkozik a növénynemesítés

14 A növényfajta-oltalom biológiai feltételeinek (megkülönböztethetőség, egyneműség, állandóság) vizsgálata. A megkülönböztethetőség, az egyneműség és az állandóság angol elnevezésének első betűiből képzett mozaikszó, a DUS.

15 Az irányelvek száma: 1985-ben 20, 1991-ben közel 60, 1998-ban 120, 2020-ban 333.

során felmerülő jogi problémák elemzésével. E témák közé tartozik: a farmer privilégium (a nemesített növényfajták saját célra való felhasználása fajtahasználati díj fizetése nélkül), a biotechnológiával nemesített tulajdonságok szabadalmazhatóságának lehetősége, a szabadalom és a növényfajta-oltalom közötti kapcsolat elemzése, a DUS vizsgálatokkal kapcsolatos jogi kérdések. Az Igazgatási és Jogi Bizottság jelenleg kiemelten foglalkozik a lényegében származtatott fajtákra vonatkozó rendelkezések felülvizsgálatával, valamint a szaporítóanyag és a termés, termés kérdéskörével, a gyümölcsök és a dísnövények esetében érvényesíthető nemesítői joggal.

2.4 Az UPOV tevékenysége

Az UPOV Egyezmény elősegíti a tagállamok együttműködését és a fajtaoltalom bevezetését az Unión kívüli országokban. Az egységes jogalkalmazási gyakorlat kialakulásához vezetett, hogy az UPOV Egyezmény a fajtaoltalom alapfogalmait egységesítette és a csatlakozó államok részére előírta a jogszabályaik megfelelő módosítását. Ez nemcsak a nemesítők részére volt előnyös, hanem megkönnyítette a tagállamok fajtaoltalmi hivatalainak az együttműködését is. A tagállamok munkáját az UPOV Egyezmény Irodája által elkészített ajánlások, mintaegyezmények, egységes formanyomtatványok és vizsgálati irányelvek segítik.

Az UPOV Egyezmény lehetővé teszi, hogy a tagállamok külön megállapodás alapján felhasználják egymás fajtakísérleti vizsgálatainak az eredményét. Az UPOV Egyezmény elősegítette a növényfajták megkülönböztethetősége, egyneműsége és állandósága vizsgálatára irányuló fajtakísérletek összehangolt rendszerének kialakulását. A tagállamok által megkötött megállapodások csökkentették a fajtavizsgálatok költségeit is. A kialakult együttműködés ösztönzi a tagállamokban a nemesítés fejlesztését és az értékes új növényfajták termesztését.

3. A növényfajta-oltalom feltételei az UPOV Egyezmény alapján

3.1. A növényfajta-oltalom feltételei

Az UPOV Egyezmény a nemesítói jog megadásának feltételeit, a megadásra irányuló bejelentés, a nemesítói jog tartalmának, a nemesítói jog megsemmisítésének és megszüntetésének alapvető szabályait határozza meg.

Az UPOV Egyezmény az új növényfajtákra vonatkozóan, a biológiai sajátosságokat figyelembe véve az ipari találmányok szabadalmi oltalmától eltérő szabályokat határozott meg az oltalom feltételeként. Lásd: 1. táblázat.¹⁶

1. táblázat A növényfajta-oltalom feltételei, tartalma és az oltalom időtartama

A növényfajta-oltalom	
Tárgya	Növényfajta
Feltétele	Új Megkülönböztethető (distinctness) Egyöntetű (uniformity) Állandó (stability) Fajtanév ¹⁷
Tartalma	Rendelkezési jog a szaporítóanyaggal, illetve az abból előállított terméssel és termékkel – kivétel: nemesítói kedvezmény, mezőgazdasági mentesség
Ideje	A megadástól számított 30 év (szőlő, fa) és 25 év (egyéb növény esetében) ¹⁸

16 A táblázat a vonatkozó szabályokat tartalmazó saját összeállítás

17 Az UPOV Egyezmény 6. és 13. cikke

18 Korábban a megadástól számított 18 év (szőlő, fa) és 15 év (egyéb növény esetében)

3.1.1. *A növényfajta újdonsága*

A növényfajtákra vonatkozó újdonság követelménye eltér a szabadalmi jogban ismert általános újdonság fogalmától. A növényfajta újdonságát ugyanis csak az adott fajtának az eladásra felkínálása vagy kereskedelmi forgalomba hozatala ronthatja, ha arra a nemesítő, vagy jogutódja hozzájárulásával került sor az elsőbbség napját megelőzően. A növényfajta új, ha a nemesítő, jogutódja vagy az ő hozzájárulásával bárki más a növényfajta szaporítóanyagát vagy terményét nem adta el vagy azzal más módon nem rendelkezett

- a) abban a tagállamban, ahol az oltalom iránti bejelentést benyújtották a benyújtást megelőző egy évnél korábban, vagy
- b) egy másik tagállamban az oltalom iránti bejelentés benyújtását megelőző hat évnél korábban szőlő és fa esetében, illetve négy évnél korábban más növények esetében.

3.1.2. *A növényfajta-oltalom biológiai feltételei*

Az oltalom biológiai feltételeit, a megkülönböztethetőség (distinctness), egyneműség, egyöntetűség (uniformity), állandóság (stability) követelményének való megfelelést fajtakísérletekben kell vizsgálni és az új fajta több szaporítási ciklusban bizonyított eredményeivel kell alátámasztani. A fajtakísérletek keretében mindazokat a fajtabélyegeket és tulajdonságokat vizsgálni kell, amelyek az un. DUS követelmények megítéléséhez szükségesek.

A megkülönböztethetőség a már közismert más fajtától határolja el az új fajtát. Az egyneműség az új fajta egyedeinek „térbeli azonosságát”, vagyis az adott szaporítási táblán a fajta egyedeinek egyöntetűségét jelenti, míg az állandóság a fajtajellemzők időbeli, a szaporítási ciklusokat követően megmaradó azonosságát jelenti.

Az a fajta *megkülönböztethető*, amely határozottan eltér bármely más, a bejelentés napján közismert fajtától. Egy másik fajtát a bejelentés napján különösen akkor kell közismertnek tekinteni, ha

- a) azt a nemesítői jog megadása vagy hivatalos fajtajegyzékbe történő bejegyzése iránt bármely országban bejelentették és a bejelentés a

- nemesítői jog megadását vagy a hivatalos fajtajegyzékbe történő bejegyzését eredményezi, vagy
- b) a fajta már oltalom alatt áll, illetve egyéb kizárólagos hasznosítási jogot eredményező hivatalos nyilvántartásba vettek.¹⁹

A növényfajta-oltalom szempontjából a megkülönböztethetőségre használt fontos jellemző nem értelmezhető gazdasági szempontból.

Az a fajta *egynemű*, amelynek a lényeges fajtajellemzői kielégítően azonosak a szaporítás során figyelembe vehető olyan változásokkal, amelyeknek a bekövetkezésére számítani lehet.²⁰

Az a fajta *állandó*, amelynek lényeges fajtajellemzői az ismételt szaporítás után vagy – meghatározott szaporítási ciklus esetén – minden szaporítási ciklus végén, változatlanok maradnak.²¹

3.1.3 A fajtanév

Az UPOV Egyezmény szerint a fajtát olyan névvel kell jelölni, amely lehetővé teszi a fajta azonosítását és nem akadályozza a név szabad használatát a növényfajta-oltalom lejártát követően sem.

A fajtanév nem állhat kizárólag számokból azt az esetet kivéve, ha ez az általános gyakorlat a fajták megjelölésére. A fajtanév nem lehet félrevezető vagy megtévesztő a növényfajta jellemzőinek, értékének, azonosságának, illetve a nemesítő azonosságának tekintetében. A növényfajtát az UPOV Egyezmény valamennyi tagállamában ugyanazzal a névvel kell bejelenteni. A fajtára más nevet kell bejelenteni, ha egy tagállam megállapítja, hogy a területén az adott név nem megfelelő vagy valamilyen korábbi iparjogvédelmi jogba ütközik.²²

19 A Magyarországon megadott nemzeti növényfajta-oltalmak kutathatók az SZTNH honlapján elérhető e-kutatás felületen. Az oltalom alatt álló növényfajták kutathatók az UPOV adatbázisában – az UPOV GENIE adatbázis és a PLUTO növényfajta adatbázis.

20 UPOV Egyezmény 8. cikk

21 UPOV Egyezmény 9. cikk

22 UPOV Egyezmény 1991. évi szövegének 20. cikke

4. Az UPOV Egyezmény módosításai, az 1991. évi módosítás

4.1. Az UPOV Egyezmény módosításai

Az UPOV Egyezmény 1961. évi szövege többször módosult: 1972-ben, 1978-ban 1991-ben. Az UPOV Egyezmény egyes módosításaiban is megfigyelhető a technikai fejlődés által kiváltott új kérdések szabályozása iránti igény.

Az UPOV Egyezmény szövegét felülvizsgálta az *1972 novemberében* megtartott Diplomáciai Konferencia, amelyen a tagállamok hozzájárulásait meghatározó kiegészítő szabályt fogadtak el. Ez a szabály 1977. február 11-én lépett hatályba. A tagállamok pénzbeli hozzájárulásainak mértékét öt osztályba (I. osztály 5 egység, II. osztály 4 egység, III. osztály 3 egység, IV. osztály 2 egység, V. osztály 1 egység) sorolja ez az új szabály és lehetőség van fél egységnek megfelelő hozzájárulás fizetésére is. Minden tagállam az osztályba sorolásának megfelelő mértékű hozzájárulást köteles fizetni.

Az UPOV Egyezmény módosított szövegét az *1978 októberében* megtartott Diplomáciai Konferencia fogadta el és 1981. november 8-án lépett hatályba. Ezt a módosítást több éves előkészítő munka előzte meg.

A módosítás többek között pontosította az elsőbbségi szabályokat, mivel korábban lehetőség volt arra, hogy egy nemesítő egy még nem teljesen kész fajtát²³ bejelentett az egyik tagállamban és a másikban elsőbbséget igényelt erre a bejelentésre – a kiegészítés lehetővé tette, hogy az a tagállam, amelyben az elsőbbséget igényelték meghatározott időn belül kiegészítő dokumentumokat és a szükséges szaporítóanyag benyújtását kérje, ha az elsőbbséget megalapozó bejelentést elutasították, vagy visszavonták,

Az UPOV Egyezmény 1961. évi szövege értelmében az Egyezmény nem érinti a tagállamok fennálló nemzeti jogát²⁴ vagy a tagállamok közötti egyezményeket. Az UPOV Egyezmény módosított 1978. évi szövege azonban az USA szabályozására figyelemmel politikai kompromisszumot

23 A hagyományos nemesítési módszerekkel egy új növényfajta előállítására 10-15 évi nemesítési munka eredménye. A nemesítő a fajtajelöltet több szaporítási cikluson keresztül szelektálja, míg elkészül a DUS követelményeknek megfelelő új növényfajta.

24 UPOV Egyezmény 1961. évi szövegének 37. cikke

tartalmazott. A módosítás ugyanis megváltoztatta a tagállamok fennálló jogának védelméről szóló 37. cikket, így lehetővé tette a kettős oltalom tilalma²⁵ alóli kivételt, ha a tagállam az 1978. évi szöveg aláírására nyitva álló idő alatt bejelentést tett az UPOV Főtitkárához, hogy ugyanazon nemzetség vagy faj vonatkozásában fenntartja a különböző oltalmi formákat. Az USA joga szerint a növényfajták szabadalmi oltalommal, növényfajta-oltalommal és használati mintaoltalommal is védhetők, ezért az USA megtette a módosítás által lehetővé tett bejelentést.

Az 1978. évi módosítás pontosította a fajtavizsgálat szabályait.

4.2. Az UPOV Egyezmény 1991. évi módosítása

Az UPOV Egyezmény módosított szövegét az 1991 márciusában Genfben megrendezett Diplomáciai Konferencia fogadta el. Az 1991. évi szöveg 1998. április 24-én lépett hatályba. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege több pontosító szövegmódosítás mellett a nemesítői jogok területén számos lényeges új rendelkezéssel egészült ki. Az elfogadott új rendelkezések bővítik a nemesítők jogait, a fajtaoltalom terjedelmét, hosszabb oltalmi időtartamot írnak elő. Az 1991. évi módosítás lényegében a szabadalmi oltalomhoz közelítette a növényfajta-oltalom szabályait.

Az UPOV Egyezmény 1991. évi módosításában a növényfajta-oltalomban részesíthető növényntani nemzetségek és fajok számának emelésére vonatkozó tagállami kötelezettségekben is kifejeződik a növény-nemesítés területén bekövetkezett technikai fejlődés és a biotechnológia térhódítása miatt az oltalom tartalma tágabb meghatározásának szükségessége.

4.2.1. Az oltalomban részesítendő növényntani nemzetségek és növényfajok száma

Az UPOV Egyezmény 1961. évi szövegének melléklete csak 13 növényntani nemzetséget és növényfajt sorolt fel, amelyek tekintetében a tagállamoknak fokozatosan kellett bevezetniük a növényfajta-oltalmat. Az UPOV Egyezmény módosításai fokozatosan bővítették az oltalomban részesítendő növényntani nemzetségek és fajok számára vonatkozó tagállami kötelezettséget. 1978-tól kezdődően az egyes tagállamokban már egyre

25 UPOV Egyezmény 2. cikk (1) bekezdése

több növényfaj oltalma vált lehetővé, így a csatlakozó új tagállamok esetében is egyre több növényteni nemzetség és növényfaj oltalomban való részesítésének kötelezettségét írta elő a módosított UPOV Egyezmény.

Az UPOV Egyezmény 1991-ben elfogadott szövege alapján a csatlakozó új tagállamoknak legkésőbb a hatályba lépéstől számított 10 év elteltével valamennyi növényteni nemzetség és faj oltalmát lehetővé kellett tenniük.

Magyarország az UPOV Egyezményhez való csatlakozási okirat letétbe helyezése alkalmával tett nyilatkozat értelmében az UPOV Egyezményt valamennyi növényteni nemzetségre és fajra alkalmazza.

A 2. táblázat²⁶ szemlélteti a tagállamok kötelezettségeinek alakulását az UPOV Egyezmény és a módosított szövegei szerint.

2. táblázat Az oltalomban részesítendő növényteni nemzetségek és növényfajok száma

Az UPOV Egyezmény			
1961. 1978., 1991. évi szövege	1961	1978	1991
	évi szövege szerint, az oltalomban részesítendő növényteni nemzetségek és növényfajok számára vonatkozó tagállami kötelezettségek		
hatálybalépéskor		legalább 5	az új tagok esetében legalább 15
hatályba lépéstől számított 3 éven belül	mellékletében ²⁷ felsorolt 13 közül legalább 2	összesen legalább 10	
a hatályba lépéstől számított 5 év elteltével	4		a régi tagok esetében minden
a hatályba lépéstől számított 6 éven belül		összesen legalább 18	
a hatályba lépéstől számított 8 éven belül	valamennyi (ami akkor 13)	összesen legalább 24	
a hatályba lépéstől számított 10 év elteltével			az új tagok esetében minden

26 A táblázat az UPOV Egyezmény 1961. évi, 1978. évi és 1991. évi szövegei alapján készült saját összeállítás.

27 A növényfajok: búza, rozs, árpa, zab, lucerna, vöröshere, rizs, kukorica, burgonya, borsó, bab, fű, alma, rózsa vagy kerti szekfű.

4.2.2. *A kettős oltalom tilalma*

Az 1991. évi módosítást megelőzően az UPOV Egyezmény egyik lényeges szabálya volt az ún. „*kettős oltalom tilalma*”²⁸. Az UPOV Egyezmény értelmében „a tagállamok az oltalmat vagy egy speciális oltalommal, a növényfajta-oltalommal vagy szabadalmi oltalommal ismerhették el. Azonban ha egy tagállam nemzeti joga mindkét oltalmi formát elismerte, akkor ugyanazon növényfaj fajtái esetében csak a két oltalmi forma egyikét alkalmazhatták”. Így a „kettős oltalom” tilalma kizárta, hogy egy tagállam ugyanazon növénytani nemzetség, vagy faj vonatkozásában mind a növényfajta-oltalmat, mind a szabadalmi oltalmat lehetővé tegye.

A kettős oltalom tilalmának elve egy alapvető kérdés a növényfajta-oltalom és a szabadalom közötti viszony szempontjából. Az UPOV Egyezmény 1991 évi módosításának előkészítése során egyik meghatározó és hosszasan vitatott kérdés a „kettős oltalom” tilalmára vonatkozó rendelkezés és az oltalom tartalmának a bővítése. E kérdésekben fejeződik ki a 80-as években bekövetkezett tudományos fejlődés által kiváltott jogi szabályozás iránti igény.

A biotechnológia fejlődése szétfeszítette a kettős oltalom tilalmának elvét és a 10 évig tartó, hosszas jogi viták után ezt az elvet az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege már nem tartalmazza.

4.2.3. *A növényfajta-oltalom tartalma*

Az UPOV Egyezmény szerint növényfajta-oltalomban részesített fajták esetében az oltalom jogosultját megilleti a növényfajta szaporítóanyagával való rendelkezési jog. Az UPOV Egyezmény 1991-ben elfogadott új szövege – több lényeges változás mellett – bővíti a nemesítők jogait, a fajtaoltalom terjedelmét. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege a nemesítő jog tartalmát lépcsőzetesen határozza meg.

Első szinten az oltalom alatt álló növényfajta szaporítóanyagára vonatkozó meghatározott cselekményekhez szükséges a nemesítő hozzájárulása.

28 Az UPOV Egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése

A második szinten az oltalom alatt álló növényfajta szaporítóanyagának jogosulatlan felhasználásából származó termény (egész növények és növényi részek) tekintetében megvalósított cselekményekhez szükséges a nemesítő hozzájárulása, abban az esetben, ha a nemesítőnek nem volt megfelelő lehetősége a nemesítői jogokat a szaporítóanyaggal kapcsolatban gyakorolni.

A harmadik szinten – a tagállam rendelkezése alapján – a nemesítő hozzájárulása szükséges az oltalom alatt álló növényfajta szaporítóanyagának jogosulatlan felhasználásából származó termény jogosulatlan felhasználásával készült termékkel kapcsolatos cselekmények után, abban az esetben, ha a nemesítőnek nem volt megfelelő lehetősége a nemesítői jogait a terménnyel kapcsolatban gyakorolni.

Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege nem határozza meg sem a szaporítóanyag, sem a termény fogalmát továbbá a „jogosulatlan” felhasználás és a nemesítői jogok érvényesítésének „megfelelő” lehetőségét sem.²⁹

A 3. táblázat³⁰ szemlélteti a nemesítői jog tartalmának változását az UPOV Egyezmény 1961. évi és 1978. évi szövege és az 1991. évi szövege szerint:

29 Lásd: XVII. fejezet 1. pont

30 A táblázat az UPOV Egyezmény 1961. évi, 1978. évi és 1991. évi szövegének összehasonlítása alapján készült saját összeállítás. UPOV Egyezmény 1991. évi szövegének 14. cikke

3. táblázat A nemesítői jog tartalmának változása az UPOV Egyezményben

Az oltalom tartalma az UPOV Egyezmény		
	1961. és 1978. évi szövege alapján	1991. évi szövege alapján
Szaporítóanyag	Az oltalommal védett növényfajta vetőmagját, szaporítóanyagát csak a nemesítő hozzájárulásával lehet kereskedelmi forgalomba hozatal céljára a) előállítani, b) eladásra felkínálni, c) forgalomba hozni.	<i>Első szint:</i> a nemesítő hozzájárulása szükséges a növényfajta-oltalom alatt álló <i>növényfajta szaporítóanyagával</i> kapcsolatos következő cselekményekhez a) előállítás, vagy újbóli előállítás (többszörözés, b) szaporítás céljából előkészítés, c) forgalomba hozatalra való ajánlás, d) forgalomba hozatal, e) az országból való kivitel, f) az országba behozatal, g) az a)-f) pontokban említett bármelyik cselekmény céljából való raktáron tarás. A nemesítő hozzájárulását feltételekhez és korlátozásokhoz kötheti <i>Lehetséges kiegészítő cselekmények</i> Bármelyik tagállam rendelkezhet úgy, hogy az a)-g) pontokban meghatározottaktól eltérő cselekményekhez is szükséges a nemesítő hozzájárulása.

Szaporítóanyag jogosulatlan felhasználásból származó termény		<i>Második szint</i> ha a nemesítőnek nem volt megfelelő lehetősége a nemesítői jogokat a szaporítóanyaggal kapcsolatban gyakorolni
A terményből közvetlenül, annak jogosulatlan felhasználásával előállított termék		<i>Harmadik szint</i> – a tagállam rendelkezése alapján – ha a nemesítőnek nem volt megfelelő lehetősége a nemesítői jogait a terménnyel kapcsolatban gyakorolni.
Lényegében származtatott fajta		A növényfajta-oltalom jogosultjának hozzájárulási joga kiterjed az olyan fajtákra is, amelyek a) lényegében az oltalom alatt álló fajtából származnak, ha az oltalom alatt álló fajta önmagában nem lényegében származtatott fajta b) határozottan <i>nem</i> megkülönböztethető – az oltalom alatt álló fajtától c) előállítása az oltalom alatt álló fajta ismételt felhasználást igényli

4.2.4. A lényegében származtatott fajta szabályozása az UPOV Egyezményben

Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege³¹ új jogintézményként bevezette a lényegében származtatott fajta fogalmát és ezáltal kiterjesztette a kiindulási fajta nemesítőjének jogait az ún. *lényegében származtatott fajtákra* is. Lényegében származtatott fajták nyerhetők pl. természetes

31 UPOV Egyezmény 14. cikk (5) bekezdés

vagy indukált mutánsok vagy szomaklonális variánsok szelekciójával, továbbá a kiindulási fajta variáns növényegyedeinek szelekciójával, visszakeresztezésével vagy géntechnológiai módosítás útján történő transzformálásával.

Az ASSINSEL közgyűlése Torontóban 1992. június 5-én állásfoglalást fogadott el a lényegében származtatott fajtákról. Az állásfoglalást e fejezet melléklete tartalmazza. Az ASSIENSEL állásfoglalása szerint „a lényegében származtatott fajtának a kiindulási fajta vonatkozásában és a lényeges fajtabélyegek kifejeződésének megtartásában: ténylegesen teljesítenie kell a pontos megkülönböztethetőség, a lényeges származtatás és a genetikai megegyezőség feltételét. Bármelyik feltétel hiányában nem lehet szó lényegében származtatásról. A lényegében származtatás bizonyításához szükséges a genetikai konformitás, vagy pl. fenotípusos fajtabélyegekben a szoros rokonság vagy az egyszerűen öröklődő fajtabélyegben való különbség hiányának bizonyítása.”

Az UPOV Egyezmény szerinti szabályozás és a közösségi növényfajta-oltalomra vonatkozó szabályozás összehasonlítását a II. fejezet 4.2.1. pontja tartalmazza.

4.2.5. *Kivételek a növényfajta-oltalomból eredő kizárólagos rendelkezési jog alól*

Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege kötelező és választható kivételeket³² állapít meg, amelyekre az oltalom nem terjed ki.

A növényfajta-oltalom *kötelezően* nem terjed ki:

- a) a magánhasználat céljából és a nem kereskedelmi célból végzett cselekményekre,
- b) a kísérleti célú cselekményekre, továbbá
- c) az olyan cselekményekre, amelyet további fajták nemesítése céljából végeznek és az így létrehozott új fajtának szaporítóanyaga, az abból előállított termény és termék forgalomba hozatalával kapcsolatos cselekményekre. Ezt a rendelkezést azonban nem lehet alkalmazni a lényegében származtatott fajtákra.

32 UPOV Egyezmény 15. cikkének (1) bekezdése a *kötelező kivételeket* és a (2) bekezdése a *nem kötelező kivételeket* tartalmazza.

4.2.5.1. A nemesítői kedvezmény

A növényfajta-oltalom és a szabadalmi oltalom tartalma közötti alapvető különbség az új növényfajták létrehozását elősegítő *nemesítői kedvezmény*³³ jogintézménye. A nemesítői kedvezmény teszi lehetővé, hogy egy növényfajta-oltalom alatt álló növényfajta felhasználható a jogosult engedélye nélkül kutatási célra, illetve kiinduló alapanyagként új növényfajta előállítására.

A modern nemesítés ellentétben a technikai találmányokkal mindig egy létező biológiai anyagon alapul és ezért igényli a növényi alapanyag liberális használatát. Ez azt jelenti, hogy a nemesítőnek független lehetőséget kell kapnia arra, hogy akár a versenytársa tulajdonában lévő oltalom alatt álló növényfajta anyagát felhasználhassa a saját jövőbeni nemesítési céljaira és a létrehozott új fajtát pedig forgalomba hozhassa, pl. a két fajta keresztezésével előállítja az új fajtát.

Az UPOV Egyezmény növényfajta-oltalmi rendszerének „lelke” a nemesítői kedvezmény dr. Peter Lange szerint.³⁴ A nemesítői kedvezményre azonban nincs lehetőség a szabadalmi oltalom esetében.

4.2.5.2. A mezőgazdasági mentesség

Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege a nemesítői jog alóli *nem kötelező kivételként* határozza meg a *mezőgazdasági mentességet*, más néven gazdálkodói privilégium, saját célú vetőmag felhasználás (Farm-save-seed), amely a mezőgazdasági termelés szempontjából egy alapvető kérdés. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege szerint a szerződő tagállamok a nemesítő jogos érdekeit figyelembe véve, ésszerű keretek között bármely

33 Az UPOV Egyezmény 1978. évi szövegének 5. cikkének (3) bekezdése szerint nem szükséges a nemesítő hozzájárulása ahhoz, hogy egy oltalom alatt álló fajtát további fajták előállítása céljából kiinduló alapanyagként felhasználjanak. Azonban ha az új fajta előállításához folyamatosan fel kell használni ezt a kiinduló fajtát, akkor már szükséges a nemesítői hozzájárulás.

34 Dr. Peter LANGE. Patentierungsverbot für Pflanzensorten zur Entscheidung der technischen Beschwerdekammer 3.3.4. vom Februar 1995. *GRUR International*, 1996. Heft 5. 587. p

fajta vonatkozásában lehetővé tehetik a saját üzemben előállított vetőmag saját célra való felhasználásának lehetőségét. Az UPOV Egyezmény ezzel a szabállyal a tagállamok nemzeti szabályozására bízta a mezőgazdasági mentesség részletes szabályozását. A tagállamoknak a nemzeti szabályok megalkotása során az ésszerűsége és a nemesítők jogos érdekeinek biztosítására kell törekedniük.

Az UPOV által az egyes növényfajok DUS vizsgálatára elfogadott technikai irányelveket átvette a Közösségi Növényfajta- hivatal is. Az UPOV meghatározó szerepet vállalt a fejlődő országok növényfajta-oltalmi szabályozásának kialakításában. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege határozta meg a közösségi növényfajta-oltalomról szóló, 1994. július 27-ei 2100/94/EK rendelet (a továbbiakban: 2100/94/EK rendelet) tartalmát is.

Az UPOV Egyezmény tagállamaiban bejelentett és megadott növényfajta-oltalmak számának alakulását és a nemzetközi trendek változását mutatják be a 4-7. táblázatok.³⁵

4. táblázat A Top 10 UPOV tagállam a benyújtott oltalom iránti kérelmek alakulása szerint

2009	2018	2019
Európai Unió (2764)	Kína (5760)	Kína (7834)
Ukrajna (1545)	Európai Unió (3554)	Európai Unió (3525)
USA (1461)	USA (1609)	USA (1590)
Japán (1138)	Ukrajna (1225)	Ukrajna (1238)
Kína (1059)	Japán (880)	Japán (822)
Hollandia (700)	Hollandia (792)	Hollandia (767)
Koreai Köztársaság (547)	Orosz Föderáció (780)	Orosz Föderáció (765)
Orosz Föderáció (527)	Koreai Köztársaság (765)	Koreai Köztársaság (695)
Ausztrália (363)	Ausztrália (384)	Argentína (377)
Argentína (327)	Kanada (330)	Kanada (366)

35 Az UPOV főtitkárának 2019. évi jelentése a 2020. október 30-i tanácsülésre letöltés: www.upov.int 2021. január 22. – a 2020. évi adatok még nem állnak rendelkezésre.

5. táblázat A Top 10 UPOV tagállam az oltalmat kérelmezők lakhelye, székhelye szerint

2009	2018	2019
Hollandia (2217)	Kína (5254)	Kína (7363)
USA (1673)	Hollandia (3526)	Hollandia (3207)
Németország (1152)	USA (2306)	USA (2314)
Japán (1072)	Franciaország (1030)	Franciaország (1035)
Kína (959)	Németország (1012)	Németország (986)
Franciaország (842)	Japán (898)	Japán (741)
Ukrajna (770)	Orosz Föderáció (626)	Koreai Köztársaság (612)
Koreai Köztársaság (510)	Koreai Köztársaság (603)	Orosz Föderáció (582)
Orosz Föderáció (461)	Ukrajna (452)	Ukrajna (474)
Svájc (336)	Svájc (343)	Svájc (403)

6. táblázat A Top 10 UPOV tagállam a megadott oltalmak szerint

2009	2018	2019
Európai Unió (2589)	Európai Unió (2757)	Európai Unió (3188)
Japán (1501)	Kína (2395)	Kína (2727)
USA (1308)	USA (1424)	USA (1785)
Kína (996)	Ukrajna (1021)	Ukrajna (1188)
Orosz Föderáció (564)	Japán (758)	Orosz Föderáció (796)
Hollandia (503)	Hollandia (713)	Hollandia (621)
Koreai Köztársaság (399)	Koreai Köztársaság (574)	Japán (591)
Ukrajna (285)	Orosz Föderáció (544)	Koreai Köztársaság (522)
Ausztrália (282)	Mexikó (295)	Brazília (328)
Kanada (264)	Brazília (270)	Ausztrália (278)

Ha a 4. táblázat adatait összehasonlítjuk az 5. táblázat és a 6. táblázat adataival, akkor Kína jelentős előretörésén kívül kitűnik, hogy a holland, a német és a francia nemesítői cégek/nemesítők milyen nagyarányú külföldi érdekeltséggel rendelkeznek. Ukrajna helyzete is figyelemre méltó 2018-2019-ben már második helyen van az oltalom iránti bejelentések és a megadott oltalmak számát tekintve, miközben az oltalom

íránti kérelmeket benyújtóknak csak az 1/3-a rendelkezik Ukrajnában lakóhellyel, székhellyel.

7. táblázat A kérelmek régiónkénti alakulása

1999	2009	2019
összesen 10010 kérelem	összesen 13018 kérelem	összesen 21265 kérelem
EU 43%	EU 32%	Ázsia-Óceánia 47%
Európa (EU- kívül) 13%	Európa (EU- kívül) 18%	EU 24%
Észak-Amerika 18%	Ázsia-Óceánia 25%	Európa (EU- kívül) 11%
Ázsia-Óceánia 16 %	Észak-Amerika 14%	Észak-Amerika 9%
Latin- Amerika 6%	Latin- Amerika 8%	Latin- Amerika 6%
Afrika 3%	Afrika 3%	Afrika 2%
Közél-Kelet 1%	Közél-Kelet 0,4%	Közél-Kelet 1%

A kérelmek régiónkénti számának összehasonlítása szemlélteti, hogy az utóbbi 10 évben az európai nemesítéssel szemben jelentős hányaddal nőtt az ázsiai – Csendes óceáni térségben a növénynemesítés.

5. A TRIPS Megállapodás

A növényfajta-oltalmat érintő nemzetközi szabályozás történetében lényeges állomás a TRIPS Megállapodás, amely valamennyi iparjogvédelmi oltalmi formában és a szerzői jog területén meghatározza azokat a minimum követelményeket, amelyeket a tagállamoknak a saját nemzeti jogalkotásuk során érvényesíteniük kell. A TRIPS Megállapodás egyik erőssége, hogy annak megsértése esetén a WTO vitarendezési szabályait³⁶ kell alkalmazni.

36 A vitarendezési eljárás főbb szabályai: A WTO vitarendezési eljárásának tárgya csak a tagállamok között kormány szinten felmerülő jogviták lehetnek. A vitarendezési eljárás a WTO-hoz benyújtott tagállami kifogás (panasz) alapján indul meg. A WTO Vitarendezési Testülete folytatja le a vitarendezési eljárást Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakeshi-i Egyezmény 2. mellékletében foglaltak szerint. A WTO Általános Tanácsa

A TRIPS Megállapodás a szellemi tulajdon területén létrehozott legátfogóbb és leginkább ambiciózus nemzetközi megállapodás, amely a szellemi tulajdon „Magna Chartájának” nevezhető.”³⁷

Bobrovsky Jenő³⁸ szerint „a 90-es évek elejétől kezdve a szellemi tulajdon addig perifériális témaköre a Kereskedelmi Világszervezetben a nemzetközi kereskedelmi politika egyik központi kérdésévé vált. A szellemi javak privatizációjával és kommercializálásával kapcsolatos új, fokozottabb követelmények a szellemi tulajdonjogok világkereskedelmi vonatkozásait szabályozó, globális hatályú TRIPS Megállapodásban nyertek kifejezést. A TRIPS Megállapodás azonban nem kiváltotta, hanem csak kifejezte az új követelményeket és a szükséges változásokat. A legfontosabb tényezők technikai, gazdasági és politikai jellegűek voltak és jelenleg is azok. A TRIPS Megállapodás kevésbé mondható egy megegyezéssel kialakított jogalkotás eredményének vagy általános meggyőzésen alapuló nemzetközi magánjogi jogalkotásnak, inkább nevezhető egy kereskedelem-politikai eszközökkel megívott hatalmi harc eredményének. A szellemi tulajdon globális politikai termékeként a TRIPS Megállapodás a nemzetközi kereskedelemben a realpolitika pompás példája.”

a Vitarendezési Testület, amely létrehozza a három szakértőből álló un. Panelt az adott vita kivizsgálása és a javaslattétel érdekében. A vitarendezési eljárás három fő része:

a) a felek közötti konzultáció.

b) a Vitarendezési Testület, illetve a Fellebbviteli Testület döntése,

c) a döntés végrehajtása, ideértve a kényszerintézkedéseket is, ha a vesztes fél nem hajtja végre a döntést. A Vitarendezési Testület, illetve a Fellebbviteli Testület döntése kötelező a felekre. A felek közötti vita két féleképpen oldódhat meg: a felek a kétoldalú konzultációk során egy kölcsönösen elfogadott megoldást találnak, vagy végrehajtják a Vitarendezési Testület, illetve a Fellebbviteli testület döntését.

37 Alesch STAEHELIN: *Das TRIPS-Abkommen Immaterialgüterrechte im Licht der globalisierten Handelspolitik*. Bern, 1999, Staempfli Verlag AG. 213.p. (Lontai Endre 1988-ban még a Párizsi Unió egyezményt nevezte az iparjogvédelem Magna Chartájának LONTAI Endre: *Jogegységesítés a nemzetközi iparjogvédelem területén*. Budapest, 1988.)

38 Bobrovsky Jenő: Az enyém, a tied és a miénk a szellemi tulajdonban Áttekintés a közkinccs és a szellemi magántulajdon egyes összefüggéseiről az Internet tükrében

A TRIPS Megállapodás megkötése jelentős hatást gyakorolt az UPOV Egyezményre is és hozzájárult az UPOV tagállamok számának emelkedéséhez. Az USA a fejlődő országokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodásokban ugyanis előírta a szerződő államok részére, hogy a szellemi tulajdonjogok oltalma területén milyen kötelezettségeket kell teljesíteniük pl. a növényfajta oltalmát szabadalommal vagy *sui generis* oltalommal biztosítaniuk kell.

Az USA által megkötött szabadkereskedelmi megállapodások szellemi tulajdonvédelmi fejezeteiben kifejeződik, hogy a szellemi tulajdonvédelmi oltalmak mennyire szolgálják a kereskedelempolitikai érdekeket. Az Európai Unió és az USA közötti kereskedelmi és befektetési tárgyalások érzékeny pontja volt a szellemi tulajdonjogok kérdése és a mezőgazdasági ágazatban a géntechnológiával módosított szervezetekkel kapcsolatos eltérő, az elővigyázatosság elvét követő európai és a megengedő amerikai felfogás.

5.1. *A növényfajta-oltalomra vonatkozó szabályok a TRIPS Megállapodásban*

A növényfajta-oltalomra vonatkozó szabályokat a TRIPS Megállapodás 27. cikke 3. bekezdésének³⁹ b) pontja tartalmazza. E rendelkezés értelmében „a Tagok kizárhatják a szabadalmi oltalomból azokat a növényeket és állatokat, amelyek nem mikroorganizmusok és a növények vagy állatok előállítására szolgáló, lényegében biológiai eljárásokat, melyek eltérnek a nem-biológiai és mikrobiológiai eljárásoktól.

A Tagok biztosítják azonban a növényfajta oltalmát szabadalommal, vagy hatékony *sui generis* rendszerrel vagy ezek bármely kombinációjával.”

A 27. cikk 3. bekezdése előírta, hogy ezeket a rendelkezéseket a WTO Egyezmény hatálybalépését követő négy év elteltével felül kell vizsgálni

39 A TRIPS Megállapodás 27. cikke a szabadalmazható találmányra vonatkozik. A 27. cikk 3. bekezdésének a) pontja kizárja a szabadalmi oltalomból az emberek vagy állatok kezelésére szolgáló diagnosztikai, gyógyászati és sebészeti eljárásokat;

Jogforrások

Nemzetközi egyezmények

1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről (Párizsi Uniós Egyezmény)
1983. évi 14. törvényerejű rendelet az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről
- A 2002. évi LI. törvény az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény Genfben, 1991. március 19-én felülvizsgált szövegének kihirdetéséről
1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről

Melléklet

ASSINSEL állásfoglalása az 1991. évi UPOV Egyezményben szabályozott, lényegében származtatott fajtákról

Az állásfoglalást Torontóban 1992. június 5-én fogadta el a közgyűlés.

Az ASSINSEL minden korábbi nyilatkozatában üdvözölte a lényegében származtatott fajták koncepciójának a bevezetését. A növénynevelés és a biotechnológia területén bekövetkezett új fejlesztések és ebből adódóan a szabadalom és a növényfajta-oltalom által lefedett területek elhatárolásával kapcsolatos bizonytalanságok vonatkozásában az ASSINSEL azt az álláspontot képviselte, hogy az új jogintézmény az érintett iparágak érdekében hidat képez mindkét oltalmi rendszer között. Az új jogintézmény pedig ezen kívül lényegesen csökkentheti a növénynevelés esetében a másolás lehetőségét.

Az ASSINSEL növénynevelői meg vannak győződve arról, hogy az új jogintézmény jelentősen erősíti a nevelők jogait anélkül, hogy a nevelői kedvezmény kulcskérdését valamilyen módon konkrétan korlátozná.

Az UPOV Egyezmény új jogintézményének bevezetése egy új területre való előrelépést jelent. Mint ahogy a már ilyen jellegű szituációkban szokásos, itt is vannak bizonytalanságok és kétségek. Ezért a nemzeti jogalkotásban – és az UPOV Tanácsában is – az új jogintézmény általános megfogalmazása magyarázatának jelenlegi fázisaiban korlátozásra van szükség és nem szabad a részletes előírásokban túl szélesen fogalmazni. Egy túl részletes szabályozás azzal a kockázattal járna, hogy hiányok lépnének fel és a jövőbeni fejlődést behatárolnák vagy nem tennék lehetővé. Ezen kívül a jogintézmény alkalmazásának gyakorlatiasnak és nem túl komplikáltnak kellene lenni.

Ahogy a következőkben kifejtésre kerül ez a jogintézmény tartalmazza a nemesítői jogok oltalmának tartalmát és érvényesítését. Ennek következtében a nemesítőre hárul, hogy jogait érvényesítse.

A. Általános szempontok

1. A lényegében származtatott fajta fogalma alapvetően inkább a genotípusra, mint a fenotípusra vonatkozik. Szemben az UPOV Egyezmény 7. cikkében foglalt „pontos megkülönböztethetőség” fogalmával, amely a meghatározott fajtabélyegek kifejeződése alapján kerül elbírálásra, a 14. cikk (5) bekezdése arra a kérdésre vonatkozik, hogy a kiinduló fajta genotípusának lényege megmarad-e a származtatott fajtában. – Vagyis a kiinduló fajta genotípusának összessége gyakorlatilag megmarad-e a lényeges fajtabélyegek kifejeződésének megmaradásával. Ebből a szempontból van jelentősége az örökölhető fajtabélyegeknek. A lényeges fajtabélyegek, amelyek a genotípusból adódnak.”

Ezen kívül a növényfaj genetikai felépítése és az alkalmazott nemesítési technika – a különböző fajok megegyezésének szükséges folyamata különböző lehet.

2. „A genetikai távolságot/megegyezőséget” fajonként sőt egy adott fajon belül kell megítélni. A származtatási módszereket segédeszközként lehet használni a lényegében származtatott fajta megalapozásához vagy definiálásához.

A 14. cikk (5) bekezdésének c) pontja szerint felsorolt származtatási módszerek (a természetes és mesterséges mutánsok kiválasztása vagy a

kiindulási fajtanövény állományában eltérők kiválasztása, visszakeresztezés vagy genetikai transzformáció) nem kimerítő felsorolás.

3. Az a kérdés, hogy egy fajta lényegében származtatott-e vagy sem, adott esetben tudományosan elfogadott módszerek alapján válaszolható meg. Ennek a lényeges fajtabélyegek megítélésével kell kezdődnie és genom azonosítási módszerekkel kell kiegészülnie, amennyiben rendelkezésre áll az adekvát módszer. Az elbírálás fajonként különböző lehet már az alkalmazott származtatási módszerek és a genetikai távolság szerint is. A genetikai különbözőség bizonyításának tudományos és elfogadott módszerei és azok kombinálása meggondolható.

4. A növényfajra specializálódott szakembereknek, molekuláris genetikusoknak kell elvégezniük a bírálatot.

5. A növényfajta-oltalmi hivatalok feladata, a növényfajta-oltalom iránt bejelentett növényfajta-oltalmi feltételeinek (DUS teszt) elvégzése, függetlenül attól, hogy egy lényegében származtatott fajtáról van-e szó, vagy sem. Ezért az ASSINSEL számára fontos és egyértelmű, hogy nem a növényfajta-oltalom iránti eljárás része annak megállapítása, hogy egy lényegében származtatott fajtáról van-e szó. A növényfajta- oltalom megadását követően is rendelkezésre kell állnia a növényfajta UPOV irányelvek szerinti kísérleti adatainak.

6. Annak megállapítása, hogy egy fajta lényegében származtatott fajta-e, mindenképp előttől a kérdéstől függ, hogy a fajtát egy meglévő fajtából származtatták-e (lásd a 2. pontot). Ha a növényfajtát ennek a fajtának a használata nélkül fejlesztették ki, akkor nem lehet szó lényegében származtatásról. Figyelemmel kell lenni a bizonyítási teher általános szabályaira is (lásd. C. fejezet)

7. A lényegében származtatás egy ténymegállapítás, amelynek egy lehetséges jogi konzekvenciája, az abból származó függőség. Ennek jogi bizonyítása esetén válik az igényelt növényfajta egy lényegében származtatott fajtává. Másképpen egy függetlenként fejlesztettként elfogadott fajtára bejelentett későbbi lényegében származtatott fajtára vonatkozó igény bizonyítása esetén válik a növényfajta lényegében származtatott fajtává.

Egy lényegében származtatott fajta mindig lényegében származtatott fajta marad. A kiindulási fajta oltalmi idejének letelte után is a lényegé-

ben származtatott fajták láncában az első fajtából származtatott fajta egy lényegében származtatott fajta és a láncban más fajták is továbbra is a kiindulási fajtából lényegében származtatott fajták maradnak. A függőség megtalálása a koncepció lényegének az alapja. Ezt a teljesen új jogintézményt mindenek előtt a kiindulási fajta nemesítője hatékony védelme érdekében vezették be és nem azokéban, akik a származtatást végzik.

B. A 14. cikk (5) bekezdésének speciális szabályozása

1. Az oltalom alatt álló fajta javára áll fenn a függőség alapelve. Lásd. 14. cikk (5) bekezdése a) pontjának i. alpontja.

Ez azt jelenti, hogy:

- a) a kiindulási fajtának oltalom alatt kell állnia,
- b) a függőség csak egyetlen oltalom alatt álló fajta vonatkozásában állhat fenn,
- c) egy származtatott fajtát közvetlenül a kiindulási fajtából vagy már lényegében a kiindulási fajtából származtatott fajtából lehet származtatni (lásd. 15. cikk b) pont i. alpont) Az A. 7. pontban foglaltak szerint a függőség csak a kiindulási fajta vonatkozásában áll fenn.

2. Az ASSIENSEL a 14. cikk (5) bekezdés b) pontja („ha egy fajtát lényegében egy másik fajtából, a kiindulási fajtából származtatnak „) vonatkozásában kifejezi, hogy a lényegében származtatott fajtának ténylegesen teljesítenie kell a következő három feltételt a kiindulási fajta vonatkozásában és a lényeges fajtabélyegek kifejeződésének megtartásában:

- a) pontos megkülönböztethetőség a 7. cikk szerint,
- b) lényeges származtatás,
- c) genetikai megegyezőség.

Ha valamelyik feltétel nem teljesült, akkor nincs szó lényegében származtatásról.

3. A lényegében származtatott fajtához vezető nemesítési technikák különbözőek lehetnek növényfajonként, sőt egy növényfajon belül is. Ebből az következik, hogy különböző értékek szükségesek a függőség megalapozásához.

C. A bizonyítási teher általános szabályai

- a) A bizonyítási teher általános szabályai szerint mindegyik félnek a számára kedvező jogi előírás feltételeit kell bizonyítania. Ez azt jelenti, hogy a kiindulási fajta tulajdonosának kell bizonyítania a származtatás minden feltételét.
- b) Ha a kiindulási fajta tulajdonosa bizonyítja a „genetikai megegyezőség” követelményét, akkor a bizonyítási teher az „előforduló származtatás vonatkozásában könnyebb. A genetikai megegyezőség bizonyítása alapot ad arra a feltételezésre, hogy a második nemesítő a fajtáját lényegében a kiindulási fajtából származtatta. Ha a kiindulási fajta tulajdonosa bizonyítja másrészt az „előforduló származtatást”, akkor egyúttal feltételezhető a „genetikai megegyezőség”.

A lényegében származtatás bizonyításához elegendőként fogadhatók el a következők:

- a) genetikai konformitás, vagy „szoros rokonság pl. fenotípusos fajtabélyegekből vagy
- b) lényegében semmi különbség néhány egyszerűen öröklődő fajtabélyegben,
- c) Ha a tulajdonos, aki a fent felsorolt követelményeket teljesíti, akkor a második nemesítőnek kell bizonyítania, hogy nem áll fenn genetikai konformitás, vagy nincs számot tevő származtatás.

II. A KÖZÖSSÉGI NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM

1. A közösségi növényfajta-oltalmi jogok

A közösségi növényfajta-oltalomról szóló rendelet első tervezetét 1990. szeptember 28-án tették közzé, annak megvitatását, azonban elhalasztották az UPOV Egyezmény módosítására irányuló 1991. évi diplomáciai konferenciára figyelemmel. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege irányadó volt az egykori EGK, majd az Európai Unió tagállamaiban az egységes oltalmat jelentő közösségi növényfajta-oltalom szabályozása szempontjából is, különösen az oltalom tartalmának meghatározásnál.

A közösségi növényfajta-oltalmi jogokról szóló, 1994. július 27-i 2100/94/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: 2100/94/EK rendelet) 1994. szeptember 1-jén, míg a rendeletnek a közösségi növényfajta-oltalomra vonatkozó anyagi jogi szabályai, valamint a Közösségi Növényfajta-Hivatal előtti eljárásra vonatkozó szabályai 1995. április 27-én léptek hatályba. A Közösségi Növényfajta-Hivatal 2020-ban ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. Az uniós növényfajta-oltalmi rendszer sikerességét az oltalom iránti bejelentések és az érvényes oltalmak száma is igazolja.⁴⁰

A közösségi növényfajta-oltalom *egységes oltalmat jelent* az Európai Unió valamennyi tagállamában, azt csak egységesen lehet megadni, átruházni és megszüntetni. A 2100/94/EK rendelet meghatározza a közösségi növényfajta-oltalomra vonatkozó anyagi jogi és eljárásjogi szabályokat, valamint a Közösségi Növényfajta-Hivatal jogállását, feladatait és szervezetét.

1.1. A Közösségi Növényfajta-Hivatal

A Közösségi Növényfajta-Hivatal (Community Plant Variety Office, CPVO) a szakpolitikai területeken működő közösségi ügynökségek⁴¹ egyike,

40 1995-től kezdődően 72 000 kérelmet nyújtottak be és 56 000 növényfajta-oltalmat adott meg a Hivatal, jelenleg 29101 érvényes növényfajta-oltalom van.

41 Az EU ügynökségei különböznek az uniós intézményektől (Tanács, Parla-

jogi személyiséggel rendelkezik, székhelye Franciaországban, Angers-ban van. A Közösségi Növényfajta-Hivatal az Igazgatótanács hozzájárulásával megbízhat nemzeti hivatalokat igazgatási feladatok ellátásával és e célból a tagállamok hozzájárulásával fiókhivatalokat hozhat létre.⁴²

A Közösségi Növényfajta-Hivatal hatáskörébe tartozik a közösségi növényfajta-oltalom iránti kérelmek elbírálása, a közösségi növényfajta-oltalom lajstromozása,

A Közösségi Növényfajta-Hivatal előtti eljárások részletes szabályairól és a 2100/94/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó végrehajtási szabályokról először az 1239/95/EK rendelet rendelkezett. A 2009. szeptember 17-i 874/2009/EK rendelet újraszabályozta a Közösségi Növényfajta-Hivatal eljárását.

2. Bejelentés közösségi növényfajta-oltalom iránt és a bejelentés elbírálása

A közösségi növényfajta-oltalom iránti bejelentést bármely természetes személy vagy jogi személy, illetve a vonatkozó szabályok szerint jogi személynek minősülő szervezet benyújthat. A bejelentést közösen is benyújthatják.⁴³

A kérelmeket és a szükséges iratokat az Európai Unió bármely hivatalos nyelvén be lehet nyújtani a Közösségi Növényfajta-Hivatalhoz. A növényfajta-oltalom lajstromozásáról szóló határozatot a benyújtott kérelemben használt nyelven kell elkészíteni.

A közösségi növényfajta- oltalom iránti kérelmet közvetlenül a Közösségi Növényfajta - Hivatalhoz, egy nemzeti hivatalhoz, vagy egy fiókhivatalhoz kell benyújtani. A kérelmezőnek a kérelem benyújtásától

ment, Bizottság stb.). Az ügynökségeket a másodlagos közösségi jogforrások hozzák létre speciális tudományos, technikai vagy irányítási célból.

42 2100/1994/EK rendelet 30. cikk

43 A bejelentés benyújtására vonatkozó szabályokat a 15/2008/EK tanácsi rendelet egyszerűsítette. A korábbi szabályok előírták, hogy a bejelentés benyújtására jogosult az a természetes személy, aki az EU tagállamának, vagy az UPOV tagállamának állampolgára, vagy ott lakóhellyel rendelkezik, illetve az a jogi személy, akinek ilyen tagállamban van székhelye vagy telephelye.

számított két héten belül közvetlenül tájékoztatnia kell a Közösségi Növényfajta-Hivatalt a nemzeti hivatalhoz vagy a fiókhivatalhoz benyújtott kérelemről, a bejelentés elmulasztása esetén a bejelentési nap későbbi lehet. A kérelemnek tartalmaznia kell a kérelmezőre, (a nemesítőre), adott esetben az eljárási képviselőre vonatkozó adatokat, továbbá a bejelentett növényfajta-ra vonatkozó technikai kérdőívet, amely a fajtakísérlethez szükséges. A bejelentett fajta-ra vonatkozó adatoknak tartalmaznia kell, hogy a fajta géntechnológiával módosított szervezet-e, továbbá a fajta nemesítésnek, felfedezésének vagy kifejlesztésének földrajzi helyét.

A bejelentésben nyilatkozni kell arról is, hogy a bejelentett fajta hatályos nemzeti növényfajta-oltalom vagy az Európai Unión belül érvényes szabadalmi oltalom alatt áll-e.

A bejelentés benyújtásáról a nemzeti hivatalnak, illetve a fiókhivatalnak átvételi elismervényt kell kiállítania, amely tartalmazza az átvétel napját és a továbbított iratok számát, valamint az ügyirat számot. A közösségi növényfajta-oltalom iránti bejelentésekben a nemzeti hivatalok és a fiókhivatalok csak a kérelem továbbításával foglalkoznak.

2.1. *A kérelem alaki vizsgálata*

A Közösségi Növényfajta-Hivatal a kérelmet először alaki szempontból vizsgálja. Az *alaki vizsgálat*⁴⁴ részét képezi a bejelentőnek a bejelentés megtételére való jogosultságának vizsgálata, továbbá hogy a bejelentés megfelel-e a vonatkozó előírásoknak és tartalmazza-e a következő adatokat: a fajta növényrendszertani azonosítása, ideiglenes megjelölése, szakmai leírása, földrajzi eredete, esetleges korábbi forgalmazására vonatkozó adatok, a fajta-ra vonatkozó egyéb adatok. Az alaki vizsgálat kiterjed az elsőbbségi igény vizsgálatára és a bejelentési díj megfizetésének ellenőrzésére.

A Közösségi Növényfajta-Hivatal elismervényt ad a kérelmezőnek a közvetlenül, illetve a nemzeti hivatalokon, vagy fiókhivatalokon keresztül benyújtott, az előírásoknak megfelelő, hiánytalan bejelentések

44 2100/1994/EK rendelet 53. cikk és a 874/2009/EK rendelet 19. cikk (2) bekezdés A bejelentés benyújtására vonatkozó szabályokat a 15/2008/EK tanácsi rendelet egyszerűsítette

kézhezvételéről. Ez az elismervény tartalmazza a nyilvántartási számot, a kézhez vett okiratok számát, valamint a bejelentés napját. A Közösségi Növényfajta-Hivatal hiányos kérelmek esetén *hiánypótlásra* hívja fel a kérelmezőt. A hiánypótlás nem teljesítése a kérelem elutasítását eredményezi.

A Közösségi Növényfajta-Hivatal a hiánytalan bejelentést közzéteszi a honlapján megjelenő hivatalos lapjában.

2.2. A kérelem érdemi vizsgálata, fajtakísérletek

Az érdemi vizsgálat keretébe tartozik annak vizsgálata, hogy a fajta a közösségi növényfajta-oltalom tárgyát képezi-e, a fajta újnak minősül-e, a bejelentő jogosult-e a bejelentés benyújtására.

A közösségi növényfajta-oltalom esetében az oltalom feltételei azonosak az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegében meghatározott feltételekkel: újdonság, megkülönböztethetőség, egyneműség, állandóság (DUS követelmények) és bejegyezhető fajtanév.

A Közösségi Növényfajta-Hivatal vizsgálja a bejelentett fajtanév megfelelőségét is.

Ha az érdemi vizsgálat során megállapítást nyer, hogy az újdonság szempontjából nincs akadálya az oltalom megadásának, akkor sor kerülhet a fajtakísérletre.

Az oltalom iránt bejelentett fajta fajtaleírásában meghatározott tulajdonságait a megkülönböztethetőség, az egyneműség és az állandóság követelményének (DUS) való megfelelés szempontjából *fajtakísérletekben* kell vizsgálni.

A szakmai vizsgálatot az Igazgatási Tanács által az adott növényfaj vizsgálatával megbízott hivatalok végzik el. A Közösségi Növényfajta-Hivatal más hivatalt is intézetet is megbízhat vagy fiókhivatalt hozhat létre az Igazgatási Tanács hozzájárulásával, ha nincs az adott növényfajhoz tartozó fajta szakmai vizsgálatára kijelölt vizsgáló hivatal. A szakmai vizsgálatot legalább egy tagállamban el kell végezni.

A 874/2009/EK rendelet szabályozza a Közösségi Növényfajta-Hivatal és a vizsgáló hivatalok közötti együttműködést. Az egyes tagállamok meghatározott növényfajok vizsgálatára specializálódtak. A fajtakísérleteket a

Közösségi Növényfajta-Hivatal figyelemmel kíséri és ellenőrzi a vizsgálati parcellákat, a vizsgálatok módszereit. A vizsgáló hivatalnak adatszolgáltatást és az egyes termesztési időszakokról időszakos jelentést kell nyújtania. A rendelet meghatározza a vizsgálati jelentések alaki követelményeit is.

A Közösségi Növényfajta-Hivatal és a tagállamok nemzeti növényfajta-oltalmi hivatalai – megkeresés alapján – adminisztratív segítséget nyújtanak egymásnak az oltalom iránt bejelentett fajta DUS vizsgálatáról készített összes vizsgálati jelentés átadásával.⁴⁵

A Közösségi Növényfajta-Hivatal rendelkezik a szakmai vizsgálat eredményével, a vizsgáló hivatal azt más célra csak a Közösségi Növényfajta-Hivatal engedélyével használhatja fel.

A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal⁴⁶ (a továbbiakban: NÉBIH) a kijelölt vizsgáló hivatal a közösségi növényfajta-oltalom iránt bejelentett mintegy 140 növényfaj, illetve botanikai taxon⁴⁷ (szántóföldi, kertészeti, zöldség és dísnövények, valamint gyümölcsök) fajtái esetében. A NÉBIH-nek meg kell felelnie a Közösségi Növényfajta-Hivatal által meghatározott minőségbiztosítási feltételeknek, az akkreditált vizsgáló hivatalnak kell lennie. A Közösségi Növényfajta-Hivatal három évente ellenőrzi a minőségbiztosítási feltételek teljesítését. A NÉBIH kétoldalú megállapodások alapján is végez DUS vizsgálatokat pl. Csehország részére valamennyi napraforgó fajta esetében.

45 A Közösségi Növényfajta-Hivatal előtti eljárások tekintetében a 2100/94/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó végrehajtási szabályok megállapításáról szóló, 2009. szeptember 17-ei 874/2009/EK bizottsági rendelet 27. cikkének (3) bekezdése. A fajtakísérletekről készített jelentést átadásának díja az Európai Unióban egységesen 320,- EUR

46 A növényfajta-oltalomhoz, illetve az állami elismeréshez szükséges fajtakísérletek elvégzése a Nemzeti Élelmiszer-lánc Biztonsági Hivatal hatáskörébe tartozik.

47 A szám évről évre változik, mivel a nemesítők egyre több fajtából állítanak elő fajtát. Amikor a Közösségi Növényfajta-Hivatal olyan fajtából kap bejelentést, amiből még nem volt, akkor az adott faj vizsgálata iránt pályázatot ír ki a vizsgáló hivatalok részére, és ha van köztük olyan oltalom iránti faj, amit a NÉBIH már ismer, akkor adott esetben azt megpályazza, így bővül a fajok listája.

2.3. A fajtanévre vonatkozó szabályok

A Közösségi Növényfajta-Hivatal először egy irányelvet adott ki, amelyben részletezte a fajtanév követelményeit⁴⁸ a 2100/94/EK rendelet alapján és adatbázist készített a fajtanevekről.

2021-ben lépett hatályba a mezőgazdasági növényfajok és zöldségfajok fajtaelnevezéseinek alkalmasságáról és a 637/2009/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2021. március 3-i (EU) 2021/384 bizottsági végrehajtási rendelet (a továbbiakban: (EU) 2021/384 rendelet). A rendeletet 2022. január 1-jétől kell alkalmazni. A 637/2009/EK rendeletet továbbra is alkalmazni kell a 2022. január 1-jét megelőzően benyújtott kérelmek esetében.

Az (EU) 2021/384 rendelet értelmében, ha a fajtaelnevezéssel kapcsolatban nem merül fel jogi akadály, akkor alkalmasnak kell tekinteni a növényfajta azonosítására.

2.3.1. A fajtanév Európai Unió területén való használatának jogi akadályai

A fajtanévnek az Európai Unió területén való használatának akadályát képezi harmadik félnek védjegyoltalom vagy földrajzi árujelző oltalom alapján fennálló elsőbbségi joga.⁴⁹

- a) A védjegyekre vonatkozó jogi akadály érvényesítésének feltétele, hogy a védjegyjogosult kifogást nyújtson be a fajtaelnevezés EU területén való használata ellen és az illetékes hatóság helyt ad a kifogásnak. A jogi akadály olyan védjegyre vonatkozik,
- a1) amelyet uniós védjegyként, illetve egy vagy több tagállamban védjegyként bejegyeztek a fajtaelnevezés nyilvántartásba vételét megelőzően,
 - a2) amely azonos a fajtaelnevezéssel vagy ahhoz hasonló, valamint
 - a3) amelyet olyan áruk vonatkozásában jegyeztek be, amelyek az érintett növényfajtaival azonos, vagy azzal közeli rokonságban álló fajtából állnak.
- b) A földrajzi árujelzőkre vonatkozó jogi akadály akkor áll fenn, ha

48 Lásd a Közösségi Növényfajta-Hivatal honlapját www.cpvo.eu.int.

49 (EU) 2021/384 rendelet 3. cikk

a fajta elnevezése sérti a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, a borászati termékek, a szeszes italok és az ízesített borok uniós oltalom alatt álló földrajzi árujelzőinek az oltalmát.⁵⁰

Az (EU) 2021/384 rendelet a következő jogi akadályokat határozza meg a fajtaelnevezésekkel kapcsolatban: a fajtanév felismerésének vagy reprodukálásának nehézségei, olyan elnevezések, amelyek azonosak vagy összetéveszthetők egy másik növényfajta nevével, a mindennapi áruforgalomban használt megjelölések, félrevezető tartalmú fajtaelnevezések.

2.3.2. Félrevezető tartalmú fajtaelnevezések

A fajtanévet félrevezetőnek, vagy megtévesztőnek⁵¹ kell tekinteni, ha

- a) azt a hamis benyomást kelti, hogy a fajta egy másik fajtával rokon vagy abból származik,
- b) azt a hamis benyomást kelti, hogy a fajtának különleges jellemzője vagy értéke van,
- c) a fajta jellemzői, azonossága vagy értéke vonatkozásában azt a hamis benyomást kelti, hogy csak az adott fajta rendelkezik az adott tulajdonsággal, miközben ugyanannak a fajnak más fajtái is rendelkeznek ugyanazzal a jellemzővel vagy értékkel,
- d) a bejegyzett védjegy és a fajtaelnevezést kivételével valamely ismert kereskedelmi névhez hasonló
- e) azt sugallja, hogy a fajta egy másik fajta,
- f) a kérelmező, a fajtafenntartásért felelős személy vagy a nemesítő kilétével kapcsolatban hamis benyomást kelt,
- g) a következőkből áll vagy azt tartalmazza
 - g1) a fajtajellemzők tekintetében megtévesztő nyelvtani közép- vagy felsőfokú kifejezések,
 - g2) azon növénytani nemzettség vagy növényfaj szokásos neve, ahová a bejelentett növényfajta tartozik,
 - g3) természetes személy vagy jogi személy neve vagy arra való olyan utalás, amely hamis benyomást kelt a kérelmező, a fajtafenntartásért

50 Lásd: XII. fejezet 1.3. pont, 2-4. pontok

51 (EU) 2021/384 rendelet 7. cikk

- felelős személy vagy a nemesítő azonossága vonatkozásában,
- b) földrajzi nevet tartalmaz, amely megtevesztheti a használat a fajta jellemzői vagy természetési és használati értéke tekintetében.

3. A Közösségi Növényfajta-Hivatal határozatai

3.1. Határozathozatal

A Közösségi Növényfajta-Hivatal határozatait a hivatal elnöke, meghatározott esetekben a hivatal alkalmazottaiból álló három tagú bizottság, valamint a Fellebbezési Tanács hozza meg. A hivatal alkalmazottaiból álló három tagú bizottság dönt:

- a) a közösségi növényfajta-oltalom semmisnek nyilvánításáról, törléséről,
- b) a kényszerengedély megadásáról,
- c) a kifogásról,
- d) az oltalom iránti kérelem elutasításáról,
- e) az oltalom megadásáról, továbbá
- f) a fajtanév elfogadásáról, vagy a fajtanévvel kapcsolatos jogi akadályok fennállásáról és a fajtanév módosításáról

3.2. Fellebbezés és kifogás benyújtása

a) *Halasztó hatályú fellebbezést lehet benyújtani*⁵²

- a közösségi növényfajta-oltalom iránti bejelentés elutasításával,
- az oltalom megadásával,
- a fajtanév jóváhagyásával vagy módosításával,
- a közösségi oltalom iránti bejelentések nyilvántartásba vételével, valamint a megadott oltalmak lajstromba vételével,
- az iratbetekintésekkel,
- a közösségi növényfajta-oltalom semmisnek nyilvánításával,

52 2100/1994/EK rendelet 67. cikkének (1) bekezdésében hivatkozott 20. cikk, 21. cikk, 59. cikk, 61. cikk, 62. cikk, 63. cikk., 66. cikk, 83. cikk, 85. cikk, 87. cikk, 88. cikk

- a közösségi növényfajta-oltalom törlésével,
- a kifogás elbírálásával,
- az eljárási díjakkal és költségekkel, továbbá
- az oltalom semmisnek nyilvánítása, törlése és fellebbezés esetén a másik fél költségeinek viselésével kapcsolatban hozott határozatok ellen.

*b) Nem halasztó hatályú fellebbezés benyújtása*⁵³

Csak a jogerős határozat elleni fellebbezéssel együtt lehet fellebbezést benyújtani,⁵⁴ ha egy határozat csak az egyik fél vonatkozásában szünteti meg az eljárást, kivéve, ha a határozat lehetővé teszi a külön fellebbezést.

c) Kifogás benyújtása

Kifogást lehet benyújtani a közösségi növényfajta-oltalom megadása ellen. A kifogás a bejelentés benyújtását követően és a bejelentést elutasító vagy az oltalmat megadó határozat meghozatalát megelőzően bármikor benyújtható, ha a bejelentett növényfajta nem felel meg az újdonság és a DUS követelményeinek.

A közösségi növényfajta-oltalom megadásával szemben bárki kifogást nyújthat be. A kifogást azonban csak akkor lehet benyújtani, ha a bejelentett növényfajta nem felel meg az újdonság és a DUS követelményeknek vagy a *fajtanévvel kapcsolatban meghatározott jogi akadály*⁵⁵ áll fent. A kifogást megalapozó jogi akadály lehet harmadik fél elsőbbségi joga.

53 2100/1994/EK rendelet 67. cikkének (3) bekezdésében hivatkozott 29. cikk és 100. cikk (2) bekezdés

54 2100/1994/EK rendelet 67. cikkének (4) bekezdés

55 A fajtanév használata a felhasználók számára nehézséget okozhat, a fajtanév azonossága, összetéveszthetősége, közrendbe ütközősége a fajtanév félrevezető vagy megtévesztő volta, továbbá ha a fajtanév valamely EU-tagállamban vagy UPOV tagállamban, vagy az EU tagállamokkal egyenértékűnek minősülő harmadik országokban hivatalos fajtajegyzékben szerepel.

A fajtanévvel kapcsolatos kifogást csak a közzétételt követő három hónapon belül lehet benyújtani.

A kifogást bárki benyújthatja. A kifogás benyújtója a közösségi növényfajta-oltalom iránti eljárásban félként vesz részt és az iratokba betekinhet. A kifogást elbíráló határozat a közösségi növényfajta-oltalom megadására vagy elutasítására vonatkozó határozattal együtt is meghozható.

3.3. Kényszerengedély megadása

A közösségi növényfajta-oltalom vonatkozásában csak a Közösségi Növényfajta-Hivatal adhat kényszerengedélyt. A kényszerengedélyt kérelemre és kizárólag közérdekből az Igazgatási Tanáccsal való egyeztetés alapján adja meg a Közösségi Növényfajta-Hivatal. A kérelmet benyújthatja természetes személy, valamely tagállam, a Bizottság vagy az EU-ban létrehozott és a Bizottság által nyilvántartásba vett szervezet. Ebben az esetben a kényszerengedély a meghatározott követelményeknek megfelelő személyekre, valamely tagállam vagy tagállamok, illetve az Európai Unió egésze vonatkozásában megadható.

Kérelemre kényszerengedély adható

- a) a jogosult részére alapvető származtatott fajta vonatkozásában, ha a közérdek feltételei teljesülnek és az Igazgatási Tanács ezzel egyetért.
- b) a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló, (1998. július 6.) 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alapján a biotechnológiai szabadalom jogosultja részére, nem kizárólagos használatra, ha a szabadalom jogosultja bizonyítja, hogy kezdeményezése ellenére, a növényfajta-oltalom jogosultjával eredménytelen volt a hasznosítási szerződés megkötésére tett kísérlete és a biotechnológiai találmány számottevő gazdasági jelentőségű technikai fejlődést képvisel a közösségi növényfajta-oltalom alatt álló növényfajta-oltalommal összehasonlítva.

A kényszerengedélyben meg kell határozni azokat a tevékenységeket, amelyekre a kényszerengedély kiterjed, a kényszerhasznosítás ésszerű feltételeit, valamint az arra vonatkozó követelményeket. A feltételek meghatározásakor

figyelemmel kell lenni a közösségi növényfajta-oltalom jogosultjának érdekeire.

Az ésszerű feltételek lehetnek időbeli korlátozások, megfelelő jogdíj fizetése a jogosult részére, illetve a jogosult kötelezettségei, amelyek a kényszerengedély felhasználásához szükségesek.

A kényszerengedély megadását követően minden egyes év után, illetve az engedélyben meghatározott időbeli korlátokon belül az eljárásban résztvevő bármely fél kezdeményezheti a kényszerengedélyről szóló határozat megsemmisítését vagy módosítását, ha a határozat alapjául szolgáló körülmények megváltoztak.

3.4. A közösségi növényfajta-oltalmi jogok semmissége

A Közöségi Növényfajta-Hivatal a közösségi növényfajta-oltalmat semmisnek nyilvánítja, ha

- a) a megkülönböztethetőség vagy az újdonság feltétele a közösségi növényfajta-oltalom fennállása alatt nem teljesült vagy
- b) a közösségi növényfajta-oltalomban részesített fajta az oltalom megadásának időpontjában nem felelt meg az egyneműség és állandóság követelményének és az oltalom megadása alapvetően a bejelentő által szolgáltatott adatokon és benyújtott okiratok alapján történt vagy
- c) a jogot olyan személy részére adták meg, aki arra nem volt jogosult.

A semmisnek nyilvánított közösségi növényfajta-oltalmat úgy kell tekinteni, mintha ahhoz kezdettől fogva nem fűződtek volna joghatások.

3.5. A közösségi növényfajta-oltalom törlése

A Közöségi Növényfajta-Hivatal törli a közösségi növényfajta-oltalmat

- a) ha már nem állnak fenn az egyneműség és az állandóság feltételei,
- b) a közösségi növényfajta-oltalom törölhető, ha a jogosult nem teljesíti a közösségi növényfajta-oltalomban részesített fajta folyamatos változtatás nélküli fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeket, ide értve a Közöségi Növényfajta-Hivatal és a vizsgáló hivatalok részére történő adatszolgáltatást is,

- c) a fajtanév módosításának szükségessége esetén a jogosult nem tesz javaslatot másik megfelelő fajtanévre,
- d) ha a jogosult nem fizeti meg a közösségi növényfajta-oltalom fenntartási díjait és
- e) ha a jogosult vagy jogutódja nem felel meg az előírt feltételeknek.

A közösségi növényfajta-oltalmi jogok törlése jövőre vonatkozó hatállyal történik, kivéve, ha megállapításra kerül, hogy a fajta egyneműségére és állandóságára vonatkozó feltételek már a törlést megelőző időpontban sem álltak fenn. Ebben az esetben az oltalom törlése visszamenőleges hatállyal történik arra az időpontra, amikor már nem álltak fenn az egyneműség és állandóság feltételei.

4. A közösségi növényfajta-oltalom

4.1. A közösségi növényfajta-oltalom időtartama

A növényfajta-oltalom időtartamát a szabadalmi oltalomtól eltérően nem a bejelentés napjától, hanem a megadás napjától kell számítani. A 8. táblázat⁵⁶ szemlélteti az oltalom időtartamának alakulását az UPOV Egyezmény és a 2100/94/EK rendelet szerint:

8. táblázat A növényfajta-oltalom időtartamának szabályozása

Növény	A növényfajta-oltalom időtartama a megadástól számítva		
	UPOV Egyezmény 1961. évi szövege szerint	UPOV Egyezmény 1991. évi szövege szerint	A közösségi növényfajta-oltalomról szóló 2100/94/EK rendelet szerint
Szőlők, fák esetében	nem rövidebb, mint 18 év	nem rövidebb, mint 25 év	30. naptári év végéig
Egyéb növények esetében	nem rövidebb, mint 15 év	nem rövidebb, mint 20 év	25. naptári év végéig. Burgonya esetében a 30. naptári év végéig ⁵⁷

56 A táblázat a vonatkozó szabályok alapján készült saját összeállítás

57 2470/96/ EK rendelet 1. cikk

Mind az UPOV Egyezmény 1991. évi módosítása, mind a közösségi növényfajta-oltalomról szóló rendelet hosszabb időtartamban határozza meg a fajtaoltalom időtartamát, hogy lehetővé tegye a fajtaoltalom jogosultjai részére a nemesítésre fordított befektetéseik megfelelő megtérülését.

A 2100/94/EK rendelet⁵⁸ lehetővé teszi, hogy a Bizottság kezdeményezése alapján a Tanács minősített többséggel, meghatározott nemzetségek és fajok esetében elrendelheti az oltalom időtartamának további öt évvel történő meghosszabbítását. E jogával élve a Tanács a burgonya tekintetében a közösségi növényfajta-oltalom oltalmi idejének meghosszabbításáról szóló, 1996. december 17-i 2470/96/EK rendeletével – a burgonyatermesztés szakmai nehézségei miatti hosszú távú kutatási tevékenység iránti igényre figyelemmel – öt évvel meghosszabbította a burgonya oltalmi idejét. Így burgonya esetében is a megadástól számított 30. naptári év végéig tart a növényfajta-oltalom.

4.2. A közösségi növényfajta-oltalom tartalma

A közösségi növényfajta-oltalom tartalmának szabályozása megegyezik az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege szerinti tartalommal. A 2100/94/EK rendelet⁵⁹ szerint a közösségi növényfajta-oltalom jogosultjának a hozzájárulása szükséges az oltalom alatt álló növényfajta *szaporítóanyagának*

- a) előállításához vagy újbóli előállításához (többszörözéséhez, tovább-
szaporításához)
- b) szaporítás céljára való előkészítéséhez,
- c) értékesítésre való felkínálásához,
- d) értékesítéséhez, vagy egyéb forgalmazásához,
- e) az EU-ból való kiviteléhez,
- f) az EU-ba való behozatalához, valamint
- g) a felsorolt bármelyik cselekmény céljából való raktáron tartásához.

58 2100/94/EK rendelet 19. cikk (2) bekezdés

59 2100/94/EK rendelet 13. cikk (2) bekezdés

A betakarított *terményre*⁶⁰ kizárólag akkor lehet ezeket a rendelkezéseket alkalmazni, ha a terményhez az oltalom alatt álló fajta fajtaösszetevőinek jogosulatlan felhasználása útján jutottak és a jogosultnak nem volt megfelelő alkalma a fajtaösszetevőkkel kapcsolatos jogait érvényesíteni.

Ezeket a rendelkezéseket akkor lehet alkalmazni közvetlenül az oltalom alatt álló fajtából nyert *termékre*⁶¹ is, ha az oltalom alatt álló fajta szaporítóanyagának jogosulatlan felhasználásból előállított terményből készült és a jogosultnak nem volt megfelelő alkalma a terménnyel kapcsolatos jogait érvényesíteni.

Ezeket a szabályokat alkalmazni kell az un. *lényegében származtatott fajtákra* is.

4.2.1. A lényegében származtatott fajta szabályozása az UPOV Egyezményben és a 2100/94/EK rendeletben

A 9. táblázat a lényegében származtatott fajtákra vonatkozó UPOV Egyezmény szerinti szabályok és a 2100/94/EK rendelet szerinti szabályok összehasonlítását tartalmazza⁶²

9. táblázat A lényegében származtatott fajtákra vonatkozó szabályok

Lényegében származtatott fajták	
Az UPOV Egyezmény 14. cikk (5) bekezdése szerint	A 2100/94/EK rendelet 13. cikk (5)-(6) bekezdése szerint
Lényegében származtatott és meghatározott más fajta az olyan fajta, amely a) lényegében olyan oltalom alatt álló fajtából származik, amely önmagában nem lényegében származtatott fajta, b) a megkülönböztethetőség szempontjából nem tér el határozottan az oltalom alatt álló fajtától és c) előállítása az oltalom alatt álló fajta ismételt felhasználását igényli.	Olyan fajta, amely a) alapvetően a közösségi növényfajta-oltalom alatt álló fajtából származtatott fajta, ha az oltalom alatt álló fajta maga nem származtatott fajta b) az oltalom alatt álló fajtától nem megkülönböztethető fajta c) fajta előállításához az oltalom alatt álló fajta ismételt felhasználására van szükség

60 2100/94/EK rendelet 13. cikk (3) bekezdés

61 2100/94/EK rendelet 13. cikk (4) bekezdés

62 A táblázat saját összeállítás a vonatkozó szabályok alapján.

Egy fajtát akkor kell egy másik fajtából a „kiindulási fajtából” lényegében származtatottnak tekinteni, ha a) a fajta túlnyomórészt a kiindulási fajtából származik vagy olyan fajtából származik, amely maga is túlnyomórészt a kiindulási fajtából származott, miközben megőrzi a kiindulási fajta genotípusából vagy genotípusainak kombinációjából eredő lényeges jellemzők kifejeződését, b) határozottan eltér a kiindulási fajtától és c) eltekintve a származtatási cselekményből adódó különbségektől, a kiindulási fajta genotípusából vagy genotípusainak kombinációjából eredő lényeges jellemzők kifejeződésében megfelel a kiindulási fajtának	Egy fajtát akkor kell alapvetően egy másik fajtából a „kiindulási fajtából” származtatottnak tekinteni, ha a) meghatározó mértékben a kiindulási fajtából származtatott, vagy olyan fajtából származtatott, amely maga is meghatározó mértékben a kiindulási fajtából származtatott; b) a kiindulási fajtától megkülönböztethető; és c) a származtatási műveletből eredő eltérésektől eltekintve, lényegében megfelel a kiindulási fajta genotípusából vagy genotípusainak kombinációjából származó jellemzők kifejeződésében a kiindulási fajtának.
Lényegében származtatott fajták nyerhetők például a) természetes vagy indukált mutások vagy szomaklonális variánsok szelekciójával, továbbá b) a kiindulási fajta variáns növénygyedének szelekciójával, visszakeresztezésével vagy c) géntechnológiai módosítás útján történő transzformálásával.	A rendelet szerint végrehajtási szabályok meghatározhatják a lehetséges származtatási műveleteket.

4.3. Kivételek a növényfajta-oltalom alól

A 2100/94/EK rendelet értelmében a közösségi növényfajta-oltalom nem terjed ki: a magánszektorban való nem iparszerű felhasználásra, a kísérleti célokra való felhasználásra, továbbá más növényfajták nemesítésének, felfedezésének és kifejlesztésének céljára való felhasználására.

4.3.1. *A nemesítői kedvezmény*

A 2100/94/EK rendelet az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegének megfelelően szabályozza a nemesítői kedvezmény jogintézményét⁶³. *A nemesítői kedvezmény nem terjed ki a lényegében származtatott fajtákra, a 2100/94/EK rendelet 29. cikke szerint kényszerengedéllyel hasznosított fajtákra.* A más fajták nemesítésére, vagy felfedezésére, illetve kifejlesztésére irányuló tevékenységek esetében figyelemmel kell lenni arra, hogy az nem ütközik-e olyan szellemi tulajdonjogi védelem alá eső tevékenységbe, amely nem tartalmaz a nemesítői kedvezményhez hasonlítható rendelkezést, mivel ebben az esetben sem alkalmazható a nemesítői kedvezmény.

4.3.2. *A mezőgazdasági mentesség*

A mezőgazdasági mentesség, más néven a saját célú vetőmag felhasználás (Farm-save-seed) kérdésének szabályozása a mezőgazdasági termelés szempontjából alapvető kérdés.

A saját célú vetőmag felhasználás körének szabályozását az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege opcionális kivételként, a tagállamokra bízta, az uniós szabályozás azonban e kérdés agrárpolitikai jelentőségére figyelemmel egy részletes feltételrendszert dolgozott ki.

Az uniós szabályozás a felek érdekei között egyensúlyt biztosító rendszer létrehozásának szándékával jött létre, amelynek fontos jellemzője, hogy a mezőgazdasági mentesség csak megfelelő korlátokkal alkalmazható (a rendszer nem terjed ki valamennyi növényfajra, és csak megfelelő díjazás ellenében gyakorolható). A rendelkezések elsődleges célja, hogy a mezőgazdasági mentesség gyakorlására, valamint a jogdíjak megállapítására és beszedésére egy hatékony, mindegyik fél érdekeit egyaránt szem előtt tartó rendszert biztosítson. Fontos szempont, hogy a rendszer összességében ösztönözze a fémzárolt, minőségi vetőmag használatát, elősegítse az élelmiszerbiztonsághoz szükséges nyomon követhetőséget, és hozzájáruljon a K+F fejlesztésekhez, illetve a szellemi tulajdon védelméhez. A jogosultaknak fizetendő díjak beszedése és

63 2100/94/EK rendelet 15. cikk

megfelelő elosztása biztos hátteret teremthet a folyamatos nemesítői munkához, az új növényfajták előállításához és minősítéséhez.

A 2100/94/EK rendelet előkészítése során a mezőgazdasági mentesség szabályozása azon kérdések közé tartozott, amelyekben nagyon nehéz volt megegyezést létrehozni. A közösségi növényfajta-oltalomról szóló rendelet tervezetének véleményezése során a COPA-COGECA⁶⁴ két álláspontot⁶⁵ alakított ki. A két álláspont közötti fő különbség a térítés mértéke volt, a COPA a saját célú felhasználásért fizetendő térítés kérdésében sokkal megszorítóbb szempontokat képviselt.

A 2100/94/EK rendeletben a mezőgazdasági mentesség feltételeit meghatározó rendelkezések az agrárpolitikai szempontok érvényesüléséről tanúskodnak. A rendelet csak néhány kérdésben ad lehetőséget további részletszabályok alkotására a tagállamok számára. *A mezőgazdasági mentességre vonatkozó főbb szabályok a következők:*

- a) kizárólag a 2100/94/EK rendeletben felsorolt növényfajokhoz tartozó növényfajták (takarmánynövények, gabonafélék, burgonya, olaj és rostonövények) felsorolt növényfajai⁶⁶ esetében lehetséges a növényfajta-oltalom alatt álló növényfajta szaporítóanyagának a saját gazdaságban való felhasználása. Ez a szabály csak 21 növényfaj (Portugália esetében 22 növényfaj) esetében teszi lehetővé a saját célú felhasználást a hibrid és a szintetikus fajták kivételével;
- b) nem lehet mennyiségi korlátozást előírni a mezőgazdasági termelő birtok igényeihez szükséges mértékig;
- c) a betakarított termény vetés céljára feldolgozható a termelő által vagy szolgáltatás keretében más által;

64 COPA (Comite des Organisations Professionnelles Agricole de l'Union Européenne) Mezőgazdasági Szakmai Szervezetek Bizottsága; COGECA (Comite de la Cooperation Agricole de l'Union Européenne) Mezőgazdasági Szövetkezés Általános Bizottsága

65 Thor Gunnar Kofoed: Farmer's point of view Közösségi Növényfajta-Hivatal által 2007. februárjában Madridban rendezett szemináriumon tartott előadás.

66 Takarmánynövények (Csicseri borsó, Sárga csillagfűrt, Lucerna, Takarmányboró, Alexandriai here, Perzsa here, Lóbab, Lednek, Portugália esetében Olaszperje) Gabonafélék (Zab, Árpa, Rizs, Madárköles, Rozs, Triticálé, Búza, Durumbúza, Tönkölybúza) Burgonya Olajnövények, len (Olajrepcse, Réparepcse, Lenmag, kivéve rostlen) (2100/94/EK rendelet 14. cikk)

- d) a mezőgazdasági kistermelők nem kötelezhetők licencdíj fizetésére (mezőgazdasági kistermelőnek minősülnek, akik 92 tonna gabona termesztéséhez szükséges területnél nem nagyobb területen folytatnak növénytermesztést);
- e) mezőgazdasági kistermelőnek nem minősülő minden más termelő köteles méltányos díjat fizetni a jogosultnak a hasznosítás fejében, a díjfizetés mértéke alacsonyabb, mint az adott területen ugyanazon oltalom alatt álló fajta esetében a szaporítóanyag engedélyezett előállításáért felszámított licencdíj;
- f) kizárólag a közösségi növényfajta-oltalom jogosultjainak felelősége figyelemmel kíséri a 2100/94/EK rendeletben előírt szabályok betartását; az ellenőrzéshez nem kérhetik hivatalos szervek együttműködését;
- g) a jogérvényesítés érdekében a szükséges adatokról, információkról a mezőgazdasági termelők és a feldolgozók kötelesek a jogosultakat – azok kérelmére – tájékoztatni. Az adatokról a mezőgazdasági termelés figyelemmel kísérésében részt vevő hatóságok is nyújthatnak tájékoztatást, amennyiben azokhoz feladataik szokásos teljesítése során, külön fáradság és költség nélkül jutottak;
- h) a mezőgazdasági termelők és a feldolgozást végző szolgáltatók kötelesek a jogosultat, annak kérelmére tájékoztatni.

A mezőgazdasági mentesség szabályozása szempontjából lényeges kérdés mezőgazdasági kistermelő fogalmának meghatározása, a nemesítő jogos érdekeinek védelme szempontjából pedig az a birtokméret, amelyen licencdíj fizetése nélkül, illetve csökkentett licencdíj fizetése mellett lehet felhasználni az oltalom alatt álló fajtából előállított vetőmagot saját célra.

A 2100/94/EK rendelet 14. cikkének (3) bekezdésében biztosított mezőgazdasági mentesség érvényesítésének végrehajtási szabályairól szóló 1768/95/EK bizottsági rendeletet szabályozza a növényfajta-oltalom jogosultját megillető méltányos térítés mértékét, a mezőgazdasági termelő, a feldolgozó és a jogosult adatszolgáltatását, továbbá a jogosult által végzett ellenőrzést.

A 2100/94/EK rendelet és az 1768/95/EK rendelet részletesen szabályozza a mezőgazdasági mentesség gyakorlásának a feltételeit és a

szabályok alkalmazását elősegítő, a nemzeti sajátosságokhoz illeszkedő szabályok létrehozását teszi lehetővé a tagállamok számára.

4.3.2.1. A mezőgazdasági mentességhez kapcsolódó adatszolgáltatási kötelezettség

A mezőgazdasági termelők és a feldolgozást végző szolgáltatók kötelesek a jogosultat – kérelemre – a következő adatokról tájékoztatni:

- a) a mezőgazdasági termelő neve, címe,
- b) hasznosította-e és mekkora mennyiségben a jogosult fajtájából származó terményt,
- c) a terményt feldolgozó neve, címe,
- d) az érintett fajták engedélyezett szaporítóanyagának mennyisége, a szállító neve, címe.

A mezőgazdasági mentesség jogintézménye a gazdálkodók számára jelentős könnyebbséget jelent, a nemesítők számára beruházásaik megtérülésének korlátozásával jár. Ezért a mezőgazdasági mentességgel kapcsolatos közösségi és nemzeti szintű jogszabályalkotást érdekütközés jellemzi, amelyet az Európai Unió Bíróságának az előírt adatszolgáltatást értelmző döntései is jól szemléltetnek.

Az Európai Unió Bíróságának a *Schulin ügyben* (C-305/00) 2003. április 10-én hozott döntése megállapította, hogy a fajtaoltalom jogosultja csak akkor jogosult a mezőgazdasági termelőtől adatszolgáltatást kérni, ha valamilyen bizonyossággal rendelkezik arról, hogy a mezőgazdasági termelő igénybe vette a mezőgazdasági kedvezményt.

A Saatgut-Treuhandverwaltungsgesellschaft mbH (Vetőmagkezelő Kft) felperes (a továbbiakban: felperes) és Schulin úr (a továbbiakban: alperes) között a Frankfurti Tartományi Bíróság előtt per volt folyamatban. A per tárgya annak eldöntése, hogy az alperes köteles-e felvilágosítást adni arról, hogy milyen mennyiségben vetett el különböző közösségi növényfajta-oltalomban részesített növényfajtákat.

A német fajtaoltalmi törvény előírja a mezőgazdasági mentesség lehetőségével élő mezőgazdasági termelők és az általuk megbízott vetőmag feldolgozók adatszolgáltatási kötelezettségét.

A felperest több közösségi növényfajta-oltalom jogosultja meghatalmazta, hogy saját nevében érvényesítse a közösségi növényfajta-oltalommal védett növényfajták után járó díjigényüket.

A felperes adatszolgáltatást kért az alperestől arról, hogy az 1997/1998. termelési évben milyen mértékben valósította meg összesen 525 növényfajta, ebből 180 közösségi növényfajta-oltalommal védett növényfajta utántermesztését. A felperes álláspontja szerint ezt az adatszolgáltatást anélkül is követelheti az alperestől, hogy bizonyítaná a növényfajta utántermesztésének megvalósulását. Felperes állítása szerint ez az adatszolgáltatási igény a 2100/94/EK rendelet 14. cikke (3) bekezdésének hatodik albekezdésében és a végrehajtására kiadott 1768/95/EK rendelet 8. cikkének (2) bekezdésében foglaltakból adódik.

A Frankfurter Tartományi Bíróság az alperest a kívánt adatszolgáltatás megadására kötelezte, anélkül, hogy nyilatkozatot kért volna arról, hogy az érintett mezőgazdasági termelő megvalósította-e az utántermesztést. A német fajtaoltalmi törvény értelmében csak azon mezőgazdasági termelők kötelesek tájékoztatni a fajtaoltalom jogosultját az utántermesztés mértékéről, akik igénybe vették a mezőgazdasági mentesség lehetőségét. Az alperes fellebbezést nyújtott be a Frankfurter Tartományi Bírósághoz.

A Frankfurter Tartományi Bíróság előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezett az Európai Unió Bíróságánál. A kérdés arra irányult, hogy a 2100/94/EK rendelet 14. cikke (3) bekezdésének hatodik albekezdésében és a 1768/95/EK rendelet 8. cikkének (2) bekezdésében foglaltakat lehet-e úgy értelmezni, hogy a közösségi növényfajta-oltalom jogosultja valamennyi mezőgazdasági termelőtől adatszolgáltatást követelhet, függetlenül attól, hogy rendelkezik-e bizonyossággal arról, hogy a mezőgazdasági termelő szándékozott-e használni, illetve használta-e a közösségi növényfajta-oltalommal védett fajtát a 2100/94/EK rendelet 14. cikkének (2) bekezdése szerint. A Frankfurter Tartományi Bíróság e kérdéssel tisztázni kívánta, hogy a hivatkozott rendelkezések feljogosítják-e a közösségi növényfajta-oltalom jogosultját arra, hogy adatszolgáltatást kérjen egy mezőgazdasági termelőtől akkor, ha nem rendelkezik bizonyítékkal arról, hogy a mezőgazdasági termelő a mezőgazdasági mentesség körébe tartozó valamely növényfajta vetőmagját továbbszaporítás céljából szándékozott-e elvetni, illetve elvetette-e.

Az Európai Unió Bírósága megállapította, hogy a felperes semmilyen támpontot nem adott arról, hogy az alperes a 2100/94/EK rendelet 14. cikkének (2) bekezdése szerint a fajtát elvetette-e saját gazdaságában. A mezőgazdasági termelő esetében a vetőmag vásárlásának ténye megalapozza az adatszolgáltatás iránti igényt.

Az Európai Unió Bíróságának álláspontja szerint az adatszolgáltatás kötelezettsége nem valamennyi gazdára vonatkozik és különösen nem azokra, akik nem vetettek el növényfajta-oltalom alatt álló növényfajtát. A 2100/94/EK rendelet 14. cikke végrehajtására kiadott 1768/95/EK rendelet 8. cikkében foglaltakat nem lehet úgy értelmezni, hogy a rendelet megadja a közösségi növényfajta-oltalom jogosultjának azt a jogot, hogy a mezőgazdasági termelőtől információt követeljen, ha nem rendelkezik bizonyítékkal arról, hogy a mezőgazdasági termelő a 2100/94/EK rendelet 14. cikkének (2) bekezdésében meghatározott növényfajok körébe tartozó növényfajtát elvetette a saját gazdaságában.

Egy másik ismert jogeset az Európai Unió Bíróságának a *Brangewitz ügyben* (C-336/02) 2004. február 17-én hozott döntése, amely a vetőmag feldolgozó adatszolgáltatási kötelezettségét elemzi. E döntés értelmében a 2100/94/EK tanácsi rendelet 14. cikke (3) bekezdésének hatodik albekezdése és azzal összefüggésben az 1768/95/EK bizottsági rendeletet 9. cikke alapján a közösségi fajtaoltalom jogosultja nem jogosult adatszolgáltatást kérni a feldolgozótól, ha nem rendelkezik valamilyen támponttal arról, hogy a feldolgozó a jogosultnak a közösségi fajtaoltalommal védett fajtájának termését dolgozza fel utántermesztési célra.

A felperes Saatgut - Treuhandverwaltungsgesellschaft mbH (Vetőmagkezelő Kft.) és a Brangewitz Kft. között a Düsseldorf-i Tartományi Bíróság előtt per volt folyamatban. A per tárgya annak eldöntése, hogy az alperes köteles-e felvilágosítást adni a közösségi növényfajta-oltalomban részesített növényfajták termésének feldolgozásáról.

A Düsseldorf-i Tartományi Bíróság előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az Európai Unió Bíróságánál a 2100/94/EK tanácsi rendelet 14. cikke (3) bekezdésének hatodik albekezdése és azzal összefüggésben az 1768/95/EK bizottsági rendeletet 9. cikke rendelkezéseinek (feldolgozó adatszolgáltatása) értelmezéséről.

Az Európai Unió Bíróságának álláspontja szerint a feldolgozó adatszolgáltatási kötelezettsége csak akkor áll fenn, ha a növényfajta-oltalom jogosultja rendelkezik valamilyen támponttal arról, hogy a feldolgozó a jogosultnak a közösségi növényfajta-oltalommal védett fajtájának termését dolgozza fel, vagy azt szándékozik feldolgozni utántermesztési célra.

5. Az uniós oltalom és a nemzeti oltalom viszonya

A 2100/1994/EK rendelet⁶⁷ nem zárja ki a nemzeti növényfajta-oltalmat, de kizárja azt, hogy ugyanazon növényfajta egyidejűleg közösségi és nemzeti növényfajta-oltalomban részesüljön. A halmazott oltalom tilalmára vonatkozó rendelkezés értelmében a közösségi növényfajta-oltalom jogosultja nem gyakorolhatja a nemzeti növényfajta-oltalomból eredő jogait a közösségi növényfajta-oltalom fennállásának időtartama alatt.

A közösségi növényfajta-oltalom oltalmi idejének lejártát követően az oltalom jogosultjának az érintett nemzeti hivatalban, magyar nemzeti oltalom esetén az SZTNH-ban kell kérnie a nemzeti növényfajta-oltalom felélesztését. A jogosultnak igazolnia kell a közösségi növényfajta-oltalom megszűnésének tényét és napját. A nemzeti növényfajta-oltalom a közösségi növényfajta-oltalom megszűnését követő napon éled fel, ha az SZTNH a kérelemnek helyt ad.

6. A Brexit hatása a közösségi növényfajta-oltalomra

Hosszas egyeztetés után véglegessé vált, hogy 2021. január 1-jétől Nagy-Britannia kilépett az Európai Unióból és ettől kezdve harmadik országnak minősül.

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának kormánya és az Európai Atomenergia-közösség közötti, a nukleáris energia biztonságos és békés felhasználása terén folytatandó együttműködésről szóló megállapodásnak az Európai Bizottság által történő megkötésének, valamint az egyrészről az Európai Unió és az Európai Atomenergia-közösség, és másrészről Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága közötti kereskedelmi és együttműködési megállapodásnak az Európai Atomenergia-közösség nevében, az Európai Bizottság által

67 Lásd: 2100/1994/EK rendelet 3. cikk és 92. cikk

történő megkötésének jóváhagyásáról szóló, 2020. december 29-ei (EU) 2020/2253 tanácsi határozatban⁶⁸ foglalt kereskedelmi és együttműködési megállapodás Második Részének V. címe tartalmazza a szellemi tulajdonra vonatkozó rendelkezéseket.

Az IP. 37. cikk szerint „A növényfajta-oltalmi jogok védelme Valamennyi fél biztosítja a növényfajta-oltalmi jogok védelmét a legutóbb 1991. március 19-én Genfben felülvizsgált, az új növényfajták oltalmáról szóló nemzetközi egyezménynek (UPOV) megfelelően. A Felek együttműködnek e jogok előmozdítása és érvényesítése érdekében.”

A Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának az Európai Unióból és az Európai Atomenergia-közösségből történő kilépéséről szóló Megállapodás⁶⁹ szerint:

- a) a 2020. december 31-e előtt lajstromozott közösségi növényfajta-oltalmi jog jogosultja az Egyesült Királyságban ugyanerre a növényfajtára vonatkozóan növényfajta-oltalmi jog jogosultjává válik, a bejelentés, illetve az elsőbbségi nap megegyezik a lajstromozott közösségi növényfajta-oltalom bejelentési napjával vagy elsőbbségi napjával.
- b) az Egyesült Királyság joga szerinti oltalmi időnek azonosnak kell lennie a lajstromozott közösségi növényfajta-oltalom uniós jog szerinti fennmaradó oltalmi idejével,
- c) akik az átmeneti időszak vége előtt az uniós jognak megfelelő közösségi növényfajta-oltalom iránti bejelentést nyújtanak be, az átmeneti időszak végétől számított 6 hónapos időtartam alatt ad hoc elsőbbségi joguk van, hogy ugyanazon növényfajtára vonatkozóan növényfajta-oltalom iránti bejelentést nyújtsanak be az Egyesült Királyságban.

68 EK. Hiv. Lap 2020. 12. 31. L 444

Az (EU) 2020/2252 tanácsi határozat (2020. december 29.) rendelkezik egyrészről az Európai Unió és az Európai Atomenergia-közösség, másrészről Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának kormánya közötti kereskedelmi és együttműködési megállapodásnak, valamint az Európai Unió és Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága közötti, a minősített adatok cseréjére és védelmére vonatkozó biztonsági eljárásokról szóló megállapodásnak az Unió nevében történő aláírásáról és ideiglenes alkalmazásáról.

69 EK. Hiv. Lap 2020. 1.31. L29. 54. és 59. cikk

Jogforrások

Uniói jogi aktusok

- 2100/94/EK tanácsi rendelet (1994. július 27.) a közösségi növényfajta-oltalmi jogokról
- 1238/95/EK bizottsági rendelet (1995. május 31.) a Közösségi Növényfajta Hivatal részére fizetendő díjak tekintetében a 2100/94/EK tanácsi rendelet végrehajtási szabályairól
- 1768/95/EK bizottsági rendelet (1995. július 24.) a közösségi növényfajta-oltalomról szóló 2100/94/EK tanácsi rendelet 14. cikkének (3) bekezdésében biztosított mezőgazdasági mentesség végrehajtási szabályairól
- 874/2009/EK bizottsági rendelet (2009. szeptember 17.) a Közösségi Növényfajta Hivatal előtti eljárások tekintetében a 2100/94/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó végrehajtási szabályok megállapításáról
- (EU) 2021/384 bizottsági végrehajtási rendelet (2021. március 3.) a mezőgazdasági növényfajok és zöldségfajok fajtaelnevezéseinek alkalmazásáról és a 637/2009/EK rendelet hatályaon kívül helyezéséről
- (EU) 2020/2253 tanácsi határozat (2020. december 29.) Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának kormánya és az Európai Atomenergia-közösség közötti, a nukleáris energia biztonságos és békés felhasználása terén folytatandó együttműködésről szóló megállapodásnak az Európai Bizottság által történő megkötésének, valamint az egyrészről az Európai Unió és az Európai Atomenergia-közösség, és másrészről Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága közötti kereskedelmi és együttműködési megállapodásnak az Európai Atomenergia-közösség nevében, az Európai Bizottság által történő megkötésének jóváhagyásáról szóló,

Hazai jogszabályok

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról
Közösségi növényfajta-oltalom 115. §- 115/C. §

III. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM HAZAI SZABÁLYOZÁSA

1. A hazai iparjogvédelmi szabályozás

A hazai szabadalmi jogi szabályozás korszerűségéről és a nemzetközi szabályozás átvételéről tanúskodik, hogy Magyarországon a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény hatályba lépésétől, 1970. január 1-jétől kezdődően valamennyi növényfajta és állatfajta szabadalmaztatható volt. Az 1969. évi II. törvény az 1968. augusztusában hatályba lépett UPOV Egyezmény rendelkezéseivel összhangban határozta meg a növényfajták szabadalmi oltalmára vonatkozó speciális szabályokat. Az 1969. évi II. törvény külön fejezetben szabályozta a növényfajták szabadalmi oltalmát. A törvény az oltalom feltételeit és időtartamát az ipari találmányokra vonatkozó találmányoktól eltérően, az UPOV Egyezmény rendelkezéseire figyelemmel határozta meg. A törvény a növényfajták estében nem vezetett be sui generis oltalmat, hanem egy speciális növényfajta szabadalmat tett lehetővé. A hazai szabadalmi szabályozás és elbírálási gyakorlat már az UPOV Egyezményhez való csatlakozásunkat megelőzően is figyelemmel volt az UPOV Unió tevékenységére.

A magyar szabadalmi jognak a szovjet típusú oltalomtól eltérő, a „nemzetközi tendenciákkal összhangban való szabályozásáról Lontai Endre így írt: „A magyar jogrendszer, s ezen belül a szellemi alkotások joga mindig megőrizte bizonyos autonómiáját, sikerült megóvnia európai hagyományait, utalok arra pl., hogy sikerült ellenállni a találmányok szerzői tanúsítványi oltalma, az igazi „szocialista” típusú oltalmi forma bevezetésének. A szellemi alkotások területének 1969-1984 közötti rekodifikációjára olyan időszakban került sor, amikor a piacgazdaságot célba vevő mechanizmus-reformmal konform jogi eszköztár kiépítése kívánatos volt, s egyben érvényesíthette a jogalkotó a Párizsi Uniós Egyezmény 1967. évi stockholmi revíziójának eredményeit is. Újra-szabályozásra került ebben a periódusban a szabadalmi, a szerzői és

védjegyjog, az ipari mintajog és korszerű versenytörvény is született. A hazai és nemzetközi közvélemény értékítélete szerint a szellemi alkotásokkal kapcsolatos magyar intézmény és normarendszer magas színvonalú, összhangban áll a modern nemzetközi tendenciákkal.”⁷⁰

2. A növényfajtak szabadalmi oltalma

A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény és azt felváltó 1995. évi XXXIII. törvény, valamint az 1995. évi szabadalmi törvény módosításaiban a növényfajta-oltalom szabályozásának változását a következő három korszakra osztottam: 1969 - 1995 közötti időszak, 1995-2003 közötti időszak és 2003-tól napjainkig terjedő időszak. A növényfajtak iparjogvédelmi oltalma szempontjából meghatározónak tartottam az 1990. előtti hazai szabályozás bemutatását is. A találmányok oltalmára vonatkozó hazai szabályozás a növényfajtak oltalma szempontjából csak 2002-ben, a sui generis növényfajta-oltalom bevezetésével módosult alapvetően.

2.1. Az 1969 – 1995 közötti időszak

Az 1969. évi II. törvény a növényfajtak és az állatfajtak szabadalmi oltalmának feltételeit, az oltalom tartalmát és időtartamát a növényfajtak és állatfajtak sajátosságaihoz igazodóan az ipari találmányokra vonatkozó szabályoktól eltérően határozta meg anélkül, hogy a növényfajtak oltalmát fajtaoltalomnak, vagy fajtaszabadalomnak nevezte volna.

Az 1969. évi II. törvény III. része szabályozta a növény- és állatfajtak⁷¹ szabadalmi oltalmának feltételeit. Az oltalom iránti bejelentésekre és az érdemi vizsgálatra az ipari találmányokra vonatkozó szabályokat kellett alkalmazni. A növényfajtak és az állatfajtak esetében is a szabadalmi oltalom időtartama 20 év volt. A növényfajta újdonságára, egyneműségére

70 LONTAI Endre: *Univerzalitás és regionalitás a szellemi tulajdon területén*. Nizsalovszky emlékkönyv, Budapest, 1994. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke és Nemzetközi Magánjogi Tanszéke.152. p

71 Az állatfajtakra a növényfajtakra megállapított szabályokat kellett megfelelően alkalmazni..

és viszonylagos állandóságára vonatkozó, a tudományos eredményekre figyelemmel lévő feltételeket külön jogszabály, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 4/1969. (XII.28.) OMFB-IM számú együttes rendelet volt (a továbbiakban: Sztv.) állapította meg.⁷² Az Sztv. szabályozta a növényfajta újdonságának, egyneműségének és viszonylagos állandóságának követelményeit.⁷³ Az újdonság követelménye szerint új a növényfajta akkor, ha alakotani (morfológiai), élettani (fiziológiai), vagy egyéb tulajdonságai tekintetében legalább egy lényeges jellemzőben különbözik az ismert fajtától.

A növényfajta szabadalmazhatóságát az Országos Találmányi Hivatal (a továbbiakban: OTH) kísérleti termesztés alapján állapította meg. A kísérleti termesztést az ország területén az OTH rendelte el és a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium (a továbbiakban: MÉM) által kijelölt szerv,⁷⁴ az egykori Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézet (a továbbiakban: OMFI) végezte el.

A kísérleti termesztést csak akkor kellett a szabadalom megadása iránti eljárásban elrendelni, ha megállapították, hogy ilyen termesztés még nem volt, tehát a szabadalmi oltalom iránt bejelentett növényfajta egyneműsége és az állandóságra vonatkozó adatok nem álltak rendelkezésre. Ebből értelemszerűen következik, hogy az eljárásban a hazai fajtakísérleteket végző OMFI-n kívül más – bel vagy külföldi – szakmailag megfelelő intézmény igazolását, vizsgálati jelentését is el lehetett fogadni az egyneműség és állandóság bizonyítására. Ha a bejelentő nem terjesztett elő ilyen bizonyítékot, akkor a kísérleti termesztést csak az OMFI-val lehetett elvégeztetni.

Az UPOV Egyezményhez való 1983. évi csatlakozást megelőző időszakban az 1969. évi II. törvény a növényfajta találmányi jogairól egy sajátos szocialista típusú rendelkezést tartalmazott. E rendelkezés értelmében „ha az új növényfajta vonatkozó találmányt állami szervnél (kutató, oktató intézménynél, állami vállalatnál, állami gazdaságban stb.) dolgozták ki, a találmányra vonatkozó jogok a magyar államot illetik, s e jogokat a mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter vagy

72 1969. évi II. törvény 67. §

73 Szt.V. 31. § Szt.V. 33. §-a

74 OTH 22. számú állásfoglalása

az általa kijelölt szerv gyakorolja.”⁷⁵ Ezt a rendelkezést az 1983. évi 5. számú törvényerejű rendelet hatályon kívül helyezte.

Amikor Magyarország 1983-ban csatlakozott az UPOV Egyezményhez az 1969. évi II. törvénynek az oltalom feltételeire és az oltalom időtartamára vonatkozó rendelkezéseit csak pontosítani kellett az UPOV Egyezmény rendelkezéseinek megfelelően. A csatlakozás előkészítése során módosult a növényfajták állami elismerésére vonatkozó szabályozás is.⁷⁶ A módosított szabályok⁷⁷ értelmében szabadalmazható a növényfajta, ha megkülönböztethető új, egynemű, állandó és lajstromozható fajtanévvel látták el.

A megkülönböztethetőség fogalmának változását az 1969. évi II. törvényben és az állami elismerésre vonatkozó jogszabályokban a 10. táblázat⁷⁸ szemlélteti:

75 Az 1969. évi II. tv. 70. § a) pont

76 Az 1969. évi II. törvényt módosította az 1983. évi 5. törvényerejű rendelet és a végrehajtási szabályokat tartalmazó 4/1969. (XII.28.) OMFB-IM (Szt.V) együttes rendeletet módosította a 4/1983. (V.12.) IM rendelet.

77 1969. évi II. törvény 67. §, valamint a 4/1983. (V. 12.) IM rendelet

78 A táblázat saját összeállítás a vonatkozó jogszabályok rendelkezései alapján.

10. táblázat A megkülönböztetőség fogalma

A megkülönböztetőség fogalma		
	1969. évi II. tv	Állami elismerés
Az 1983. évi módosítás előtt	A törvény nem tartalmazta a megkülönböztetőség fogalmát, hanem a végrehajtási rendelete (Szt.V) az újdonság fogalmában határozta meg a következők szerint: „Új a növényfajta akkor, ha alaktani (morfológiai), élettani (fiziológiai) vagy egyéb tulajdonságai tekintetében legalább egy lényeges jellemzőben különbözik az ismert fajtáktól.” ⁷⁹	A miniszteri rendelet nem határozta meg a megkülönböztetőség fogalmát
Az 1983. évi módosítás után	Megkülönböztethető a növényfajta, ha egy vagy több fontos jellemzőjében határozottan különbözik olyan más növényfajtáktól, amelyek az elsőbbség napján közismertek.” ⁸⁰	Megkülönböztethető a fajta, ha más minősített fajtáktól alaktani, élettani vagy egyéb tulajdonságai tekintetében eltér és legalább egy lényeges fajtajellemzője előnyösebb, mint a már köztermesztésben lévő fajtáké. ⁸¹

A növényfajtak szabadalmi oltalmával kapcsolatban a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény 1983. évi módosítása tette egyértelművé, hogy a szabadalmi jogban külön kell választani az újdonság követelményét és a megkülönböztetőség, egyneműség és állandóság vizsgálatát, míg az állami elismerési eljárás során szintén

79 Szt. V. 31. § (1) bekezdés – a szabadalmi törvény 67. §-a értelmében a növényfajta újdonságára, egyneműségére és viszonylagos állandóságára vonatkozó feltételeket a tudományos eredményekre figyelemmel külön jogszabály állapítja meg.

80 Szt.V. 31. § (1) bekezdés, az újdonság fogalmát az Szt.V. 31. §-ának (2) bekezdése tartalmazta.

81 A 3/1984 (VII. 1.) MÉM rendelettel módosított 15/1980. (VI. 20.) MÉM rendelet 1. §-ának (2) bekezdése

külön kell választani a gazdasági érték követelményét a megkülönböztethetőség követelményétől.

Az 1983. évi módosítás eredményeként letisztult feltételrendszer egyértelművé tette, hogy mind a szabadalmi oltalom feltételeként, mind az állami elismerés feltételeként fajtakísérletekben kell vizsgálni az oltalom biológiai feltételeit, a DUS követelményeket. A fajtaszabadalom, (fajtaoltalom) szempontjából a fajta kereskedelmi újdonságát, míg az állami elismerés feltételeként a fajta gazdasági értékét kell vizsgálni.

Az UPOV Egyezményhez való csatlakozást követően a hazai hatóságaink tevékenyen részt vettek mind a jogi, mind a fajtavizsgálatokra vonatkozó technikai munkában, az egyes növényfajok vizsgálati irányelveinek kialakításában.

2.2. Az 1995 – 2002 közötti időszak

A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodást az 1994. évi I. törvény hirdette ki. A Megállapodás III. fejezete rendelkezik a jogszabályok közelítéséről. A 68. cikk értelmében a jogszabályok közelítése különösen a következő területekre terjed ki: vámjog, társasági jog, bankjog, vállalati számvitel és adózás, *szellemi tulajdonjog*, a dolgozóknak a munkahelyen történő védelme, pénzügyi szolgáltatások, versenyszabályok, emberek állatok és növények életének és egészségének védelme, élelmiszer-jogszabályok, fogyasztói érdekvédelem, ideértve a termékfelelősséget, közvetett adózás, műszaki szabályok és szabványok, fuvarozás és környezetvédelem.

A növényfajta oltalma szempontjából nem volt olyan közösségi szabály, amely vonatkozásban harmonizációs kötelezettség terhelte volna Magyarországot.

A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény⁸² (a továbbiakban: szabadalmi törvény) lényegében átvette az 1969. évi II. törvénynek a növényfajta szabadalmi oltalmára vonatkozó szabályait és az UPOV Egyezménynek megfelelő speciális szabályozás

82 A hazai szabadalmi jog 2001. december 31. napjáig tartalmazta az állatfajta szabadalmi oltalmára vonatkozó szabályokat is.

az új törvényben is érvényesült. Így a növényfajták továbbra is szabadalmi oltalomban részesülhettek az UPOV Egyezmény szerinti speciális feltételekkel. Ficsor Mihály szerint „A szabadalmi törvény ezzel csupán továbbra is almának nevezte a körtét, hiszen a növényfajták oltalma – hiába viselte a szabadalmi jelzőt – valójában már ekkor is önálló, az általános szabályok hatálya alá eső találmányok szabadalmi oltalmától elkülönülő oltalmi formát képezett.”⁸³

A szabadalmi törvény előkészítése során a jogalkotó nem volt tekintettel sem az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegére, sem a közösségi növényfajta-oltalomról szóló közösségi rendelet előkészítésére. A Magyar Szabadalmi Hivatal akkor még nem tekintette prioritásnak az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegéhez való csatlakozást.

A növényfajták iparjogvédelmi oltalmának hazai szabályozása alapvetően csak a találmányok hazai oltalma szabályainak az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat megelőző átfogó módosítása során változott meg. A 2100/94/EK rendelet közvetlenül hatályos hazánkban is és a magyar jogrendszer részét képezi. A közösségi oltalmi rendszer és a nemzeti oltalmi rendszer párhuzamosan létezik.

3. A *sui generis* növényfajta-oltalom bevezetése 2003-ban

A növényfajták iparjogvédelmi oltalma szabályozásának harmadik korszaka a szabadalmi törvényt módosító 2002. évi XXXIX. törvény hatályba lépésével kezdődött.

A Magyar Köztársaság csak 2003. január 1-jei hatállyal csatlakozott az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegéhez és ezzel egyidejűleg a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényt módosító 2002. évi XXXIX. törvény alapvető változást hozott a növényfajták oltalma területén. A 2002 évi módosítás vezette be a hazai iparjogvédelmi jogba a *sui generis növényfajta-oltalmat* és egyúttal megszüntette az állatfajták szabadalmi oltalmát. Így a módosítás eredményeként a hazai szabadalmi jogban 2003. január 1-jei hatállyal létezik a *sui generis* növényfajta-oltalom.

83 FICSOR Mihály: Tízéves szabadalmi törvényünkről- III. Rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2006. Június 3. szám 8 p.

Az új szabályozás az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegének szabályaival és a 2100/94/EK rendelet szabályaival összhangban meghosszabbítja az oltalom időtartamát, bővíti az oltalom tartalmát, bevezeti az oltalomból eredő jogoknak a termény, illetve a terményből előállított termék után való érvényesíthetőségének a lehetőségét, valamint a lényegében származtatott fajta után járó jogokat.

3.1. *A növényfajta-oltalom feltételei*

A növényfajta-ra vonatkozó bejelentés érdemi vizsgálatát az SZTNH abból a szempontból végzi, hogy a bejelentés megfelel-e a törvényben meghatározott feltételeknek (újdonosság, DUS, fajtanév, szabályszerű bejelentés).

3.1.1. *A növényfajta-újdonossága*

A növényfajta-oltalom szempontjából lényeges a növényfajta újdonosságának követelménye. A növényfajta-oltalom esetén az újdonosság követelménye – eltérően a szabadalmi oltalomtól – kereskedelmi újdonóságot jelent. A növényfajta új,⁸⁴ ha nemesítő,- vagy jogutódja, vagy bárki más az ő hozzájárulásával *hasznosítás céljából a növényfajta szaporítóanyagát vagy terményét nem adta el vagy azzal más módon nem rendelkezett.*

- a) belföldön az elsőbbségi napot megelőző egy évnél korábban
- b) külföldön az elsőbbségi napot megelőző hat évnél korábban szülő és fa esetén, illetve négy évnél korábban más növény esetén.

A szabadalmi törvény 2003. évi módosítása nem változtatta meg az újdonosság feltételeinek lényegét. Alapvető szempont, hogy a bejelentő benyújtotta-e meghatározott időn belül a növényfajta-oltalom iránti bejelentést a növényfajta szaporítóanyagával vagy termésével külföldön vagy belföldön hasznosítás céljából történő rendelkezést követően. Az új szabályozás bővítette az újdonosság-rontó hatású cselekmények körét a növényfajta-oltalom iránti bejelentéssel, a hasznosítás céljából történő rendelkezéssel és pontosította a fogalmat az UPOV Egyezmény 1991. évi

84 Szabadalmi törvény 106. § (6) bekezdés

szövegének 6. cikke szerint. A módosítás az újdonság követelményeinél használt fogalmakat összhangba hozta az oltalom tartalmánál használt fogalommal, tehát itt is a szaporítóanyagra, illetve a terményre utal.

3.1.2. *A növényfajta-oltalom biológiai feltételei*

A szabadalmi törvény szerint „*megkülönböztethető* a növényfajta, ha adott genotípusból vagy genotípusok kombinációjából kifejeződött jellemzőiben határozottan eltér bármely más, az elsőbbség napján közismert fajtától. Valamely növényfajta - a bejelentése napjától közismert, különösen akkor, ha már növényfajta-oltalom tárgya volt vagy növényfajta-oltalomra vonatkozó hivatalos nyilvántartásba vették, növényfajta-oltalom vagy állami elismerés iránt bejelentették, feltéve hogy a bejelentés a növényfajta-oltalom, illetve az állami elismerés megadását eredményezi.”⁸⁵

A szabadalmi törvény értelmében a növényfajta „*egynemű*”, ha egyedei – azoknak a változásoknak a figyelembevételével, amelyeknek a bekövetkezésére a szaporítás sajátosságai alapján számítani lehet – a megkülönböztethetőség vizsgálatánál alapul vett, illetve a fajtaleírásnál alkalmazott egyéb kifejeződött jellemzőiben azonosak.”⁸⁶ Az egyneműség követelménye a növényfajta térbeli azonosságát írja le a fajta egyedei vonatkozásában.

Az állandóság követelménye a fajta jellemzőinek az időbeli, tehát a szaporítási ciklusokban megmaradó azonosságát jelenti. A növényfajta „*állandó*”, ha egyedeinek a megkülönböztethetőség vizsgálatánál figyelembe vett, illetve a fajtaleírásnál alkalmazott egyéb kifejeződött jellemzői ismételt szaporítás után vagy meghatározott szaporítási ciklus esetén minden ilyen ciklus végén változatlanok maradnak.”⁸⁷

A növényfajta megkülönböztethetőségét, egyneműségét és állandóságát az állami elismerési eljárás vagy a növényfajta-oltalmi eljárás céljára végzett fajtakisérleti vizsgálat eredménye alapján kell megállapítani. A DUS vizsgálatot a NÉBIH végzi.

85 Szabadalmi törvény 106.§ (3) bekezdés

86 Szabadalmi törvény 106. § (4) bekezdés

87 Szabadalmi törvény 106. § (5) bekezdés

A külföldi szervnél végzett kísérleti vizsgálat eredményét e szerv hozzájárulásával lehet figyelembe venni. Ha a bejelentő külföldi vizsgáló szervnél végzett kísérleti vizsgálat eredményét nyújtja be, az SZTNH a vizsgálati eredményt – a külföldi vizsgáló szerv hozzájáruló nyilatkozatával együtt – továbbítja a NÉBIH-nek. A NÉBIH a vizsgálati eredmény felhasználása során a növényfajták állami elismeréséről szóló jogszabályban előírtak alapján jár el.⁸⁸

A fajtakísérletek végzésére vonatkozó hazai szabályozás összhangban van, mind az UPOV Egyezmény, mind a 2100/94/EK rendelet előírásaival.

3.2. A fajtanevre vonatkozó szabályok

A növényfajta azonosítására alkalmas fajtanev a növényfajta-oltalom megadásának a feltétele. A növényfajta-oltalomra vonatkozó szabályok szerint *nem alkalmas a növényfajta azonosítására különösen az a fajtanev,*

- a) amely azonos, vagy rokon növényfajhoz tartozó már meglévő növényfajta neve, vagy azzal összetéveszhető,
- b) amelynek használata más, korábban szerzett jogát sértené pl. védjeggyel, eredetmegjelöléssel, földrajzi jelzéssel való ütközés,
- c) amely a növényfajta jellemzőinek, értékének, azonosságának tekintetében megtévesztésre alkalmas vagy összetévesztéshez vezethet,
- d) amely kizárólag számjegyekből áll, kivéve, ha ez az elterjedt gyakorlat a fajták megjelölésére,
- e) amelynek használata a közrendbe, vagy a közérkölcsebe ütközik.

A növényfajta-oltalom megadását és a fajtanevet be kell jegyezni a növényfajta-oltalmi lajstromba. A lajstromba bejegyzett fajtanevet *törölni kell*⁸⁹ ha a jogosult az SZTNH felhívásában előírt határidőben nem igazolja, hogy a fajtanev megfelel a törvényben előírt feltételeknek.

A fajtanev törlése esetén a jogosult új fajtanevet jelenthet be, amelyet az SZTNH bejegyez a lajstromba, ha annak nincs törvényi akadálya.

88 Szabadalmi törvény 114/R. § (2)-(3) bekezdés, lásd: 2003. évi LII. törvény, 40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet

89 Szabadalmi törvény 114/E. § (3) bekezdés

Ha a jogosult nem kéri a megfelelő, új fajtanév lajstromozását, akkor a növényfajta-oltalmat meg kell szüntetni.⁹⁰

A lajstromba bejegyzett *fajtanevet használni kell* a növényfajta forgalomba hozatalra való felkínálása és forgalomba hozatala során. A fajtanevet a növényfajta-oltalom megszűnése után is használni kell kivéve, ha a használat más korábban szerzett jogát sértené.⁹¹

A fajtanév a növényfajta forgalomba hozatala során összekapcsolható védjeggyel, eredetmegjelöléssel és földrajzi jelzéssel is. A fajtanévnek azonban ilyen esetben is felismerhetőnek kell lennie.

A fajtanévre vonatkozó hazai szabályozás összhangban van, mind az UPOV Egyezmény, mind a 2100/94/EK rendelet előírásaival.

3.3. A növényfajta-oltalom időtartama

2003. január 1-jét követően az új önálló oltalmi formaként szabályozott növényfajta-oltalom a *megadás napjától számított*: 30 év szőlők és fák esetében és 25 év egyéb növényfajták esetében. A 2003. január 1-je előtt lajstromozott növényfajta szabadalmak esetében az oltalom időtartama a megadott oltalmak esetében a törvény erejénél fogva meghosszabbodott⁹² a törvényben meghatározott feltételek szerint.

A növényfajta-oltalom időtartamát a hazai szabályozás a 2100/94/EK rendeletben foglalt oltalmi idővel egyezően határozta meg.

A közösségi növényfajta-oltalom időtartama alatt a nemzeti növényfajta-oltalom szünetel. A 2100/94/EK rendelet tiltja a halmozott oltalmat.⁹³

90 Szabadalmi törvény 114/E. § (2) bekezdés b) pont

91 Ezt a rendelkezést azokban az esetekben is alkalmazni kell, amikor a növényfajta-oltalom adott szabadalom 2003. január 1-jét megelőzően lejárat miatt megszűnt.

92 A 2003. január 1-je előtt lajstromozott növényfajtáknál a végleges szabadalmi oltalom a megadástól számítva 18 év szőlők és fák esetében és 15 év egyéb növényfajták esetében. Ezért az oltalom újra érvénybe helyezését lehetett kérni azoknak a növényfajtáknak az esetében, amelyek végleges szabadalmi oltalma a módosított rendelkezések 2003. január 1-jei hatályba lépését megelőzően lejárat miatt megszűnt. Lásd 2002. évi XXXIX. tv. 37. § (1) c).

93 A halmozott oltalom tilalma: 2100/94/EK rendelet 92. cikk (1) A közösségi növényfajta-oltalmi jog tárgyát képező fajta nem képezheti nemzeti növényfajta-oltalmi jog vagy ugyanazon fajtára bejegyzett szabadalom tárgyát.

A nemzeti növényfajta-oltalom felélesztését⁹⁴ kérheti az oltalom jogosultja a közösségi növényfajta-oltalom megszűnésétől számított három hónapon belül az SZTNH-től. Ez a határidő jogvesztő. A nemzeti növényfajta-oltalom a közösségi növényfajta-oltalom megszűnésének napját követő napon a törvény erejénél fogva megszűnik, ha a jogosult nem kérte a felélesztést.

3.4. *A növényfajta-oltalom tartalma*

A szabadalmi törvény a növényfajta-oltalom tartalmát az UPOV Egyezmény 1991. évi módosított szövegének és a 2100/94/EK rendelet rendelkezéseinek megfelelően szabályozta.

A korábban szabadalmi oltalomban részesített növényfajták vonatkozásában a növényfajta-oltalomra vonatkozó új szabályok 2003. január 1-jei hatálybalépése előtt megkezdett hasznosításra az oltalom tartalma, korlátjai és a bitorlás tekintetében – a hasznosítás mértékéig – a korábban hatályos rendelkezéseket kellett alkalmazni.

A 2003. január 1-jén hatályba lépett hazai növényfajta-oltalmi szabályozás az oltalom tartalmát a korábbi szabályoknál szélesebb körűen határozta meg. Ezért a módosítás értelmében lehetővé vált, hogy az oltalom alatt lévő növényfajta 2003. január 1-jét követően megkezdett hasznosítása esetén az oltalom jogosultja az új szabályok szerint érvényesítse az oltalomból eredő jogait.

3.4.1. *A kizárólagos hasznosítási jog alóli kivétel*

A szabadalmi törvény hatályos szabályai az UPOV Egyezmény és a 2100/94/EK rendelet rendelkezéseinek megfelelően szabályozza a kizárólagos hasznosítási jog alóli kivételeket. A szabadalmi törvény az UPOV Egyezmény és a 2100/94/EK rendelet rendelkezéseinek megfelelően

Az első mondatallal ellentétesen biztosított mindennemű jog érvénytelen.

(2) Ha a jogosult a közösségi növényfajta-oltalmi jog elnyerését megelőzően ugyanazon fajtára vonatkozóan már elnyert valamely, az (1) bekezdésben megjelölt jogot, ez utóbbi oltalomból fakadó jogosultságokkal mindaddig nem élhet, amíg a közösségi növényfajta-oltalmi jog érvényben van.

94 Lásd: Szabadalmi törvény 115/B. §

rendelkezik a *nemesítői kedvezményről* és a *mezőgazdasági mentességről*.

A kizárólagos hasznosítási jog nem terjed ki a magánhasználat céljából végzett, illetve a gazdasági tevékenység körén kívül eső cselekményekre, a növényfajtaival kapcsolatos kísérleti célú cselekményekre, valamint az olyan cselekményekre, amelyeket további fajták nemesítése céljából végeznek (nemesítői kedvezmény) – kivéve, ha lényegében származtatott fajta jön létre a nemesítés eredményeként.

3.4.2. A mezőgazdasági mentesség szabályozása a szabadalmi törvényben

A *mezőgazdasági mentesség* szabályozása a hazai jogfejlődés szempontjából is jelentős kérdés. Ez a jogintézmény a mezőgazdasági termelők részére lehetővé teszi, hogy egy oltalom alatt álló növényfajta vetőmagjának elvetéséből származó termés egy részét – a növényfajta-oltalom jogosultjának engedélye nélkül – saját részükre megtarthassák, és azt ismételten elvethessék a saját gazdaságukban.

A szabadalmi törvénynek a mezőgazdasági mentességgel kapcsolatos rendelkezéseit három időszakban vizsgáltam: 1995-2002 között, 2002-2009. augusztus 1. között és 2009-től.

a) *A szabadalmi törvény 1995-2002 között nem rendelkezett a szabadalmi oltalomban részesített növényfajta termésének saját célú felhasználásról, a mezőgazdasági mentességről. Ugyanakkor a 2003. évi LII. törvénnyel hatályon kívül helyezett, a növényfajták állami elismeréséről valamint a vetőmagvak és vegetatív szaporítóanyagok előállításáról és forgalmazásáról szóló 1996. évi CXXI. törvény 17. §-a szerint saját célú felhasználásra csak a fajtajogosult, illetve képviselője előzetes írásbeli hozzájárulásával a külön jogszabályban meghatározott szaporítási fokozatig lehetett vetőmagot, illetve szaporítóanyagot előállítani és felhasználni. A vetőmagok és szaporítóanyagok forgalmazására vonatkozó korábbi jogszabályok is rendelkeztek a saját célú felhasználásról.*⁹⁵

95 A vetőmagvakról és egyéb növényi szaporítóanyagokról szóló 6/1990. (III. 31.) MÉM rendelet 12. §-a is rendelkezett a saját célú vetőmag felhasználásról. Saját célra csak a fajtabejelentő írásbeli hozzájárulásával, a rendeletben meghatározott szaporítási fokozatig, illetve továbbszaporítási ciklusig a

b) *A szabadalmi törvény 2002-től 2009. augusztus 1. napjáig* a közösségi növényfajta-oltalomról szóló rendeletre való utalással szabályozta a mezőgazdasági mentesség mértékét és feltételeit. A szabadalmi törvénynek a 2002. évi XXXIX. törvény 31. §-ával megállapított 109. §-ának (7)-(8) bekezdése a 2100/94/EK rendelet 14. cikkében foglaltak alkalmazását írta elő a nemzeti oltalomban részesített növényfajták saját célú felhasználása esetén is.⁹⁶ Ez a szabály csak 2004. május 1. napján, az EU-hoz való csatlakozás időpontjában lépett hatályba. Az uniós szabályok alkalmazásának előírása a nemzeti növényfajta-oltalomban részesített fajták vonatkozásában azt jelentette, hogy a saját célú felhasználás csak a 2100/94/EK rendelet 14. cikkében meghatározott növényfajok (takarmánynövények, gabonafélék, burgonya, olaj és rostnövények felsorolt növényfajai) esetében volt lehetséges.

Ezek a szabályok azonban nem segítettek elő a mezőgazdasági mentesség jogalkalmazási gyakorlatának kialakulását. A szabadalmi törvénynek ez a rendelkezése a gyakorlatban nem érvényesült.

A doktori képzésem során kérdőíves kutatást végeztem. A kérdőívet az MTA Növénynevelési Bizottsága tagjainak küldtem meg. A saját

vetőmagra vonatkozó szabványoknak megfelelő minőségben lehetett felhasználni. A herefélék vetőmagját saját célú előállítás esetén is kizárólag fémszártoltan lehetett vetésre felhasználni. Az egykori Mezőgazdasági Minősítő Intézet a saját célú vetőmag előállítást is ellenőrizte.

96 Szabadalmi törvény 109. § (7) A mezőgazdasági termelés fenntarthatósága érdekében a kizárólagos hasznosítási jog nem terjed ki a betakarításból származó olyan terménynek a gazdálkodó saját gazdaságában szaporítás céljából történő felhasználására, amelyhez a gazdálkodó - a hibridek és szintetikus fajták kivételével - növényfajta-oltalom alatt álló növényfajta szaporítóanyagának saját gazdaságában való elültetésével jutott hozzá. A gazdálkodót a (7) bekezdés alapján megillető jogosultság mértékére és feltételeire a közösségi növényfajta-oltalomról szóló 2100/94/EK rendelet 14. cikkében foglaltak az irányadók

A 2002. évi XXXIX. törvény indokolása szerint: „Tartalmilag a hazai jogalkotó a nemzeti oltalom alatt álló fajták tekintetében a közösségi rendszerrel párhuzamos szabályozás kialakítására törekedett; a közösségi szabályok részletes megismétlése helyett pedig azt a jogalkotási technikát választotta, hogy az érintett rendelkezésekre való utalással a közösségi szabályokat „alkalmazni rendeli” a nemzeti oltalom alatt álló fajtákra is.”

felhasználású vetőmag témakörben feltett kérdésekre adott válaszok szerint az utántermeszthető növényfajok esetében a nemesítők a saját felhasználású vetőmag tilalmáról rendelkeztek a szabadalmi törvénynek a mezőgazdasági mentesség esetén érvényesíthető díjigényre vonatkozó módosított szabályainak 2009. augusztus 1-jei hatályba lépéséig. A nemesítők a kiélezett versenyre figyelemmel, illetve a fémzárolt vetőmagvak jelentős forgalmára figyelemmel nem éltek a visszavetett vetőmag után a szabadalmi törvény alapján érvényesíthető díjigénnyel, annak ellenére, hogy a gazdálkodók éltek a vetőmag utántermesztési lehetőséggel.

c) A szabadalmi törvény mezőgazdasági mentességre vonatkozó, 2009. augusztus 1-jétől hatályos részletes szabályai:

A szabadalmi törvény 2009. évi módosításának előkészítése során a szakmai szervezetek kifejtették, hogy a vetőmag ellenőrzött kezelése elengedhetetlen a termés jó minőségéhez. A mezőgazdasági termelés szempontjából az volna az ideális állapot, ha mindig fémzárolt vetőmag kerülne elvetésre. A fémzárolt vetőmag az állami ellenőrzés folytán fajtaazonos és fajtanévvel jelölt, nyomon követhető eredetű vetőmag, amelynek minősége, csírázóképesége garantált, ellenőrzött tisztaságú, szakszerűen fertőtlenített, valamint mentes a káros gyommagvaktól. A saját termésből származó vetőmag megközelítheti, esetleg el is érheti ezt a minőséget, de a tapasztalatok szerint az ilyen vetőmag jellemzően gyengébb termőképességű, alacsonyabb minőségű.

Magyarországon a 90-es évek végéig a minősített, fémzárolt vetőmag használata nemzetközi viszonylatban is magas mértékű volt. Ehhez hozzájárult az a tény is, hogy a 2004. évi nemzeti hatáskörben nyújtott agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételeinek feltételeiről szóló 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet alapján a 2004. év végéig a vetőmag- és szaporítóanyag előállítóknak lehetőségük volt a vizsgálati díjak 50%-ának visszaigénylésére nemzeti támogatás formájában⁹⁷ a piacra jutást elősegítő

⁹⁷ A 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet 135. §-a alapján a vetőmagtermesztés és előállítás támogatása címén a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter által elismert termék tanács vagy termék tanács feladatot is ellátó szervezet igazolt tagjai – az OMMI által végzett, alkalmas minősítésű szántóföldi és faiskolai szemlék minősítési díjának a hazai termesztésű, alkalmasnak minő-

piacfejlesztési intézkedések támogatási jogcím keretében, ugyanakkor az állami támogatások igénylésének feltétele volt a fémzárolt vetőmag használata. Ez a támogatási jogcím az Európai Unióhoz való csatlakozás után megszűnt. A támogatás megszűnése hatással volt a vetőmag felújítási arányára és a szaporítóanyag minősítésre, mivel a minősített vetőmag használata lényegesen csökkent. A szabadelvírágzású növényeknél széles körben elterjedt az után termesztett vetőmag használata. A termelő által elvetett teljes mennyiségből a fémzárolt vetőmag részesedését ún. felújítási arány szakmailag elfogadott minimális mértéke 40-50%. A mezőgazdasági mentesség gyakorlásával visszavetett termés 2000-2008 között az összes elvetett termés 50-60%-ára növekedett.⁹⁸

Ennek következtében a növényfajta-oltalom jogosultjához befolyt licencdíj összege is csökkent és nem fedezte a nemesítés egyre növekvő költségeit. A fajtatulajdonost megillető licencdíj mértéke általában a fémzárolt vetőmag árának 10%-a, amely a fajtatulajdonost, a fajtát nemesítő kutatóintézetet, tehát az oltalom jogosultját illeti.

A hazai nemesítőink akkor kezdeményezték a mezőgazdasági mentesség egyértelmű szabályozását, amikor az állami elismerésre és a vetőmag forgalmazásra vonatkozó 2003. évi törvény már nem tartalmazta a vetőmag saját célú felhasználásának tilalmát és csökkent a fémzárolt vetőmag felhasználása.

Ezek a gazdasági indokok váltották ki a saját felhasználású vetőmag után járó díj részletesebb szabályozása iránti igényt. Ezért az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény a szabadalmi törvényt „A növényfajta – oltalomból eredő díjigény” alcímmel és a 109/A; 109/B és 109/C §-sal egészítette ki. Az új rendelkezések 2009. augusztus 1-jén léptek hatályba és részletesen szabályozzák a

sített vetőmag fémzáró díjának, valamint a szaporítóanyag certifikációs díjának a kiadott számlán szereplő összeg áfát nem tartalmazó részének ötven százaléka erejéig, – támogatást vehettek igénybe.

98 A szabadalmi törvény 2009. évi módosítását megelőző években míg az Európai Unióban a fémzárolt vetőmag használata átlagosan 50-60%, volt, addig Magyarországon a felújítási arány 2003-2009. között őszi búza esetében 55,4%-ról 26,8%-ra, őszi árpa esetében 37,1%-ról 26,4%-ra rozs esetében 7,5%-ról 2,5%-ra, triticales esetében 28,1%-ról 9%-ra csökkent.

növényfajta-oltalomban részesített, meghatározott növényfajok (takarmánynövények, gabonafélék, burgonya, olaj és rosnövények) fajtáinak esetében a saját felhasználású vetőmag után érvényesíthető díjigényt.

3.4.3. A növényfajta-oltalomból eredő díjigény

A szabadalmi törvény 2009. évi módosítása részletesen szabályozta a saját felhasználású vetőmagra vonatkozó adatszolgáltatást és díjfizetést. A díjat az elvetett saját felhasználású vetőmag mennyisége után a forgalomban lévő legalacsonyabb szaporítási fokú vetőmag árába beépített licencdíj 50%-át alapul véve kell kiszámítani.

A díjfizetési kötelezettség nem terheli azt a mezőgazdasági termelőt, aki szántóföldi növénytermesztéssel 20 hektárnál, illetve burgonya esetében 1 hektárnál kisebb területen foglalkozik. A díj mértékére és megfizetésére a jogosult és a mezőgazdasági termelő megállapodása az irányadó. A megállapodást a jogosultak a mezőgazdasági termelők szervezeteivel is megkötethetik azok tagjai vonatkozásában.

A fajtatulajdonosok fajtánként kötelesek meghatározni a díj mértéket a vetés kezdetéig és azt az Agrárminisztérium hivatalos lapjában közzé kell tenniük.

A szabadalmi törvény szerint a gazdálkodót adatszolgáltatási kötelezettség terheli és a fajta tulajdonosának vagy képviselőjének nyilatkoznia kell az általa művelt terület nagyságáról, a termelt növényfajokról, a licencdíjra jogosult fajok esetében a fajtaösszetételről, illetve a fémzárolt és után termesztett vetőmag mennyiségéről, valamint az után termesztett vetőmag feldolgozását végző személyről. A feldolgozást végző személyeknek szintén nyilatkoznia kell arról, hogy mely gazdálkodónak mennyi terményt dolgozott fel vetőmag-előállítási célból.

A szabadalmi törvény értelmében az oltalom jogosultjának azt az oltalom alatt álló növényfajta-t kell meghatároznia, amely után a díjat érvényesíti. A fajtanév alapján a növényfajta azonosítható.

A szabadalmi törvény 109/B. §-ának (3) bekezdése alapján az oltalom jogosultja adatszolgáltatást kérhet attól a mezőgazdasági termelőtől, akiről valószínűsíthető, hogy az oltalom alatt álló növényfajta termését visszavetette. Az adatszolgáltatás a következő adatokra terjedhet ki:

- a) a jogosult javára oltalom alatt álló növényfajta neve, amelynek betakarított termését visszavetették,
- b) a visszavetett, oltalom alatt álló növényfajták esetében az adott gazdasági évben vásárolt és hasznosított fémzárolt vetőmag mennyisége, fémzár száma és annak megjelölése, hogy azt milyen nagyságú területen vetették el, ezt okiratokkal (számlákkal) is igazolni kell.
- c) az oltalom alatt álló növényfajta betakarított termését milyen nagyságú területen vetették vissza,
- d) a betakarított termés visszavetés céljára való feldolgozását végző személy (személyek) neve és címe.

A törvény 109/B. §-ának (4) bekezdése alapján a jogosult a vetőmag feldolgozótól is kérhet adatszolgáltatást.

Az adatszolgáltatást lehet kérni az adott gazdasági évre és az azt megelőző három gazdasági év közül arra az egy vagy több évre, amelyre a termelő nem szolgáltatott adatot

A NÉBIH, valamint a Magyar Államkincstár a jogosultak számára rendelkezésre bocsátja az érintett mezőgazdasági termelőkre, illetve vetőmag-feldolgozókra vonatkozó alapvető adatokat. Ez a tájékoztatási kötelezettség csak kérelemre és költségtérítés ellenében, valamint – a közösségi rendelkezésekkel is összhangban – kizárólag olyan adatokra vonatkozik, amelyekhez az említett hatóságok feladataik szokásos teljesítése során, külön erőfeszítés és költség nélkül jutottak, azaz amelyek a mezőgazdasági mentességhez kapcsolódó díjigényre vonatkozó külön adatgyűjtés hiányában is szerepelnek a nyilvántartásaikban.

3.4.3.1 *A növényfajta-oltalomból eredő díjigény érvényesítése*

A fajtajogosultak a díjigény érvényesítése érdekében alakították meg 2009 őszén a Fajtaoltalmi Nonprofit Kft-t,⁹⁹ amelynek feladata a fajtaoltalmi díj begyűjtése és az oltalmi jogok érvényesítése azon fajtajogosultak vonatkozásában, akiktől erre megbízást kapott.

99 Lásd: a Fajtaoltalmi Nonprofit Kft. honlapja: fss.hu

A licenrdíj begyűjtési rendszer Európa-szerte számos országban sikeresen működik (pl.: Lengyelország, Csehország, Németország, Franciaország). *A rendszer bevezetésének elsődleges célja a fémzárolt vetőmaghasználat növelése volt, ezáltal a gazdálkodás színvonalának emelése.* A termelők a fajtával a nemesítők szellemi termékét veszik igénybe, ez a rendszer lehetővé teszi a nemesítők számára, hogy a termelők elvárásainak megfelelő, a szélsőséges környezeti változásokhoz alkalmazkodni képes fajtákat hozzanak létre, ezáltal segítve a gazdálkodók munkáját.

3.5. A nemesítő díjazására vonatkozó szabályok a szabadalmi törvényben

A szabadalmi törvény módosított szabályai szerint¹⁰⁰ a növényfajta nemesítőtjét nemesítői díj illeti meg. A nemesítői díjra a találmányi díjra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A rendelkezések értelmében különbséget kell tenni az alkalmazotti és a szolgálati találmány között.

Szolgálati találmány esetében a nemesítő munkaviszonyból folyó kötelessége, hogy az oltalom tárgykörébe eső fajtákat nemesítsen. Az alkalmazotti találmány esetén a munkaviszonyból eredő kötelesség nélkül hoz létre valaki olyan találmányt vagy növényfajtát, amelynek hasznosítása a munkáltató tevékenységi körébe tartozik. A szolgálati, illetve alkalmazotti jelleg megállapítása szempontjából a nemesítő és a munkáltatója között létrejött szerződés tartalma az irányadó.

A díjazás mértékét a munkáltatóval, a hasznosító szabadalmas társal, illetve a jogszerzővel kötött találmányi díjszerződés határozza meg.

A nemzeti növényfajta-oltalom iránti bejelentések alakulását, az érvényes nemzeti növényfajta-oltalmak és az érvényes közösségi növényfajta-oltalmak számának összehasonlítását a 11. táblázat¹⁰¹ tartalmazza:

100 Az 1995. évi XXXIII. törvény a 2003. évi LII. törvény 29. § (5) bekezdésével módosított 112. §. A rendelkezést 2004. május 1. napjától kell alkalmazni.

101 A táblázat saját összeállítás a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának éves jelentéseiben közzétett statisztikai adatok alapján.

11. táblázat A magyar nemzeti növényfajta-oltalom és a közösségi növényfajta-oltalom összehasonlítása

Év	Nemzeti növényfajta-oltalom		Érvényes közösségi növényfajta-oltalom
	Bejelentés	Érvényes oltalom	
2010	14	62	17 610
2011	31	77	18 757
2012	25	82	20 362
2013	27	85	21 577
2014	30	97	22 752
2015	26	90	23 771
2016	16	106	25 148
2017	16	108	25 925
2018	6	124	26 895
2019	38	119	28 228
2020	26	167	29 101 ¹⁰²

Az SZTNH 2011. évi Éves jelentése szerint Magyarországon a növényfajta-oltalom iránt benyújtott bejelentések száma fokozatosan csökkent. Ez a trend csak 2009-ben fordult meg. Az SZTNH feltételezése szerint a bejelentések növekedését elősegítette, hogy 2009. augusztus 1-jén hatályba lépett a visszavetett vetőmag után érvényesíthető díjigényre vonatkozó szabályozás.

Jogforrások

Hazai jogszabályok

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról

Nemzeti növényfajta-oltalom 105. §- 114/V. §

2003. évi LII. törvény a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról (13. § a nemesítőt megillető jog)

102 Dísznövény:12 751, szántóföldi növény: 9 040, zöldségek: 5 012, gyümölcs: 2 241, egyéb: 57.

147/2007. (VI. 26.) Korm. rendelet egyes iparjogvédelmi beadványok elektronikus úton való benyújtására vonatkozó részletes szabályokról
20/2002. (XII. 12.) IM rendelet a szabadalmi bejelentés, az európai szabadalmi bejelentésekkel és az európai szabadalmakkal, illetve a nemzetközi szabadalmi bejelentésekkel összefüggő beadványok, valamint a növényfajta-oltalmi bejelentés részletes alaki szabályairól

IV. A NÖVÉNYFAJTÁK ÁLLAMI ELISMERÉSE, MINT „OLTALOM”

Az állami elismerés és a vetőmag forgalmazás területén végzett kutatásom egyik központi kérdése volt az állami elismerésre és a vetőmag forgalmazásra vonatkozó hazai jogszabályok oltalmi tartalmú rendelkezéseinek átfogó elemzése. A vonatkozó jogszabályok, szakmai cikkek feldolgozása, valamint a növénynevesítők és a hazai szakemberekkel folytatott beszélgetések során választ kerestem arra a kérdésre, hogy a hazai szakmai gyakorlat az állami elismeréshez kapcsolódó díjazási és elismerési rendszert miért kezelte növényfajta-oltalomként.

Ezért a PhD értekezésemhez hasonlóan most is szükségesnek tartom az új növényfajták állami elismerésére vonatkozó hazai szabályozás oltalmi tartalmú rendelkezései változásának, a fajtajutalék és a fajtahasználati díj szabályozásának kronológiai és részletes elemzését külön fejezetben is bemutatni.

Az állami elismeréshez kapcsolódó, a forgalmazott vetőmag és szaporítóanyag mennyisége után fizetendő fajtahasználati díj ugyanis a gyakorlatban a licencdíj szerepét töltötte be. A fajtahasználati díj rendszerének bevezetése is hozzájárult ahhoz, hogy a növényfajták állami elismerése az iparjogvédelmi oltalmat helyettesítette.

A szabadalmi oltalom és a növényfajták köztermesztésbe vételének feltételét jelentő állami elismerési eljárás szabályozásának elemzése világít rá arra, hogy a növénynevesítéssel foglalkozó hazai szakmai körökben miért keveredett össze sokáig a magánjogi iparjogvédelmi oltalom és a közjogi állami elismerési eljárás. Az 1990. évi rendszerváltozást megelőző gazdasági viszonyokat tükröző, az állami elismeréshez kapcsolódó oltalmi tartalmú jogokról rendelkező szabályozás eredményezte, hogy a köztudatban az állami elismerés szinte „növényfajta-oltalomként” élt. Ez a jogi szabályozás az 1990-es évekig jól szolgálta az állami fajtapolitika célkitűzéseit, azonban a megváltozott politikai és gazdasági környezetben egyértelművé vált e rendszer tarthatatlansága.

1. A fajtahasználati díjra vonatkozó szabályozás változásai

1.1. A nemesítők díjazásának szabályozása

Az 1990. előtti években az állami elismerésre vonatkozó szabályozás egy érdekes jogfejlődésen ment keresztül. A szabályozás kezdetben csak a nemesítőket megillető jutalmazásra vonatkozott. A szabályok 1980 előtt még csak a nemesítőt életében megillető jutalékot tették lehetővé. Már a nemesített növény- és állatfajták, valamint a korszerű nagyüzemi termelés- és tenyésztéstechnikai eljárások minősítéséről szóló 41/1961. (XI.18.) Korm. rendelet is rendelkezett a nemesített növény- és állatfajták előállítóinak, valamint a nagyüzemi termelés- és tenyésztéstechnikai eljárások kidolgozóinak jutalmazásáról.¹⁰³ A nemesítők részére a fajta elterjedésének arányában lehetett jutalmat megállapítani. A jutalmat egyenlő arányban kellett megosztani a nemesítő és a fajtafenntartó nemesítő között, ha a fajtafenntartó nemesítést nem a fajta előállítója végezte.

Hazánknak az UPOV Egyezményhez való csatlakozását megelőzően 1980-ban a növény és állatfajták állami minősítéséről szóló 19/1980. (VI.6.) MT rendelet¹⁰⁴ újra szabályozta a növényfajták állami elismerésének feltételrendszerét, egyszerűsítette az eljárást és rendezte a nemesítők anyagi elismerését. A növénynemesítők részéről ugyanis igényként merült fel, hogy a nemesítőt megillető jutalom örökölhető legyen, ha a növényfajta a nemesítő halálát követően is köztermesztésben van. Így az 1980-ban kialakított új szabályozás¹⁰⁵ már egy nemesítői és fajtafenntartói hányadból álló fajtajutalékról rendelkezett, amelynek nemesítői hányada örökölhetővé vált. A fajtafenntartót a fajta- fenntartói hányad illette meg.

Érdekes módon hazánk 1983. évi UPOV csatlakozását követően egészült ki a szabályozás szinte oltalmi tartalmú rendelkezésekkel, amelynek

103 41/1961. (XI.18.) Korm. rendelet 8. §

104 A 19/1980. (VI. 6.) MT rendelet végrehajtási szabályait a 15/1980. (VI. 20.) MÉM rendelet állapította meg.

105 Az 1980. évi szabályozás megalkotásának időszakában Magyarországon 550 hazai nemesítési növényfajta és megközelítően 350 külföldi növényfajta részesült állami minősítésben. Évente 140-150 új fajtát jelentettek be állami elismerés iránt, amelyeknek 10-15 %-a került köztermesztésbe.

egy lényeges eleme a fajtahasznlati díj bevezetése volt. A jogszabályok részletes rendelkezéseket tartalmaztak a fajtajutalék, majd 1984-től kezdődően a fajtahasznlati díj igénylésére, számítására és kifizetésére.

A fajtahasznlati díj fizetésének szabályait alapvetően megváltoztatta a növényfajták állami elismeréséről, valamint a vetőmagvak és vegetatív szaporítóanyagok előállításáról és forgalmazásáról szóló 1996. évi CXXXI. törvény (a továbbiakban: 1996. évi CXXXI. törvény), valamint a 99/1997. (XI.28.) FM rendelet. Az 1996. évi szabályozás megszüntette a fajtahasznlati díj képzésének jogszabályban meghatározott előírását, annak mértékét a forgalmazó és a nemesítő közötti szerződésre bízta. Az 1996. évi törvény előkészítése során a jogalkotó eredeti szándéka a fajtahasznlati díj rendszerének és az állami elismeréshez kapcsolódó oltalmi tartalmú rendelkezéseknek a megszüntetése volt. A szőlő-, gyümölcs- és erdészeti növények nemesítésével foglalkozó intézetek érdekeire figyelemmel az 1996. évi CXXXI. törvény megszüntette a fajtahasznlati díj mértékének szabályozott rendszerét, de a törvény hatályba lépése előtt állami elismerésben részesített fajták esetében a törvényben előírt átmeneti rendelkezések értelmében továbbra is érvényesíteni lehetett a korábbi szabályozás szerinti mértékben megállapított fajtahasznlati díjat. Az 1996. évi CXXXI. törvény 29. §-ának (3) bekezdése egy nagyon hosszú átmeneti időszakot tett lehetővé. A törvény 1997. március 1-jei hatályba lépését megelőzően állami minősítésben részesített növényfajták esetében legalább 2007-ig, illetve – a törvénnyel bevezetett határozott idejűvé¹⁰⁶ vált állami elismerésre figyelemmel – az állami elismerés időtartamáig a növényfajta bejelentőjét, nemesítőjét, honosítóját és fajtafenntartóját megillette a korábbi jogszabályok szerint számított díjazás.

A törvény hatályba lépését követően állami elismerésben részesített fajták esetében már csak a fajtajogosult és a fajtahasznló szerződése alapján lehetett érvényesíteni a fajtahasznlati díjat.

A nemesítőket megillető jutaléokra, illetve a fajtahasznlati díjra vonatkozó, előzőekben ismertetett szabályok alakulását a következő táblázat¹⁰⁷

106 Az állami elismerés időtartama a megadástól számított 18. év vége szőlő-, gyümölcs- és erdészeti növényfajták esetében, 15. év vége egyéb növényfajták esetében.

107 A táblázat a vonatkozó jogszabályok rendelkezéseinek feldolgozásával készült saját összeállítás.

szemlélteti. A 12. táblázat bemutatja a díjazás alakulását a jogszabályban előírt kötelező mértéktől a szerződésben meghatározott mértékig.

12. táblázat A nemesítők díjazására vonatkozó szabályok változása

Időszak	Jutalék - fajtahasználati díj
1968-1980	Nemesítőnek egyszeri díj járt, amely nem volt örökölhető. Fajtafenntartónak jutalék
1980	<i>Fajtajutalék</i> részei a nemesítői hányad és a fajtafenntartói hányad.: A <i>nemesítői hányad</i> (40%), amely a nemesítő halála után örökölhető. <i>A fajtafenntartói hányad</i> (60%), amelyet a munkáltató igazgatótanácsa (vezetősége), illetőleg megfelelő testületi szerve osztott el a fajtafenntartó nemesítők és a fajtafenntartásban résztvevő más személyek között. Ha a fajtafenntartói hányadból részesülők között miniszteri kinevezési jogkörben tartozó munkavállaló volt, annak jutalékát a miniszter állapította meg. A fajtajutalékot minisztériumi jóváhagyást követően a fajta állami elismerését végző hatóság az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet fizette ki.
1984	<i>Fajtahasználati díj</i> bevezetése. Az 1984. évi szabályozás fix összegben határozta meg a fajtahasználati díj mértékét. A végrehajtási rendelet növényfajonként külön-külön meghatározta a fajtahasználati díj mértékét a nagykereskedelmi ár százalékában és a fajtajutalék mértékét a fajtahasználati díj százalékában (pl.: őszi búza esetén fajtahasználati díj: a nagykereskedelmi ár 2,8 %-a, amelynek 5,3 %-a a fajtajutalék). A fajtahasználati díjből a jogszabályban meghatározott százalékban fajtajutalékot kellett képezni. <i>A fajtahasználati díjat a forgalmazó szerv útján kellett fizetni.</i> A fajtajutalék nemesítői hányadára és fajtafenntartói hányadára vonatkozó szabályok lényegében nem változtak. <i>Az új rendelkezések lényeges szabálya volt, hogy a fajtahasználati díj fajtajutalékkal csökkentett hányadából származó adózott bevétel legalább 90 %-át a nemesítői és a fajtafenntartói tevékenység fejlesztésére kellett fordítani.</i>

1988	A fajtahasználati díj mértékét továbbra is a jogszabály határozta meg.
1992	10/1992. (III.4.) FM rendelettel módosított szabály szerint: A <i>fajtahasználati díj mértékéről a fajta bejelentője, a felhasználóval és a forgalmazóval szabadon állapodik meg.</i> A fajtahasználati díj mértéke <i>nem lehet alacsonyabb</i> a rendelet mellékletében meghatározott mértéknél.
1994	A 45/1994. (VI.28.) FM rendelettel módosított szabály szerint a szerződés szerint megállapított fajtahasználati díjból a fajta bejelentője és a nemesítő között létrejött szerződés szerint kell a fajtajutalékot képezni. Ez a módosítás a fajtajutalék képzését is szabad megállapodás tárgyává teszi azzal, hogy a fajtajutalék mértéke nem lehet kevesebb a fajtahasználati díjnak a rendelet mellékletében meghatározott százalékánál, de nem haladhatja meg a fajtahasználati díj mértékét. A nemesítői hányad továbbra is a fajtajutalék 40%-a.
1996. évi CXXXI. törvény	A fajtahasználati díj kötelező fizetésének előírása helyett a fajtajogosultnak szerződés alapján járt díjazás, amelyből a nemesítőt, illetve annak örökösét és a fajtafenntartót <i>külön megállapodás szerinti fajtajutalék illette meg.</i>
2003. évi LII. törvény	A <i>nemesítőt</i> megilleti az a jog, hogy a növényfajta nemesítőjeként feltüntessék és nyilvánosan elismerjék. A <i>fajtafenntartót</i> szerződés alapján díjazás illeti meg a minősített szaporítóanyag után a fajtahasználatért.

Az állami elismerési rendszerhez kapcsolódó oltalmi tartalmú szabályok ugyan több módosítással, de lényegében hatályban voltak a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 2003. évi LII. törvény (a továbbiakban: 2003. évi LII. törvény) hatálybalépéséig. A jelenleg hatályos 2003. évi LII. törvény teljesen megszüntette a fajtahasználati díj és a fajtajutalék képzésének szabályait. Az új szabályok értelmében a növényfajta minősített szaporítóanyaga után a fajtahasználatért a fajtafenntartót szerződés alapján illeti meg a díjazás.

1.2. A fajtahasználati díj és a találmányhasznosítási díj kapcsolata

A fajtahasználati díjra vonatkozó szabályozás és a szabadalmi törvény a kettős díjazás elkerülése érdekében rendelkezett a két díjazás közötti választásról. A szabadalmi törvényben szabályozott, a fajtahasználati díj és a találmányhasznosítási díj egyidejű érvényesítésére vonatkozó tilalmat a 2003. évi LII. törvény helyezte hatályon kívül.

2. A növényfajta szabadalmi oltalma és az állami elismerés

A növényfajta szabadalmi oltalma és a vetőmagok, szaporítóanyagok forgalomba hozatalának feltételét jelentő állami elismerés elhatárolása szempontjából érdekes elemezni Dr. Mándy Endre és Dr. Pálos György e témában írt cikkeit, amelyek rávilágítanak arra, hogy az állami elismeréshez kapcsolódó díjazási rendszer akadályozta a növényfajta szabadalmi oltalom iránti bejelentését. A szabadalmi oltalom nem volt kívánatos talán a szocializmusban érvényesülő állami fajtapolitika szempontjából, de a rendszerváltás idején előnyös lett volna, ha az értékes hazai fajtaink – különösen a gyümölcs és zöldség fajta – nagyobb számban szabadalmi oltalomban részesültek volna.

A Magyar Jog 1981. évi 4. számában Dr. Mándy Endre¹⁰⁸ „Az új növény- és állatfajta előállításának jogi kérdései” című cikkében ismertette az állami elismerésre vonatkozó 1980. évi új szabályozás lényeges elemeit, amelyet a szabadalmi törvénynek a növényfajta szabadalmi oltalmára vonatkozó rendelkezéseivel vetett össze. E cikkre dr. Pálos György¹⁰⁹ „Fajtaszabadalom–fajtaoltalom” című cikkében válaszolt a Magyar Jog 1982. évi 8. számában.¹¹⁰

Dr. Mándy Endre cikkében kiemelte, hogy „a jogi szabályozás két síkon járul hozzá a fajtanemesítéshez, egyfelől gazdasági-termelési vo-

108 DR. MÁNDY Endre: Az új növény- és állatfajta előállításának jogi kérdései. *Magyar Jog*, 1981. 4. sz. 343-352. p.

109 DR. PÁLOS György: Fajtaszabadalom – fajtaoltalom. *Magyar Jog*, 1982. 8. sz. 713-721. p.

110 A növényfajta oltalmával kapcsolatos megállapítások mind a mai napig érvényesek.

nalon a jogra az a feladat várt, hogy megteremtse a szervezeti és eljárási feltételeit annak, miszerint a nemesítők a termelés és a fogyasztás szükségleteinek megfelelő új fajtákat állítsanak elő. Olyan fajtákat, melyek a legkisebb ráfordítás mellett a legjobb gazdasági eredményt nyújtják, amelyek kielégítenek olyan lényeges gazdasági követelményeket, mint pl.: a termőföld jó kihasználását biztosító magas terméshozam, a feldolgozható minőség, állatok esetében a jó takarmányhasznosítás stb. Ezt a feladatot az állami fajtaminősítés oldja meg.

A jogi szabályozás másik síkján a nemesítési tevékenységgel létrehozott új fajta, mint sajátos szellemi alkotás jogi védelmét és a nemesítők munkájától elválaszthatatlan, személyükhöz fűződő jogait kellett meghatározni.”

Dr. Pálos György „Fajtaszabadalom-fajtaoltalom” című válasz-cikkében azonban rámutat arra, hogy „A szabadalomnak nem feladata és nem is lehet célja a gazdasági értékelés. Ez egyes esetekben lehet másodlagos szempont, de akkor sem jogi követelmény. A gazdasági értékelés a gazdasági élet feladata. A mezőgazdaság területén többek között a minősítési jogszabályok értelmében erre a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter jogosult. Dr. Pálos György az idézett cikkében hangsúlyozza, hogy nem lehet azonosságjelet tenni az állami minősítés és a fajtaoltalom közé. Véleménye szerint „igen sok félreértésre ad okot az, hogy e két rendszert össze akarják házasítani. Mindkét rendszernek önállóan kell léteznie, egyik nem feltétele a másiknak. Egy-egy növényfajta termesztésének feltétele az, hogy a fajta fajtajegyzéken szerepeljen és a nemesítő döntésétől függ, hogy a fajtát bejelentik-e szellemi tulajdonvédelmi oltalom iránt. A növényfajták állami elismerési eljárásának, illetve minősítésének rendszere a gyógyszer engedélyezési, illetve a növényvédőszer-engedélyezési eljáráshoz hasonlítható, hiszen itt is a forgalomba hozatalnak egy külön engedély a feltétele, függetlenül attól, hogy az adott gyógyszer, illetve növény-védőszer részesül-e szabadalmi oltalomban.”

Dr. Pálos György álláspontja szerint „a csekély számú növényfajta szabadalomnak teljesen objektív oka van: a gazdaságtörténeti fejlődés. A tudományos technikai forradalom jóval előbb érezte hatását az iparban, mint a mezőgazdaságban. A szellemi alkotások elismerése és védelme az

iparban már hosszú múltra tekinthet vissza.” Dr. Pálos György az objektív okok mellett azonban „szubjektív okként jelölte meg a mezőgazdaság egész területén az állami gazdaságokban, mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a gazdasági vezetők hiányos iparjogvédelmi ismeretét.”

A növényfajták állami elismerésével és szabadalmi oltalmával kapcsolatban Dr. Lontai Endre álláspontja szerint: „Világosan kell látni, hogy a két intézmény rendeltetése más. A minősítési rendszer igazgatási ellenőrzést biztosít arra nézve, hogy csak bizonyos feltételeknek megfelelő fajták kerüljenek széleskörű felhasználásra, azaz köztermesztésbe, illetőleg köztenyésztésbe. A fajták szabadalmi oltalma ezzel szemben meghatározott személyek javára (nemesítő szolgálati jogosult) kizárólagos jogi pozíciót konstruál. Analógiaként hivatkozni lehet arra, hogy egy adott gyógyszer szabadalmi oltalma nem teszi mellőzhetővé a forgalomba hozatal közegészségügyi, igazgatási vizsgálatát és engedélyezését. A két jogintézmény eltérő funkciói nem jelentik egyrészt azt, hogy közöttük szoros kooperáció ne lenne szükséges (pl. a szabadalmazáshoz szükséges kísérleti termelés során elsősorban a minősítésnél jól bevált módszerekre kívánatos támaszkodni). Másrészt, hogy a minősítési jogszabály olyan „funkcióidegen” rendelkezései, mint pl.: a nemesítők díjazása, vagy a kényszerhasznosítás feltételei vagy kiiktatásra vagy a szabadalmi joggal való konformitás érdekében megfelelő módosításra ne kerüljenek.”¹¹¹

3. A fajtajogosult fogalma

3.1. *A fajtajogosult fogalma az 1996. évi vetőmagtörvényben*

Megítélésem szerint a fajtahasználati díj rendszerén kívül a fajta előállító fogalmának fajtajogosultra változtatása az 1996. évi CXXXI. törvényben szintén hozzájárult ahhoz, hogy a nemesítők az állami elismerési rendszert fajta-oltalomnak tekintsék.

A növényfajták állami elismerésére vonatkozó szabályozásba az 1996. évi CXXXI. törvény vezette be a „fajta előállítója” fogalom helyett „a fajtajogosult fogalmát”. Az 1996. évi CXXXI. törvény előkészítése során

111 DR. LONTAI Endre: *Jogegységesítés a nemzetközi iparjogvédelem területén*. Budapest, 1988. 132. p.

az első tervezetek nem használták a „fajtajogosult” fogalmát, hanem az értelmező rendelkezések között a „fajtatulajdonos” fogalmát határozták meg. A törvény tervezetének hivatalos egyeztetése során tett észrevétel eredményeként változott ez a fogalom „fajtajogosultra”. Az észrevétel az állami elismerésre való bejelentésnél is a fajtajogosult fogalmat használta.

A fajtajogosultra vonatkozó rendelkezés tarthatatlanságát csak erősítette, hogy az 1996. évi törvény nem rendelkezett az ún. szabad fajták természetességének feltételeiről, fajtafenntartásáról és az e fajták után járó díjazásról. Célszerű lett volna előírni, hogy csak a fajtafenntartó részére jár díjazás.

A fajtahasználati díj képzése és érvényesítése szempontjából eltérő helyzetben voltak a szántóföldi növények nemesítői, valamint a zöldség, gyümölcs és dísznövény fajták nemesítői. Mindezek ellenére a növény-nemesítők részére előnyös volt a fajtahasználati díj rendszere, hiszen a fajtahasználati díjat a vetőmag, illetve szaporítóanyag forgalmazója ultalta át a nemesítők részére a jogszabályok előírásai alapján.

3.2. Az Alkotmánybíróság 9/2001. (III.23.) AB határozata

A növényfajták állami elismeréséhez kapcsolódó fajtahasználati díj rendszerének tarthatatlanságára is rámutatott az Alkotmánybíróság 9/2001. (III.23.) AB határozata.

Az Alkotmánybíróság – jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálata tárgyában hozott – 9/2001. (III.23.) AB határozatában megállapította, hogy az 1996. évi CXXXI. törvény végrehajtására kiadott, a növényfajták állami elismeréséről szóló 88/1997. (XI.28.) FM rendelet (a továbbiakban: 88/1997. (XI.28.) FM rendelet) 3. §-a és 7. §-a alkotmányellenes, ezért ezeket a rendelkezéseket megsemmisítette.

Az Alkotmánybírósági határozat alapjául szolgáló indítvány szerint:

- a) a 88/1997. (XI.28.) FM rendelet kiterjesztette az állami elismerhetőségben részesíthető fajták körét az 1996. évi CXXXI. törvény 2. §-ában meghatározott fajtákon kívül a fajra és a nemzetségre is,
- b) ez a kiterjesztés a fajtajogosultak körének bővítését is eredményezte és ezáltal olyan személyek is fajtahasználati díjra válhattak jogosulttá, akik ennek fejében nem végeztek semmilyen szolgáltatást, az indítványozó megállapítása szerint „a fajtánál tágabb kör védelme elvezet oda,

hogy bárki állami elismertetésben részesíthet természetes rendszertani egység szaporításából származó, nem az ember által alkotott, hanem a természetben szabadon megtermő fajokat is, miután csupán a fajta az ember által nemesített mesterséges rendszertani egység”,

- c) az indítványozó szerint a 88/1997. (XI.28.) FM rendelet 7. §-a további kiterjesztő értelmezést tartalmaz, amely ellentétes az 1996. évi CXXXI. törvény 3. §-ának 10. pontjában meghatározott értelmező szabállyal. Az 1996. évi CXXXI. törvény e rendelkezése szerint a fajtajogosult a fajtával kizárólag rendelkező személy vagy szervezet. A 88/1997. (XI.28.) FM rendelet 7. §-a szerint „fajtajogosultnak kell tekinteni azt is, aki a növényfajtát állami elismerésre bejelentette.”

Az indítvány kitért arra is, hogy e rendelkezés alapján a nemzetközi forgalomban széleskörűen és megkötöttség nélkül felhasználható, szabadalmi oltalommal nem védett fajták hazai bejelentői fajtajogosultként léphetnek fel. A hazai fajtajogosultak ebben az esetben fajtahasználati díj ellenében semmilyen szolgáltatást nem nyújtanak.

Az Alkotmánybíróság az eljárás során azt vizsgálta, hogy a jogalkotónak volt-e felhatalmazása az állami elismerési rendelet kifogásolt előírásainak megalkotására és azok összhangban álltak-e az 1996. évi CXXXI. törvény irányadó rendelkezéseivel.

Az indítvány elemzése szempontjából lényeges a kapcsolódó szellemi tulajdonvédelmi kérdéseket, az állami elismerési eljárás, a fajta, a fajtajogosult és a fajtahasználati díj fogalmát, szabályait, valamint az 1996. évi CXXXI. törvény és az alkotmányellenes rendelkezései kodifikációs háttérét megvizsgálni. Az elemzés során meghatározó kérdésnek tartom a fajtahasználati díjra való jogosultság elemzését.

Az 1996. évi CXXXI. törvény lehetővé tette, hogy az állami elismerés feltételei növényfajonként, illetőleg a növényfajon belüli felhasználási cél szerint eltérőek legyenek.

A 88/1997. (XI.28.) FM rendelet szabályozta az állami elismerés részletes feltételeit, a növényfajták kísérleti vizsgálatát, a fajták állami elismerésének¹¹² eljárási rendjét és a növényfajták fajtafenntartására vonatkozó követelményeket.

Az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítványban lényeges kérdés a „fajta” fogalmi körébe tartozó genetikai tartalmat hordozó élő anyag csoportosítása. A 88/1997. (XI.28.) FM rendelet ugyanis – az indítványozó szerint – a fajta fogalmát bővebben határozta meg, mint az 1996. évi CXXXI. törvény.

A fajta¹¹³ elsődlegesen körülhatárolható genetikai tartalmat hordozó élő anyag, amely csak tudatos nemesítői tevékenységgel állítható elő és tartható fenn. Meghatározott rendszertani egységbe (nemzetiség, faj, alfaj, stb.) tartozó egyedek populációja, amely más fajtáktól, populációktól morfológiai vagy élettani jellemzők alapján megkülönböztethető. Növényállománya egyöntetű megjelenésű, kiegyenlített, gazdaságosan szaporítható. Megfelelő körülmények között fajtajellemző bélyegeit változatlanul megtartja.

A 13. táblázat az állami elismerésben részesíthető fajta szabályozását mutatja be az 1996. évi CXXXI. törvényben és az 88/1997. (XI.28.) FM rendeletben.

112 Az MgSzH által végzett fajtakísérletek eredményei alapján az új növényfajta állami elismeréséről az Országos Mezőgazdasági Fajtaaminósító Tanács javaslatára a Földművelésügyi Minisztérium döntött. A törvény alapján a növényfajták állami elismerése a megadásától számított 18. év végéig tart szőlő-, gyümölcs és erdészeti növényfajták esetében, a 15. év végéig tart az egyéb növényfajták esetében. Ez az időtartam a bejelentő kérelmére meghosszabbítható volt.

113 A megkülönböztethetőség, egyöntetűség és állandósultság valamennyi fajtára nézve alapkövetelmény. Bármelyik kötelező fajtakritérium hiánya vagy elégtelen szintje kizáró ok, az e követelményeket nem teljesítő növényanyag sem jogi, sem gyakorlati szempontból nem tekinthető fajtának.

13. táblázat Az állami elismerésben részesíthető fajta fogalma

A fajta fogalma az 1996. évi CXXXI. törvényben	88/1997. (XI.28.) FM rendelet szerint állami elismerésben részesíthető fajta
Az azonos rendszertani egységhez tartozó, egy genotípus vagy genotípusok kombinációja által meghatározott tulajdonságokkal jellemezhető más populációtól megkülönböztethető, egynemű és tulajdonságaiban állandó növények összessége.	Szabad elvirágzású fajta, faj- és fajhibrid, szintetikus fajta, vonal, beltenyésztett vonalak hibridje, klón, szubklón, klóntípus, klóncsoport, klónkeverék, magtermő klón-összeállítás, <i>faj és nemzetség</i> , valamint minden, ami cultivárnak elfogadható (a továbbiakban: fajta) és amely megfelel az előírt feltételeknek.
	A <i>faj és nemzetség</i> szövegrész megfelelt a korábbi szabályozásokban lévő „ <i>meghatározott erdei fajokból álló magtermelő-ültetvény</i> ” fogalomnak.

Az Alkotmánybírósághoz intézett indítványban lényeges kérdés a *fajtajogosult*, aki fajtahasználati díjra tarthat igényt. A fajta „tágabb értelmezését” is ebből a szempontból kifogásolta az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítvány.

A törvény 3. §-ának 10. pontja szerint a *fajtajogosult* a fajtával kizárólagosan rendelkező természetes személy vagy szervezet. Az indítványozó által támadott, a 88/1997. (XI. 28.) FM rendelet 7. §-a a korábbi szabályozási hagyományoknak megfelelően rendelkezett úgy, hogy az ellenkező bizonyításig fajtajogosultnak kell tekinteni azt, aki a növényfajtat állami elismerésre bejelentette. E a rendelkezés alapján az indítványozó szerint „a fajtajogosult olyan esetben is igényt tarthatott díjazásra, amikor az nem volt megalapozott”.

4. Az állami elismerés fajtaoaltalomként való értékelése

A növénynemesítők körében végzett kutatásom során vizsgáltam, *hogy a 2003. évi szabályozást megelőzően a növényfajtak állami elismerését fajtaoaltalomnak is lehetett-e tekinteni az állami elismeréshez kapcsolódó fajtahasználati díj, rendelkezési jog és személyes elismerés miatt?* A kérdésre

a következő válaszok érkeztek:

- a) A nemesítői közösség elfogadta fajtaoltalomként.
- b) Az állami elismerés jogilag nem volt oltalom, de a regisztrációval az oltalomhoz hasonló jogok keletkeztek.
- c) A gyakorlatban jól funkcionált a fajtavédelem.
- d) A vizsgálatok, a fajtához kötődő jogok hasonlósága miatt.
- e) Az egykori Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal (MgSzH) a vetőmag minősítésen keresztül kiszűrhetette a jogosulatlan fajtahasználatot.
- f) A nemesítőket az állami elismerés után fajtahasználati díj, a szabadalmaztatott fajták után pedig licence díj illette meg.

A válaszadók két kivétellel egyetértettek azzal az állítással, hogy a növénynemesítők a növényfajták állami elismerését növényfajta-oltalomnak tekintették. Az állami elismerés ugyan iparjogvédelmi szempontból nem volt oltalom, de az oltalomhoz hasonló jogokat keletkeztetett. Az állami elismeréshez kapcsolódó jogosítványokat különösen a szabadalmi oltalom jogosultjának jogérvényesítési lehetőségei szempontjából nem lehet az iparjogvédelmi oltalom tartalmával azonosítani.

Az 1990-es években a fajtahasználati díjazási rendszer már akadályozta a hazai fajtaink szabadalmi oltalom iránti bejelentését, szinte „elvonta” a nemesítők figyelmét az iparjogvédelmi oltalomban rejlő lehetőségektől.

Dr. Pálos Györgynek a 2. pontban idézett cikkében írt következtetése mind a mai napig érvényes: „A szellemi alkotásokra vonatkozó rendszerek ismerete és főleg azok szakszerű alkalmazása nélkül korszerű gazdálkodás ma már nem képzelhető el.”

A kutatás során arra a következtetésre jutottam, hogy a szabadalmi oltalom iránti bejelentést nemcsak a hiányos szellemi tulajdonvédelmi ismeretek és az állami elismeréshez kapcsolódó oltalmi tartalmú jogok akadályozták.

A hazai növényfajták szabadalmi oltalom iránti bejelentésének csekély száma objektív okok következménye is. Az 1990-es évekig, a rendszerváltásig az állami fajtapolitika keretében határozták meg, hogy mely növényfajtákat indokolt termesztetni. A szabadalmi oltalommal védett növényfajtákhoz kapcsolódó jogosulti rendelkezési jog azonban akadályozhatta volna az állami fajtapolitika érvényesülését vagy új szempontokat vitt volna a rendszerbe.

Ezt azt állításomat alátámasztja dr. Balla Lászlónak¹¹⁴ a Magyar Növénynevelők Egyesülete egykori elnökének „10 éves a Magyar Növénynevelők Egyesülete” című cikke is. A Magyar Növénynevelők Egyesülete a rendszerváltás után alakult meg és működésének első percétől kezdve „megkezdte a harcot a növényfajták törvényes szabadalmi oltalmazásának engedélyezéséért. Ez a küzdelem azonban már az Egyesület megalakulása előtt kezdődött azután, hogy megszületett a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény, amely kiterjedt a növény- és állatfajták szabadalmi oltalmára és a növénynevelők szerzői (feltalálói) jogaira is. Ezt a rendeletet azonban ekkor nem engedték alkalmazni bizonyos hatalmi tényezők nyomására.”

„Amikor a növénynevelők tiltakozó hangja felerősödött, a 24/1984. (VII. 1.) MT rendelettel bevezették a fajtahasználati díjat, ami először jelentett valami bevételt a fajtát nevelő és fenntartó intézetnek és lehetővé tették fajtajutalék kifizetését az eredményesen dolgozó nevelők számára.” – írja dr. Balla László.

Ha a szabadalmi oltalomban részesített hazai növényfajtáink számát összehasonlítjuk az állami elismerésben részesített növényfajták számával, akkor megállapítható, hogy hazai nevelőink – eltekintve egy-két kutató intézettől – értékelhető mennyiségben nem éltek az iparjogvédelmi oltalom lehetőségével.

A növénynevelők részére előnyös volt ez a rendszer, hiszen a fajtahasználati díjat a vetőmag forgalmazó utalta át a jogszabályok előírásai alapján. Balla László cikkéből hivatkozott idézet rámutat arra, hogy a MÉM a növényfajták szabadalmi oltalmának támogatása helyett inkább bevezette az állami elismeréshez kapcsolódó fajtahasználati díj kötött rendszerét. Ez a szabályozás megkönnyítette a nevelők helyzetét, de 1990 után e rendszer fenntartása már nem volt lehetséges. A privatizáció során – különösen a zöldség és gyümölcsfajták esetében – a hazai nevelői intézetek részére hátrányt jelentett, hogy nem rendelkeztek értékes növényfajtáik esetében iparjogvédelmi oltalommal. Az iparjogvédelmi kérdések egyértelmű rendezése ugyanis mind a nevelők, mind a kutató intézetek és a mezőgazdasági üzemek részére is előnyös lehetett volna.

114 BALLA László: 10 éves a Magyar Növénynevelők Egyesülete. *Mag. Kutatás, Termesztés, Kereskedelem*, 2000. 3. sz. 18-19. p. és 2000. 4. sz. 11-12. p.

V. A NÖVÉNYFAJTÁKRA VONATKOZÓ HAZAI SZABÁLYOZÁS

A növényfajta kiválasztása és a minősített vetőmag használata meghatározza a növénytermesztés eredményességét. A növényfajták termesztetősége szempontjából fajtakísérletekben kell vizsgálni az adott fajta morfológiai tulajdonságait és egyes növényfajok esetében a gazdasági értéket. A növényfajta-oltalommal védett fajták esetében is a vonatkozó jogszabályban felsorolt fajták szaporítóanyaga forgalomba hozatalának feltétele, hogy az adott fajta szerepeljen a Nemzeti Fajtajegyzékben vagy az Európai Unió Közösségi Fajtajegyzékében¹¹⁵ és a forgalomba hozatalt megelőzően a szaporítóanyag a vonatkozó szabályoknak megfelelően minősítve legyen.¹¹⁶ Egy új növényfajta csak akkor termesztendő, ha előzetesen egy minősítési eljárás keretében felvételt nyert a termesztendő fajták jegyzékére.

A növényfajták fajtajegyzékbe való vételének feltétele a fajta meghatározó tulajdonságainak fajtakísérletekben, az ún. DUS vizsgálat keretében való vizsgálata. A DUS vizsgálaton kívül meghatározott növényfajok esetében a gazdasági értékvizsgálatot is kell végezni. A DUS vizsgálat az UPOV és a Közösségi Növényfajta-Hivatal irányelvei, illetve azok hiányában a nemzeti irányelvek szerinti termőföldön történő fajtakísérleteket és kapcsolódó laboratóriumi vizsgálatokat tartalmaz. A DUS vizsgálatok eredménye nemcsak a növényfajta állami elismerése, hanem a növényfajta-oltalom iránti kérelmek érdemi vizsgálata szempontjából is meghatározó.

Az elismert termesztendő növényfajták szaporítóanyagának forgalomba hozatalát megelőzően az ún. szaporítóanyag minősítési eljárás keretében kell a vetőmagot, szaporítóanyagot vizsgálni.

115 Ha egy növényfajta szerepel egy tagállam fajtajegyzékében, akkor automatikusan bekerül Európai Unió Közösségi Fajtajegyzékébe

116 Pl. a dísznövények korlátlanul forgalmazhatók, nem kell fajtajegyzéken lenniük

1. A magyarországi fajtakísérletezés

1.1. A hazai fajtakísérletezés kialakulása és intézményei

A növényfajták állami elismerési rendszere és a vetőmag forgalmazás szabályai történeti fejlődésének áttekintése során lényeges a fajtakísérletezést, a vetőmag és szaporítóanyag minősítést végző hazai intézményrendszer létrejöttének és átszervezéseinek megismerése, amely már a XIX.- és a XX. század fordulóján is rendkívül korszerű volt.

A magyar fajtakísérletezési rendszer kialakításában meghatározó szerepe volt Cserhádi Sándor gazdasági akadémiai tanárnak, aki szerint a fajtakísérletek jelentőségének „legfőbb eredménye, hogy a kísérleteknek sikerült igen sok esetben bizonyítani, hogy a féleség helyes megválasztásával a termés úgy minőségre, mint mennyiségre jelentősen fokozható.”¹¹⁷

A több, mint 120 éves múltra visszatekintő magyarországi hivatalos fajtakísérletezés 1892-ben kezdődött el. A fajtavizsgálatnak és a fajtakísérletezésnek a XIX. század végén kialakított követelményrendszere összhangban volt az akkori európai normákkal.

1891-ben alakult meg a Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémiához tartozó Országos Növénytermelési Kísérleti Állomás, amelynek feladatai között szerepelt a fajták kipróbálása.¹¹⁸ Cserhádi Sándor kezdeményezésére 1892-ben ott kezdtek meg az első növényfajta kísérleteket és a fajtakísérletezési rendszerbe bekapcsolták a gazdákat is. A kísérleti jelentések tartalmazták a gazdák közreműködésével végzett kísérleteket és a Növénytermelési Kísérleti Állomás saját kísérleteit. Cserhádi Sándor fontosnak tartotta egy olyan kísérleti hálózat kiépítését, amelyben a növényfajtákat Magyarország több táján lehessen kipróbálni. 1893-ra alakult ki a fajta-összehasonlító kísérleteket végző hálózat, amelynek keretében összesen 114 helyen folytak kísérletek.

117 *A Magyar Növényfajta kísérletezés centenáriuma* (Jubileumi kiadvány 1992.) Budapest, 1992, Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet.

118 *A Magyar Növényfajta kísérletezés centenáriuma* (Jubileumi kiadvány 1992.) Budapest, 1992, Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet.

A Növénytermelési Kísérleti Állomás tevékenysége Cserháti Sándor nagyszabású terveinek megfelelően fejlődött, külön részleg alakult a fajtaazonosság megállapítására és 1901-től kezdődően létesültek kísérleti telepek (1901-ben 6, 1902-ben 5, 1903-ban 1).

1910-ben hozták létre Magyaróvárott a Növénynemesítési Intézetet, amely a nemesítők szakmai képzésével, a keresztezési anyagok beszerzésével és a nemesítők részére való továbbadásával foglalkozott. A fajtakísérletezést, azonban továbbra is a Növénytermelési Kísérleti Állomás végezte. 1914-1915 között a nemesítők igényének megfelelően kialakult a növényfajták elismerésének és törzskönyvezésének hivatalos rendszere.

1915. szeptember 1-jén lépett hatályba a növényfajták állami elismerését és törzskönyvezését szabályzó 53.040/1915. (IX.2.) FM rendelet, amely alapján a növényfajtákat 1916-tól törzskönyvezzük. A fajtaelismerés biztosította az elismert fajta azonosságát, fajtatisztságát, a nemesítési módszerek szakszerűségét. A fajtaelismerés akkori rendszere az egyes nemesítői telepek munkájának felülvizsgálatán és nem a termelési értékek meghatározásán és a fajtakísérletek eredményein alapult.

Az I. világháborút követően továbbra is folytatódta a fajtakísérletek a Növénytermelési Kísérleti Állomáson. A 27.492/1936. (IX.2.) FM rendelet már az évenként beállított előkísérletek eredményeitől tette függővé az állami növényfajta minősítést.

A növényfajták állami elismerésének szabályozásában alapvető jelentőségű a 2550/1941. ME rendelet és a végrehajtására kiadott 257.700/1940. FM rendelet, amely a szántóföldi növények vonatkozásában kötelezővé tette a fajtaminősítést.

A II. világháború után a Növényfajtaminősítő Tanács¹¹⁹ hatáskörébe tartozott a szántóföldi növényfajták, a zöldségfélék, majd 1955-től a szőlő-gyümölcs és dísznövényfajták vizsgálata és minősítése. A Növényfajtaminősítő Tanács a fajtaminősítés céljára alapított társadalmi-szakmai szervezet volt. A minisztertanácsi rendelet végrehajtási szabályait tartalmazó miniszteri rendelet¹²⁰ alapján 30 fajtakísérleti állomásból álló önálló hálózat alakult az állami kísérleti tangazdaságok és kísérleti intézetek területén. A fajtakísérleti állomások nem voltak önállóak,

119 88/1951. (IV. 8.) MT rendelet

120 18.037/1951. (IV.12.) FM rendelet

nem rendelkeztek saját földterülettel és eszközökkel. Az országos fajtakísérleteket az Földművelésügyi Minisztérium Kísérletügyi Központ Fajtaminősítő Osztálya irányította.

Az 1954-ben önálló szervként megalakult *Országos Növényfajtakísérleti Intézet*, a rendszeres átszervezések ellenére *ebben a formájában minden tekintetben megfelelt a kor követelményeinek az Európában szinte egyedülálló fajtakísérleti hálózatával*. 1983-ig létezett az önálló fajtakísérletezési hatóság, az Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézet, amely az Országos Vetőmag- és Szaporítóanyag Felügyelőséggel való összevonással és a *Növénytermesztési Minősítő Intézet* (NÖMI) létrehozásával szűnt meg. A 14. táblázat¹²¹ szemlélteti a hazai fajtakísérletezési rendszer hatósági irányításának különböző átszervezéseit, amelyek érintették a fajtakísérleti telepek önállóságát is.

14. táblázat A fajtaminősítést végző hatóság átszervezései

Év	A fajtaminősítést végző hatóság
1951	<i>Földművelésügyi Minisztérium Kísérletügyi Központ Fajtaminősítő Osztálya</i> , amely még ebben az évben egyesült az Országos Vetőmagvizsgáló Intézettel
1954	<i>Országos Növényfajtakísérleti Intézet</i> megalakulása
1958	Megszűnt az Országos Növényfajtakísérleti Intézetet és két önálló intézet jött létre. - az Intézet Fajtagyűjteményi Osztályából Tápíószelén létrejött az Országos Agrobotanikai Intézet, - az Intézet másik feléből jött létre a Növényfajta minősítő Tanács Titkársága,
1961	A Növényfajta minősítő Tanács Titkárságát <i>Országos Mezőgazdasági Fajta- és Termelőtechnikai Minősítő Intézet</i> té alakították át, A Növényfajta Minősítő Tanács Mezőgazdasági Fajtaminősítő Tanácsá alakult át
1968	Az Intézet <i>Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézetté (OMFI)</i> , a Tanács pedig Országos Mezőgazdasági Fajtaminősítő Tanácsá alakult át.

121 A táblázat saját összeállítás a vonatkozó jogszabályok alapján

1983	Az Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézetnek az Országos Vetőmag- és Szaporítóanyag Felügyelőséggel való összevonásával megalakult a <i>Növénytermesztési Minősítő Intézet</i> (NÖMI).
1988	A Növénytermesztési Minősítő Intézetnek az Állattenyésztési és Takarmányozási Minősítő Intézettel való összevonásával megalakult a <i>Mezőgazdasági Minősítő Intézet</i> (MMI, majd 1993-tól <i>OMMI</i>)
2006	Az agrár szakigazgatási szervek összevonásával létrejött a <i>Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal</i>
2012	A Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal és az Élelmiszerbiztonsági Hivatal összevonásával létrejött a <i>Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal</i>
2018. január 1.	A <i>Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal</i> – fajtavizsgálatot végző szerv <i>Agrárminiszter</i> , mint növénytermesztési hatóság – az állami elismerés megadása A fajtavizsgálat már nem része az állami elismerési iránti eljárásnak.

1.2. A növényfajták állami elismerésének szabályozása az EU csatlakozás előtt

Az előző pontban ismertetett számos átszervezés mit sem változtatott azokon a feladatokon, amelyeket egy – egy fajta természetessége iránti eljárás, vagyis az állami elismerés iránti eljárás keretében, valamint a szaporítóanyagok forgalomba hozatalát megelőzően az ún. szaporítóanyag minősítési eljárás keretében el kell végezni.

Az állami elismerés az a közigazgatási hatósági eljárás, amelynek keretében az elvégzett fajtakísérletek eredményétől függően egy új növényfajtát felvesznek a Magyarországon termesztendő fajtákat tartalmazó Nemzeti Fajtajegyzékbe. Egy-egy új növényfajta (a szabadalmi oltalomban, illetve 2003-tól növényfajta-oltalomban részesített fajták is) csak az állami elismerési (korábban állami minősítési) eljárást követően kerülhetnek köztermesztésbe.

A rendszerváltás után, 1990-től kezdődően a földművelésügyi ágazatban megvalósult átfogó, valamennyi jogterületre kiterjedő kodifikációs program eredményeként új törvények készültek. Egy példaértékű

előkészítő és elemző kodifikációs munka eredményeként¹²² 1997. március 1-jén hatályba lépett az 1996. évi CXXXI. törvény. A törvény preambuluma kiemelte, hogy

- a) nemzetgazdasági érdek fűződik a magas színvonalú genetikai anyagok megőrzéséhez, a megfelelő minőségű vetőmag és szaporítóanyag előállításához, felhasználásához és a korszerű fajtahasználathoz, továbbá
- b) a vetőmagvaknak és szaporítóanyagoknak meg kell felelniük a hazai és a nemzetközi követelményeknek.

Az 1996. évi CXXXI. törvény meghatározza a genetikai anyagok megőrzésének, fenntartásának, a növényfajták állami elismerésének, a vetőmagvak, szaporítóanyagok előállításának, minősítésének és forgalmazásának, valamint hatósági ellenőrzésének szabályait.

E követelményeknek való megfelelést biztosítja a növényfajták állami elismerése, valamint a vetőmagvak és szaporítóanyagok minősítése.

Az 1996. évi CXXXI. törvény és a végrehajtására kiadott 88/1997. (XI.28.) FM rendelet a növényfajták köztermesztésbe vételének feltételeit határozta meg. Ezek a rendelkezések ugyan több módosítással, de lényegében érvényben voltak a 2003. évi LII. törvény 2004. május 1-jei hatálybalépéséig.

2. A növényfajták állami elismerésének szabályozása

2.1. A növényfajták állami elismerésének szabályai

Az állami elismerési eljárás szabályait jelenleg a 2003. évi LII. törvény határozza meg. A törvény szabályozza a Nemzeti Fajtajegyzékben lévő fajták szaporítóanyaga forgalmazásának a feltételeit is.

A 2003. évi LII. törvény végrehajtására kiadott, a növényfajták állami

122 A törvény kodifikálását megelőzően – az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet szervezésében – szakmai előkészítő bizottságok vitattak meg minden szabályozandó kérdést. A törvény előremutató szabályozást tartalmazott a géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatban is, megelőzően a vonatkozó törvényt is.

elismerésről szóló 40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet (a továbbiakban: 40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet) határozza meg az állami elismerésre „kötelezett” növényfajok körét. A növényfajta-oltalomban részesített növényfajták is csak az állami elismerést követően természetők Magyarországon.

A 2003. évi LII. törvényben foglaltak szerint a növényfajták állami elismerésének alapfeltétele a megkülönböztethetőség az egyneműség és az állandóság, meghatározott növényfajok esetében a gazdasági érték.¹²³ Ezeket a tulajdonságokat a fajtakísérletekben, az ún. DUS vizsgálat és a gazdasági értékvizsgálat keretében kell vizsgálni. A DUS vizsgálatot egy helyen, a gazdasági értékvizsgálatot az országban több helyen kell elvégezni. A fajtakísérleteket egységesen kell kiértékelni. A fajta vizsgálata során a kísérletek a Fajtaminősítő Bizottság által meghatározott és közzétett módon megtekinthetők. A fajta bejelentője a saját növényfajtájára vonatkozó kísérleteket folyamatában (elvetés, különböző fenológiai fázisok, betakarítás) megtekintheti és a vizsgálati eredményekről tájékoztatást kaphat. A NÉBIH a DUS vizsgálatok éves részeredményeit és a végleges eredményt megküldi a bejelentő részére.

A DUS vizsgálatokat¹²⁴ a NÉBIH saját kísérleti hálózatában végzi, de kétoldalú megállapodás alapján más UPOV tagállam társintézményével is elvégeztetheti. A DUS vizsgálatot végző hivatalok együttműködnek egymással. A társhatóságok által már elvégzett DUS vizsgálatokról szóló jelentést a NÉBIH az adott hivatallal kötött megállapodás szerinti díjért veszi át. A 40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet alapján az egyes növényfajok állami elismerésének feltételeit a 15. táblázat¹²⁵ szemlélteti:

123 *Gazdasági érték:* a növényfajta mennyiségi és minőségi mutatókkal kifejezett termesztési, illetve használati értéke. Egy növényfajta gazdasági vagy használati értéke akkor kielégítő, ha a Nemzeti Fajtajegyzékben lévő más növényfajtákhoz viszonyítva a fajtajellemzői akár a művelésben, akár a termesztett növény vagy termékei felhasználásában egyértelmű javulást tesznek lehetővé, legalább egy adott régióban folytatott termesztés esetén.

124 63/2012. (VII. 2.) VM rendelet a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, valamint a megyei kormányhivatalok mezőgazdasági szakigazgatási szervei előtt kezdeményezett eljárásokban fizetendő igazgatási szolgáltatási díjak mértékéről, valamint az igazgatási szolgáltatási díj fizetésének szabályairól

125 A táblázat a vonatkozó jogszabályok alapján készített saját összeállítás

15. táblázat Az állami elismerés feltételei

Növényfaj	Állami elismerés feltételei
Szántóföldi fajták	DUS + gazdasági értékvizsgálat (kivéve: hibridek komponensei, nem takarmányozási célú fűfajok)
Zöldség, Gyümölcs Dísznövény, Erdészeti fajok fajtái	DUS
Szőlőfajták tulajdon- sági	A vonatkozó uniós szabályok szerinti tulajdonságok vizsgálata
Szőlőklón	A megkülönböztethetőség helyett vizsgálni kell, hogy a klón megfelel-e a fenotípusos bélyegek alapján az adott fajtának.

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) hatályba lépése lényeges változást hozott az új növényfajták állam elismerés iránti fajtavizsgálatának eljárásában. 2018. január 1-jei hatállyal módosultak¹²⁶ a 2003. évi LII. törvényben a fajta- vizsgálatra vonatkozó eljárási szabályok. Az új rendelkezések a korábban egységes állami elismerés iránti eljárást két külön részre választották. A NÉBIH fajtavizsgálatot végző szervként csak a fajtavizsgálatot végzi.

A fajtavizsgálatra vonatkozó eljárási szabályok módosításával összefüggésben a 2003. évi LII. törvényben módosult a *megkülönböztethetőség fogalmában* a közismertség kezdő időpontjának meghatározása. A 2003. évi LII. törvény módosított rendelkezése értelmében az a fajta minősül közismertnek, amelynek létezése közismert a *fajtavizsgálatra történő bejelentés benyújtásának időpontjában*, illetve a növényfajta-oltalom iránti bejelentés időpontjában.¹²⁷ A 16. táblázat a megkülönböztethetőség szabadalmi törvény szerinti és a 2003. évi LII. törvény szerinti fogalmát hasonlítja össze. A közismertség időpontja meghatározó a növényfajta-oltalom feltételeként vizsgálandó újdonság megállapításánál.

126 Lásd: 2017. évi CCV. törvény 46. §, 170. §

127 Lásd: 2003. évi LII. törvény 6. § (2) bekezdés a) pont

16. táblázat A megkülönböztethetőség fogalma – a közismertség időpontja szempontjából

Megkülönböztethetőség fogalma	
A Szabadalmi törvény	A 2003. évi LII. törvény 6. § (2) bekezdés a) pontjának 2018. január 1-jétől hatályos szövege szerint
106. § (3) bekezdése szerint	
Megkülönböztethető a növényfajta, ha adott genotípusból vagy genotípusok kombinációjából kifejeződött jellemzőiben határozottan eltér bármely más, az elsőbbség napján közismert fajtától. Valamely növényfajta – <u>a bejelentése napjától – közismert különösen akkor, ha</u> a) a növényfajta-oltalom tárgya volt vagy növényfajta-oltalomra vonatkozó hivatalos nyilvántartásba vették; b) <i>arra vonatkozóan növényfajta-oltalom megadása vagy állami elismerés céljából bejelentést nyújtottak be, feltéve, hogy a bejelentés a növényfajta-oltalom megadását vagy a fajtának a hivatalos nyilvántartásba történő bejegyzését eredményezi.</i>	A növényfajta megkülönböztethető, ha adott genotípusból vagy a genotípusok kombinációjából kifejeződött jellemzőiben határozottan eltér minden más növényfajtától, amelynek létezése <u>közismert az állami elismeréshez szükséges vizsgálatra történő bejelentés benyújtásának időpontjában;</u> a növényfajta közismert, ha azt a) Magyarországon¹²⁸ vagy valamely tagállamban nemzeti fajtajegyzékre vétel céljából bejelentették, b) az állami elismeréshez szükséges vizsgálatra történő bejelentés eredményeként nemzeti fajtajegyzékre vették, c) a Közösségi Fajtajegyzékben szerepel, valamint d) a növényfajta-oltalom tárgya volt, növényfajta-oltalom alatt áll vagy növényfajta-oltalom iránt bejelentették.

A NÉBIH az uniós jogi normák és a Közösségi Növényfajta-Hivatal technikai előírásai, annak hiányában az UPOV által ajánlott vagy annak hiányában a Fajtamínősítő Bizottság által elfogadott és az agrármi-

128 A 2003. évi LII. törvény 6. § (2) bekezdés a) pontja alapján a magyarországi állami elismerés kérelmezése esetében a közismertség vizsgálata szempontjából a fajtavizsgálatra történő bejelentés napja az irányadó és nem a többéves fajtavizsgálatot követő külön eljárásban történő fajtajegyzékre vétel iránti bejelentés időpontja. A módosított rendelkezés nincs összhangban a szabadalmi törvény 106. § (3) bekezdésében foglaltakkal és ellentmondást is tartalmaz.

niszter által jóváhagyott nemzeti módszerek alapján növényfajonként külön-külön meghatározott feltételek szerint vizsgálja a bejelentett új növényfajtákat. A növényfajta-oltalmi eljárás céljára külön vagy az állami elismerés céljából végzett fajtavizsgálatra történő bejelentés alapján elvégzett DUS vizsgálatról a NÉBIH időközi illetve végleges DUS vizsgálati jelentést készít.

A NÉBIH megküldi a fajta állami elismerhetőségére vonatkozó javaslatot és a vizsgálati jelentést a Fajtaminősítő Bizottságnak. A NÉBIH a Fajtaminősítő Bizottság szakmai javaslata alapján készíti el a fajta állami elismerhetőségére vonatkozó értékelést.

A NÉBIH a DUS vizsgálatról készült jelentést és a fajtaleírást megküldi a bejelentőnek. A NÉBIH a végleges vizsgálati jelentésben nyilatkozik arról, hogy a fajta megkülönböztethető, egyöntetű (egynemű) és állandó-e és a jelentéshez mellékeli a fajtaleírást.

A bejelentőnek a fajta állami elismerése iránt kérelmet kell benyújtania az agrárminiszterhez a vizsgálati jelentés *kézhezvételét követő 60 napos jogvesztő határidőn* belül. *Ez a szabály a kérelmezők szempontjából hátrányos és alapvetően eltér az uniós tagállamok gyakorlatától.* Különösen hátrányos és méltánytalan a jogvesztő határidő előírása. Az új növényfajta állami elismeréséről az agrárminiszter külön eljárásban dönt.¹²⁹

Az Ákr-re hivatkozással kialakított új eljárási rend, a fajtavizsgálat elválasztása az állami elismerés iránti eljárástól nincs összhangban a vonatkozó nemzetközi szabályokkal sem. A DUS követelményeket igazoló fajtavizsgálatnak az állami elismerés iránti kérelmen és nem egy külön, a fajtavizsgálat iránti kérelmen kellene alapulnia.

A 2003. évi LII. törvénynek az Ákr-rel összefüggő 2017. évi módosítása nem volt figyelemmel arra, hogy a fajtavizsgálat elvégzése nem „öncélú”, hanem az új növényfajta állami elismerése és a szabadalmi törvényben szabályozott növényfajta-oltalom szempontjából is meghatározó fajtavizsgálat. Az Ákr.-hez fűzött miniszteri indokolás szerint az Ákr. a szellemi tulajdonnal összefüggő eljárásokra nem alkalmazandó, mivel azok nem tekinthetők hatósági eljárásoknak. A szabadalmi törvény a szabadalmi oltalom iránti eljárásban számos eltérést határoz meg az Ákr. szabályaitól. *Ezért továbbra is hatályban kellett volna tartani az*

129 Lásd: 40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet 19. § (1) bekezdés

egységes eljárás szabályozását, amelyben a fajtavizsgálat az állami elismerés iránti eljárás része és a megkülönböztethetőség szempontjából meghatározó közismertség kezdő időpontja nincs eltérően fogalmazva a szabadalmi törvényben és a 2003. évi LII. törvényben. Az egységes eljárás felel meg az uniós és a nemzetközi gyakorlatnak is.

2.2. A genetikailag módosított növényfajták állami elismerésének speciális szabályai

A géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény 2006-ban egészült ki a növényfajták állami elismerése és állatfajták fajtaelismerése alcímmel és a vonatkozó szabályokat tartalmazó 11/C. §-sal.¹³⁰

A géntechnológiával módosított növényfajták esetében a fajtavizsgálat csak a NÉBIH (géntechnológiai hatóság) nem forgalomba hozatali célú kibocsátási engedélyének véglegessé válását követően kezdhető meg.

Az 1998. évi XXVII. törvény előírja, hogy a fajtavizsgálat eredményeit csak akkor lehet a Fajtaminősítő Bizottság elé terjeszteni, ha bejelentő a növényfajták állami elismerését végző hatósághoz benyújtotta a géntechnológiával módosított szervezet forgalomba hozatali engedélyét. Ez a rendelkezés azonban nincs összhangban a 2003. évi LII. törvénynek az állami elismerési eljárásra vonatkozó új szabályával.

A fajtavizsgálat és az állami elismerési eljárás elválasztására vonatkozó új szabályozás szerint a fajtavizsgálat keretében kerül sor a Fajtaminősítő

130 Az 1996. évi CXXXI. törvény egy előremutató szabályozást tartalmazott a géntechnológiával módosított növényfajták vonatkozásában. Az 1996. évi CXXXI. törvény ugyanis még a géntechnológiára vonatkozó szabályozás hatályba lépését megelőzően előírta a nyilatkozattételi kötelezettséget a növényfajta állami elismerésre való bejelentésekor arról, hogy a bejelentett növényfajta géntechnológiával módosított szervezet-e és a módosítás milyen célra irányult. A géntechnológiával módosított növényfajták esetében az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet csak a külön jogszabályban foglalt előírások teljesítését követően kezdhette meg a kísérleti vizsgálatokat. Az 1996. évi CXXXI. törvény 1997. március 1. napján lépett hatályba, így Magyarországon az 1998. évi XXVII. törvény hatályba lépésének napjáig nem kerülhetett sor géntechnológiával módosított növényfajta állami elismerése iránti fajtakísérletek folytatására.

Bizottság szakmai javaslatának kialakítására. Így bejelentőnek még a fajta állami elismerhetőségére vonatkozó végleges vizsgálati jelentés ismerete nélkül és az állami elismerés iránti kérelem benyújtását megelőzően rendelkeznie kell a géntechnológiával módosított fajták forgalomba hozatali engedélyével.

Az 1998. évi XXVII. törvény rendelkezései alapján az állami elismerésről szóló határozat nem adható ki, ha a géntechnológiával módosított szervezet, illetve növényfaj:

- a) magyarországi termesztésére a géntechnológiával módosított termék forgalomba hozatali engedélyének hatálya nem terjed ki vagy
- b) magyarországi termesztést az agrárminiszter megtiltotta, vagy
- c) a géntechnológiával módosított szervezet forgalomba hozatalát Magyarországon korlátozták vagy megtiltották.

2.3. A Nemzeti Fajtajegyzék

A NÉBIH az állami elismerésben részesített növényfajtákat évente közzéteszi a *Nemzeti Fajtajegyzékben*. A Nemzeti Fajtajegyzék az állami elismerésben részesített növényfajták, szőlő klónok, szaporításra ideiglenesen engedélyezett zöldség-, gyümölcs- szőlő és erdészeti fajták, tájfajták, valamint a hivatalos leírással rendelkező gyümölcs fajták lényeges adatait tartalmazza.¹³¹

A Nemzeti Fajtajegyzék A) részében lévő állami elismerésre kötelezett növényfajok fajtái automatikusan¹³² bekerülnek a Közösségi Fajtajegyzékbe,¹³³ a B) részében lévő növényfajok fajtái azonban nem kerülnek be a Közösségi Fajtajegyzékbe. A B) részben olyan növényfajok fajtái vannak, amelyek esetében nincs állami elismerési kötelezettség, de korábban állami elismerést kaptak, vagy az állami elismerést fakultatív módon kérelmezték.

A Nemzeti Fajtajegyzék alapján készül a „*Leíró Fajtajegyzék*”¹³⁴ és az

131 2003. évi LII. törvény 2. § 6. pont

132 Általában az állami elismerést követő 4-6 héten belül.

133 Az EU tagállamainak Nemzeti Fajtajegyzékei alapján összeállított, az Európai Bizottság által közzétett fajtajegyzék

134 Leíró Fajtajegyzék: a Nemzeti Fajtajegyzékben lévő fajták állami elismerésekor fennálló lényeges morfológiai, termesztési és felhasználási tulajdonságairól ad tájékoztatást.

„Ajánlott Fajták Jegyzékére”¹³⁵ vonatkozó szabályokat a 40/2004. (IV.7.) FVM rendelet tartalmazza. Az Ajánlott Fajták Jegyzékének célja a termelők megfelelő tájékoztatása a Nemzeti Fajtajegyzékben, valamint a Közösségi Fajtajegyzékben szereplő fajták hazai, illetve egy adott régió sajátosságainak megfelelő természetességéről (termőképesség, minőség, növénykórtani tulajdonságok). Az Ajánlott Fajták Jegyzékének összeállításához szükséges kísérletek szervezését, kísérleti módszertanát – a növényfaj sajátosságai és a termesztési cél figyelembevételével – a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, valamint az egyes termékpályákat összefogó szakmai szervezetek által létrehozott bizottság végzi. A kísérletek költségének fedezetét központi költségvetési források, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, valamint az egyes termékpályákat összefogó szakmai szervezetek befizetési kötelezettsége biztosítja.¹³⁶

2.4. Az állami elismerésben részesített növényfajták fajtafenntartása

Az állami elismerés időtartama szőlő-, gyümölcs-, erdészeti fajták és fás szárú dísznövények esetében a megadástól számított 30. év végéig, egyéb növények esetében a megadástól számított 10. év végéig tart.

Az állami elismerés időtartama alatt a növényfajta fajtaleírásban meghatározott tulajdonságainak és gazdasági értékének megőrzéséről *fajtafenntartással* kell gondoskodni. A fajtafenntartás feladata a fajta szaporításához, termesztéséhez szükséges elit szaporítóanyag folyamatos előállítása oly módon, hogy a fajta tulajdonságai az utód nemzedékben is megmaradjanak és a növény-egészségügyi előírásoknak is megfeleljenek.¹³⁷ A fajtafenntartás eredményességét a NÉBIH ellenőrzi. A NÉBIH a fajtafenntartót bejegyzti a nemzeti Fajtajegyzékbe.

135 Ajánlott fajták Jegyzéke: a szakmai és civil szervezetek széleskörű fajta-összehasonlító kísérletei alapján a Nemzeti és a Közösségi Fajtajegyzékből a termőhely és a termelési cél szerint ajánlott fajták jegyzéke.

136 Lásd: 40/2004. (IV.7.) FVM rendelet 25. §

137 Lásd: 40/2004. (IV.7.) FVM rendelet 26. §

A NÉBIH a növényfajta állami elismerését hivatalból visszavonja, ha a fajtafenntartó nem teljesíti a fajtafenntartási kötelezettségét. Szőlő – és gyümölcsfajták esetében előfordult, hogy a szervezeti változások miatt nem teljesültek a fajtafenntartási kötelezettségek és így megszűnt több fajta állami elismerése. Ezeket a fajtákat törölték a Nemzeti Fajtajegyzékből.

A szervezeti változások esetén számba kell venni a szellemi tulajdonvédelmi jogokat és a Nemzeti Fajtajegyzékben lévő fajtákat. Szántóföldi növények esetében sokkal gyorsabb a fajtaváltás. *Az értékes hazai szőlő és gyümölcs fajták természetességének megőrzése érdekében figyelemmel kell kísérni a fajtafenntartást érintő változásokat és indokolt esetben gondoskodni kell megfelelő fajtafenntartó kijelöléséről.*

3. A szaporítóanyag minősítés szabályozása

3.1. A szaporítóanyagok előállításának szabályai

A 2003. évi LII. törvény meghatározza a szaporítóanyagok előállításának és forgalomba hozatalának keretszabályait. A törvény értelmében Magyarországon csak a vonatkozó jogszabályi előírásoknak megfelelő, a Nemzeti Fajtajegyzékben, a Közösségi Fajtajegyzékben, szőlő és gyümölcs esetében bármely tagállam fajta (klón) jegyzékében, az Erdészeti Szaporítóanyag-források Nemzeti Jegyzékében, vagy az Európai Unió Közös Erdészeti Szaporítóanyag-forrás Jegyzékében dísznövények esetében a 2003. évi LII. törvény végrehajtási rendeletében felsorolt növényfajta szaporítóanyagát szabad forgalomba hozatal céljára előállítani és forgalomba hozni. A törvény egyes végrehajtási rendeletei részletesen szabályozzák a szántóföldi, a zöldség, a gyümölcs, a szőlő, az erdészeti és a dísznövény szaporítóanyagok (vetőmagok, vegetatív szaporító alapanyagok, ültetési anyagok) előállításának és forgalomba hozatalának feltételeit. A végrehajtási rendeletek a hatályuk alá tartozó növényfajok sajátosságaihoz igazodó feltételek szerint szabályozzák a szaporítóanyag előállítás és forgalmazás követelményeit.

Szaporítóanyag előállítására, termesztésére, feldolgozására, kiszérelésére, nagykereskedelmi forgalomba hozatalára, illetve az ezekhez kapcsolódó tárolására a végrehajtási rendeletekben meghatározott

feltételekkel rendelkező olyan természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság jogosult, aki rendelkezik az előírt engedélyekkel, illetve nyilvántartásba vétellel, valamint tagja a termékpálya szerinti terméktanácsnak.

A szaporítóanyag előállítás egy nyilvántartás és ellenőrzés köteles folyamat a szaporítástól kezdődően egészen az adott tétel forgalomba hozataláig, mivel lényeges az egyes szaporítások nyomon követhetősége. A szaporítóanyag előállítás alapvető követelménye valamennyi növényfaj esetében, hogy csak igazolt származású vetőmagot, illetve vegetatív szaporító alapanyagot lehet továbbszaporítás céljára felhasználni és a vonatkozó előírásoknak megfelelően minősített szaporítóanyagot lehet forgalomba hozni.

A szaporítóanyag minősítés folyamata a következő tevékenységeket tartalmazza: származás igazolása, termőhelyi, szántóföldi, faiskolai, palántanevelő üzemi ellenőrzés, mintavétel, laboratóriumi szaporítóanyag-vizsgálat, fémzárolás,¹³⁸ fajtaazonosító kitermesztés, minősítést igazoló okirat kiállítása.

A szántóföldi növények (pl. hibrid kukorica, búza) vetőmag előállítása alapvetően különbözik a szőlő-, gyümölcs- és dísznövény-, valamint az erdészeti szaporítóanyag előállítástól. A szőlő és dísznövény- valamint az erdészeti fajták minőségi szaporításának biztosítására törzskönyvezett növényállományt kell létrehozni. A törzskönyvet a NÉBIH vezeti. Forgalomba hozatal céljára csak törzskönyvből származó alapanyag felhasználásával és csak engedélyezett árutermelő szőlő-, gyümölcs-, komló- és díszfaiskolában, csemetekertben lehet szaporítóanyagot előállítani.

A szaporítóanyag előállítója felelős a származás azonosságáért, a szaporított tételek genetikai tisztaságáért, valamint az értékmérő tulajdonságok megőrzéséért.

A szántóföldi növényfajok vetőmagvainak előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 48/2004. (IV. 21.) FVM rendeletet (a továbbiakban: 48/2004. (IV. 21.) FVM rendelet) a 24/2019. (V. 31.) AM rendelet egészítette ki az átruházott jogkörben végzett szántóföldi ellenőrzés,

138 Fémzárolás: a minősített szaporítóanyag-tétel csomagolási egységének fémzárás, vagy más módon való lezárása úgy, hogy a csomagolási egység lezárásának megsértése nélkül a tételhez ne lehessen hozzáférni.

mintavétel és vetőmagvizsgálat szabályaival¹³⁹. Az átruházott jogkörben végzett szántóföldi ellenőrzés, mintavétel és vetőmagvizsgálat joghatásában azonos a növénytermesztési hatáskörben eljáró hatóság által végzett szemlével, mintavétellel, vetőmagvizsgálattal.

A NÉBIH engedélyével rendelkező természetes személy átruházott jogkörben - a szuperelit szaporítási fok kivételével - szántóföldi ellenőrzést és a vetőmagvizsgálathoz szükséges mintavételt végezhet¹⁴⁰.

A 48/2004. (IV. 21.) FVM rendeletet meghatározza az engedély megadásának feltételeit. Az átruházott jogkörben végzett szántóföldi szemle, mintavétel és vetőmagvizsgálat iránti engedély a kérelemben megjelölt időpontig, de legfeljebb 2021. december 31. napjáig adható ki¹⁴¹. A megbízott ellenőr engedélyét három vagy több esetben történt téves vagy alkalmatlan minősítés esetén vissza kell vonni.

Átruházott jogkörben csak a NÉBIH engedélyével rendelkező, vetőmagvizsgálatra akkreditált laboratórium végezhet vetőmagvizsgálatot. A vetőmagvizsgálatot a NÉBIH felügyelete mellett kell végezni és a vizsgált vetőmagtétel 15%-át a NÉBIH ellenőrző vetőmagvizsgálatában kell részéssíteni. A laboratórium engedélyét fel kell függeszteni az akkreditált státusz felfüggesztése esetén és az engedélyt vissza kell vonni, ha a laboratórium három vagy több esetben megsérti a vetőmagvizsgálatra vonatkozó előírásokat, ha az akkreditált státusz lejár vagy azt visszavonják.

A *zöldség szaporítóanyagok* előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 50/2004. (IV. 22.) FVM rendelet is lehetővé teszi az elit és certifikált vetőmag átruházott jogkörben végzett mintavételét és vetőmagvizsgálatát¹⁴² a NÉBIH engedélye alapján. A rendelet a zöldségvetőmag esetében az átruházott jogkörben végzett ellenőrzésre a 48/2004. (IV. 21.) FVM rendeletben foglalt szabályoknak megfelelő

139 Az átruházott jogkörben végezhető ellenőrzési mintavételi feladatokat korábban a 16/2011. (III. 2.) VM rendelet hatályon kívül helyezte, majd a 2019. évi szabályozás ismét lehetővé tette.

140 Gabonafélék, kukorica, répafélék, takarmánynövények, ipari olaj- és rostnövények esetében végezhető a szántóföldi szemle átruházott jogkörben.

141 48/2004. (IV. 21.) FVM rendeletet 12. §, 32. §, 41/A. § és 41/B. §

142 50/2004. (IV. 22.) FVM rendelet 18. §, 22/A. §, 22/B. §, 23. § (3) bekezdés a) és c) pont

szabályokat tartalmaz. A zöldségvetőmag előállítója által minősített standard vetőmagot a hatóságok hivatalos utóellenőrzéssel vizsgálják. A hazai szabályozás alapján a NÉBIH szigorú utóellenőrzésben részesíti a standard vetőmag előállítását.

A vetőmagok és szaporítóanyagok forgalomba hozatalára vonatkozó hazai rendelkezéseink összhangban vannak a vonatkozó uniós szabályozással.

3.2. A vetőmag előállításához szükséges védőtávolság érvényesítése

A 2003. évi LII. törvény előírja, hogy szántóföldi és a kertészeti növényfajok vetőmag előállításánál – a genetikai és növényvédelmi követelmények érvényesítése céljából – a törvény végrehajtási rendeleteiben meghatározott mértékű védőtávolságot¹⁴³ kell alkalmazni. A védőtávolságba eső termőföld használói nem természetnek olyan növényt, amely a vetőmag előállítást a mechanikai vagy genetikai keveredés miatt veszélyezteti. Ha a védőtávolságban a vetőmag előállítást veszélyeztető növényt természetnek és az nem távolítható el a virágzást megelőzően, akkor a vetőmag előállítás céljából elvetett növényfaj termése nem értékesíthető vetőmagként.

A vetőmag előállító a védőtávolság biztosítása érdekében szerződésben állapodhat meg a védőtávolságba eső földrészeket használóival vagy vetőmag szaporítási zárt körzet létrehozását kezdeményezheti a 2003. évi LII. törvény és a 48/2004. (IV. 21.) FVM rendelet előírásainak megfelelően.

A 2003. évi LII. törvény előírja, hogy a vetőmag-előállító – az érintett földrészeket pontos meghatározásával – köteles a vetéstervét a helyi önkormányzat hirdető tábláján közzétenni. Az ingatlan fekvése szerint illetékes helyi önkormányzat jegyzője a hirdetőtáblán kifüggesztett vetéstervvvel megegyező tartalmú tájékoztatást közzéteszi az elektronikus

143 A védőtávolság részben a mechanikai keveredés mentességét (elválasztó sáv) részben az idegen beporzás, valamint növény-egészségügyi fertőzésmentes szaporító-anyag előállítását szolgálja (izolációs távolság). A védő távolság létesítésének szükségességét, illetve annak mértékét az adott növényfajra vonatkozó végrehajtási rendelet határozza meg.

tájékoztatási rendszer keretében működő kormányzati honlapon.¹⁴⁴ A védőtávolságba eső földhasználónak a vetéstervezetéstől számított 30 napos jogvesztő határidővel kell bejelentenie a vetőmag előállító részére, hogy a közzétett vetéstervezetést az ő vetéstervezetést kedvezőtlenül befolyásolja és ez számára jelentős eredményvesztéssel jár. A földhasználónak bizonyítania kell, hogy a védőtávolságba eső földterületen jelentős anyagi veszteség nélkül nem tud más növényfajt termeszteni.

3.2.1. A védőtávolság érvényesítése szerződés alapján

A vetőmag előállító az egyeztetési igényét bejelentő földhasználóval a vetés megkezdése előtt szerződésben állapodhat meg arról, hogy az érintett földhasználó milyen feltételekkel kötelezi magát a vetőmag-szaporítás veszélyeztető növények termeléséről való lemondásra.¹⁴⁵ A szerződésnek tartalmaznia kell a földhasználó kötelezettségeit és a termesztés korlátozásából eredő eredménykiesés ellentételezésének módját.

A vetőmag előállító az egyeztetési igényét bejelentő földhasználót nyilatkozattételre kell felhívnia, ha nem sikerült a megegyezés. A nyilatkozattételi felhívás igazolható módon, postai úton vagy tanúk igazolásával személyesen tehető meg. A földhasználónak 30 napon belül igazolhatóan kell nyilatkoznia, hogy hozzájárul-e vagy sem a közzétett vetéstervezetben meghatározott vetőmag-előállításához és a szerződéskötéshez. A nyilatkozattételi határidő után - nyilatkozat hiányában - a hozzájárulást megadottnak kell tekinteni.¹⁴⁶

A vetőmag előállító jogosult – a földhasználó költségére – a vetőmag szaporítást veszélyeztető növényfajok és fajták haladéktalan eltávolítására, ha a földhasználó megszegte a szerződésben vállalt kötelezettségeit

144 Az egyes agrártárgyú törvények módosításáról szóló 2021. évi LV. törvény módosította és (3a) bekezdéssel egészítette ki a 2003. évi LII. törvény 18. §-át. A vetéstervezet tavaszi vetésű növények esetében január 15-ig, őszi káposztarepce esetében július 1-jéig, egyéb őszi vetésű növények esetében augusztus 1-jéig kell közzétenni.

145 2003. évi LII. törvény 18/A. §

146 2003. évi LII. törvény 18. § (2) bekezdés, 48/2004. (IV. 21.) FVM rendeletet 7. számú melléklet

vagy a nyilatkozattételi felhívásnak nem tett eleget. A növényállomány eltávolítás nem járhat aránytalan kár okozásával. A földhasználó ebben az esetben nem érvényesíthet kárigényt a vetőmag előállítóval szemben.

3.2.2. A védőtávolság érvényesítése vetőmag szaporítási zárt körzet létrehozásával

A 2003. évi LII. törvény alapján az a vetőmag előállító, aki legalább 16 ha egybefüggő vetésterülettel és szaporítási szerződéssel rendelkezik egy vagy több termelési ciklusra vetőmag-szaporítási zárt körzet létesítését kezdeményezheti. A zárt körzet létesítése iránti szándékot is közzé kell tenni, a vetésterv közzétételére vonatkozó szabályok szerint. A zárt körzet területét pontosan meg kell határozni az üzemi térképen a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer szerinti azonosító számmal és helyrajzi számmal, valamint a helyi sajátosságoknak megfelelő egyéb módon (dűlőnévvel, a területrész megnevezésével).¹⁴⁷

A vetőmag előállítónak értesítenie kell a termékutóiratot a tervezett zárt körzet meghirdetéséről. A termékutóirat felkéri a tervezett zárt körzet területével érintett területi agrárkamarát, hogy a közzétételt követő 30 napon belül folytasson egyeztetést a termesztés korlátozásával kapcsolatos kötelezettségekről és az ellentételezés módjáról.

A zárt körzet területén a védőtávolságba eső földhasználónak a közzétételétől számított 30 napon belül be kell jelentenie a területi agrárkamara részére, hogy a meghirdetett zárt körzet az ő vetéstervét kedvezőtlenül befolyásolja és ez számára jelentős eredményvesztést okoz. A földhasználónak bizonyítania kell, hogy a védőtávolságba eső földterületen jelentős anyagi veszteség nélkül nem tud más növényfajt termesztetni.

A zárt körzet elrendelését a területi agrárkamara bevonásával tartott egyeztetés előzi meg, az egyeztetést március 5-ig be kell fejezni. Az egyeztetés eredményét megállapodásba kell foglalni.

A zárt körzet létesítését az agrárminiszter engedélyezi. A vetőmag-szaporítási zárt körzeten belül a földhasználónak tilos olyan növényfajt termesztene, amelyet a zárt körzetet elrendelő határozat korlátoz. A

¹⁴⁷ 2003. évi LII. törvény 18/B. §

földhasználó a termelés korlátozásával kapcsolatos kötelezettsége miatt az eredetileg természetbeni tervezett növényi kultúra eredményével arányos ellentételezésre (terményre, természetbeni szolgáltatásra, illetve pénzre) tarthat igényt.

4. A géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett vetőmagra vonatkozó tilalmak és jogkövetkezmények

4.1. A géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett vetőmag

Az Alaptörvény a Szabadság és felelősség részben a XX. cikkben deklarálja a testi és lelki egészséghez való jogot. E jog érvényesülését Magyarország többek között a genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő. Hazánk GMO mentességének megőrzése érdekében 2011-ben szigorú ellenőrzési szabályok léptek hatályba a hagyományos vetőmagok forgalomba hozatalával kapcsolatban.

Szükséges hangsúlyozni, hogy hazánkban eddig csak a laboratóriumi kimutathatósági értéken, illetve az alatti mértékű szennyezettség fordult elő.

A GMO szennyezettség kimutatási módszerei egységesek az Európai Unióban. Az ellenőrző hatóságok 0,1% kimutathatósági határ mellett állapítják meg az adott tétel GMO tartalmát. Egyes laboratóriumok, így a hazai laboratóriumok is egyedi méréssel 0,1% alatti GMO tartalmat is meg tudnak határozni. Az Európai Unióban nincs előírás a vetőmagvak GMO szennyezettségének határértékével kapcsolatban. Az egyes tagállamok saját hatáskörben 0,1-0,5% között határozzák meg azt a minimális mértéket, amely felett egy adott vetőmagtételen jelölni kell a GMO szennyezettséget.

A 48/2004. (IV. 21.) FVM rendelet a géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett vetőmagok forgalomba kerülésének megakadályozása érdekében speciális szabályokat tartalmaz. A 69/2011. (VII. 14.) VM rendelet a 48/2004. (IV. 21.) FVM rendeletet a géntechnológiával módosított szervezetekre vonatkozó V/A fejezettel egészítette ki: Az V/A fejezetében foglalt 52/A. § - 52/C. § értelmében

- a) Géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett vetőmagot Magyarország területén tilos forgalomba hozni, illetve termesztésbe bocsátani.
- b) A szennyezett vetőmagot tartalmazó tételt annak birtokosa – a szennyezésről történő tudomásszerzést követően haladéktalanul – köteles elkülöníteni, továbbá a szennyezés tényéről nyomon követhető módon értesíteni a forgalmazói láncban előtte, illetve utána következő személyt, valamint mindezekről tájékoztatni a NÉBIH-et.
- c) A NÉBIH a szennyezett vetőmag tekintetében a 48/2004. (IV. 21.) FVM rendelet 54. §-ában foglaltak szerint jár el. Szennyezett vetőmag köztermesztésbe bocsátása esetén a NÉBIH az érintett kultúra, valamint az általa meghatározásra kerülő puffer zónán belül található ivarilag kompatibilis növényfajt tartalmazó növényi kultúra zárolását rendeli el. A zárolt kultúra nem takarítható be.
- d) A zárolt vetőmagot a birtokosának, illetve növényi kultúrárt a földhasználónak meg kell semmisítenie oly módon, hogy a szennyezés ne terjedhessen tovább. Ennek elmaradása esetén a NÉBIH a kötelezett költségére végezteti el a megsemmisítést, amelyet a kötelezett köteles eltérni.
- e) A magyarországi előállítású vetőmag esetén annak előállítója, más esetben az első magyarországi forgalomba hozója felel annak géntechnológiával módosított szervezettel történő szennyezéstől való mentességéért.

4.2. A vetőmag GMO mentességének ellenőrzése

A kukorica, szója és repce vetőmagvak GMO mentességét a következők szerint kell ellenőrizni:

- a) a harmadik országokból származó, 2 kilogrammot meghaladó tömegű vetőmagtételhez akkreditált laboratóriumi mérési jegyzőkönyvet kell csatolni,
- b) 2012. március 20-tól kezdődően két évig valamennyi, az EU tagállamokból beszállított tételt be kell jelenteni. A tételes bejelentési kötelezettség további két évre meghosszabbodik attól az időponttól kezdődően, amikor a NÉBIH megállapítja, hogy a beszállított

vetőmagtétel géntechnológiával módosított szervezetből áll vagy azt tartalmaz.

A bejelentési kötelezettség a vetőmagtétel első hazai forgalomba hozóját terheli, akinek a beérkezést követően haladéktalanul, de legfeljebb 5 napon belül írásban tájékoztatnia kell a NÉBIH-et a vetőmagtétel beszállításának tényéről, valamint a beszállított tétel mennyiségéről. A NÉBIH a bejelentett vetőmagtégeket kockázatértékelés alapján vizsgálja. A NÉBIH-nek a bejelentést követő öt napon belül jeleznie kell a vizsgálati szándékát. A vizsgálati szándék jelzésétől számított öt napon belül a szuperelit és elit vetőmagtételek esetében a NÉBIH-nek, illetve az I. fokú és a II. fokú vetőmagtételek esetében a megyei kormányhivatalnak mintát kell vennie. A mintákat a NÉBIH vizsgálja. A NÉBIH-nek 30 napon belül a bejelentő rendelkezésére kell bocsátania a vizsgálati eredményt. A vetőmagtétel forgalmazása a vizsgálat eredményétől függően kezdhető meg.

A Magyarországon előállított a szuperelit és elit vetőmagtégekből a NÉBIH, illetve az I. fokú és a II. fokú vetőmagtégekből a megyei kormányhivatal kockázatértékelés alapján a fémzárolás alkalmával vehet mintát a GMO mentesség megállapítása céljából. A mintavételre és a vizsgálatra ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint az EU tagállamokból beszállított tételekre.

Ha a laboratóriumi vizsgálat géntechnológiával módosított szervezet mutat ki, akkor a NÉBIH, illetve a megyei kormányhivatal a tételt zár alá veszi és elrendeli a zárolt vetőmagtételnek meghatározott módon való megsemmisítését.

Mind az EU tagállamokból beszállított tételek, mind a Magyarországon előállított vetőmagtételek esetében lehetőség van az adott tétel GMO mentességének igazolására vonatkozó nyilatkozat tételére.

4.2.1. Minőségvédelmi bírság kiszabása

A szaporítóanyagokkal kapcsolatos minőségvédelmi bírság megállapításáról szóló 369/2004. (XII. 26.) Korm. rendeletnek, a 147/2011. (VIII. 4.) Korm. rendelettel megállapított, 2011. szeptember 19-től hatályos

4/A. §-a alapján minőségvédelmi bírságot lehet kiszabni:

- a) géntechnológiával módosított szervezettel szennyezett szaporítóanyag forgalomba hozatala esetén,
- b) a szennyezett szaporítóanyag tétel elkülönítésére vonatkozó vagy a szennyezettség tényével kapcsolatos kötelezettség be nem tartása esetén,
- c) a zárolt növényi kultúrára vonatkozó betakarítási tilalom megsértése esetén,
- d) a szennyezett szaporítóanyag tétel vagy a köztermesztésbe bocsátott szennyezett szaporítóanyagból származó növényi kultúrára vonatkozó megsemmisítési kötelezettség be nem tartása esetén.

5. A növénytermesztési hatóságok közötti hatáskörmegosztás

A szaporítóanyag minősítés egyes részterületeit érintő hatáskörök, a fajtakitermesztés kivételével – növényfajonként eltérően – az egyes továbbszaporítási ciklusokból származó szaporítóanyag kategóriák szerint eltérően oszlanak meg a NÉBIH és a megyei kormányhivatalok között. A hatáskörök és az illetékességi terület jelenlegi felosztása a NÉBIH és területi szervei közötti korábbi hatáskörmegosztást követi a szaporítóanyag minősítés esetében. A korábbi modell egy egységes, az agrárminiszter irányítása alá tartozó központi államigazgatási szerv volt.

A kormányhivatalok megalakulásával, 2011. január 1-jétől kezdődően egy olyan hatáskör megosztási konstrukció alakult ki, amelyben a szaporítóanyag minősítés egységes folyamatának egyes részterületei különböző jogállású közigazgatási szervekhez tartoznak. A kormányhivatalok szervezeti és funkcionális igazgatását korábban a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, majd 2014-től a Miniszterelnökség látja el. Az agrárminiszter a NÉBIH-en keresztül szakmai irányítást gyakorol.

A 17. táblázat a növénytermesztési hatóságok közötti hatáskörmegosztást mutatja be:

17. táblázat A növénytermesztési hatóságok hatásköre

Növénytermesztési hatóságok	Hatáskörök a 383/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet kijelölése szerint (zárójelben a 2003. évi LII. törvény §-ai)
Agrárminiszter	- A növényfajta állami elismerése, az állami elismerés hatályának meghosszabbítása, az államilag elismert fajta visszavonása, - A növényfajta állami elismerésének visszavonása kérelemre vagy hivatalból indított eljárásban (10. § (3) bekezdés) - A növényfajta állami elismerésének visszavonása fajtatulajdonos vagy a fajtafenntartó kérelemre az állami elismerés lejárta előtt (11. § (1) bekezdés), - Új fajtafenntartó bejelentése, bejegyzése (14. § (3) bekezdés, 23. § (2) bekezdés f) pont) - A növényfajta egyedi szaporításának engedélyezése (7. § (1) bekezdés, 23. § (2) bekezdés d) pont, 23. § (2) bekezdés, h) pont ha) alpont) - Vetőmag szaporítási zárt körzet engedélyezése (18/B. § (1) bekezdés), valamint az engedélyező határozatban rendelkezés a termesztési korlátozásról, a tilalomról és az azokat a földhasználókat megillető ellenszolgáltatásról, akikkel nem sikerült megegyezni (18/C. § (1) és (2) bekezdés, 23. § (2) bekezdés hb) alpont)
Miniszterelnökség és a NÉBIH	- Hatósági igazolvány kiállítás a növénytermesztési hatóság ellenőrzést végző munkatársa részére

NÉBIH (fajtavizsgálatot végző szerv, nyilvántartást vezető szerv,)	- A GMO fajtavizsgálat csak külön jogszabályban foglalt eljárás után (8. §) - Fajtavizsgálat eredményének összefoglalása és az állami elismeretőségre vonatkozó javaslat elkészítése (9. § (1) bekezdés), - Közhiteľű nyilvántartást vezetése az állami elismerésben részesített fajtákról - A Nemzeti fajtajegyzék közzététele (12. §), - A fajtafenntartás eredményességének ellenőrzése (14. § (1) bekezdés, 23. § (2) bekezdés <i>j</i>) pont <i>ja</i>) alpont) - Az új fajtafenntartók közzététele a Nemzeti Fajtajegyzékben (14. § (3) bekezdés) - Fajtakísérleti állomásokat és fajtakitermesztő állomást működtet - Nyilvántartás vezetése a szőlő-, gyümölcs- és erdészeti szaporítóanyag, valamint zöldségpalánta előállítására, forgalmazására engedéllyel rendelkezőkről (15. § (8) bekezdés), valamint e vonatkozásban a határon átnyúló szolgáltatást nyújtók bejelentéséről (15. § (10) bekezdés) - Közhiteles nyilvántartás vezetése az állami elismerésben részesített fajtákról, a szaporítóanyag előállítókról, a minősített szaporítóanyag tételekről, a szántóföldi és zöldség növényfajták esetében a vetőmag kiszereľést folytatókról, a standard zöldségvetőmag előállítókról, forgalmazókról, a minősített és ellenőrzött erdészeti és fás szárú energetikai célú szaporítóanyag tételekről, az erdészeti génmegőrzési tételekről, génrezervátumokról, a minősített és ellenőrzött gyümölcs szaporítóanyag tételekről, a határon átnyúló szolgáltatás bejelentéseiről, és a fajtavizsgálati nyomtatvány adatairól (15. § (11) bekezdés, 23. § (1) bekezdés) - Az állami elismerésben részesített fajtákról vezetett adatok kezelése az élelmiszerlánc-felügyeleti információs rendszerben (23. § (5) bekezdés) – ezen adatok közé tartozik a növényfajta nevének és a növényfajta-oltalom fennállásának nyilvántartása is. - Szőlő-, gyümölcs-, és erdészeti szaporítóanyag előállítására szolgáló törzsültetvény létesítésének engedélyezése (19. § (1) bekezdés, 23. § (2) bekezdés <i>h</i>) pont <i>he</i>) alpont) - Minősített törzsültetvényről szaporítóanyag előállításának engedélyezése (19. § (3) bekezdés) - GMO szennyezettség miatt az érintett növényi kultúra megsemmisítésének elrendelése (21/A. § (1) és (2) bekezdés)

NÉBIH és a Növénytermesztési hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal	- Szaporítóanyag minősítés, szántóföldi ellenőrzés, mintavétel és annak eredménye alapján hatósági bizonyítvány kiállítása a fémzároltató részére (20. § (1) és (3)–(6) bekezdés, 23. § (2) bekezdés <i>g</i>) pont) - Eljár a 2003. évi LII. törvény és végrehajtási rendeletei szabályainak megsértése esetén (23. § (2) bekezdés <i>k</i>) pont) - Az előírt szankciók alkalmazása, minőségvédelmi bírság kiszabása (27. §, 28. §)
Növénytermesztési hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal	- Engedélyezi a természetes környezet megőrzésére szánt takarmánynövény-vetőmagkeverékek begyűjtését forgalmazását (15. § (1a)) - Engedélyezi az engedményes szaporítóanyag eseti felhasználását (15. § (2) bekezdés) - Engedélyezi a szőlő-, gyümölcs-, és erdészeti szaporítóanyag, valamint zöldségpalánta előállítását, forgalomba hozatalát, továbbá a dísznövény szaporítóanyagok vonatkozásában nyilvántartja az előállításra, forgalomba hozatalra irányuló bejelentéseket (15. § (7) bekezdés, 23. § (2) bekezdés <i>h</i>) pont <i>hg</i>) alpont) - Minősíti a szőlő-, gyümölcs-, és erdészeti szaporítóanyagot, mikorrhizált erdészeti szaporítóanyagot és hatósági bizonyítványt állít ki a minősítés eredményéről (15. § (9) bekezdés) - Ellenőrzi a zárt körzeten belüli korlátozás s tilalom betartását és szükség esetén elrendeli a vetőmagszaporítást veszélyeztető növényállomány megsemmisítését (18/C. § (3) bekezdés, 23. § (2) <i>j</i>) pont <i>jd</i>) alpont), - Engedélyezi a fémzárolt szaporítóanyag tételek kiserelését, a faiskola és palántanevelő üzem létesítését (23. § (2) bekezdés <i>h</i>) pont <i>hd</i>), <i>hf</i>) és <i>hg</i>) alpont)

A szaporítóanyag minősítésre vonatkozóan a növénytermesztési hatóságként eljáró kormányhivatalok több megyére kiterjedő, az egyes növényfajokhoz igazodóan változó illetékességi területét a 18. táblázat¹⁴⁸ szemlélteti.

148 A táblázat a 383/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet 4. melléklete alapján készült saját összeállítás

18. táblázat A növénytermesztési hatóságok hatásköre és illetékeségi területe

Kormányhivatal	Illetékeségi terület		
	Vetőmagok	Kertészeti szaporítóanyagok	Erdészeti szaporítóanyagok
Békés Megyei Kormányhivatal	Bács-Kiskun, Békés és Csongrád-Csanád megye	ua., mint a vetőmagnál	nincs
Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal	Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	ua., mint a vetőmagnál	Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal	Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye	nincs	Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas és Zala megye
Baranya Megyei Kormányhivatal	Baranya, Somogy és Tolna megye	ua., mint a vetőmagnál	Bács-Kiskun, Baranya, Csongrád-Csanád, Somogy és Tolna megye
Fejér Megyei Kormányhivatal	a főváros, Fejér és Veszprém megye, Pest megye Dunától nyugatra eső része	nincs	Fejér, Heves, Nógrád, Pest és Veszprém megye
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal	Heves, Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megye, Pest megye Dunától keletre eső része	Fejér, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád és Pest megye, a főváros	nincs
Vas Megyei Kormányhivatal	Vas és Zala megye	Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas, Veszprém és Zala megye	nincs

Jogforrások

Hazai jogszabályok

2003. évi LII. törvény a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról

Állami elismerés

- 40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet a növényfajták állami elismeréséről
104/2009. (VIII. 5.) FVM rendelet a tájfajták állami elismeréséről, valamint vetőmagvaik előállítási és forgalmazási feltételeiről
65/2011. (VII. 11.) VM rendelet a zöldségnövény fajok tájfajtáinak és házi kerti fajtáinak elismeréséről, valamint vetőmagvaik előállítási és forgalomba hozatali feltételeiről
27/2012. (III. 24.) VM rendelet a gyümölcs tájfajták állami elismeréséről, valamint szaporítóanyagaik előállítási és forgalomba hozatali feltételeiről
86/2012. (VIII. 15.) VM rendelet a természetes környezet megőrzésére szánt takarmánynövény-vetőmagkeverékek kereskedelmi célú begyűjtéséről és forgalmazásáról

Szaporítóanyagok előállítására, forgalmazására vonatkozó rendeletek

- 110/2003. (X. 21.) FVM rendelet az erdészeti szaporítóanyagokról
48/2004. (IV. 22.) FVM rendelet a szántóföldi növényfajok vetőmagvainak előállításáról és forgalomba hozataláról
50/2004. (IV. 22.) FVM rendelet a zöldség szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról
87/2006. (XII. 28.) FVM rendelet a szőlő szaporítóanyagok előállításáról, minősítéséről és forgalomba hozataláról a szőlő szaporítóanyagok előállításáról, minősítéséről és forgalomba hozataláról
14/2017. (III. 23.) FM rendelet a gyümölcs szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról

Közigazgatási rendtartás

2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
- 22/2012. (II. 29.) Korm. rendelet a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatalról
- 383/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet a földművelésügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről (47. §)
- 63/2012. (VII. 2.) VM rendelet a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, valamint a megyei kormányhivatalok mezőgazdasági szakigazgatási szervei előtt kezdeményezett eljárásokban fizetendő igazgatási szolgáltatási díjak mértékéről, valamint az igazgatási szolgáltatási díj fizetésének szabályiról

VI. A GÉNTECHNOLÓGIA UNIÓS ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁSA

1. A géntechnológiai tevékenység uniós szabályozása

A géntechnológia fejlődése szükségessé tette a zárt rendszerben folytatott géntechnológiai tevékenység és a géntechnológiával módosított szervezetek kibocsátására vonatkozó szabályozást. Az Európai Gazdasági Közösség 1990-ben a géntechnológiával módosított mikroorganizmusok zárt rendszerben történő felhasználásáról szóló, 1990. április 23-i 90/219/EGK tanácsi irányelvben és a genetikailag módosított szervezetek szándékos kibocsátásáról szóló, 1990. április 23-i 90/220/EGK tanácsi irányelvben szabályozta a genetikailag módosított szervezetek zárt rendszerben történő előállításának és a környezetben való kibocsátásának a feltételeit.

1.1. *A géntechnológiával módosított szervezetek kibocsátásának engedélyezése*

A géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról és a 90/220/EGK tanácsi irányelv hatályaon kívül helyezéséről szóló 2001. március 12-i 2001/18/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: 2001/18/EK irányelv) újra szabályozta a géntechnológiával módosított szervezetek szándékos kibocsátásának engedélyezési eljárását. Az irányelv általános kötelezettségként írja elő, hogy a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásából, valamint a termékként vagy a termékekben megjelenő szervezetek forgalomba hozatalából eredő, az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt kedvezőtlen hatások elhárítása érdekében az elővigyázatosság alapelvével összhangban a tagállamoknak minden megfelelő intézkedést meg kell tenniük.

Az irányelv három részből áll. Az irányelv *A része* az általános rendelkezéseket, a *B része* a géntechnológiával módosított szervezetek

forgalomba hozataltól eltérő célból történő szándékos kibocsátására vonatkozó egységes engedélyezési eljárás szabályait, a *C része* pedig a termékként vagy a termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezetek forgalomba hozatalának szabályait tartalmazza.

A géntechnológiával módosított szervezetek forgalomba hozataltól eltérő környezetbe történő kibocsátását megelőzően az irányelv *C része* értelmében bejelentést kell tenni annak a tagállamnak az illetékes hatóságához, amelynek területén a kibocsátás történik. A kibocsátást szándékozó bejelentőnek a bejelentést megelőzően környezeti kockázatelemzést kell végeznie. Az irányelv *II. melléklete* részletesen leírja a környezeti kockázatértékelés alapelveit és módszertanát. A bejelentésnek tartalmaznia kell a géntechnológiával módosított szervezetekre vonatkozó adatokat, a kibocsátási feltételekre és a környezetre vonatkozó adatokat, a géntechnológiával módosított szervezetek és a környezet közötti kölcsönhatásra vonatkozó adatokat, a környezeti kockázatértékelést és a következtetéseket.

Az illetékes hatóságnak a bejelentéstől számított 90 napon belül kell választ adnia a bejelentőnek, ebbe a 90 napos időtartamba nem számít bele az az időtartam, amely idő alatt az illetékes hatóság további információkat szerez be akár a bejelentőtől vagy közvélemény-kutatás és konzultációt folytat. Ez a közvélemény-kutatás és konzultáció csak 30 nappal hosszabbíthatja meg a 90 napos időtartamot. A bejelentő csak az illetékes hatóság engedélyével kezdheti meg a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe való kibocsátását.

A kibocsátást követően a bejelentőnek mindig meg kell tennie a szükséges intézkedéseket az emberi egészség és a környezet védelme érdekében, továbbá minden új információról tájékoztatnia kell az illetékes hatóságot. Az illetékes hatóság az információt elérhetővé teszi a közvélemény számára, továbbá indokolt esetben elrendelheti, hogy a bejelentő módosítsa a szándékos kibocsátás feltételeit, függessze fel a kibocsátást vagy hagyjon fel azzal.

Az irányelv *C része* a termékként vagy termékben megjelenő géntechnológiával módosított szervezetek forgalomba hozatalára vonatkozó szabályokat állapítja meg. Az irányelv *C része* szerinti engedélyezési eljáráshoz is szükséges a bejelentő által elvégzett környezeti kockázatértékelés. A termékként vagy a termékekben megjelenő

géntechnológiával módosított szervezetek forgalomba hozatala iránti engedélyezési kérelemnek tartalmaznia kell a termék forgalomba hozatalának feltételeit, a felhasználás és kezelés különleges feltételeit, a címkézésre és a csomagolásra vonatkozó, az irányelvben előírt követelményeknek megfelelő javaslatot.

Az illetékes hatóság engedélye alapján lehet megkezdeni a forgalomba hozatalt. A forgalomba hozatalra vonatkozó engedélyt legfeljebb a kiadástól számított 10 éves időtartamra lehet megadni. Az engedély az irányelv szabályai szerint megújítható. A megújítás iránti kérelmet legkésőbb a lejárat előtt 9 hónappal kell benyújtani az engedélyt megadó hatósághoz. A forgalomba hozott géntechnológiával módosított termékeket, illetve a termékekben megjelent géntechnológiával módosított szervezeteket a bejelentőnek folyamatosan felügyelnie kell és arról a meghatározott feltételek szerint jelentést kell készítenie az illetékes hatóság számára. A bejelentőnek azonnal intézkednie kell, ha az engedély megadását követően olyan információ vált ismertté, amely szerint az engedélyezett géntechnológiával módosított szervezet az emberi egészségre vagy a környezetre veszélyt jelent.

A bejelentőnek az emberi egészség és a környezet védelme érdekében megtett intézkedésekről tájékoztatnia kell az illetékes hatóságot és felül kell vizsgálnia a bejelentésben megjelölt információkat és feltételeket. Az illetékes hatóságnak a tudomására jutott olyan információt, amely egy engedélyezett géntechnológiával módosított szervezet esetében az emberi egészségre vagy a környezetre jelentett veszéllyel kapcsolatban következménnyel jár, valamint a bejelentőtől érkező információt azonnal továbbítania kell a Bizottsághoz és a többi tagállam illetékes hatóságához.

Az Európai Unióban

- a) *csak a MON 810 GM kukoricavonal és az Amflora GM burgonya kapott termesztési engedélyt. Az Európai Unió Bírósága Magyarország kezdeményezésére, a T-240/10. számú, Magyarország kontra Bizottság ügyben hozott ítéletével a Bizottság által vétett súlyos eljárásjogi hibákra figyelemmel megsemmisítette a keményítő amilopektin-tartalmának növelése céljából géntechnológiával módosított burgonyatermékek forgalomba hozataláról szóló bizottsági határozatot, így az Amflora GM burgonya jelenleg nem termesztendő az Európai Unióban.*

- b) jelenleg 225 élelmiszer- és takarmánycélú felhasználási engedéllyel rendelkező termék van (kukorica, gyapot, szója, repce, cukorrépa)¹⁴⁹ – 48 termékben egy genetikai esemény és 177 termékben többszörös genetikai esemény (több transzgén) van. 6 GMO vágott virág rendelkezik nem termesztési célú engedéllyel.

1.2. *A védzáradéki eljárás*

A 2001/18/EK irányelv 23. cikke lehetővé teszi, hogy egy tagállam a forgalomba hozatalra vonatkozó hozzájárulás megadása óta ismertté vált, a környezeti kockázatértékelés vagy ismételt felmérés révén rendelkezésre álló információt befolyásoló, új, vagy további tudományos ismeretek alapján új vagy további információk következtében korlátozza vagy megtiltsa saját területén a termékként vagy termékben megjelenő géntechnológiával módosított szervezet felhasználását és/vagy árusítását. A korlátozás, tilalom feltétele, hogy az új információk megalapozzák azt a feltételezést, hogy egy szabályosan bejelentett termékként vagy termékekben megjelenő GMO az emberi egészségre vagy a környezetre kockázatot jelent.

Súlyos kockázat esetén a tagállamnak kell gondoskodnia a szükséges biztonsági intézkedésekről (forgalomba hozatal felfüggesztése, megszüntetése) és a nyilvánosság tájékoztatásáról. A védzáradéki intézkedésről értesíteni kell a Bizottságot és a többi tagállamot.

1.3. *A 2001/18/EK irányelv módosított rendelkezései*

A 2001/18/EK irányelvet a technikailag elkerülhetetlen és véletlenszerű géntechnológiával módosított szervezet tartalomra vonatkozó rendelkezéssel egészítette ki a 2008/27/EK irányelv¹⁵⁰. Az új rendelkezések

149 A forrás: https://webgate.ec.europa.eu/dyna/gm_register/index_en.cfm

150 A géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról szóló 2001/18/EK irányelvnek a Bizottságra ruházott végrehajtási hatáskörök gyakorlása tekintetében történő módosításáról szóló 2008. március 11-ei 2008/27/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. Meg kell jegyezni, hogy a 2001. évi irányelv is tartalmazta egy olyan alsó határérték megállapításának a lehetőségét, amely alatt nem kell jelölni

is arról tanúskodnak, hogy a géntechnológiával módosított növények termőterületének növekedésével véletlenszerűen és technikailag elkerülhetetlen mértékben géntechnológiával módosított részek kerülhetnek a nem géntechnológiával módosított termékekbe is.

Az új rendelkezések értelmében a közvetlen feldolgozásra szánt termékek (élelmiszerek és takarmányok) esetében a véletlenszerűen és technikailag elkerülhetetlen mértékben előforduló géntechnológiával módosított szervezet tartalmát nem kell jelölni, ha annak aránya 0,9 % vagy annál alacsonyabb. Az irányelv lehetővé teszi olyan alsó határérték megállapítását, amely alatt az engedélyezett géntechnológiával módosított szervezetek esetleges véletlenszerű vagy technikailag elkerülhetetlen nyomai nem zárhatók ki.

Az irányelv előírja, hogy a tagállamoknak a termékként vagy a termékekben megjelenő forgalomba hozott géntechnológiával módosított szervezeteket a csomagoláson és a címkén jelölni kell és az előállítás minden fázisában teljesülnie kell az engedélyben meghatározott követelményeknek.

1.3.1. A tagállamok döntéshozatali lehetőségei

A 2001/18/EK irányelvet az (EU) 2015/412 irányelv a tagállamok számára nagyobb döntési rugalmasságot lehetővé tévő rendelkezésekkel egészítette ki¹⁵¹.

a) Határon átnyúló szennyezések elkerülése

2017. április 3-tól egy GMO-t termesző tagállam a határ menti területére vonatkozóan megfelelő intézkedéseket hozhat a határon átnyúló

azokat a termékeket, amelyekben az engedélyezett GMO-k esetleges vagy technikailag elkerülhetetlen nyomai nem zárhatók ki.

151 A 2001/18/EK irányelvnek a tagállamok számára a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) területükön történő termesztésének korlátozására, illetve megtiltására biztosított lehetőség tekintetében történő módosításáról szóló, 2015. március 11-ei (EU) 2015/412 európai parlamenti és tanácsi irányelv

szennyeződés elkerülése érdekében, ha a szomszédos tagállamban tilos a GMO-k termesztése, az intézkedésekről tájékoztatni kell a Bizottságot.

b) Az írásbeli hozzájárulás vagy engedély földrajzi határának korlátozása

Hosszas egyeztetés eredményeként, a 2001/18/EK irányelv 2015. évi módosításával lehetővé vált, hogy egy tagállam ne csak a védzáradéki eljárás keretében tilthassa meg a területén a GMO-k termesztését. Az új szabályok alapján egy adott GMO engedélyezési eljárása vagy a hozzájárulás/engedély megújítása során bármely tagállam kérelmezheti az írásbeli hozzájárulás vagy engedély földrajzi hatályának kiigazítását, módosítását. A kérelem arra irányul, hogy a hozzájárulás, engedély földrajzi hatálya alól kizárja területe egészét vagy egy részét a GMO termesztése alól. A kérelemnek arányosnak és megkülönböztetéstől mentesnek kell lennie, valamit nyomós indokon kell alapulnia. Az irányelv szerint ilyen indok lehet pl. környezetpolitikai cél, városi és vidéki területrendezés, földhasználat, társadalmi – gazdasági hatások, a GMO-k más termékekben való elkerülése, agrárpolitikai célok, közrend.

2. A géntechnológiával módosított élelmiszerek és takarmányok

A géntechnológiai tevékenység szabályozásával kapcsolatban említést kell tenni az új élelmiszerekre vonatkozó irányelvi szabályozásról, majd 2002-ben a közösségi rendeletek elfogadásáról. A géntechnológiával módosított szervezeteket tartalmazó vagy ilyen szervezetekből álló élelmiszerek és élelmiszer-összetevők, valamint a géntechnológiával módosított szervezetekből előállított, de ilyen szervezeteket nem tartalmazó élelmiszerek és élelmiszer-összetevők a 258/97/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet értelmében új élelmiszereknek minősültek. Ez a rendelet a géntechnológiával módosított élelmiszerekre vonatkozóan a tagállamok és a Bizottság részvételével zajló engedélyezési eljárást hozott létre. A géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról szóló 1829/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 1829/2003/EK rendelet) kivette a GMO termékeket a 258/97/EK rendelet hatálya alól. A 258/97/EK rendeletet hatályon kívül helyezte

a 2015. november 25-i (EU) 2015/2283 európai parlamenti és tanácsi rendelet.

Az 1829/2003/EK rendelet 12. cikkének (2) bekezdése az élelmiszerek és a 24. cikkének (2) bekezdése a takarmányok esetében előírja, hogy a jelölési kötelezettséget - *a technikailag elkerülhetetlen és véletlenszerű előfordulás esetén* - nem kell alkalmazni azokra az élelmiszerekre és takarmányokra, amelyben az egyes összetevők vagy egyetlen összetevőből álló élelmiszer vagy takarmány esetén legfeljebb 0,9 %-os arányban tartalmaz GMO-t.

3. A génszerkesztés – az Európai Unió Bíróságának a C-528/16. számú ügyben hozott ítélete

A 2001/18/EK irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerint az irányelvet nem kell alkalmazni az irányelv I. B. mellékletben felsorolt genetikai módosítási technikák alkalmazásával létrehozott szervezetekre. Az irányelv I. B. melléklete szerint a mutagenézis és a növényi sejtfúzió technika nem tartozik az irányelv hatálya alá, „ha nem foglalják magukban olyan rekombináns nukleinsav molekulák vagy géntechnológiával módosított szervezetek felhasználását, amelyek eltérnek e két technikával előállított szervezetektől”.

E rendelkezés alkalmazása szempontjából indokolt elemezni az Európai Unió Bíróságának a C-528/16. számú ügyben hozott ítéletét.

A génszerkesztés¹⁵² precíziós nemesítés és alapvetően különbözik a genetikailag módosított organizmusok (GMO) létrehozásától. A génszerkesztéssel történő nemesítési eljárás során nem kerül sor sem fajtaazonos, sem fajtaidegen gén „beültetésére”.

Franciaország Államtanácsa 2016 októberében előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő az Európai Unió Bíróságához a Confédération paysanne (a mezőgazdasági kisvállalkozók érdekeit védő francia

152 2020 októberében a kémiai Nobel díjat megosztva kapta meg a francia Emmanuelle Charpentier és az amerikai Jennifer A. Doudna a génszerkesztés módszereinek kifejlesztéséért. Ők fedezték fel azt a CRISPR/Cas 9 genetikai ollót, amely lehetővé teszi az állatok, növények és mikroorganizmusok DNS-ének nagy pontosságú szerkesztését.

mezőgazdasági szakszervezet) és nyolc környezetvédelemmel és a GMO-k által jelentett veszélyekkel kapcsolatos tájékoztatással foglalkozó egyesület valamint Franciaország miniszterelnöke és a mezőgazdasági, élelmiszer-ipari és erdőügyi minisztere között folyamatban lévő jogvitában, amelyben megtagadták a francia környezetvédelmi törvény vitatott rendelkezésének hatályon kívül helyezését. A Confédération paysanne és a nyolc másik egyesület vitatta a francia környezetvédelmi törvénynek a 2001/18/EK irányelvet átültető azon rendelkezését, amely szerint a mutagenézis útján nyert szervezetek főszabály szerint nem tekinthetők géntechnológiával módosított szervezetnek. Az alapeljárás felperesei e rendelkezés hatályon kívül helyezését, a mutagenézis útján nyert, gyomirtó szerekkel szemben ellenálló repcefajták termesztésének és forgalmazásának betiltását és e fajtákra vonatkozó moratórium bevezetését kérték.

Az alapeljárás felperesei arra hivatkoztak, hogy „a mutagenézis technikák fejlődésének következtében lehetővé vált gyomirtókkal szemben ellenálló fajták létrehozása, ahogy az a transzgenézis esetében történik. Álláspontjuk szerint ezek a fajták ugyanúgy veszélyt jelentenek a környezetre vagy az emberi egészségre, mint a transzgenikus fajták, mivel a használt gyomirtóval szemben rezisztens génnel rendelkező gyomok megjelenését előidéző genetikai anyagot terjesztenek, ebből következően a gyomirtó szerek mennyiségének növelését és a használt gyomirtó típusok váltakoztatását teszik szükségessé”¹⁵³.

Az előzetes döntéshozatali igénylő kérdéseket előterjesztő bíróság úgy ítélte meg, hogy a mutagenézis útján nemesített fajta esetében a kockázatok részben hasonlóak a transzgenézis útján nyert fajta termesztésének kockázatához.

3.1. A 2001/18/EK irányelv vitatott rendelkezései

A 2001/18/EK irányelv a 90/220/EGK irányelv rendelkezéseivel azonosan határozza meg a géntechnológiával módosított szervezet fogalmát. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések alapján a Bíróság a következő kérdésekre kereste a választ¹⁵⁴:

153 A Bíróság ítélete 21 bekezdés; letöltés: <https://curia.europa.eu> 2019. április 7.

154 A Bíróság ítélete 26, 55, 69 és 83 bekezdés

- a) A 2001/18/EK irányelv 2. cikkének 2. pontját úgy kell-e értelmezni, amely szerint a mutagenézis technikája, illetve módszere útján nyert szervezeteket géntechnológiával módosított szervezetnek kell-e tekinteni, továbbá az irányelv 3. cikke és I. B. melléklete alapján a mentesülést úgy kell-e értelmezni, hogy az csak a már hagyományosan számos alkalmazásban használt és régóta bizonyítottan biztonságos mutagenézis vonatkozik-e.
- b) A mezőgazdasági növényfajok közös fajtajegyzékéről szóló 2002/53/EK irányelv 4. cikkének (4) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy a mutagenézis technikája, illetve módszere útján nyert fajták mentesülnek a géntechnológiával módosított fajtákra vonatkozó kötelezettség¹⁵⁵ alól.
- c) A 2001/18/EK irányelv 3. cikke (1) bekezdésének és az irányelv I. B. melléklete 1. pontjának – az irányelv hatálya alóli kizáró – rendelkezéseit együttesen úgy kell-e értelmezni, hogy az olyan joghatással jár, amely megfosztja a tagállamokat attól, hogy a mutagenézis technikája, illetve módszere útján nyert szervezetekkel szemben is alkalmazza az irányelvben meghatározott vagy más kötelezettségeket.
- d) Az EUMSZ 191. cikk (2) bekezdésében biztosított elővigyázatosság elvére figyelemmel érvényes-e a 2001/18/EK irányelv 2. cikke és az irányelv I. B. mellékletével együttesen értelmezett 3. cikke szerinti mentesülés.

3.2. A Főtanácsnok véleménye¹⁵⁶

A C-526/16. ügyben a főtanácsnok szerint a mutagenézis útján nyert szervezetek főszabály szerint mentesülnek a 2001/18/EK irányelvben előírt kötelezettség alól. A főtanácsnok vizsgálta, hogy a mentesülést

155 2002/53/EK irányelv 4. cikk (4) bekezdés: A 90/220/EGK irányelv 2. cikkének (1) és (2) bekezdése értelmében géntechnológiával módosított fajtának minősülő fajta szándékos környezetbe juttatása csak akkor elfogadható, ha valamennyi megfelelő intézkedést megtettek az emberi egészséget és a környezetet érő káros hatások kiküszöbölésére.

156 Lásd: Michael Bobek főtanácsnok véleménye C-528/16. sz. ügy, *Határozatok Tára* ECLI:EUC.2018:20 letöltés: <https://curia.europa.eu> 2019. április 7.

a mutagenézis valamennyi, vagy csak az irányelv I. B. mellékletében meghatározott feltételek szerinti a mutagenézisre és a sejtfúzióra kell-e alkalmazni, a mentesülés csak a 2001-ben meglévő technikákra vonatkozik-e, valamint a tagállamok alkothatnak-e szabályokat a mutagenézis technikák engedélyezésével kapcsolatban.

A főtanácsnok álláspontja szerint

- a) a mutagenézisre vonatkozó mentesülés alkalmazási körének egyértelművé tétele érdekében az egyetlen releváns különbségtételnek az 2001/18/EK irányelv I. B. melléklete szerinti szabálynak kell lennie, vagyis csak azok a mutagenézis technikái mentesülnek a 2001/18/EK irányelvben előírt engedélyezési kötelezettségek alól, amelyek nem foglalják magukban az I. B. mellékletben felsorolt egy vagy több módszerrel való előállításától eltérő rekombináns nukleinsav-molekulák vagy géntechnológiával módosított szervezetek felhasználását,
- b) a 2001/18/EK irányelvnek sem a történeti kontextusa, sem belső logikája nem támasztja alá azt a megállapítást, hogy az uniós jogalkotó kizárólag a mutagenézis 2001-ben már meglévő biztonságos technikáit¹⁵⁷ kívánta mentesíteni,
- c) az uniós jogalkotó a mutagenézisre vonatkozó mentesülésre vonatkozó rendelkezéssel nem kívánta uniós szinten szabályozni ezt a kérdést, ezért ez a szabályozási tér nyitott maradt, és – feltéve, hogy a tagállamok tiszteletben tartják általános uniós jogi kötelezettségeiket –, alkothatnak jogot a mutagenézis révén nyert szervezetekre vonatkozóan,
- d) a mutagenézisre vonatkozó mentesülés érvényességével kapcsolatban a jogalkotó köteles a szabályozást észszerűen naprakészen tartani.

157 A 2001/18/EK irányelv a 90/220/EGK irányelv rendelkezéseivel azonosan határozza meg a géntechnológiával módosított szervezet fogalmát. A 2001/18/EK irányelvnek ez a rendelkezése is megegyezik a 90/220/EGK irányelv 3. cikkének rendelkezésével.

3.3. *A Bíróság ítélete*¹⁵⁸

A Bíróság a mutagenézis technikája, illetve módszere útján nyert szervezeteket géntechnológiával módosított szervezetnek tekinti. A Bíróság ítélete szerint a 2001/18/EK irányelv 3. cikkét és az irányelv I. B. melléklete 1. pontját a (17) preambulum bekezdésre tekintettel együttesen úgy kell-e értelmezni, hogy az csak a mutagenézis technikája, illetve módszere útján nyert olyan szervezeteket zárja ki az irányelv hatálya alól, amelyeket már hagyományosan, számos alkalmazásban használtak és amelyek biztonságossága régóta bebizonyosodott.

- a) A 2002/53/ EK irányelv 4. cikkének (4) bekezdésében előírt, a géntechnológiával módosított szervezetekre vonatkozó engedélyezési kötelezettség alól a mutagenézis azon technikái, illetve módszerei mentesülnek, amelyeket már hagyományosan, számos alkalmazásban használtak és amelyek biztonságossága régóta bebizonyosodott.
- b) A 2001/18/EK irányelv 3. cikke (1) bekezdésének és az irányelv I. B. melléklete 1. pontjának – az irányelv hatálya alóli kizáró – rendelkezéseit együttesen úgy kell-e értelmezni, hogy az nem fosztja meg a tagállamokat attól a lehetőségtől, hogy a mutagenézis technikája, illetve módszere útján nyert szervezetekre az irányelvben meghatározott vagy más kötelezettségeket írjon elő az uniós jog és különösen az áruk szabad mozgására vonatkozóan az EUMSZ 34-36. cikkében előírt szabályok tiszteletben tartása mellett.

3.4. *A génszerkesztéssel kapcsolatos szakmai vélemények*

A Magyar Tudományos Akadémia „Precíziós gén- és genomszerkesztés az élhetőbb világért” címmel állásfoglalást adott ki 2017. december 18-án. „Az MTA egyik legfontosabb megállapítása – összhangban az európai akadémiaikkal –, hogy a genomszerkesztés mint precíziós nemzés alapvetően különbözhet a genetikailag módosított organizmusok (GMO) létrehozásától. Az MTA szükségesnek tartja ezen alkalmazási perspektívák megismertetését, az esetlegesen felmerülő problémák széles körű társadalmi vitáját, illetve az egyes alkalmazások etikai és törvényi

158 A Bíróság ítélete 86. bekezdés

szabályozásának mérlegelését, újragondolását. Nemzeti érdekünknek tekinti, hogy a genomszerkesztési módszerekre alapozott hazai élettudományi kutatások be tudjanak kapcsolódni a nemzetközi folyamatokba, és innovatív tényezőként segítsék a biotechnológiai fejlesztéseket. Az állásfoglalással az MTA támogatja az *EASAC (European Academies Science Advisory Council, Európai Akadémiák Tudományos Tanácsadó Testülete)* most megjelent javaslatát: „Arra kérjük az EU-szabályozás megfogalmazóit, hogy mondják ki: a genomszerkesztéssel létrehozott termékek, amennyiben nem tartalmaznak idegen fajból származó DNS-t, nem esnek a genetikailag módosított szervezetekre (GMO-ra) vonatkozó szabályozás alá.”¹⁵⁹

Az európai szakmai szervezetek a Magyar Tudományos Akadémia állásfoglalásához hasonlóan már a C-526/16. ügyben hozott ítéletet megelőzően kifejtették az álláspontjukat. A tudományos testületek, szakmai érdekképviseltek 2019-ben több nyílt levelet intéztek az Európai Bizottsághoz. A szakmai állásfoglalások kifejtik a génszerkesztés előnyeit többek között a fenntartható fejlődés, a klímaváltozásnak ellenálló fajták létrehozása, az egészséges táplálkozás, a biodiverzitás érdekében, továbbá felhívják a figyelmet, hogy az európai cégek versenyhátrányba kerülhetnek azon országok cégeivel szemben, amelyekben engedélyezik e technika alkalmazását.¹⁶⁰

Az Európai Unió Bíróságának a C-528/16. számú előzetes döntéshozatali ügyben hozott ítéletében a Bíróság – a növénynemesítők nagy várakozásától eltérően – géntechnológiával módosított szervezetnek minősítette a mutagenézis technikával létrehozott növényfaját. A C-528/16. számú előzetes döntéshozatali ügy mutagenézis útján előállított gyomirtó szerekkel szemben ellenálló repcefajták termesztésének és forgalmazásának betiltására vonatkozott.

Alapvető eltérés van azonban a szántóföldi növények és szőlő-, gyümölcs nemesítése, különösen a vetőmagok és a szaporítóanyagok előállítása és forgalmazása között. Az ítélet kapcsán kibontakozó széles-

159 Az MTA 2017. december 18-i állásfoglalása https://mta.hu/tudomany_hirei/precizios-gen-es-genomszerkesztes-az-elhetobb-vilagert-a-magyar-tudomanyos-akademia-allasfoglalasa-108320 (2019. május 2.)

160 Lásd: <https://www.euroseeds.eu>

körű szakmai vita rámutat arra, hogy az informatika, a biotechnológia, a géntechnológia, a szintetikus biológia, az élettudományok területén megvalósuló folyamatos és gyors technikai fejlődése újabb és újabb jogalkalmazási, jogalkotási kérdéseket vet fel. A megfelelő válasz kialakítása feltételezi az egyes szakterületek közötti együttműködést.

3.5. Az EU Bizottságának tanulmánya az új génkezelési technikák uniós jog szerint jogállásáról

A Bíróság ítéletével kapcsolatban az Európai Unió Tanácsa az (EU) 2019/1904 tanácsi határozatával¹⁶¹ felkérte a Bizottságot, hogy

- a) 2021. április 30-ig készítsen egy tanulmányt az új génkezelési technikák uniós jog szerinti jogállásáról a C-526/16. számú ügyben hozott ítéletre tekintettel, valamint
- b) tegyen javaslatot vagy tájékoztassa a Tanácsot a szükséges intézkedésekről.

A tanulmány elkészítésére vonatkozó felkérést az indokolta, hogy a 2001/18/EK irányelv fogalmainak meghatározását, a technológiák jegyzékét és a szabályozást az irányelv elfogadásakor rendelkezésre álló nemesítési technikák alapján dolgozták ki. Az irányelv elfogadása óta eltelt húsz évben a nemesítési technikák robbanásszerű fejlődése miatt jogbizonytalansághoz vezetett az a kérdés, hogy a géntechnológiával módosított szervezetek fogalma vonatkozik-e az új nemesítési technikákra.¹⁶²

Az Európai Bizottság 2021. április 29-én tette közzé „Az új génkezelési technikák uniós jog szerint jogállásáról a Bíróság a C-526/16. ügyben hozott ítéletére tekintettel” című tanulmányt.¹⁶³

161 A Tanács (EU) 2019/1904 határozata (2019. november 8.) a Bizottság-nak a Bíróság a C-526/16. számú ügyben hozott ítéletére tekintettel az új génkezelési technikák uniós jog szerinti jogállásáról szóló tanulmány és – amennyiben a tanulmány eredményeire tekintettel annak helye van – javaslat benyújtására való felkérésről

162 EU) 2019/1904 tanácsi határozat (1), (2) preambulum bekezdés

163 SWD (2021)92

A tanulmány „új génkezelési technikának” az olyan nemesítési technikát tekinti, amelyet 2001. óta fejlesztettek ki a növények genetikai anyagának megváltoztatására. A tanulmány szerint eltérő eredmények érhetők el a különböző génkezelési technikákkal. Az új génkezelési technikákkal előállított, a betegségekkel, a környezet és az éghajlatváltozás hatásaival szemben ellenállóbb, magasabb tápértékekkel rendelkező, kevesebb növényvédő-szer felhasználást igénylő növényfajták hozzájárulhatnak a fenntartható élelmiszerrendszerekhez.

A tanulmány megállapítja, hogy a géntechnológiával módosított szervezetek kibocsátásának engedélyezésére vonatkozó, 2001-ben kialakított, hatályos szabályozás nem alkalmas az egyes új génkezelési technikák alkalmazásával előállított növényfajták termesztésének szabályozására. A hatályos uniós jogi normákat a tudományos technikai fejlődéshez kell igazítani.

Ezért a Bizottság megvitatja a tanulmányt a Mezőgazdasági és Halászati Tanácsban az uniós miniszterekkel és nyilvános konzultációt folytat, valamint hatásvizsgálatot készít az új génkezelési technikákkal előállított növényekre vonatkozó szakpolitikai kérdésekről.

A Nemzetközi Vetőmagszövetség Világkongresszusán Ruthner Szabolcs a Nemzetközi Vetőmagszövetség szabályozási igazgatója előadásában kifejtette, hogy a génszerkesztés, a célzott mutagenézis hatás kiváltása része a nemesítési folyamatnak. A génszerkesztés hatásosabbá és gyorsabbá teszi a nemesítést. Ugyanakkor a hagyományos nemesítési módszerek (szelektálás, keresztezés, hibridizáció) a jövőben sem nélkülözhetők. A génszerkesztés előnye a precízió, álláspontja szerint a génszerkesztéssel előállított növényfajtát kell vizsgálni és e vizsgálat alapján esetenként külön-külön kell eldönteni, hogy az adott növényfajta a géntechnológiával módosított szervezetekre vonatkozó szabályozás hatálya alá tartozik-e vagy sem.¹⁶⁴

164 2021. július 5-7-között rendezte meg a Nemzetközi Vetőmagszövetség (ISF) a 2021. évi Vetőmag világkongresszust. A kongresszuson elhangzott előadások foglalkoztak a génszerkesztés kérdésével is.

4. A géntechnológiai tevékenység hazai szabályozása

4.1. *A géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény*

Magyarországon 1999. január 1-én lépett hatályba a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény (a továbbiakban: 1998. évi XXVII. törvény). A géntechnológiával módosított növényfajták előállítására és forgalomba hozatalára vonatkozó szabályozás iránti igény már az 1990-es évek elején a 90/220/EGK irányelv megjelenését követően felmerült. Az 1996. évi CXXXI. törvény előkészítésével egyidejűleg kezdődött meg a géntechnológiával módosított növényfajtákra vonatkozó szabályozás előkészítése is. A jogalkotói szándék eredetileg az volt, hogy a növényfajták vonatkozásában az 1996. évi vetőmag törvény keretében kerül szabályozásra a 90/220/EGK irányelvnek megfelelő engedélyezési eljárás. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 9. §-ának (6) bekezdése azonban előírta, hogy „a biológiai sokféleséget befolyásoló, genetikailag módosított szervezetek létrehozása, az azokkal folytatandó kísérletek, termesztésük, tenyésztésük, terjesztésük, az országból történő kivitelük és behozataluk – a természetvédelmi törvény rendelkezéseivel összhangban – külön törvényben meghatározott feltételekkel és módon történhet.” E törvényi rendelkezésre figyelemmel került sor a géntechnológiai tevékenység engedélyezési eljárási rendjének külön törvényi szintű szabályozására.

Az 1998. évi XXVII. törvény hatálya kiterjed a géntechnológiai tevékenységre:

- a) a természetes szervezetek géntechnológiával való módosítására,
- b) a géntechnológiai módosítást végző létesítmény létrehozására,
- c) a géntechnológiával módosított szervezetek és az azokból előállított termékek zárt rendszerben történő felhasználására, továbbá nem forgalomba hozatali célú kibocsátására, forgalomba hozatalára, ártalmatlanítására, harmadik országokból való behozatalára, harmadik országokba való kivitelére, az Európai gazdasági Térség tagországai közötti szállítására.

A törvény hatálya¹⁶⁵ kiterjed az egymás melletti termesztésre: a géntechnológiával módosított növények és a hagyományos módon, valamint az ökológiai gazdálkodással termesztett növények adott térségben egymás mellett folytatott termesztésére.

Az 1998. évi XXVII. törvényt a vadon élő vagy védett természetes szervezetekre a természetvédelmi törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A törvény meghatározta a géntechnológiai tevékenység engedélyezésének rendjét.

A géntechnológiai hatóság a géntechnológiai tevékenység jellegére és céljára tekintettel az engedélyben meghatározott időtartamra (jogosultsági időre), de legfeljebb 10 évre engedélyezi. A géntechnológiai hatóság az engedély iránti kérelmet a Géntechnológiai Bizottság véleménye alapján adja meg.

Az 1998. évi XXVII. törvény meghatározza a géntechnológiai módosítás és zárt rendszerű felhasználás, továbbá a nem forgalomba hozatali célú kibocsátás engedélyezésének, valamint a forgalomba hozatal szabályait.

Az 1998. évi XXVII. törvény

- a) fokozott védelmet biztosít a hagyományos és az ökológiai gazdálkodásból élőknek, kiemelten védi a védett, fokozottan védett és érzékeny természeti területeket, a Natura 2000 területeket, valamint a génbanki területeket,
- b) elősegíti a gazdálkodók, a helyi közösségek, az önkormányzatok és régiók önrendelkezési jogának és vállalkozási szabadságának hatékonyabb érvényesítését azáltal, hogy támogatja a GMO-mentes területek kialakítására irányuló, alulról jövő kezdeményezéseket. A termelők önkéntes döntése alapján, polgári jogi megállapodás keretében géntechnológiával módosított fajtáktól mentes övezeteket lehet létrehozni, amelyeket a géntechnológiai hatóság honlapján közzétesz,
- c) lehetővé teszi, hogy a géntechnológiával módosított növények kockázatainak feltárásához, a független hatásvizsgálatokhoz a kutatók a fajtatulajdonosoktól vetőmagot/vizsgálati anyagot kaphassanak,
- d) az ellenőrző hatóságok intézkedési hatáskörét kiterjeszti az illegális, nem engedélyezett GMO-k ellenőrzésére, valamint a vonatkozó előírásokba ütköző engedélyezett tevékenységekre,

165 1998. évi XXVII. törvény 1. §

- e) előírja biztonsági távolság, azaz pufferzóna alkalmazását a géntechnológiával módosított szervezetekkel hasznosított területnek a hagyományos természetével, az ökológiai gazdálkodással hasznosított területektől, továbbá a védett, fokozottan védett és érzékeny természeti területektől, a Natura 2000 területektől, valamint a génbanki területektől való elválasztása érdekében. A pufferzónában géntechnológiával módosított növénnyel ivarilag kompatibilis növény nem termesztendő, és a keresztbeporzásra alkalmas gyomokat a helyes mezőgazdasági gyakorlatnak megfelelően irtani kell.

4.2. A védzáradéki eljárás

A törvény a 2001/18/EK irányelv 23. cikkében foglaltakkal összhangban határozza meg a védzáradéki eljárás szabályait. Védzáradéki eljárást akkor lehet elrendelni, ha a forgalomba hozatali engedély megadása óta ismertté vált, a kockázat értékelés alapján rendelkezésre álló információt befolyásoló új vagy további tudományos ismeret alapján a terméként vagy termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezet az emberi egészségre vagy a környezetre kockázatot jelenthet. Védzáradéki eljárás esetén a Bizottság és a tagállamok értesítésével egyidejűleg az agrárminiszternek rendeletben kell megállapítania¹⁶⁶ a védzáradéki

166 Magyarország eddig két GM módosított növény esetében alkalmazott védzáradéki eljárást és tilalmat rendelt el:

a) a MON810 genetikailag módosított (a továbbiakban: GM) kukoricavonalból származó beltenyésztett vonalak és hibridek vetőmagjának Magyarország területén történő előállítás, felhasználása, forgalmazása, illetve Magyarország területére történő behozatala vonatkozásában 2005. január 20. napjától közleményben, továbbá

b) az Amflora GM burgonya, illetve az abból előállított takarmány forgalomba hozatala és felhasználása, továbbá az ilyen burgonyának Magyarország területén élelmiszerekben vagy egyéb takarmányokban való véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen módon való előfordulása vonatkozásában a 2010. május 17-én kelt határozatokban.

Ezt követően az 53/2013. (VI. 17.) VM rendelet rendelkezett a MON 810 kukoricavonalból származó beltenyésztett vonalak és hibridek vetőmagjának védzáradéki eljárásáról, valamint az 52/2013. (VI. 17.) VM rendelet a

eljárás alá vont termékként, vagy termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezetek listáját, továbbá a védzáradéki eljárás időtartamára szükséges biztonsági intézkedéseket, így különösen a termékként vagy termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezetek behozatalának, kivitelének, tárolásának, szállításának, előállításának, forgalmazásának, felhasználásának korlátozását vagy tilalmát, forgalomból történő kivonását, a termék tárolás során való elkülönítését, illetve a növényállomány megsemmisítését.

A védzáradéki eljárás alá vont géntechnológiával módosított növényfajta termesztesi engedélyt nem lehet kiadni és a már kiadott termesztesi engedélyeket vissza kell vonni.

4.3. Az egymás melletti termesztés engedélyezése, koegzisztencia

Az egymás melletti termesztés a géntechnológiával módosított növények és a hagyományos módon, valamint az ökológiai gazdálkodással termesztett növények egyidejű termesztését jelenti. A termelők kizárólag a termesztesi hatóság, azaz az agrárminiszter jogerős termesztesi engedélye alapján termelhetnek géntechnológiával módosított növényeket. A termelőnek a vetés tervezett időpontja előtt 130 nappal kell benyújtania a géntechnológiával módosított növény termesztésének engedélyezése iránti kérelmet, amelyhez mellékelni kell az egymás melletti termesztéshez szükséges ismeretek megszerzését igazoló bizonyítványt is. A termelőnek vagy az általa alkalmazott személynek kell rendelkeznie ilyen bizonyítvánnyal.

Az agrárminiszter a kérelem benyújtásától számított 40 napon belül ad a termesztés megkezdésére nem jogosító előzetes állásfoglalást a géntechnológiával módosított növények termesztése során biztosítandó pufferróna méretéről és a termesztés egyéb feltételeiről. A pufferróna

keményítő amilopektin-tartalmának növelése céljából módosított burgonya (Amflora GM burgonya) védzáradéki eljárásáról. Ezt a rendeletet 2015-ben hatályon kívül helyezték – lásd 1.1. a) pont. A MON 810 kukoricavonal termesztése Magyarországon kívül tilos Bulgáriában, Görögországban, Franciaországban, Lengyelországban, Luxemburgban, Németországban és Olaszországban.

a géntechnológiával módosított növények és a hagyományos módon, valamint ökológiai gazdálkodással termesztett növények közötti távolságot jelenti. Ezt a távolságot a vetőmag előállításához előírt izolációs távolság figyelembevételével kell meghatározni. A jogszabályban meghatározott minimális méretnél nagyobb távolságot is meg lehet állapítani a védett, a fokozottan védett és az érzékeny természeti területek, a NATURA 2000 területek esetében, továbbá a génbanki területek, és a géntechnológiával módosított növények termő területének határvonala között.

Az agrárminiszter által előírt pufferzóna mérete nem haladhatja meg a jogszabályban meghatározott minimális méret kétszeresét. Ugyanakkor a törvény előírja, hogy a géntechnológiával módosított rovarrezisztens növény termesztése esetén a rezisztens rovarok megjelenésének elkerülése érdekében menedék- zónát kell létrehozni. A menedék zóna méretét az agrárminiszter az előzetes állásfoglalásában határozza meg. A menedékszóna nem része a pufferzónának és a géntechnológiával módosított növényvel bevetettként jelzett terület 10 - 20 százaléka lehet. A menedékszónában termelt terményt géntechnológiával módosított terméként kell címkézni, kivéve, ha a termelő által akkreditált laboratóriumban elvégzett egyedi laboratóriumi vizsgálat alapján az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában foglaltak szerint nem kell alkalmazni a géntechnológiával módosított szervezetek jelölésére vonatkozó előírásokat.

Az agrárminiszter a természet védelme érdekében a hasznosítónak jogszabályban meghatározott mértékű genetikai védősáv kialakítását írhatja elő.

Az agrárminiszter előzetes állásfoglalását követően a termelőnek be kell szereznie a géntechnológiával módosított növények termesztésének engedélyezéséhez a pufferzónán belüli földtulajdonosok, földhasználók írásbeli hozzájárulását, továbbá, ha a termelő maga nem tulajdonosa annak a földterületnek, ahol a géntechnológiával módosított növényeket termesztetni szándékozik, akkor e földterület tulajdonosának, illetve az állam esetében a vagyonkezelő szervezet, vagy a tulajdonosi jogokat gyakorló szervezet hozzájárulását.

Az írásbeli hozzájárulásnak tartalmaznia kell, hogy a pufferzónán belüli földtulajdonos, illetve földhasználó tudomással bír arról, hogy a

termesztési engedélyben meghatározott jogosultsági idő alatt a pufferzóna területén nem termesztethet a géntechnológiával módosított növényvel ivarilag kompatibilis növényt.

A hozzájárulás hiányában a termesztési engedély nem adható meg. A hozzájárulást a bíróság nem pótolhatja. A termelőnek legkésőbb a vetés tervezett időpontját megelőző 20. napig kell a hozzájárulásokat benyújtani az agrárminiszternek, aki a benyújtást követő 15 napon belül dönt a termesztési engedély iránti kérelemről. A termesztési engedély szántóföldi növények esetében egy vetési ciklusra, egyéb esetekben a termesztési engedélyben meghatározott időtartamra szól. Az engedély lejártát követően új engedély iránti kérelmet kell benyújtani.

Az agrárminiszter a termesztési engedélyről és a kérelemben szereplő, valamint a termesztésre vonatkozó adatokról nyilvántartást vezet. A nyilvántartást bárki számára korlátozás nélkül kereshető országos adatbázisban, a honlapon, valamint a kormányzati portálon kell közzé tenni.

Az agrárminiszter a termesztési engedélyt megküldi az ellenőrzésre jogosult hatóság részére. A termesztésre jogosult köteles írásban bejelenteni az agrárminiszternek a kérelem benyújtását követően bekövetkező változásokat, továbbá köteles megküldeni az elvetett szaporítóanyag címkéjének másolatát, legkésőbb a vetést követő 30. napig.

A pufferzónán belüli földtulajdonos, illetve földhasználó köteles megsemmisíteni az egymás melletti termesztésre vonatkozó szabályok megsértésével a pufferzónában termesztett, a géntechnológiával módosított növényvel ivarilag kompatibilis növényt az ellenőrzésre jogosult hatóság értesítése alapján hozott döntésének megfelelően.

A géntechnológiával módosított növény szaporítóanyaga forgalmazójának a forgalmazást megelőzően 60 nappal adatot kell szolgáltatnia az agrárminiszter részére a forgalmazni kívánt géntechnológiával módosított szaporítóanyag mennyiségéről a növényfaj és a fajta megjelölésével.

A forgalmazónak tájékoztatnia kell a vásárlót arról, hogy a szaporítóanyag kizárólag termesztési engedély alapján használható fel. A vásárlónak nyilatkozatot kell aláírnia arról, hogy a forgalmazó a tájékoztatási kötelezettségének eleget tett.

Természetes személyek vagy jogi személyek megállapodhatnak arról, hogy géntechnológiával módosított növényfajtáktól mentes övezetet

hoznak létre. Az agrárminiszter az övezetben gazdálkodók kérelmére és önkéntes adatszolgáltatása alapján az övezetnek a kérelemben megjelölt adatait és a kérelmező gazdálkodó adatait a honlapján, valamint a kormányzati portálon közzéteszi.

5. A géntechnológiai tevékenység ellenőrzése

5.1. A géntechnológiai hatóságok

A 19. táblázat a Kormány által kijelölt géntechnológiai hatóságok¹⁶⁷ hatáskörét szemlélteti.

19. táblázat A géntechnológiai hatóságok hatásköre

Géntechnológiai hatóság	Hatáskör
Agrárminiszter	a) környezetvédelmi, mezőgazdasági és ipari géntechnológiai hatóság b) termesztési hatóság, valamint c) nyilvántartó szerv
Ellenőrzésre jogosult hatóságok	
NÉBIH	a növénytermesztés és állattenyésztés területén a géntechnológiával módosított szervezetek nem forgalomba hozatali célú kibocsátása tekintetében
NÉBIH és az élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal	a) a géntechnológiával módosított szervezetek és az azokból előállított termékek zárt rendszerű felhasználása, b) a géntechnológiai módosítást végző létesítmény létrehozása, c) az állategészségügy és az egyéb ipari célú géntechnológiai tevékenység területén a géntechnológiával módosított szervezetek nem forgalomba hozatali célú kibocsátása tekintetében,

¹⁶⁷ 383/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet a földművelésügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről (28. §)

NÉBIH és az élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal és a megyei kormányhivatal élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi hatáskörében eljáró járási hivatala	az élelmiszeripar és a takarmányozás területén a géntechnológiával módosított szervezetek nem forgalomba hozatali célú kibocsátása tekintetében
Növény- és talajvédelmi hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal	a növény- és talajvédelem szakterületén
NÉBIH és az élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi hatáskörében eljáró megyei kormányhivatal és járási hivatal, valamint a növény- és talajvédelmi hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal	a géntechnológiával módosított szervezeteknek és az azokból előállított termékeknek az Európai Gazdasági Térség tagországain kívüli országból (harmadik ország) történő behozatalának, harmadik országba történő kivitelének, valamint az Európai Gazdasági Térség tagországai közötti szállításának ellenőrzése tekintetében
NÉBIH és az élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi hatáskörben eljáró járási hivatal	az élelmiszerek tekintetében
NÉBIH és az élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi, valamint a növény- és talajvédelmi hatáskörben eljáró megyei kormányhivatal	a forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított szervezetek forgalmazásának ellenőrzése

5.2. Az egymás melletti termesztés során okozott károkért való felelősség

Az 1998. évi XXVII. törvény a 2013. évi módosítása írta elő, hogy az egymás mellett termesztés során okozott károkért való felelősségre a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait kell alkalmazni. E szabály alól kivétel, ha a károsult a géntechnológiával módosított növények termesztéséhez a törvényben előírt írásbeli hozzájárulását megadta. Ebben az esetben a Polgári Törvénykönyvnek a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályait kell alkalmazni.

5.3. A géntechnológiai tevékenységből eredő károkért való felelősség

A géntechnológiai tevékenységből eredő károkért való felelősségre a Polgári Törvénykönyv fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályai irányadóak.

5.4. A géntechnológiai bírság megállapítása

A géntechnológiai tevékenység ellenőrzésére jogosult hatóság a géntechnológiai tevékenységet a helyszínen ellenőrzi és az ellenőrzés során a tevékenységet felfüggeszti ha

- a) a tevékenység eltér az engedélyben, valamint a vonatkozó jogszabályokban foglaltaktól,
- b) nem engedélyezett géntechnológiai tevékenységet észlel,
- c) az engedélyezett tevékenység kockázatának növekedésére vonatkozóan bármilyen új – különösen az emberi egészségre vagy a környezetre jelentett kockázat mértékével összefüggő – ismeret jut a tudomására.

Az ellenőrzésre jogosult hatóság a feltárt jogsértés súlyával arányosan és a jogsértésben rejlő kockázat mértékének és jellegének figyelembevételével az engedéllyel nem rendelkező, védzáradáki eljárás alá vont vagy az előírásoknak meg nem felelő géntechnológiával módosított szervezet, illetve az abból előállított termék előállítását, tárolását, szállítását, felhasználását, forgalomba hozatalát, behozatalát, kivitelét megtilthatja, a forgalomból való kivonását, megsemmisítését elrendelheti.

Az engedéllyel nem rendelkező a védzáradéki eljárás alá vont, vagy az előírásoknak meg nem felelő géntechnológiával módosított szervezetből álló vagy azt tartalmazó növényfajta vonatkozásában az ellenőrzésre jogosult hatóság termelési, betakarítási tilalmat rendelhet el, valamint az engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított állat vizsgálatát, elkülönítését, vagy leölését rendelheti el.

A géntechnológiai bírság megfizetését írja elő az ellenőrzésre jogosult hatóság:

- a) az egymás melletti termesztés engedélyezésére vonatkozó szabályok megsértése,
- b) a védzáradéki eljárásról szóló miniszteri rendeletben meghatározott tilalom és korlátozás megszegése, valamint
- c) az engedéllyel nem rendelkező, védzáradéki eljárás alá vont vagy az előírásoknak meg nem felelő géntechnológiával módosított szervezet, illetve az abból előállított termék előállítása, tárolása, szállítása, felhasználása, forgalomba hozatala, behozatala, kivitele esetén.

5.5. Büntetőjogi jogkövetkezmények

A 2013. július 1-jétől hatályos, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben új tényállásként szerepel a géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatos kötelezettség megszegése a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között. A Btk. 362. §-a alapján, „aki az Európai Unióban

- a) engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyagát az ország területére jogellenesen behozza, tárolja, szállítja, forgalomba hozza, vagy a környezetbe kijuttatja,
- b) termesztési célú felhasználásra ki nem terjedő engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyagát a környezetbe jogellenesen kijuttatja,
- c) termesztési célú engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyaga vonatkozásában a védzáradéki eljárás időtartamára biztonsági intézkedésként elrendelt behozatali, előállítási, tárolási, szállítási, forgalomba hozatali, felhasználási tilalmat megszegi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

- 2001/18/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2001. március 12.) a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról és a 90/220/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről
- 1829/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (2003. szeptember 22.) a géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról
- 1830/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (2003. szeptember 22.) a géntechnológiával módosított szervezetek nyomon követhetőségéről és címkézéséről, és a géntechnológiával módosított szervezetekből előállított élelmiszer- és takarmánytermékek nyomon követhetőségéről, valamint a 2001/18/EK irányelv módosításáról
- 1946/2003/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (2003. július 15.) a géntechnológiával módosított szervezetek országhatárokon történő átviteléről
- 2009/41/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2009. május 6.) a géntechnológiával módosított mikroorganizmusok zárt rendszerben történő felhasználásáról

Hazai jogszabályok

Alaptörvény

1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 148/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet a géntechnológiai bírság megállapításáról
- 132/2004. (IV. 29.) Korm. rendelet a géntechnológiai tevékenység engedélyezési eljárási rendjéről, valamint az eljárás során az Európai Bizottsággal való kapcsolattartásról
- 142/2004. (IX. 30.) FVM-GKM együttes rendelet a mezőgazdaság és az ipar területén folytatott géntechnológiai tevékenység egyes szabályairól

86/2006. (XII. 23.) FVM rendelet a géntechnológiával módosított, a hagyományos, valamint az ökológiai gazdálkodással termesztett növények egymás mellett folytatott termesztéséről

VII. NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM, SZABADALOM, BIOTECHNOLÓGIA

1. Növényfajta-oltalom – szabadalom

A biotechnológia robbanásszerű fejlődése új kihívásokat jelent nemcsak a természettudományok területén, hanem az alkotmányjog, a szellemi tulajdonvédelmi jog, az agrárjog, a környezetvédelmi jog területén és politikai, gazdasági, etikai és társadalmi kérdéseket is felvet. A biotechnológia térhódítása új fejezetet nyitott a XX. század utolsó évtizedeitől kezdődően a biotechnológiai találmányok elbírálási gyakorlatában.

A biotechnológiai úton előállított termékek nagy és jól fizető piacot jelentenek:

- a) az egészségügyi szektorban: a diagnosztikai célokat szolgáló készítményeknél, a humán gyógyszereknél és állatgyógyászati készítménynél,
- b) a mezőgazdaságban: növény-védőszer rezisztens és kórokozó rezisztens növények létrehozásánál,
- c) az élelmiszeriparban: az adalékanyagok, enzimek előállításával.

A biotechnológiai módszerek a kozmetikai ipar szempontjából is jelentősek.

A biotechnológia alkalmazásával létrehozott találmányok európai szabadalmi oltalmára hatást gyakorolt az a tény, hogy az Amerikai Egyesült Államokban¹⁶⁸ a növényfajták nemcsak növényfajta-oltalomban,

168 Az 1990-es évek elejére „az innováció három nagy áramköre, a három szabadalmi nagyhatalom: az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Szabadalmi Szervezet és Japán technikai fölénye azt eredményezte, hogy ezek az országok meghatározó befolyással bírnak az iparjogvédelem fejlődésére. Az európaizálódási folyamat némileg átrendezte a történelmi jogcsaládokat: Az angol, német, francia iparjogvédelmi rendszer az Európai Gazdasági Közösség keretében egységes jogcsaládot kezd alkotni, amelyhez Japán iparjogvédelmi rendszere sok vonatkozásban közel áll. Jelenleg ezért lényegében két pólus alakult ki: Az Amerikai Egyesült Államok iparjogvédelmi

hanem szabadalmi oltalomban, illetve használati mintaoltalomban is részesíthetők. „Az amerikai gyakorlat szerint a szabadalmazandó tárgy élő volta nem akadály, szabadalmi szempontból ugyanis a különbség nem az élő vagy élettelen, hanem a természet terméke (akár élő, akár élettelen) és az ember készítette termék között van. Az amerikai szabadalmi jog szerint tehát elvileg minden, ami „*human-made*” szabadalmazható az emberre vonatkozó biotechnikákat (pl. klónozás) kizáró „*humán tabu*” figyelembevételével”.¹⁶⁹

A növénynemesítéshez fűződő gazdasági érdekek és fogyasztói igények növényfajonként eltérőek. A gének azonosítása, majd egyes génszakaszok kiemelésének lehetővé válása és a biotechnológia tudományok fejlődése, valamint a hagyományos nemesítői cégeknek multinacionális vegyipari és gyógyszeripari cégek általi felvásárlása egy új iparjogvédelmi gyakorlatot eredményezett.

A szabadalom és a növényfajta-oltalom elhatárolása, illetve a növénycsoportokra vonatkozó szabadalmi igénypontok széles értelmezési lehetősége és stratégiai használata egy teljesen átláthatatlan szabadalom területéhez vezetett. Az „élet tudományok” területén megadott szabadalmak napjainkban új kérdéseket vetnek fel mind a szabadalmi oltalom, mind a növényfajta-oltalom területén.

A XXI. század elejére a biotechnológiai fejlődés olyan szintet ért el, hogy megkérdőjelezhető a növények és az állatok nemesítésére irányuló lényegében *biológiai eljárások és a mikrobiológiai eljárások oltalomszempontú elhatárolása*. Kérdés, hogy hol a határa az élettudományokban a szabadalmi oltalomból eredő kizárólagos rendelkezési jog érvényesíthetőségének.

A növényfajta-oltalom és a szabadalom elhatárolásával kapcsolatos tudományos konzultációk és viták már az 1970-es évek végén megkezdőd-

rendszere és az Európai-Japán iparjogvédelmi rendszer. A kettő közül a csúcstechnika (integrált áramkörök, biotechnológia) iparjogvédelme és a nemzetközi szervezetekben (WIPO, GATT) folyó jogharmonizáció tekintetében az Amerikai Egyesült Államok játszik élenjáró és sok vonatkozásban meghatározó szerepet”. BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Budapest, 1995, Magyar Találmányi Hivatal. 220. p.

169 BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika* Budapest, 1995, Magyar Találmányi Hivatal. 215. p.

tek. A viták középpontjában álló kérdések a géntechnológiai fejlődéssel párhuzamosan bővültek, mivel a technikai fejlődés következtében egyre szélesebbé vált az oltalmazni kívánt tárgyak és eljárások köre.

Kezdetben még csak az volt a vizsgálat tárgya, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a szabadalmi oltalom alatt álló gén és az azt tartalmazó növényfajta-oltalommal védett növényfajta esetében a szabadalmi oltalom és a növényfajta-oltalom eltérő tartalma, valamint a szabadalmas és a növényfajta-oltalom jogosultja.

Bobrovsky Jenő 1990-ben leírt álláspontja szerint „a biotechnológia rohamos fejlődésének eredményeként „az alapvető kérdés az általános (ipari) szabadalmi rendszer és az UPOV-rendszerű oltalom biotechnológiai illetékességének elhatárolása, nemzetközileg pedig az a kérdés, hogy mely eredmények tartoznak az ipari tulajdon oltalmáról szóló Párizsi Uniós Egyezmény „gyárába” és melyek az új növényfajták oltalmára vonatkozó UPOV Egyezmény „kertjébe”.¹⁷⁰

A géntechnológiával előállított növényfajtákhoz is fel kell használni egy kiindulási fajtát, amely egy szelektálással kiválasztott jó tulajdonságokkal rendelkező fajta. A növényfajta-oltalommal védett kiindulási fajta felhasználható új fajták előállítására céljából, hiszen a nemesítői kedvezmény¹⁷¹ a növényfajta-oltalom egyik meghatározó sajátossága.

Nemesítő munka eredményeként különösen a keresztezéssel és szelekcióval jön létre az új növényfajta. A molekuláris nemesítés nem képes helyettesíteni a hagyományos növénynemesítési módszereket. A GMO növényfajták általában a legjobb elismert, és köztermesztésben lévők

170 BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika* Budapest, 1995, Magyar Találmányi Hivatal. 215. p.

171 A növényfajta-oltalom és a szabadalmi oltalom tartalma közötti alapvető különbség az új növényfajták létrehozását elősegítő nemesítői kedvezmény jogintézménye. A nemesítői kedvezmény teszi lehetővé, hogy egy növényfajta-oltalom alatt álló növényfajta felhasználható a jogosult engedélye nélkül kutatási célra, illetve kiinduló alpanyagként új növényfajta előállítására. A modern nemesítés ellentétben a technikai találmányokkal mindig egy létező biológiai anyagon alapul és ezért igényli a növényi alpanyag liberális használatát. Ezért a nemesítőnek lehetőséget kell kapnia arra, hogy akár a versenytársa tulajdonában lévő oltalom alatt álló növényfajta anyagát felhasználhassa kiinduló alpanyagként egy új növényfajta előállításához.

növényfajták genetikailag módosított változatai. Egy kész növényfajtát érdemes géntechnológiailag módosítani. A GMO növényfajták fajta fenntartása, illetve további javítása, valamint szaporítóanyagként való felhasználása továbbra is igényli a hagyományos nemesítési módszereket.¹⁷²

Az új nemesítési technikák, a szintetikus biológia és a genetikai tudományok robbanásszerű fejlődése szétfeszítik a növényfajta-oltalom és a növényi szabadalmak jogi szabályozásának a kereteit. A növények oltalmával kapcsolatban napjainkban felmerülő új kérdésekre adott kezdeti „merev” válaszok és a jogalkalmazási gyakorlat új kérdéseket vetett fel és egyúttal olyan politikai és társadalmi mozgalmakat indított el, amelyek kikényszerítik az új jogi szabályozást, illetve a hatályos szabályok megfelelő módosítását és a jogalkalmazási gyakorlat változását.

1.1. *A kettős oltalom tilalmától a növény szabadalomig*

1961-ben a növényfajta-oltalmat szabályozó nemzetközi egyezmény az UPOV Egyezmény aláírásakor a jogi helyzet még egyértelműnek látszott. Az UPOV Egyezménynek mind az 1961. évi, mind az 1978. évi szövege tartalmazta az ún. kettős oltalom tilalmát.

A szabadalom és a növényfajta-oltalom közötti kapcsolat más – más kérdéseket vetett fel az 1970-es, 1980-as és 1990-es években, illetve más kérdéseket vet fel napjainkban.

A nemesítés eredményeként létrehozott új fajta esetében a növényfajta-oltalom és a szabadalom közötti kapcsolatnak a kérdése az 1980-as évek óta foglalkoztatja e jogterület szakértőit, az UPOV is számos konferenciát rendezett ebben a kérdéskörben.

„A természeti jelenségek oltalmazhatóságának, a találmány és a közkincshez tartozó természet elhatárolásának kérdése akkor jelent meg ismét elvi érveléssel, amikor a modern biotechnológia, különösen a géntechnológia fejlődésének eredményeként a korábban teljesen a természethez, a közkincshez sorolt élőszervezeteket kívánták szabadalmaztatni.”¹⁷³

172 HESZKY László: A növényi géntechnológia elméletet és gyakorlata. *Ve-tőmag*. 1999. 3. szám 4. p.

173 BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Budapest, 1995. Magyar Találmányi Hivatal, 204. p.

Eleinte az UPOV Egyezményben foglalt kettős oltalom tilalmával megoldani látszódtott ez a kérdés. Azonban a biológiai tudományokban bekövetkezett változások, a DNS molekula szerkezetének és kémiai tartalmának megfejtése, majd a genetikai információkat tartalmazó szekvenciák kiemelésének lehetősége hatással volt az iparjogvédelmi oltalomra is. A szakértői körökben élénk vitát váltott ki a biotechnológiai találmányok szabályozásának kérdése.

A biotechnológiai találmányok esetében lehetővé vált egy gén szabadalmi-oltalomban való részesítése. „A növényi géntechnológia esetében a szabadalom leglényegesebb része maga a génkonstrukció (transzgén, expressziós vektor), mely a gazdaságilag jelentős gént vagy géneket tartalmazza. A génkonstrukció oltalma megkérhető molekuláris formában vagy az adott növényfaj egy vonalába építve. Ennek a vonalnak a nemzetközileg elfogadott neve az „Event (esemény).”¹⁷⁴

A kettős oltalom tilalma¹⁷⁵ az 1991. évi módosítást megelőzően az UPOV Egyezmény egyik lényeges szabálya volt. A „kettős oltalom” tilalma kizárta, hogy egy tagállam ugyanazon növénytani nemzetség, vagy faj vonatkozásában mind a növényfajta-oltalmat, mind a szabadalmi oltalmat lehetővé tegye.

Az UPOV Egyezmény 1991 évi módosításának előkészítése során egyik meghatározó és hosszasan vitatott kérdés a „kettős oltalom” tilalmára vonatkozó rendelkezés és az oltalom tartalmának a bővítése. E kérdésekben fejeződik ki a 80-as években bekövetkezett tudományos fejlődés által kiváltott jogi szabályozás iránti igény. A biotechnológiai úton előállított szervezetek oltalom iránti igénye megkérdőjelezte a kettős oltalom tilalmának elvét.

A növényfajta-oltalom szabályozásának alakulása szempontjából jelentős mérföldkő az UPOV Egyezmény 1991. évi módosítása, amely a növényfajta-oltalom szabályait a szabadalmi oltalomhoz közelítette.

Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege eltörölte a kettős oltalom tilalmát anélkül, hogy a szabadalom és a növényfajta-oltalom elhatárolásáról rendelkezett volna.

174 HESZKY László: Tanuljunk géntechnológiául (14.) A transzgénikus (GM) fajta előállítása (III./4.) GM –fajta előállítása szabadalom vásárlással. *Agrofórum* 2011. augusztus 85. p.

175 Lásd: I. fejezet 3.1. pont

Az UPOV Egyezmény 1991. évi módosításával bevezetett lényegében származtatott fajta fogalma esetében figyelemmel kell lenni arra, hogy a módosítás előkészítése az 1980-as évek végén kezdődött. Ezért a módosítás még az akkori technikai fejlődés által felvetett kérdések megoldására törekedett. A lényegében származtatott fajtára vonatkozó szabály csak a kiindulási fajtával való szűk genotípusos megegyezés kivételes esetén alkalmazható, ha a kiindulási fajta nem volt lényegében származtatott fajta.

2. A biotechnológia fejlődésének hatása a növényfajta-oltalomra

A biotechnológiai találmányok szabadalmi oltalmazásával kapcsolatos gyakorlat új kérdéseket vetett fel mind a növényfajta-oltalom mind a szabadalom igénylésével, elbírálásával és a szabadalmi oltalom tartalmával kapcsolatban.

A probléma a túl tágra megfogalmazott szabadalmi igénypontokból adódott, mivel nem zárható ki a szabadalmi oltalom köréből az a találmány, amely esetében az igénypontban nem növényfajtára kérnek oltalmat.

„A XX. század utolsó évtizedeiben a világon egy géntechnológiai verseny alakult ki a transzgenikus növényfajták XXI. században várható piacainak megszerzéséért. A globalizáció jegyében zajló versenyt az jellemezte, hogy vegyipari konsernek fuzionáltak vagy biotechnológiai, valamint vetőmag előállításal foglalkozó vállalatokat vásároltak fel. A XXI. század első évtizedére kialakultak azok a multinacionális cégek, amelyek dollár milliárdokat fektetnek be a transzgenikus növényfajták előállításába, hatósági engedélyeztetésében, globális forgalmazásába és szellemi tulajdonvédelmi oltalmába. Heszky László álláspontja szerint „azok a cégek, amelyek jelenleg uralják a géntechnológiával módosított fajták globális piacát, képesek minden konkurens céget kizárni a versenyből, a géntechnológiával módosított fajták, génjeik, transzgénjeik, sőt a gazdaságilag jelentős tulajdonságok kialakítása vagy módosítása molekuláris megközelítéseinek szabadalmi védelmével.”¹⁷⁶ Erre jó példa

176 HESZKY László: A növényi géntechnológia elméletet és gyakorlata. *Vetőmag*. 1999. 3. szám 4. p.

pl. a Sandoz és Ciba-Geigy cég egyesülésével megalakított Novartis cég, amely a világon a legnagyobb növény-védőszeripari cég, a második legnagyobb vetőmag-előállító cég, a harmadik legnagyobb gyógyszeripari cég, és a legnagyobb állat-gyógyszeripari cég. A biotechnológiai ipart a találmányok szabadalmi oltalmának nagy száma, a „life-patent”, az „életszabadalom” elterjedése és a szellemi tulajdonjogok erőteljes érvényesítése jellemzi.

A globalizáció és a technológiai fejlődés eredményeként napjainkra a vetőmagipar koncentrációja jellemző és a legnagyobb multinacionális cégek a világ vetőmagpiacának egyre nagyobb részét uralják.¹⁷⁷

A szabadalom és a növényfajta-oltalom elhatárolása szempontjából lényeges az oltalom tárgyának, feltételeinek, tartalmának, valamint a növényfajta fogalmának, továbbá az oltalom iránti igény elbírálási szabályainak vizsgálata, összehasonlítása.

A növényfajta-oltalom feltételeként előírt megkülönböztethetőség, egyöntetűség és állandóság követelményeit mindig fajtakísérletekben kell vizsgálni, amely a fajta több évig¹⁷⁸ tartó és a már ismert fajtákkal való összehasonlító kitermesztését jelenti. Ezzel szemben a szabadalmi oltalom iránt bejelentett növényfajták esetében nem kerül sor fajtaki-termesztésre.

A két oltalmi forma áttekintését a 20. táblázat¹⁷⁹ tartalmazza.

177 1985-ben 8%-át, 1986-ban 12 %-át és 2006-ban már 30 %-át tartotta kézben. 2006-ban ez a 4 cég a Monsanto, a Dupont Pioneer, a Syngenta és a Limagrain..

178 Egyes esetekben rövidebb pl. dísznövények esetében egy év, a gombák esetében a vizsgálat 2 ciklus, amely azonban csak pár hónapot jelent.

179 A táblázat a vonatkozó szabályok felhasználásával készült saját összeállítás

20. táblázat A szabadalmi oltalom és a növényfajta-oltalom összehasonlítása

Az oltalom	Szabadalom	Növényfajta-oltalom
Tárgya	<i>Ipari találmány</i>	<i>Növényfajta</i> Az UPOV Egyezmény -1961. évi és 1978. évi szövege szerint a szaporítóanyag, -1991. évi szövege szerint a szaporítóanyag, annak termése és az abból előállított termék, valamint a lényegében származtatott fajta – a vonatkozó feltételek szerint
Feltételei	Újdonság	Újdonság
	Feltalálói tevékenység, Ipari alkalmazhatóság	
		Megkülönböztethetőség (distinctness) Egyneműség (uniformity) Állandóság (stability) – a DUS követelményeket fajtakísérletben kell vizsgálni Fajtanév
Tartalma	Az igénypontokban meghatározott terjedelemben	A nemesítő hozzájárulása szükséges Az UPOV Egyezmény -1961. évi és 1978. évi szövege szerint a szaporítóanyag kereskedelmi forgalomba hozatal céljára való előállításához, eladásra való felkínálásához, forgalomba hozatalához, -1991. évi szövege szerint a szaporítóanyag előállításához, szaporítás céljából való előkészítéséhez, forgalomba hozatalra való ajánlásához, exportjához, importjához és e célokból raktáron tartásához
		Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege szerint az oltalom kiterjed a lényegében származtatott fajtára

Az oltalom korlátai		Az UPOV Egyezmény -1961. évi és 1978. évi szövege szerint és -1991. évi szövege szerint Nemesítői kedvezmény (kötelező) Mezőgazdasági mentesség

3. A biotechnológiai találmányok uniós oltalma

3.1. A 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

A nagy kockázattal járó, jelentős összegű befektetést igénylő biotechnológiai kutatás és fejlesztés megfelelő jogi oltalom iránti igényét tükrözi a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló, 1998. július 6-ai, 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: 98/44/EK irányelv). A 98/44/EK irányelv hosszas egyeztetés, tíz évi előkészítő munka után lépett hatályba. Ez az irányelv meghatározó a növényfajta-oltalom és a szabadalmi oltalom viszonyának alakulása szempontjából is.

A 98/44/EK irányelv a biotechnológia fejlődésével kapcsolatos, nagy kockázattal járó, jelentős összegű befektetést igénylő kutatás és fejlesztés megfelelő iparjogvédelmi oltalom iránti igényét tükrözi. A biotechnológiai találmányok oltalmára vonatkozó eltérő tagállami szabályok és jogalkalmazási gyakorlat kedvezőtlenül hatott a belső piac működésére. A 98/44/EK irányelv megalkotását a tagállamok közötti jogharmonizáción kívül a biotechnológia fejlődése és a TRIPS Megállapodás hatályba lépése is indokoltta tette.

Az irányelv első tervezete 1988-ra készült el. Az Európai Parlament a tervezetet kétszer utasította el először 1992-ben, majd 1995-ben. Az 1995-ben tárgyalt tervezet a Parlament és a Bizottság által létrehozott közös bizottság kompromisszumos javaslata volt. A kompromisszumos javaslat módosított változata 1995 decemberében került ismét benyújtásra, amelyet számos módosító javaslattal, de végül is 1998 májusában elfogadott az Európai Parlament.

A 98/44/EK irányelv 1998. július 30-án lépett hatályba és a tagállamok részére az irányelv átültetésére 2000. július 30-ig terjedő időszakot határozott meg. A 98/44/EK irányelvnek a nemzeti jogba való átültetése

is vitatott volt. Hollandia megtámadta az irányelvet az Európai Unió Bírósága előtt, a keresetet később támogatta Olaszország és Norvégiai is.

A 98/44/EK irányelv kapcsolatot teremt a Biológiai Sokféleség Egyezmény és a TRIPS Megállapodás között is. Az irányelv preambulum¹⁸⁰ kiemeli a biológiai sokféleségről szóló egyezmény részes feleinek 1996. novemberében megtartott konferenciáján a III/17. döntésben rögzített célkitűzést, amely szerint „további erőfeszítések szükségesek a szellemi tulajdonjogok és a TRIPS Megállapodás, valamint a Biológiai Sokféleségről szóló egyezmény vonatkozó rendelkezései közötti kapcsolat közös elismerése érdekében, különös tekintettel a technológia átadáshoz, a biológiai sokféleség megőrzéséhez és fenntartható kiaknázásához, valamint a génkészletek felhasználásából származó előnyök igazságos és méltányos elosztásához, ideértve a hagyományos tudás védelmét is”.

A 98/44/EK irányelv egyes fejezetei meghatározzák a biotechnológiai találmányok szabadalmi oltalmának feltételeit (I. fejezet), az oltalom terjedelmét (II. fejezet), a kényszerengedély és a biológiai anyagok letétbe helyezésének, hozzáférhetőségének és újbóli letétbe helyezésének a szabályait (III. fejezet és IV. fejezet). Az V. fejezet a záró rendelkezéseket tartalmazza.

A 98/44/EK irányelv a preambulumban foglalt részletes indokolás szerint a biológiai anyagok szabadalmazhatósága alapvető szabályainak meghatározásával írja elő a tagállamok jogalkotási kötelezettségét.

A 98/44/EK irányelvben a szabadalmazhatóságra vonatkozó rendelkezések meghatározzák a biotechnológiai találmányok szabadalmi oltalmának szabályait. A 98/44/EK irányelv az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalom elbírálási gyakorlatán keresztül hozzájárult a növényekre vonatkozó szabadalmi bejelentések és a megadott oltalmak számának jelentős emelkedéséhez. Ezért indokolt az irányelvnek a növényfajta-oltalom, illetve a növényi szabadalmak szempontjából irányadó szabályait részletesen elemezni.

180 98/44/EK irányelv preambulum (56) bekezdés

3.2. A lényegében biológiai minősülő eljárás

A 98/44/EK irányelv szerint¹⁸¹ *biológiai anyag* bármely olyan - genetikai információt tartalmazó - anyag, amely önmagában képes a szaporodásra vagy biológiai rendszerben szaporítható, *mikrobiológiai eljárás* pedig az az eljárás, amelyet mikrobiológiai anyag felhasználásával, vagy ilyen anyagon hajtanak végre, vagy amely mikrobiológiai anyagot eredményez.

A 98/44/EK irányelv is tartalmazza a *lényegében biológiai minősülő eljárásra* vonatkozó rendelkezést. Az irányelv szerint a növények vagy állatok előállítására szolgáló eljárás lényegében biológiai, ha egészében keresztezésből, szelekcióból vagy más természeti folyamatból áll.

A 98/44/EK irányelv szerint találmánynak minősülhet a természetes környezetből izolált vagy műszaki eljárással előállított biológiai anyag akkor is, ha a természetben korábban már előfordult.¹⁸²

A 98/44/EK irányelv alkalmazása szempontjából a *növényfajta* fogalmára a közösségi növényfajta-oltalomról szóló 2100/94/EK rendelet 5. cikke¹⁸³ szerint növényfajta fogalom az irányadó.

A 98/44/EK irányelv értelmében a növényfajták és az állatfajták, valamint a növények és az állatok nemesítésére vonatkozó lényegében biológiai eljárások nem szabadalmazhatók¹⁸⁴. A lényegében biológiai

181 A 98/44/EK irányelv 2. cikke tartalmazza a fogalmakat.

182 Lásd 98/44/EK irányelv 3. cikk (2) bekezdés

183 A 2100/94/EK rendelet alkalmazásában – függetlenül attól, hogy kielégíti-e az oltalmazhatósági feltételeket – „fajta” az a legkisebb besorolású önálló növénycsoportosítás, amely az adott genotípusból vagy genotípusok kombinációjából kifejeződött jellemzők által meghatározható, bármely más növénycsoportosítástól legalább egy ilyen kifejeződött jellemző tekintetében megkülönböztethető és a jellemzőit megőrző szaporításra alkalmas egységet alkot

184 A 98/44/EK irányelv 6. cikkének (2) bekezdésében foglalt szabály kizárja a szabadalmazhatóságból az ember klónozására szolgáló eljárást, az ember csírvonalának genetikai azonosságát módosító eljárást, az emberi embrió alkalmazását ipari vagy kereskedelmi célra, továbbá az állatok genetikai azonosságát módosító eljárást és az ilyen eljárással létrejövő állatot, ha az

eljárásnak minősülő eljárások szabadalmi oltalomból való kizárása nem érinti azoknak a találmányoknak a szabadalmazhatóságát, amelyek mikrobiológiai eljárásra vagy más műszaki eljárásra vagy ilyen eljárással előállított termékre vonatkoznak.¹⁸⁵

3.3. A növények és állatok szabadalmi oltalma

A 98/44/EK irányelv alapján szabadalmi oltalomban részesíthető a növényekre vagy állatokra vonatkozó találmány, ha a műszaki megvalósíthatósága nem korlátozódik valamely meghatározott növény- vagy állatfajra.¹⁸⁶ A 98/44/EK irányelv értelmében szabadalmazható a találmány, ha tárgya gyakorlatilag nem egy adott növényfaj, vagy állatfaj, így szabadalomban részesülhet

a) mindaz az élő anyag, amely nem részesíthető növényfajta-oltalomban: géntechnológia speciális eredményei, kiválasztott gének, DNS-szakaszok,¹⁸⁷ transzfer- és vektorrendszerek, plazmaidomok, valamint

szenvedést okozhat az állatnak anélkül, hogy bármilyen jelentős gyógyászati előnyt nyújtana az emberek vagy az állatok számára.

185 98/44/EK irányelv 4. cikk (3) bekezdés. Ezek az ismertetett szabályok összhangban vannak az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontjában foglaltakkal – lásd: VIII. fejezet 1. pont

186 „Szabadalmazhatónak - tehát lényegében nem biológiai, hanem technikainak - minősül minden olyan eljárás, amelyben az emberi beavatkozás több, mint a rendelkezésre álló biológiai anyag kiválasztása és benne rejlő biológiai funkcióinak érvényesülése természetes körülmények között. (Különösen vonatkozik ez az eljárási lépések kombinációjára, természeti anyagok keverékének létrehozására.)

A biotechnológiai találmányok egyik csoportja a mikroorganizmusok és az azokkal, valamint más biológiai anyagokkal kapcsolatos termékek és mikrobiológiai eljárások. A mikroorganizmusokkal összefüggő mikrobiológiai találmányok „szinte természetes módon - az ipari eljárások és termékek szélesebb kategóriájának részeként - integrálódtak a szabadalmi rendszerekbe.” BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Budapest, 1995. Magyar Találmányi Hivatal, 216.p.

187 A 98/44/EK irányelv preambuluma (22) bekezdése utal arra, hogy „az irányelv 1998. évi elfogadásakor a gének szekvenciáinak és a részszekvenciáinak szabadalmazhatóságával kapcsolatos vita még nem zárult

- b) a növény- és állatfajtákkal továbbá mikroorganizmusok létrehozásával és hasznosításával összefüggő technikai eljárások.

Az a növénycsoportosítás, amelyet egy bizonyos gén jelenléte határoz meg (nem pedig annak teljes génállománya) nincs kizárva a szabadalmazhatóság köréből még abban az esetben sem, ha a növénycsoportot növényfajták alkotják.

A növényfajta-oltalom és a növények szabadalmi oltalma elhatárolásának szempontjából a 98/44/EK irányelvnek ez a rendelkezése¹⁸⁸ meghatározó és az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlatára is ez volt hatással.

A 98/44/EK irányelvben az oltalom terjedelmére vonatkozó szabályok¹⁸⁹ értelmében a szabadalmi oltalom kiterjed arra a biológiai anyagra is, amely szaporítás vagy többszöröződés útján – azonos vagy eltérő formában – a találmány tárgyát képező biológiai anyagból származik és azzal azonos jellemzőkkel rendelkezik, ha a találmány tárgya a találmány eredményeként sajátos jellemzőkkel rendelkező biológiai anyag.

A szabadalom és a növényfajta-oltalom elhatárolásánál a kétféle oltalom eltérő tartalmából adódik az egyik probléma. A másik vitatott kérdés, hogy a növényfajta-oltalomnak lényeges eleme a nemesítői kedvezmény, amelyet a szabadalmi jog nem ismer. Ez a különbség kifejeződik a 98/44/EK irányelvben is az oltalom tartalmának a meghatározásánál. A szabadalmi oltalom tartalma kiterjed a szaporítóanyagra és annak termésére.

Megítélésem szerint ezzel a rendelkezéssel az irányelv átveszi a növényfajta-oltalom tartalmának a szabadalmas szempontjából előnyös rendelkezéseit, anélkül, hogy a nemesítői kedvezményről rendelkezne.

le. Ugyanakkor a gének szekvenciáira és részszekvenciáira vonatkozó találmányok szabadalmi oltalomban részesíthetők a technika bármely más területére vonatkozó szabadalmazhatósági feltételek (újdonosság, feltalálói tevékenység és ipari alkalmazhatóság) teljesülése esetén.”

188 E rendelkezéshez kapcsolódik a 98/44/EK irányelv preambuluma 29. és 31. bekezdése, amelyek arra utalnak, hogy az irányelv „nem érinti a növény- és állatfajták szabadalmazhatóságából történő kizárására vonatkozó szabályokat.”

189 Lásd 98/44/EK irányelv 8-11. cikk

A 98/44/EK irányelv csak a növényfajta-oltalom jogosultjának rendelkezési jogát korlátozó mezőgazdasági mentességet¹⁹⁰ veszi át. E rendelkezés értelmében, ha a növény szaporítóanyagát a szabadalmas vagy az ő hozzájárulásával más gazdálkodónak mezőgazdasági felhasználás céljából adja el, akkor „úgy kell tekinteni, hogy szaporítás vagy többszörözés céljából történő felhasználásra” a 2100/94/EK rendelet 14. cikkének rendelkezései szerinti saját célú felhasználásra, vagyis a mezőgazdasági mentességre. ...

A 98/44/EK irányelv kényszerengedélyre vonatkozó III. fejezete meghatározza a szabadalomfüggőség esetére vonatkozó kényszerhasznosítás szabályait is. A 98/44/EK irányelv értelmében a nemesítő kérésére az oltalom alatt álló növényfajta hasznosításához szükséges terjedelemben kizárólagosságot nem biztosító kényszerengedélyt¹⁹¹ kell adni, ha a nemesítő nem tudja megszerezni vagy hasznosítani a növényfajta-oltalommal védett növényfajta egy korábbi szabadalom megsértése nélkül. A kényszerengedély esetén a szabadalmas igényt tarthat arra, hogy méltányos feltételekkel engedélyt adjanak számára a növényfajta-oltalommal védett növényfajta hasznosítására.

A biotechnológiai találmány szabadalmasának kérelmére kényszerengedélyt kell adni a szabadalom hasznosítását korlátozó korábbi növényfajta-oltalommal védett növényfajta használatára. Mindkét esetben a kényszerengedélyt megfelelő díj megfizetése ellenében kell adni. A 98/44/EK irányelv előírja, hogy a növényfajta-oltalom jogosultja igényt tarthat arra, hogy méltányos feltételekkel engedélyt adjanak számára a szabadalom szerinti találmány hasznosítására.

Az 98/44/EK irányelv rendelkezik a biológiai anyagok letétbe helyezéséről¹⁹² is. a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbe helyezése nemzetközi elismeréséről szóló, 1977. április 28-án kelt Budapesti Szerződés¹⁹³ szerinti letétbe helyezéséről, ha a találmány

190 98/44/EK irányelv 11. cikk (1) bekezdés

191 98/44/EK irányelv 12. cikk

192 98/44/EK irányelv 13. cikk

193 Kihirdette az 1981. évi 1. törvényerejű rendelet. A Budapesti Szerződés Magyarország vonatkozásában 1980. augusztus 19-én lépett hatályba. A Budapesti Szerződés Végrehajtási Szabályzatát a 21/2002. (XII. 13.) IM rendelet hirdette ki.

tárgya a köz számára hozzá nem férhető olyan biológiai anyag vagy annak alkalmazása, amely a szabadalmi bejelentésben nem tárható fel oly módon, hogy annak alapján azt a szakember meg tudja valósítani. A növényfajták szabadalmi oltalma szempontjából figyelemre méltó az irányelv szövegezése, amikor ebben a cikkben biológiai anyagról rendelkezik és nem mikroorganizmusról. A biológiai anyag fogalma sokkal tágabb és ez alapozhatta meg a növényi szaporítóanyagokra kiterjedő igénypontokat.

A Bizottság 2016-ban közleményt¹⁹⁴ adott ki a 98/44/EK irányelvről, amelyben többek között egyértelművé tette, hogy a jogalkotói szándék nemcsak a lényegében biológiai eljárások, hanem az ilyen eljárással előállított termékek szabadalmi oltalomból való kizárására irányult.

4. A biotechnológiai találmányok hazai szabályozása

A 2002. évi XXXIX. törvény¹⁹⁵ egészítette ki a szabadalmi törvényt a szabadalmazható biotechnológiai találmányokra vonatkozó speciális szabályokkal, a 98/44/EK irányelvnek a hazai jogba való átültetése érdekében.

A szabadalmi törvény 5/A §-a és 6. §-a tartalmazza a biotechnológiai találmányok szabadalmazhatóságának feltételeit. Szabadalmi oltalomban részesülhet a szabadalmazható találmányokra vonatkozó követelményeknek megfelelően.¹⁹⁶

- a) biológiai anyagból álló, vagy azt tartalmazó termék, vagy biológiai anyag előállítására szolgáló eljárás,
- b) a természetes környezetből izolált vagy műszaki eljárással előállított biológiai anyag akkor is, ha a természetben korábban már előfordult,
- c) növényekre vagy állatokra vonatkozó találmány, ha műszaki meg-

194 A Bizottság közleménye a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló, 1998. július 6-i 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv bizonyos cikkeiről (2016/C 411/03) EK Hiv. Lap: 2016. C 411

195 A 2002. évi XXXIX. törvény módosította a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényt. A módosítás 2003. január 1-jén lépett hatályba

196 Szabadalmi törvény 1-5. §

valósíthatósága nem korlátozódik valamely meghatározott növény- vagy állatfajta.

Nem részesülhet szabadalmi oltalomban¹⁹⁷ a bejelentett találmány, ha

- a) a találmány hasznosítása a közrendbe vagy a közérkölcsebe ütközne, különösen:
 - a1) az ember klónozására szolgáló eljárás,
 - a2) az ember csíravonalainak genetikai azonosságát módosító eljárás,
 - a3) az emberi embrió alkalmazása ipari vagy kereskedelmi célra,
 - a4) az állatok genetikai azonosságát módosító eljárás, ha az szenvedést okozhat az állatoknak anélkül, hogy bármilyen jelentős gyógyászati előnyt nyújtana az emberek vagy állatok számára,
 - a5) az állatok genetikai azonosságát módosító eljárással létrejövő állat.
- b) növényfajta-oltalomban részesíthető növényfajta,
- c) állatfajta,
- d) a növények vagy állatok előállítására szolgáló lényegében biológiai eljárás, ide nem értve a mikrobiológiai vagy más műszaki eljárásra vonatkozó találmányokat vagy az ilyen eljárásokkal előállított termékekre vonatkozó találmányokat, valamint
- e) az emberi testből izolált vagy valamely műszaki eljárással más módon előállított rész, ideértve a gén szekvenciát vagy részszekvenciát is, ha az ilyen rész szerkezete megegyezik, valamely természetben előforduló szervezettel.

A szabadalmi törvény a 98/44/EK irányelv rendelkezéseivel egyezően határozza meg a biológiai anyag, növények vagy állatok előállítására szolgáló lényegében biológiai eljárás és a mikrobiológiai eljárás fogalmát.¹⁹⁸ A növények vagy állatok előállítására szolgáló eljárás lényegében biológiai, ha egészében keresztezésből, szelekcióból vagy más természeti folyamatból áll.

A szabadalmi törvény is kizárja növényfajta-oltalomban részesíthető növényfajta, valamint a növények vagy állatok előállítására szolgáló lényegében biológiai eljárás szabadalmi oltalomban való részesítést.

¹⁹⁷ Szabadalmi törvény 5/A § (3) bekezdés, 6. § (2)- (4) és (10) bekezdés

¹⁹⁸ Szabadalmi törvény 5/A § (1) bekezdés, 6. § (7) és (9) bekezdés

A XXI. században a biotechnológia elterjedése, a gének szabadalmaztatása számos új kérdést vet fel a szellemi tulajdon oltalmának területén is. A biotechnológia gazdasági jelentősége alapján válik érthetővé, hogy miért folyik közel harminc éve vita a szabadalom és a növényfajta-oltalom, illetve a nemesítői kedvezmény kérdésében.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (1998. július 6.) a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról

Hazai jogszabály

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról
A szabadalmazható biotechnológiai találmány 5/A.§, 6. §
A biotechnológiai találmányok szabadalmi oltalmának tartalmára és kimerülésére vonatkozó szabályok 20/A: §

VIII. NEMZETKÖZI SZABADALMI EGYEZMÉNYEK

1. Az Európai Szabadalmi Egyezmény

Az Európai Szabadalmi Egyezmény¹⁹⁹ az 1973. október 5-én az Európai Szabadalmak Engedélyezéséről Münchenben aláírt Egyezmény 1977. október 5-én lépett hatályba. Az első bejelentést 1978. július 1-jén fogadta a müncheni székhelyű Európai Szabadalmi Hivatal. Az Egyezmény fő célja az volt, hogy egyszerűbbé és hatékonyabbá tegye egy-egy találmánynak több európai országban való szabadalmazását. Az Egyezmény lehetővé teszi, hogy egy találmányra vonatkozó azonos tartalmú nemzeti bejelentések sokasága helyett egyetlen, az Egyezmény valamennyi tagállamára kiterjedő multinacionális jogi hatályú európai bejelentés tehető, amelyet párhuzamos nemzeti eljárások sokasága helyett egyetlen centralizált eljárásban egységes szabályok szerint bírálnak el.

199 BOBROVSZKY Jenő szerint „Az európai szabadalmi rendszer három alapvető célt szolgál

a) Közös, egységes alaki eljárási és anyagi európai jogra alapozott magas minőségi szintű viszonylag gyors és mérsékelt költségű központi szabadalom engedélyezést valósít meg a tagországokban, amely lényeges ésszerűsítést jelent a szabadalom engedélyezés terén, mind az ipar, mind pedig a tagállamok szempontjából.

b) Központi érdemi vizsgálatot működtet valamennyi tagország számára és így biztosítja, hogy az egységes előírásoknak megfelelő új feltalálói tevékenységen alapuló és iparilag alkalmazható találmányok nyerjenek szabadalmat.

c) Megteremti a tagállamok (szabadalmi hivatalok) és az Európai Szabadalmi Hivatal közötti együttműködés feltételeit a szabadalmi információ-politikában, a kutatásban és az igazgatás automatizálásában. A jelzett célból az egyezmény létrehozta kormányközi szervezetként az Európai Szabadalmi Szervezetet.”

BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Budapest, 1995, Magyar Találmányi Hivatal. 215. p.

A bejelentőnek azonban a megjelölt tagállamok nemzeti hivatalainál külön-külön kell kérelmeznie a bejelentés hatályosítását.

Az Európai Szabadalmi Egyezménynek jelenleg 38 tagállama van. Magyarország 2003. január 1-jén csatlakozott az Európai Szabadalmi Egyezményhez²⁰⁰. A 2007. évi CXXX. törvény rendelkezik az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

1.1. *A lényegében biológiai eljárások szabadalmi oltalmának tilalma*

A növényfajta-oltalom szempontjából meghatározó az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja, amely kizárja a növényfajtákat és a lényegében biológiai eljárásokat a szabadalmi oltalomból. Az 53. cikk b) pontja szerint „nem részesülhet európai szabadalmi oltalomban növény- vagy állatfajta, valamint a növények vagy állatok előállítására szolgáló *lényegében biológiai eljárás*”. E rendelkezés azonban a mikrobiológiai eljárásokra és az ilyen eljárásokkal előállított termékekre nem alkalmazható.

Dr. Peter Lange²⁰¹ véleménye szerint az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikke b) pontja szerinti „lényegében biológiai eljárás” fogalmát nem lehet szűken értelmezni. Egy új növényfajta nemesítése mindig nagyon időigényes és nagyon költséges tevékenység volt. Ez nem változott meg a legújabb technológiák, a sejtbiológia és a genetikai mérnökség alkalmazásával sem.

Az európai szabadalmi oltalom tartalma: az európai szabadalom alapján a szabadalom jogosultja az oltalom megadásáról szóló értesítésnek az Európai Szabadalmi Közlönyben való meghirdetése napjától kezdve, mindegyik szerződő államban, amelyre kiterjedő hatállyal a szabadalmat megadták, ugyanolyan jogokkal rendelkezik, mint amelyek az érintett

200 Az Európai Szabadalmi Egyezményt 1973. október 5-én a Benelux Államok, Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Svájc írta alá. A 2002. évi L. törvény hirdette ki az európai szabadalmak megadásáról szóló 1973. október 5-i Müncheneri Egyezményt (Európai Szabadalmi Egyezményt)

201 Dr. Peter LANGE: Abgeleitete Pflanzensorten und Abhängigkeiten nach dem revidierten UPOV-Übereinkommen. *GRUR International Sonderdruck*, 1993.

államban nemzeti úton megadott szabadalomból erednének. *Ha az európai szabadalmi oltalom tárgya eljárás, akkor a szabadalmi oltalom kiterjed az ilyen eljárással közvetlenül előállított termékre is*²⁰².

2. Az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatának módosítása

A biotechnológiai találmányokkal kapcsolatban a 98/44/EK irányelv elfogadását megelőzően kérdéses volt, hogy a transzgénikus növények és az állatok szabadalmazhatóak-e vagy sem. Az európai és az amerikai szabadalmi jog eltéréseiből adódott, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal számos döntésénél értelmezési problémát okozott a növényfajta-oltalom és a szabadalmi-oltalom elhatárolásának kérdése. Ezt a problémát oldotta meg és a 98/44/EK irányelvnek különös jelentőséget adott, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal Igazgató Tanácsa 1999. június 16-án kiegészítette az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatát (a továbbiakban: Végrehajtási Szabályzat) egy új, a biotechnológiai találmányokra vonatkozó VI. fejezettel, amely a 98/44/EK irányelvnek megfelelő szabályokat tartalmazta. Ezek a szabályok 1999. szeptember 1-én léptek hatályba.

Az Európai Szabadalmi Hivatal ezzel a rendelkezéssel gyakorlatilag kiterjesztette egy uniós jogi aktus hatályát az Európai Unió kívüli, az Európai Szabadalmi Egyezmény tagállamaira.

A Végrehajtási Szabályzat 23/b. szabályának (1) bekezdése a biotechnológiai találmány fogalmát a következők szerint határozta meg: „a biotechnológiai találmány olyan találmány, amelynek tárgya biológiai anyagból álló vagy ezt tartalmazó termék, vagy olyan eljárás, amelynek révén biológiai anyagot állítanak elő, dolgoznak fel, vagy alkalmaznak”.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben elfogadott szövege Végrehajtási Szabályzatának az V. fejezete a korábban elfogadott szabályoknak megfelelően tartalmazta a biotechnológiai találmányokra vonatkozó szabályokat, a fogalom meghatározásokat, a szabadalmazható biológiai találmányokat, a szabadalmazhatóság alóli kivételeket, az európai szabadalmi bejelentésre vonatkozó követelményeket a nukle-

202 Európai Szabadalmi Egyezmény 64. cikkének (1) bekezdés

otid- és aminosav- szekvenciákkal összefüggésben, továbbá a biológiai anyag letétbe helyezésére²⁰³ és a biológiai anyaghoz való hozzáférésre vonatkozó szabályokat.

A Végrehajtási Szabályzat 26. szabályának (1) bekezdése szerint a 98/44/EK irányelvet a biotechnológiai találmányokra vonatkozó európai szabadalmi bejelentésekkel és a szabadalmi bejelentésekkel kapcsolatos értelmezés során kiegészítő jelleggel kell alkalmazni.

A Végrehajtási Szabályzat 27. szabályának b) pontja szerint a biotechnológiai találmány szabadalmazható akkor is, ha a tárgya növény vagy állat, *ha a találmány műszaki megvalósíthatósága nem korlátozódik valamely meghatározott növény vagy állatfajta.*

Az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzatának a biotechnológiai találmányokra vonatkozó, a 98/44/EK irányelvnek megfelelő szabályai utat nyitottak a tágan értelmezett igénypontú növény szabadalmi oltalomnak.

A 98/44/EK irányelv rendelkezéseinek az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlatában kiegészítő jelleggel való alkalmazását követően a multinacionális cégek szabadalmaztatási és jogérvényesítési gyakorlata háttérbe szorította a növényfajta-oltalomhoz kapcsolódó biológiai sajátosságok érvényesítését.

3. Az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlatának hatása

3.1. A biotechnológiai találmányok európai szabadalmi oltalom iránti bejelentéseinek alakulása

Az Európai Szabadalmi Hivatalban 1990-1996. között bejelentett nem genetikailag módosított növények száma szinte elenyésző volt. A növekedés 1997-ben kezdődött, majd egy kisebb csökkenés után 2002-től ismét növekedett a bejelentések száma. Ugyanebben az időszakban a géntechnológiával módosított növények szabadalmi oltalom iránti bejelentése 1992-től folyamatosan emelkedett. 1995 – 2010 között az

203 Lásd: 1981. évi 1. törvényerejű rendelet a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbe helyezése nemzetközi elismeréséről szóló Budapesti Szerződés kihirdetéséről

Európai Szabadalmi Hivatalba egyre több biotechnológiai találmány szabadalmi oltalma iránti bejelentést tettek és a Hivatal egyre több biotechnológiai szabadalmat adott meg, olyan esetben, amikor a találmány tárgya egy géntechnológiával módosított sajátos tulajdonságot (ugyanazt a gént vagy génszakaszt) tartalmazó növénycsoport volt, vagyis a találmány nem korlátozódott egy meghatározott növényfajtára és a szabadalmi igénypontok kiterjedtek a növényfajtákra és a vetőmagra, szaporítóanyagra is.

Az Európai Szabadalmi Hivatalnak ez a szabadalom elbírálási gyakorlata a növényfajtákat érintő, a növénynevelésre vonatkozó szabadalmi oltalom iránti bejelentések számának emelkedéséhez vezetett.

Pl. a Dupon/Pioneer, a Monsanto és a Syngenta konszernek 2001-2010. közötti növénynevelést érintő bejelentéseit vizsgálva, megállapítható, hogy a bejelentések 2003-tól kezdődően ingadozásokkal, de emelkedő tendenciát mutattak. A bejelentések számának csúcspontja mindhárom konszern esetében 2007 és 2009 közé tehető. 2008-ban és 2009-ben a Syngenta nyújtotta be a legtöbb szabadalmi oltalom iránti bejelentést.

A multinacionális konszernek által benyújtott növényfajtákat érintő szabadalmi oltalom iránti bejelentések számát a 21. táblázat²⁰⁴ szemlélteti.

204 A táblázat saját összeállítás az Európai Szabadalmi Hivatal statisztikai adatai alapján <http://www.epo.org/about-us/statistics.html> letöltés: 2020. augusztus 1.

21. táblázat Növényekre vonatkozó szabadalmi oltalom iránti bejelentések

Növényekre vonatkozó szabadalmi oltalom iránti bejelentések		
Cég	Géntechnológiára vonatkozó bejelentések	Részben vagy egészben géntechnológia nélküli nemesítésre vonatkozó bejelentés
Monsanto	211 PCT bejelentés	77 PCT
Monsanto leányvállalatok: Seminis, De Ruiter, DeKalb, Calgen		27
Dupont/Pioneer	496	39
Syngenta	162	23
Bayer	101	8
BASF	322	19

Az Európai Szabadalmi Hivatal az egyes nemesítési eljárásokat - az emberi beavatkozás eredményeként - számos bejelentés esetében nem minősítette a szabadalmi oltalmat kizáró lényegében biológiai eljárásnak és a növénycsoportra vonatkozó szabadalmi oltalmat széles tartalmú igénypontokkal adta meg. Az igénypontok széles értelmezési lehetősége és stratégiai használata egy teljesen átláthatatlan szabadalom területhez vezet. Az igénypontok alapján egy adott növényfajtát akár több szabadalom is érinthet, illetve egy szabadalmi oltalom több növényfajta vonatkozásában érvényes. Ezért az Európai Vetőmagszövetség létrehozta az ún. PINTO adatbázist, amelyben kutathatók a szabadalmi oltalommal érintett növényfajták.²⁰⁵

Az Európai Vetőmagszövetség PINTO adatbázisában feldolgozott egy-egy európai szabadalmi bejelentéssel és megadott európai szabadalommal érintett több növényfajta számát a 22. táblázat szemlélteti:

²⁰⁵ <https://www.euroseeds.eu/pinto-patent-information-and-transparency-on-line/>

22. táblázat A növényfajták száma az európai szabadalmi oltalom iránti bejelentésekben

Bejelentő/Jogosult	Szám	A találmány	A találmánnyal érintett fajták száma
Az elbírálás folyamatban van			
Bejo Zaden B.V. Hollandia	EP 2393349	Xanthomonas Campestris PV. Campestris resistant Brassica Plant and Preparation thereof	8 fehérkáposzta, 1 Savoy káposzta 1 brokkoli (10 fajta összesen)
	EP 2268127	Downy mildew resistant Cucumber plant	16 uborka
<i>Megadott szabadalmak</i>			
Syngenta Participations AG Svájc	EP 1525317	Clubrot resistant Brassica Oleracea Plant	13 fehér káposzta 11 karfiol 2 kelbimbó 2 Savoy káposzta 2 brokkoli (30 fajta összesen)
Seminis Vegetable Seeds Inc. USA	EP 1597965	Broccoli type adapted for ease harvest	7 brokkoli

A bemutatott néhány példa is jól szemlélteti, hogy a növénycsoportra vonatkozó szabadalmi bejelentés esetén a jogosult gyakorlatilag egy szabadalmi oltalommal több növényfajta kiterjedő oltalmat szerezhet. A biotechnológiai találmányok esetében a tágran értelmezett igénypontok és a „növénycsoport” fogalom széles lehetőséget ad az oltalom jogosultjának a jogérvényesítésre.

A növénycsoportra kiterjedő szabadalmi oltalom előny a növényfajta-oltalommal szemben. Míg a növényfajta-oltalom esetében a kizárólagos hasznosítási jogot csak fokozatosan lehet érvényesíteni, először a szaporítóanyag után, majd a szaporítóanyagból előállított termés után, ha a jogosult akadályozva volt a szaporítóanyag utáni jogérvényesítés-

ben. A termésből előállított termék után csak akkor lehet a kizárólagos hasznosítási jogot érvényesíteni, ha az előző fokozatokban nem volt lehetőség az oltalomból eredő jogok érvényesítésére.

A növényfajta-oltalom tartalmával szemben a szabadalmi igénypontok kiterjesztő megfogalmazása értékelhető a jogi lehetőségek kihasználásaként, illetve azzal való „visszaélésként” is, hiszen egy növénycsoportra kiterjedő szabadalmi oltalom esetében az oltalom jogosultja kihasználta a növényfajta-oltalomból eredő nemesítői kedvezményt, de a széles szabadalmi igénypontokon keresztül számos „növényre”, a gyakorlatban növényfajtára kiterjedő szabadalmi oltalmat szerzett, amelyet a szaporítóanyag előállításától kezdődően a termésig kíván érvényesíteni. A szaporítóanyagok forgalomba hozatala során azonban csak egy adott növényfajta engedélyezett szaporítóanyagát lehet forgalmazni.

A biotechnológiai találmányok európai szabadalmi oltalom iránti bejelentéseinek és a megadott szabadalmak számának 2011-2020 közötti alakulását a 23. táblázat szemlélteti²⁰⁶

23. táblázat Biotechnológiai találmányok európai szabadalmi oltalom iránti bejelentése és a megadott szabadalmak

Év	Biotechnológiai európai szabadalom	
	Bejelentés	Megadott európai szabadalom
2011	5870	2132
2012	5539	2088
2013	5269	2095
2014	5754	2353
2015	5724	2658
2016	5477	3108
2017	6013	3505
2018	6689	3637
2019	6801	3555
2020	7246	3203

206 A táblázat saját összeállítás az Európai Szabadalmi Hivatal statisztikai adatai alapján <http://www.epo.org/about-us/statistics> letöltés: 2021. január 22. A táblázatban lévő számok nemcsak a növényekre, hanem az összes biotechnológiai szabadalomra vonatkoznak.

3.2. A növényfajtákat érintő szabadalmak vitatott kérdései

A biotechnológiai módosítással el lehet érni a növény csírázóképeségének a megakadályozását. A steril magokat termő növényfajták forgalmazásával ki lehet zárni a vetőmag visszavetését (mezőgazdasági mentesség) és így a mezőgazdasági termelőknek mindig meg kell vásárolniuk a vetőmagot. A biotechnológiai módosítással el lehet érni olyan tulajdonságok kifejlesztését is, amellyel egy növényfajta termesztéséhez meghatározott növény-védőszer használata szükséges. Természetesen a vetőmag és a növény-védőszer ugyanannak a cégnek, cégcsoportnak a terméke. A következő néhány találmány rámutat a biotechnológia korlátlan lehetőségeire és ezzel kapcsolatban az etikai kérdések vizsgálatának szükségességére, valamint érthetővé teszi a civil mozgalmak ellenállását a GMO fajtákkal és a multinacionális cégek szabadalmaztatási gyakorlatával szemben.

A biotechnológiai szabadalmakkal kapcsolatban említést kell tenni az ún. *terminátor technológiáról*, amely a 90-es évek második felében fejlődött ki a „genetikai mérnökség”, a biotechnológiai fejlődés eredményeként. A terminátor technológia célja az volt, hogy olyan steril növényeket hozzanak létre, amelyek nem képesek szaporodni. Ez a technológia arra kényszeríti a mezőgazdasági gazdálkodókat, hogy minden évben megvásárolják a vetőmagot, mivel a terminátortechnológiával előállított vetőmagból kikelő termést már nem lehet visszavetni. A terminátor technológiának nincs olyan mezőgazdasági haszna, mint a hibrideknek vagy más nemesítési eljárásokkal előállított fajtáknak. A terminátor technológiát „genetic use restriction technology” vagy „génprotection” vagyis génhasználat-tilalmi technológiának vagy génvédelemnek is nevezik.

A terminátor technológia kiterjesztése az ún. *traitor technológia*. A traitor technológia szabályozza a természetes és géntechnológiával módosított növényi jellemzőket. Néhány vegyipari cég fejlesztette ki azokat a negatív tulajdonságokat, amelyek gyengítették a növény természetes ellenálló képességét a betegségekkel szemben, vagy a növényt vegyszerfüggővé tették éppen az adott cég által előállított agrokemikáliáktól. A terminátor technológia és a traitor technológia együtt aktiválja a „greed” gént és azt a célt szolgálja, hogy fokozza a vetőmag és a vegyszer

forgalmat. A mezőgazdasági gazdálkodók számára ez a technológia a függetlenségük csökkenését eredményezi és függővé teszi őket néhány multinacionális cégtől.

A Monsanto terminátor II. szabadalom a vetőmag sterilizációs technológia újabb generációjához tartozik „génvédelem”-nek nevezi a cég. A terminátor II. növényfajta vetőmagja nem csírázik egy speciális vegyszer alkalmazása nélkül.

Az Astra Zeneca cég terminátor II. szabadalma továbbfejlesztette a technológiát úgy, hogy a cég képes vegyszerfüggő növényeket előállítani. A terminátor II. kapcsolódik a terminátortechnológiához. A cég olyan növényfajtákat hozott létre, amelyek nem érnek be anélkül, hogy folyamatosan vegyszert alkalmaznának. Az Astra Zeneca cég terminátor technológiája egy első generációs technika, amely vegyszerfüggő növényeket fejleszt ki. Terminátornak nevezik, mivel egy szabadalmazott fajta patkányból származó zsírgént használ, hogy megakadályozza a növény növekedését.

A Novartis cég több szabadalomban széles körű és komplikált genetikai mérnökségi technikát (biotechnológiai eljárást) ír le, amelyek a növény immunrendszerét érintik, ideértve a kórokozókkal (betegségekkel) szembeni természetes rezisztencia szándékos genetikai gyengítésével, vegyszerfüggő növények létrehozását.

A Monsanto cég által alkalmazott terminátor technológiát „technológiai védelmi eljárásnak” nevezték és ezzel olyan elsőgenerációs sterilizációs technikát alkalmaztak, amely lehetővé tette nem csíráképes növények létrehozását. Ezáltal a mezőgazdasági termelőket arra kényszerítik, hogy a vetőmagot minden évben vásárolják meg.

1997. és 1999. között a svájci Novartis cég 12, a német BASF cég 2, az amerikai Monsanto cég 2, a DuPont amerikai cég 2, az angol-svéd Astra-Zeneca cég 4 terminátor technológiára, vonatkozó illetve traitor típusú szabadalmi bejelentéssel rendelkezett. Ezen kívül a texasi egyetem (1), a kaliforniai egyetem (1), egy francia cég (1), a német Max-Planck Intézet (1), még egy-egy angol cég és holland cég tett ilyen típusú szabadalmi bejelentést.

A terminátor technológia alkalmazása nagy ellenállást váltott ki. Ezért a 90-es évek végén a CIBA-GIEGY kezdeményezte a terminátor technológia alkalmazásának szántóföldi betiltását, a Wageningeni

Egyetem Biotechnológiai Központja szintén elutasította a terminátor technológia hasznosítását, az Indiai Kormány is megtiltotta a terminátor technológia hasznosítását. Az Amerikai Mezőgazdasági Minisztérium, amely részese volt a terminátor technológia kifejlesztésének, szintén elutasította a terminátortechnológiával előállított vetőmagvaknak az amerikai farmerok részére való értékesítését.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény alapján felhívták a részes államokat, hogy fordítsanak figyelmet és tanulmányozzák a technológiát. Egy mozgalom indult meg világszerte, hogy a terminátor technológia iránti függő szabadalmi bejelentések elutasítására kérjék a kormányokat, mivel az ilyen szabadalom ellentétes a közérdekkel.

4. Szabadalom kontra növényfajta-oltalom

A vetőmagipar koncentrációja, a globalizáció és a technológiai fejlődés jelentős szerepet játszott a növényeket, növénycsoportot átfogó szabadalmak számának emelkedésében. A szabadalmakat többszörös és „széles” tartalmú igénypontok jellemzik. Az igénypontok lehetővé teszik a kiterjesztést és ugyanakkor kizárják a különböző, a növényfajta-oltalomra jellemző, a jogosult kizárólagos hasznosítási jogát korlátozó kedvezményeket. „A találmány és a természet, különösen az élő természet közötti határvonal kérdése a biotechnológia kapcsán jelentkezik erőteljesen”²⁰⁷.

A növényfajta-oltalom szempontjából aggályokat vetett fel, hogy a szabadalmi igénypont szélesen értelmezve nemcsak növényeket, hanem növényfajtákat is és a növényi szaporítóanyagok teljes körét, valamint az azokból előállított termést is átfoghatja.

Az Európai Szabadalmi Hivatal több olyan bejelentés esetében adott európai szabadalmi oltalmat, amelyben a találmány marker alapú szelekciót, klónozási eljárást, géntechnológiai manipulációt, az adott egyed nemének kiválasztására vonatkozó eljárást tartalmaz.

A szabadalmi oltalom iránt bejelentett biotechnológiai találmány esetében a feltaláló a technikai jelleget hangsúlyozta akkor is, ha a ta-

207 BOBROVSZKY Jenő: *Az enyém, a tied és a mienk a szellemi tulajdonban.* (Liber Amicorum Studia P. Gyertyánfy dedicata Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére)

lálmány igénypontjai növényfajtákra is kiterjednek. A biotechnológiai módosítás ugyan irányulhat ipari felhasználásra szánt növényfajtákra, de ezek esetében is szükség van a találmány tárgyát képező növénycsoporthoz tartozó növényfajták vetőmagjának előállítására. Csak meghatározott növényfajta esetében lehetséges a vetőmag előállítás és forgalomba hozatal. Ezért a növényfajtákat átfogó biotechnológiai találmány megítélése még több kétséget vetett fel, ha az adott „növénycsoport”, amely növényfajtákat is tartalmazhat, mezőgazdasági termelés céljára szolgál.

4.1. A Syngenta szabadalmi bejelentései

A szabadalmi oltalom előnyeit a Syngenta elemzett szabadalmi bejelentéseiben megfogalmazott igénypontok támasztják alá.

*A gyökérgolyva-rezisztens káposztafélék*²⁰⁸ szabadalmi oltalma iránti bejelentés meghatározott biotechnológiai eljárással előállított rezisztens tulajdonsággal rendelkező „Brassica oleracea növényekre” terjed ki.

A „Brassica oleracea L.” növénycsaládba beletartozik a leveles kel, karfiol, brokkoli, calabrese brokkoli, bimbóskel, kelkáposzta, fejes káposzta, vörös káposzta, karalábé, feketekáposzta, portugál káposzta is. A szabadalmi bejelentés és igénypontjainak megfogalmazása következetesen a „Brassica oleracea növények” kifejezést használva a következők szerint tartalmazza a szabadalom terjedelmét:

1. igénypont: meghatározza a gyökérgolyva-rezisztens növény sajátosságait,

1-6. igénypont: visszautalva az 1. igénypontra további technikai részleteket tartalmaz,

7-8. igénypont: az 5. igénypontra visszautalva kiterjed arra az 1. igénypont szerinti növényre, amely a molekuláris markert tartalmazza,

9-21. igénypont: további nemesítési technikák szerint részletezi azokat a növényeket, amelyek vonatkozásában a szabadalmat igénylik,

22. igénypont: *kiterjed az 1-21. igénypont szerinti növények vetőmagjára,*

23. igénypont: *kiterjed az 1-21. igénypont szerinti növények termésére,*

208 A nemzetközi közzététel száma: WO 2004/013334 A1, a PCT bejelentés elsőbbségi napja 2002. július 26. a nemzetközi közzététel napja: 2004. február 12.

24. igénypont: *kiterjed az 1-21. igénypont szerinti növények részeire (pollen, csíra vagy szaporítóanyag)*

25. igénypont: a gyökérgolyvával szembeni monogenikus és domináns rezisztencia használata, hogy egy káposztanövényt rezisztenssé tegyenek e betegséggel szemben,

26. igénypont: a 25. igénypont szerinti a rezisztencia az F1 hibrid Parkin kínai kel fajtából nyerhető,

27. igénypont: a gyökérgolyvával szembeni *monogenikus és domináns rezisztens tulajdonság szelektálásának lépései:*

a) a gyökérgolyvával szemben rezisztens Brassica rapa (kínai kel) kiválasztása,

b) az a) lépés szerinti növény keresztezése a „Brassica oleracea” káposztanövényvel,

c) a b) lépés szerinti keresztezésből származó palánták,

d) növények létrehozása a c) lépés szerinti palántákból,

e) a d) lépésben létrehozott gyökérgolyva rezisztens növények szelektálása,

f) az e) lépésből származó növény visszakeresztése a „Brassica oleracea” káposztanövényvel.

28. igénypont: a 27. igénypont szerinti eljárással a rezisztens tulajdonság bevitele egy elit növénybe,

29. igénypont: a 28. igénypont szerinti eljárás kiterjesztése további káposztafélékre hibrid létrehozása érdekében,

30. igénypont a 27-29. igénypont szerinti eljárással megszerezhető „Brassica oleracea” káposztanövény,

31. igénypont: a 27. igénypontban felsorolt lépésekkel a monogenikus rezisztens tulajdonság bevitelének módszere fogékony és kevésbé rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövényekbe,

32. igénypont: a 31. igényponttal összhangban a monogenikus rezisztens tulajdonság visszakeresztése (backcrossing) fogékony és kevésbé rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövényekbe,

33-34. igénypont: DNS szekvenciák

35. igénypont: a 33-34. igényponttal összhangban a domináns és monogenikus rezisztens tulajdonság azonosítása a gyökérgolyva rezisztens „Brassica káposztanövényekben,

36. igénypont: DNS szekvencia használata a 33-34. igényponttal

összhangban a gyökérgolyva rezisztencia azonosítására a „Brassica káposztanövényben,

37-38. igénypont: meghatározott marker (primer) használata a DNS szekvencia azonosítására Brassica genomjában,

39. igénypont: meghatározott marker (primer) használata annak azonosítására, hogy a Brassica növény rezisztens a gyökérgolyvára,

40. igénypont: 36-39 igénypontok közül bármelyik használata, ha a fenti Brassica növény „Brassica oleracea” növény,

41. igénypont: a „Brassica oleracea” növényben a monogenikus és domináns gyökérgolyva rezisztencia azonosítására szolgáló készlet,

42. igénypont: a monogenikus és domináns gyökérgolyva rezisztencia átvitelének módszere és annak lépései a fogékony és kevésbé rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövényekbe,

43. igénypont: a 42. igényponttal összhangban a monogenikus rezisztens tulajdonság visszakeresztése (backcrossing) fogékony és kevésbé rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövényekbe,

44. igénypont: a gyökérgolyva rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövény azonosításának módszere és annak lépései,

45. igénypont: a gyökérgolyva rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövénynek a „Brassica oleracea” káposztanövények közötti szelektálásának módszere és annak lépései.

*A rezisztens dinnye*²⁰⁹ szabadalmi bejelentése 63 igénypontot tar-

209 *A rezisztens dinnye*: a nemzetközi közzététel száma: WO 2009/000736 A2, a PCT bejelentés elsőbbségi napja 2007. július 22.- a nemzetközi közzététel napja: 2008. december 31. *A rezisztens dinnye* szabadalmi bejelentésének igénypontjai:

- az 1-11. igénypont a rezisztens növény előállításának módszerére, a rezisztens tulajdonság azonosítására vonatkozó módszereket tartalmazza.
- a 12. igénypont a rezisztens dinnye hibrid előállítása módszereinek lépéseit (szelektálás, keresztezés, átvizsgálás, szelektálás).
- a 26. igénypont visszautalva a 20-25. igénypontokban meghatározott módszerekre, arra a csíraplazmára terjed ki, amely dinnye (*Cucumis melo*) vonal vagy fajta,
- a 43. igénypont kiterjed a kifejlett növényre vagy annak részére,
- az 50. igénypont a hibrid növényre terjed ki,
- az 51-52. igénypont a 47- 49. és 50. igénypont szerinti hibrid dinnye növény

talmaz. Az igénypontok a gyökérgolyva rezisztens „Brassica oleracea” káposztanövény igénypontjainak szerkezetéhez hasonlóan visszautaló módon épültek fel.

Az ismertetett PCT bejelentés igénypontjainak, valamint a Syngenta honlapján közzétett hasonló PCT bejelentések igénypontjainak összehasonlítása alapján megállapítható, hogy a növénycsoportra irányuló bejelentések esetében az igénypontok hasonlóan épülnek fel, vázlatosan a következők szerint:

a) igénypontok: a DNS szekvencia meghatározására, azonosítására, az azonosítás módszereire,

b) igénypontok: a meghatározott tulajdonságot (pl. rezisztencia) tartalmazó növényre, illetve annak előállítására,

c) az igénypontok szerinti növények vetőmagjára, szaporító anyagára, növényi részére,

d) igénypontok: a vetőmag előállításának módszerére,

e) igénypontok: a vegetatív szaporítóanyag előállításának módszerére,

f) igénypontok: a nemesítési módszerekre (előállítás, keresztezés),

g) igénypontok: a hibrid vetőmag előállítására,

Az elemzett igénypontok rámutatnak arra, hogy a biotechnológiai találmányok esetében a tágan értelmezett „növénycsoport” fogalom milyen széles

terméséből származó gyümölcsre vagy vetőmagra terjed ki,

- az 53. igénypont felépítése és tartalma rendkívül érdekes az igénypont visszautal az 52. igénypontra, amely az 50. igénypontra utal vissza – az 50. igénypont pedig a 47-49. igénypontok szerinti hibrid dinnye növényt jelenti.

Mindezek alapján az 53. igénypontban az 52. igénypont szerinti vetőmag azt a hibrid dinnye vonalat jelenti, amelyet a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbehelyezéséről szóló Budapesti Szerződés szerint 2007. április 27-én letétbe helyeztek.

- a 61. igénypont az 59. vagy 60. igénypont szerinti homozygous narancs sárga húsú dinnye növényre terjed ki,

- a 62. igénypont az 59-61. igénypont szerinti növények részeire terjed ki,

- a 63. igénypont a 62. igénypont szerinti növényi részekre terjed ki, amely-nél a növényi részt a megfelelő pollenekből, levélből, csírából, gyökérből, gyökér csúcából, bibéből, a virágból, a gyümölcsből, a szárból, a hajtásból, vetőmagból, vegetatív szaporítóanyagból, a protoplazmából és a callusból szelektálják.

lehetőséget ad az oltalom jogosultjának a jogérvényesítésre. A jogosult gyakorlatilag egy szabadalmi oltalommal több növényfajta oltalmát is megszerzi.

4.2. A Novartis ügy

*Novartis ügy*²¹⁰ az Európai Szabadalmi Hivatal T 356/93. döntésében egy lényeges döntést hozott, amely a „növényfajta” fogalmát érinti. Mindig az a kérdés, hogy egy sajátos genotípust vagy genotípusok kombinációját kifejező, specifikus fenotípusú növénycsoportot lehet-e a genotípusból adódó tulajdonságok kifejeződése alapján definiálni. Ez a fajtafogalom lényegében a fenotípuson alapul, de kapcsolódik a genotípushoz. Ez az oka annak, hogy a növényfajta az UPOV szerinti növényfajta- oltalomban részesülhetnek és ki vannak zárva a szabadalomból. Nem fogadható el, illetve rossz az a felfogás, amely a növényi sejteket a mikroorganizmusok fogalma alá vonja.

A Novartis transzgenikus növény ügyében a Fellebbezési Tanács a következő kérdéseket vizsgálta:

- a) Az Európai Szabadalmi Hivatal eljárása során meddig kell vizsgálni, hogy egy igénypont az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikk b) pontjának előírásaira figyelemmel ki van zárva a szabadalmi oltalomból, mivel növényfajta vagy növény előállítására szolgáló lényegében biológiai eljárás-e?
- b) Fennáll-e az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja szerinti szabadalmaztatási tilalom, ha az igénypont növényre irányul anélkül, hogy egy egyedi növényfajta határozná meg annak ellenére, hogy növényfajta fog át?
- c) Az igénypontok, illetve e kérdések vizsgálatánál figyelemmel kell-e lenni az Európai Szabadalmi Egyezmény Végrehajtási Szabályzata 64. cikke (2) bekezdésében foglaltakra?
- d) Egy növényfajta, amelynek minden egyes növényében egy rekombináns géntechnológiával bevitt speciális gén van, nem tartozik az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja szerinti, a szabadalmi oltalomból kizárt esetek körébe?

210 T-1054/96 és G-1/98

4.2.1. *A Novartis II. ügy*

A Novartis II. transzgénikus növényfajta esetében a Fellebbezési Tanács a következőket állapította meg:

- a) Az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikke, b) pontja szerinti szabadalmi oltalomból kizárt tényállások körében nem tartozik az az igénypont, amely nem irányul egyedi növényfajtára még akkor is, ha az növényfajtákat tartalmaz.
- b) Egy növényfajta nemesítésére irányuló eljárásnál nem kell figyelemmel lenni az Európai Szabadalmi Egyezmény 64. cikke (2) bekezdésében foglaltakra.
- c) Az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikke b) pontjának első fél mondata szerinti szabadalmi oltalomra irányuló tilalom vonatkozik a növényfajtára, függetlenül attól, hogy azt milyen módon állították elő. Ezért azok a növényfajták, amelyeknek szülővonalaiiban rekombináns géntechnológiával bevitt géneket tartalmaznak, ki vannak zárva a szabadalmi oltalomból.

4.3. *A Brokkoli ügy*

*Brokkoli*²¹¹ / *Plant Biociences* ügyben a következő kérdések eldöntése volt szükséges:

1. Növény nemesítésére szolgáló nem mikrobiológiai eljárás, amely egész genom keresztezésének lépéseiből, illetve az ehhez kapcsolódó növényi szelekcióból áll, lényegében biológiai eljárás és az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja alapján ki van zárva a szabadalmi oltalomból.
2. Egy ilyen eljárás nem csak azért van kizárva az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja szerint a szabadalmi oltalomból, mert a keresztezési lépések részeként egy technikai természetű szelekciós további lépést tartalmaz, amely a keresztezés és szelekció lépéseinek alátámasztásául szolgál.
3. Amennyiben egy ilyen eljárás egy technikai lépést tartalmaz, amely a genomba egy tulajdonságot bevisz vagy a genom egy tulajdonságát

211 G-2/07

megváltoztatja és ez a bevétel vagy változás nemcsak a növények keresztezéséből áll, akkor ez az eljárás, mint a technika fejlesztéséhez járó lépés szabadalmazható.

4. Az a kérdés, hogy az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja szerinti lényegében biológiai eljárásról van-e szó irreleváns abból a szempontból, hogy a hozzáadott technikai lépés új vagy ismert-e és a már ismert eljárásokhoz képest jelentős változást eredményezett, a természetben emberi ráhatás nélkül előfordulhat-e és a találmány lényegét testesíti-e meg.

4.3.1. *A Brokkoli 2007 ügy*

A Brokkoli 2007 ügyben kérdéses volt, hogy:

1. a növények keresztezését és szelekciós lépéseit tartalmazó eljárásra kiterjed-e a növények nemesítésére irányuló nem mikrobiológiai eljárásra vonatkozó, az ESZE 53. cikkének b) pontja szerinti szabadalmi oltalomból való kizárás tilalma csak azért, mivel a keresztezés és a szelekció lépéseként egy további technikai természetű tulajdonságot átfog.
2. ha az első kérdésre nemleges a válasz, akkor az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontjában foglalt növényfajták nemesítésére vonatkozó nem mikrobiológiai eljárás szabadalmi oltalomból való kizártságának eldöntésénél melyek a döntési szempontok. Meghatározó-e az oltalom iránt benyújtott találmány lényege és vagy annak a hozzáadott technikai bélyegei.

Az Európai Szabadalmi Hivatal Bővített Fellebbezési Tanácsa a G2/07 brokkoli ügyben a következő határozatot hozta:

1. Egy növénynemesítésre szolgáló olyan nem mikrobiológiai eljárás, amely az egész genom keresztezéséből és ideértve a növények szelekciójából áll, az ESZE 53. cikkének b) pontja értelmében „mint lényegében biológiai eljárás” ki van zárva a szabadalmi oltalomból.
2. Olyan eljárás nem tartozik az 53. cikk b) pontjának a hatálya alá, amely kiegészítő lépést vagy a keresztezés és a szelekció lépésének részeként egy olyan technikai természetű tulajdonságot tartalmaz, amely a keresztezés és a szelekció végrehajtását vagy támogatását szolgálja.

3. Ipari alkalmazhatóság alapján szabadalmazható az az eljárás, amely a növény genomjába egy tulajdonságot bevivő vagy a genomban egy tulajdonságot megváltoztató olyan technikai lépést tartalmaz, amelynél a bevitel vagy a módosítás nem kizárólag a növény keresztjezésének az eredménye.
4. Az a kérdés, hogy az 53. cikk b) pontja szerint az eljárás lényegében biológiai-e irreleváns, hogy ez a kiegészítő technikai lépés új-e vagy ismert-e, lényeges változás-e az ismert eljárásokhoz képest és a természetben emberi beavatkozás nélkül előfordulhat-e vagy a találmány magját testesíti-e meg

A brokkoli ügyben a szabadalmi bejelentés egyik igénypontja olyan eljárásra irányult, amely a hagyományos nemesítő eljáráshoz tartozó szelekciós szakaszban modern biotechnológiai elemet, vagyis DNS markereket alkalmaz, amelynek segítségével a laboratóriumban megállapítható, hogy a kiválasztott egyedek rendelkeznek-e a kívánt tulajdonságokkal, illetve hogy ezért a tulajdonságért felelős gén vagy génkombináció a DNS mely részén helyezkedik el. Ez jelentősen lerövidíti a nemesítési eljárást. A döntésben megállapítást nyert, hogy az emberi beavatkozásnak legalább három olyan szintje van, amely kizárja az 53. cikk b) pontjának alkalmazhatóságát.

Először: hogy a szabadalmi igénypont szerinti molekuláris-marker alkalmazása technikai lépés, amely beavatkozást jelent és, amely a növényi szövet eltávolítását és in vitro analízisét igényli.

Másodszor: az igénypont szerinti találmány nem természetes kiindulási anyag használatát igényli, ahogy ezt a technikai lépés leírása tartalmazza.

Harmadszor: a vad brokkoli-fajta távoli földrajzi helyen található és feltehetően nem jön létre hibridizáció a nemesített brokkoli-vonallal anélkül, hogy a két fajtát emberi beavatkozással kapcsolatba hozzák.

4.4. *A Lubrizol hibridnövény*

Lubrizol hibridnövény esetében kérdéses volt, hogy

1. a találmány lényegének és az emberi ráhatás összességének a célzott eredményre való hatásának figyelembevételével kell-e megítélni,

hogy az ESZE 53. cikkének b) pontja szerinti nem mikrobiológiai, hanem lényegében biológiai eljárásról van-e szó.

2. Hibrid vetőmagok és az azokból származó növények, amelyeknél az egész generáció, populáció egyfajta bélyegben nem állandó, nem tekinthetők növényfajtnak az ESZE 53. cikkének b) pontja alapján.

4.5. *A Növényi sejtek/Plant Genetic Systems ügy*

Növényi sejtek/Plant Genetic Systems ügyben a Bővített Fellebbezési Tanács a következő kérdéseket vizsgálta:

1. Az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének a) pontja alapján a szabadalmi oltalomból ki vannak zárva azok a találmányok, amelyek a környezetet kifejezetten veszélyeztetik.
2. Az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontja szerinti növényfajta fogalom.
3. A növényi sejtek nem tartoznak a növényfajta fogalmába azok inkább mikrobiológiai terméknek minősülnek.
4. A mikroorganizmus fogalmába tartozik a plazmid, a vírusok és minden szabad szemmel nem látható egysejtű organizmus, amely a laboratóriumban szaporítható és manipulálható.
5. Az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikkének b) pontjának (2) bekezdése szerinti mikrobiológiai eljárás fogalmába tartoznak azok az eljárások, amelyekben mikroorganizmusokat vagy azok részeit termékek előállítására, vagy meghatározott alkalmazási célra új mikroorganizmusokat állítanak elő. Az ilyen eljárással előállított termékek az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikke b) pontjának második félmondata szerinti mikroorganizmusokkal előállított vagy megváltoztatott terméknek minősülnek, mint új mikroorganizmusok.
6. Mikrobiológiai eljárással megvalósuló eljárásokat (itt növények előállítására szolgáló eljárások) nem lehet egyszerűen a mikrobiológiai eljárásokkal azonosítani. Az ilyen eljárásokból származó végtermékek (pl. növényfajta) még kevésbé tekinthetők mikrobiológiai eljárás termékeinek.

Egy igénypont nem adható meg, ha a szabadalom egy az Európai Szabadalmi Egyezmény szerinti szabadalmi oltalmi tilalom megkerüléséhez vezet. Ezért a növényfajtákat átfogó igénypont csak akkor adható meg, ha az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikke b) pontjának első félmondatában foglalt növényfajta szabadalmi oltalmára vonatkozó tilalom nem alkalmazható, mivel az igénypont tárgya mikrobiológiai eljárásból származó termék.

5. Tiltakozás az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlata ellen

5.1. Tiltakozás az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalom elbírálási gyakorlata ellen

A COPA-COGECA már 2002-ben felhívta a figyelmet arra, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal döntései bebizonyítják a 98/44/EK irányelv tarthatatlanságát a növények vonatkozásában és ezért kezdeményezték az irányelv módosítását a gazdák problémáinak megoldása érdekében.

Az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalmaztatási gyakorlata ellen tiltakoztak az európai paraszt szövetségek és érdekképviseleti szervezetek.

Az Európai Szabadalmi Hivatal elbírálási gyakorlatával szemben nem csak a civil szervezetek részéről, hanem a Német Szövetségi Gyűlés, a holland Parlament, valamint az Európai Parlament részéről megfogalmazódó kritikák az Európai Szabadalmi Hivatal Fellebbezési Tanácsa döntéseiben is változást hoztak.

A növényfajtákat érintő szabadalmi oltalmak problematikájának jelentőségét mutatja, hogy 2012. január 17-én a *Német Szövetségi Gyűlés* egy öt párti egyetértéssel készített határozatot a hagyományosan nemesített mezőgazdasági haszonállatok és haszonnövények szabadalmaztatása ellen. A határozat bevezetője kitér a szabadalom és a növényfajta-oltalom elhatárolásának kérdésére és utal az Európai Szabadalmi Hivatal Bővített Fellebbezési Tanácsának a brokkoli/paradicsom szabadalmak ügyében hozott határozatára. Ez a határozat világossá tette, hogy a lényegében biológiai eljárások használata és az azzal előállított növények és az azokból származó vetőmag és ehető részek nem szabadalmazthatók. Az a kérdés, hogy a speciális tulajdonsággal rendelkező növényekre,

mint tiszta termékekre benyújtott igénypontok elfogadhatóak-e. Ezért biztosítani kell, hogy a hagyományos növénynemesítési eljárások és az azokkal előállított termékek ki legyenek zárva a szabadalmi oltalomból.

A *Német Szövetségi Gyűlés* a helyes szabadalmi szabályozás és elbírálási gyakorlat kialakítása érdekében felkérte a szövetségi kormányt, hogy

„1) kezdeményezze az Európai Uniónál a 98/44/EK irányelv módosítását és konkretizálását, annak egyértelművé tétele érdekében, hogy hagyományos nemesítési eljárásokkal előállított mezőgazdasági haszonállatok és haszonnövények, valamint azok utódai és azoknak termékei nem részesíthetők szabadalmi oltalomban,

2) hasson az Európai Szabadalmi Egyezménynek a 98/44/EK irányelv módosításának megfelelő módosítása iránt,

3) az egységes hatályú európai szabadalom esetében érvényesítse a 98/44/EK irányelv szerinti nemzeti szabályozás, ideértve a nemesítői kedvezményt is, hogy érvényesüljön az európai szabadalomban,

4) vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy módosítható-e a német szabadalmi törvény az európai adottságoktól eltérően annak érdekében, hogy mezőgazdasági haszonállatok és haszonnövények, valamint azok utódai és termékei ki legyenek zárva a szabadalmi oltalomból, továbbá, hogy a mezőgazdasági haszonállatoknál és haszonnövényeknél a „termék-eljárás általi szabadalom” esetében az oltalom hatása csak a szabadalomban megadott eljárás alkalmazására korlátozódjon, és amennyiben lehetséges akkor készüljön el a szabadalmi törvény módosítása,

5) készüljön egy állami biopatent monitoring rendszer a fejlődés korai felismerése érdekében és ezzel összefüggésben

- két évente készüljön jelentés a biotechnológia területén megadott szabadalmak hatásáról, többek között a kielégítő technikai tartalomról és a növénynemesítés és az állattenyésztés területére való hatásáról,

- és a biopatent által érintett társadalmi csoportokkal való párbeszéd folytatásáról,

6) az Európai Unió szintjén járjon el, hogy az Európai Unió Bizottsága a biotechnológiai szabadalmak fejlődésével kapcsolatos éves jelentési kötelezettségének keretében az etikai szempontokra, az innováció és a versenyképesség, valamint a kutatásra gyakorolt következmények etikai szempontjait is vegye figyelembe.”

2012.február 16-án a *holland Parlament* is hasonló tartalmú nyilatkozatot fogadott el, hangsúlyozva a nemesítői kedvezmény elvének jelentőségét.

2012. május 10-én az *Európai Parlament* állásfoglalást fogadott el a lényegében biológiai eljárások szabadalmaztatásáról. Az Európai Parlament állásfoglalása is az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalom elbírálási gyakorlatán és a megadott biotechnológiai szabadalmi oltalmakon alapul.

Az Európai Parlament üdvözölte az Európai Szabadalmi Hivatal Bővített Fellebbezési Tanácsának a brokkoli és a paradicsom ügyben hozott határozatát, amelyek a 98/44/EK irányelvben és az Európai Szabadalmi Egyezményben használt „a növények vagy állatok előállítására szolgáló, lényegében biológiai eljárások” kifejezés helyes értelmezése alapján ezeket kizárja a szabadalmi oltalomból.

Az Európai Parlament

- felhívta az Európai Szabadalmi Hivatalt, hogy a szabadalmaztathatóság köréből zárja ki a hagyományos nemesítési módszerekből származó termékeket, valamint az összes hagyományos nemesítési módszert, köztük a „okos nemesítést” (precíziós nemesítés) és a hagyományos nemesítéshez használt szaporítóanyagokat,

- felszólította a Bizottságot és a tagállamokat, hogy a növény- és állatnemesítésre vonatkozó szabadalmi jogszabályaiban az EU továbbra is átfogó mentességet biztosítson a nemesítők számára.

5.2. A „No Patents on Seeds” tiltakozás a növényfajták szabadalmi oltalma ellen

Az Európai Szabadalmi Hivatal túl megengedő elbírálási gyakorlata 2010-től kezdődően egyre nagyobb ellenállást váltott ki. A tágan értelmezett szabadalmi igénypontokkal megadott szabadalmak miatt egyes civil szervezetek alapjaiban kérdőjelezték meg a növények iparjogvédelmi oltalmát és a növényfajták elismerési és szaporítóanyag minősítési rendszerét.

A tágan értelmezett szabadalmi igénypontokkal elfogadott – számos növényfajtát magába foglaló növénycsoportra – megadott európai szabadalmak érthetővé teszik, hogy miért jött létre a „No Patents on Seeds” (Nem a vetőmag szabadalmi oltalmára) Mozgalom. A „No Patents on Seeds” Mozgalom²¹² a „Kein Patent auf Leben” (Nem az élet szabadalmára) a

212 <http://no-patents-on-seeds.org> letöltés: 2021. március 20.

Greenpeace, a Swissaid és a Norvég Fejlesztési Alapítvány által kiadott Berni Nyilatkozat alapján jött létre a világos szabadalmi szabályozás érdekében.

A „No Patents on Seeds” Mozgalom 2012. február 8-án konferenciát rendezett az Európai Parlamentben a növénynevelést érintő szabadalmi oltalom kérdésköréről. Dr. Fritz Dolder²¹³ a „Szabadalmi oltalom tilalma kezelésének művészete” című előadásában elemezte, hogy a szabadalmi igénypontok „trükkös” megfogalmazásával, hogyan játszható ki a növényfajta és a lényegében biológiai eljárások szabadalmi oltalmának tilalma. A feltalálók és a szabadalmi oltalom iránti kérelmek benyújtói „kivágással” vagy nem fajta specifikusan meglehetősen tágan fogalmazzák meg az igénypontokat.

Dr. Fritz Dolder „kivágás”-nak nevezte, ha a szabadalmi oltalom iránti bejelentés szempontjából egy eljárás, mint egész kritikus, mivel biológiai elemeket, lépéseket tartalmaz, akkor kivágják a kritikus lépéseket és egy olyan szabadalmi oltalom iránti igényt fogalmazzák meg, amely az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikk b) pontjának alkalmazása szempontjából problémamentes. Ez az oltalom iránti bejelentés már csak az eljárás technikai lépéseit tartalmazza. Ezek a technikai lépések látszólag szűken vannak megfogalmazva, miközben azonban alkalmasak arra, hogy kiterjesztve az egész eljárást uralják és monopolizálják.

A másik mód az igénypontok „nem fajta specifikus megfogalmazása, ha egy transzgenikus (vagy egy új) növényfajta nem szabadalmazható, akkor az igénypont nem az adott fajtára, hanem növénycsoportra irányulva számos olyan növényt is átfog, amely a bejelentő szempontjából érdektelen”.

A joghézagok kihasználásának elkerülése érdekében Prof. Dr. Dolder a teljes tartalom vizsgálatát javasolja.

A „No Patents on Seeds” Mozgalom 2018-ban Németországban bejegyzett közérdekű egyesülette²¹⁴ alakult. Az Egyesület folytatja a korábbi mozgalom tevékenységét.

213 Dr. Fritz Dolder a Baseli Egyetem tanára

214 A 2020. évi éves jelentés szerint az Egyesület tagjai 2020-ban: Arbeitsgemeinschaft bäuerliche Landwirtschaft (Abl), ARCHE NOAH, Bund Naturschutz in Bayern (BN), Corporate Europe Observatory, Danish Seed Savers, Gen-ethisches Netzwerk (GeN), Ke3in patent auf Leben!, Oxfarm, ProSpecieRara, public Eye, Platforma Transzgenikusos Fora és a SWISSAID.

A „No Patents on Seeds” álláspontja szerint „meg kell állítani ezt a tendenciát. A jelenlegi gyakorlat folytatása ahhoz vezethet, hogy a multinacionális cégek a gazdasági erőforrásaik révén uralni tudják a piacot és meghatározhatják, hogy a gazdák milyen vetőmagot vessenek és milyen élelmiszeripari termékek kerüljenek forgalomba. A „No Patent on Seeds” szükségesnek tartja az európai szabadalom szabályainak megfelelő módosítását, továbbá a növények, állatok, nemesítési alapanyag, nemesítési eljárások, szabadalmi oltalomból való kizárását.

5.3. Az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalom elbírálási gyakorlatának megváltozása

A 98/44/EK irányelv értelmében a növények vagy állatok előállítására szolgáló eljárás lényegében biológiai minősül, ha egészében keresztezésből, szelekcióból vagy más természeti folyamatokból áll. A nemesítési eljárásokat tartalmazó igénypontok vizsgálatánál az Európai Szabadalmi Hivatal mindig vizsgálta a természetben végbe menő biológiai folyamatok és az emberi beavatkozás következményével megvalósuló technikai elemek arányát. A brokkoli és paradicsom ügy volt az a két első ügy, amikor a Bővített Fellebbezési Tanács lényegében biológiai minősítette a géntechnológiai elemekkel ötvözött hagyományos nemesítési eljárásokat.

A brokkoli ügy (G-2/07.) hagyományos nemesítési eljárást géntechnológiai elemekkel ötvözött DNS-markereket alkalmazva. A paradicsom ügyben (G-1/08.) a Bővített Fellebbezési Tanács a lényegében biológiai eljárás kérdését vizsgálta.

Az Európai Szabadalmi Hivatal Fellebbezési Tanácsa 2018 december 5-én a T/1063 számú fellebbezési ügyben tartott szóbeli tárgyaláson hozott határozatában megállapította, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal Adminisztratív Tanácsa által 2017 júniusában elfogadott 28 (2) szabály az Európai Szabadalmi Egyezmény 53 cikk b) pontjával ütközik a 98/44 EU irányelvben foglaltakra figyelemmel.

Az Európai Szabadalmi Hivatal döntéseinek alapvető változása is rámutat arra, hogy a biotechnológia fejlődésével a jogi fogalmak, a „*lényegében biológiai eljárás*”, illetve a találmány „*műszaki jellege*” közötti határ

mennyire átjárhatóvá válik. A növényekre kiterjedő szabadalmi oltalom esetében alapjaiban megkérdőjelezhető az az értelmezés, hogy a növény nemesítésére irányuló lényegében biológiai eljárás az emberi beavatkozás következtében „műszakivá válik”. A hagyományos nemesítési eljárások is emberi beavatkozással hoztak létre új fajtákat. A szelekció, a hibridizáció, a mesterségesen előidézett mutáció is feltételezte az emberi beavatkozást.

Az Európai Szabadalmi Hivatal elnöke 2019. április 9-én hivatalból felfüggesztett minden olyan vizsgálatot és felszólalási eljárást, amelyekben a döntés a Bővített Fellebbezési Tanács állásfoglalásától függött. A Bővített Fellebbezési Tanács 2020. május 14-i G 3/19 állásfoglalásában kimondta, hogy az Európai Szabadalmi Egyezmény 53. cikk b) pontja és a Végrehajtási Szabályzat 28 szabályának 2. pontja szerinti „lényegében biológiai eljárás” fogalmát úgy kell értelmezni és alkalmazni, hogy az csak kizárólag a lényegében biológiai eljárással előállított termékekre vonatkozik, valamint olyan esetekre vonatkozik, amelyeknél az igényelt eljárás jellege lényegében biológiaiainak definiálható. Az állásfoglalás nem alkalmazható a 2017. július 1-je előtt megadott szabadalmakra és a 2017. július 1-jei bejelentési nappal vagy elsőbbségi nappal tett szabadalmi bejelentésekre. Az állásfoglalás alapján az Európai Szabadalmi Hivatal elnöke a korábban felfüggesztett eljárások folytatásáról rendelkezett²¹⁵.

5.4. A növénycsoportra kiterjedő szabadalom vitatott kérdései

„A szabadalmi oltalommal védett génszekvenciák különböző növényfajok közötti átvitele során a növényfajta-oltalom és a szabadalom együttes alkalmazása lehetővé teszi, hogy az oltalmak jogosultja a számára kedvezőbb, erősebb oltalmi jogosultságot érvényesítse a piacképes termékben, a vetőmagban. Az utóbbi időben több kutatás foglalkozik a vagyoneértékű jogok kumulációjával.”²¹⁶

Álláspontom szerint a nemesítőt megilleti az iparjogvédelmi oltalom akár szabadalom, akár növényfajta-oltalom formájában. A biotechnológiai találmányok esetében az elbírálás során azonban nem lehet

215 <https://www.epo.org/> letöltés: 2021. március 12.

216 Axel METZGER Innovationen im Grenzbereich von Patent- und Sortenschutz in. Rechtschutz von Pflanzenzüchtungen Mohr Siebeck 92. p

túlzottan megengedően értelmezni a növénycsoport fogalmát, illetve a növények előállítására szolgáló lényegében biológiai eljárást tartalmazó igénypontokat. Nem tartom elfogadhatónak, hogy egy növénycsoport szabadalmi oltalma esetén a szabadalmas kizárólagos jogot kaphasson a biotechnológiai eljárásra, a nemesítésre, szaporítóanyag előállításától kezdődően a termésből előállított termékekre is minden átmenet nélkül. Meg kell találni az egyensúlyt a biotechnológiai találmányok esetében a befektetett kutatási, fejlesztési költségek megtérülésének igényét biztosító kizárólagos hasznosítási jog iránti igény és a szabadalmi oltalom tartalma között a növénycsoportra megadott szabadalom esetében. A növényfajta-oltalom jogosultjaival szemben aránytalan előnyre tehetnek szert a biotechnológiai találmányok jogosultjai a nemesítői kedvezmény és a szélesen értelmezett igénypontok alapján.

6. A Szabadalmi Együttműködési Szerződés

1970. június 19-én Washingtonban 35 állam, köztük Magyarország is aláírta a Szabadalmi Együttműködési Szerződést (Patent Cooperation Treaty (a továbbiakban: PCT)). A PCT 1978. június 1-én lépett hatályba, Magyarország vonatkozásában pedig 1980. június 27-én. A PCT-nek jelenleg 153 tagállama van.

A PCT fő célja, hogy egyszerűbbé, gyorsabbá, olcsóbbá és megbízhatóbbá tegye a találmányok jogi oltalmának elnyerését, továbbá bizonyos fokú nemzetközi döntési harmóniát hozzon létre olyan esetekben, amikor ugyanarra a találmányra több országban kérnek szabadalmat, vagy más oltalmat. A PCT lehetővé teszi a bejelentő számára nemzetközi szabadalmi bejelentés benyújtását a bejelentő országának nemzeti hivatalánál.

A Syngenta cég PCT keretében szabadalmi oltalom iránt bejelentett gyökérgolyva-rezisztens káposztaféléket, vírus rezisztens cukkini növénycsoportot és rezisztens sárgadinnye növénycsoportot. *A PCT bejelentésben* a káposztafélék esetében 94 országban, a cukkinifélék esetében 107 országban és a sárgadinnyefélék esetében 109 országban igényelték szabadalmi oltalmat.

A növényfajta-oltalommal szemben az egy meghatározott tulajdonsággal rendelkező növénycsoport szabadalmi oltalom iránti bejelentésénél

előnyt jelent a több növényre kiterjedő szabadalmi oltalom, valamint az európai szabadalmi bejelentés, illetve a PCT bejelentés esetén egy bejelentéssel, illetve egy elsőbbségi bejelentésre alapozva az egyezmények tagállamaiban lehetővé váló szabadalmi oltalom. A növényfajta-oltalom esetében a közösségi növényfajta-oltalom iránti bejelentéssel csak egy növényfajtára az EU 27 tagállamára kiterjedő oltalmat lehet szerezni, az Európai Unión kívüli államokban külön-külön kell igényelni a növényfajta-oltalmat.

7. Az egységes hatályú európai szabadalom

7.1. Az egységes hatályú európai szabadalomra vonatkozó szabályozás rendszere

Több évtizedig tartó előkészítés után a magyar EU-elnökség alatt 2011. június 27-én fogadta el a Versenyképességi Tanács az egységes hatályú szabadalmi oltalom létrehozásának területén működtetett megerősített együttműködés végrehajtásáról, valamint az egységes szabadalmi oltalom nyelvi rezsimjéről szóló rendelet javaslatokra vonatkozó általános megközelítést. Az Európai Parlament napirendjére vette az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén működtetett megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendelet tervezetét 2012 júniusában, majd utóbb levetette a júniusi napirendről.

Az Európai Parlament végül 2012. december 17-én fogadta el az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló 1257/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet (a továbbiakban: 1257/2012/EU rendelet), valamint az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködésnek az alkalmazandó fordítási szabályok tekintetében történő végrehajtásáról szóló 1260/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet (a továbbiakban: 1260/2012/EU rendelet). Mindkét rendeletet 2014. január 1-től vagy ha az egységes szabadalmi bíróságról szóló megállapodás egy későbbi időpontban lép hatályba, akkor a megállapodás hatálybalépésének a napjától kell alkalmazni.

Az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatos rendeletek európai parlamenti tárgyalása során nemcsak a nemesítői kedvezmény szabályozásának indoklásáról volt vita, hanem a tagállamok különösen Németország, Franciaország és Anglia komoly lobbiszerű tevékenységet fejtett ki, hogy hol legyen az egységes szabadalmi bíróság székhelye.

Az Egységes Szabadalmi Bíróság (Unified Patent Court –UPC) létrehozásáról szóló megállapodást 2013. február 19-én írta alá 25 EU tagállam.²¹⁷

Az Európai Szabadalmi Bíróságról szóló megállapodás 2014. január 1-jei hatályba lépésének az volt a feltétele, hogy addigra legalább 13 tagállam ratifikálja a megállapodást és e tagállamok között legyen az a három tagállam (Franciaország, Nagy-Britannia, Németország), amelynek területén a megállapodás aláírását megelőző évben a legtöbb európai szabadalom volt hatályban²¹⁸. A Brexit tárgyalások ellenére az Egyesült Királyság ratifikálta a megállapodást.

A megállapodás hatályba lépésének további feltétele, hogy hatályba lépjen a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet módosítása.

Az egységes hatályú európai szabadalmi rendszer 2017-ben lépett hatályba.

Az egységes szabadalmi bíróság – a megállapodás szerint – határozatait az uniós jogra, az egységes szabadalmi bíróságra vonatkozó megállapodásra, az európai szabadalmi egyezményre, a szabadalmakra vonatkozó és valamennyi szerződő tagállamra nézve kötelező egyéb nemzetközi megállapodásokra, valamint a nemzeti jogra alapozza.

217 Az egységes hatályú európai szabadalom területén, a megerősített együttműködésben részt nem vevő Olaszország aláírta a megállapodást. Bulgária részéről történő aláírásra eljárási okok miatt nem került sor, Lengyelország várakozó álláspontra helyezkedett és Spanyolország nem csatlakozott a megállapodáshoz.

218 Amennyiben ez a hármas feltétel nem következik be 2014. január 1-jéig, akkor az egységes hatályú európai szabadalmi rendszer csak egy későbbi időpontban léphet hatályba, ahogyan ezt az 1257/2012/EU és az 1260/2012/EU rendeletek hatályba lépéséről szóló rendelkezés is tartalmazza.

7.2. A nemesítői kedvezmény szabályozása

Az Európai Vetőmag Szövetség 2012 tavaszán javaslatot fogalmazott meg a nemesítői kedvezmény szabályozásának hiányával kapcsolatban. A rendelet tervezetének 8. cikke ugyanis az egységes hatályú európai szabadalom korlátai között nem tartalmazta a nemesítői kedvezményt. A 8. cikk h) pontja azonban tartalmazta a mezőgazdasági mentességet a közösségi növényfajta-oltalomról szóló 2100/94/EK rendelet 14. cikkére való utalással. A nemesítői kedvezmény szabályozása érdekében lépett fel az Európai Vetőmag Szövetség. Ezt a kezdeményezést a Magyar Növénynemesítők Egyesülete is támogatta.

Egy német képviselő pedig a tervezet 8. cikkét kiegészítő módosító javaslatot is előkészített. A német javaslat a rendelet tervezetének 8. cikkét a következő ponttal javasolta kiegészíteni „nem részesíthető szabadalmi-oltalomban az a tevékenység, amelyet a tagállam a saját területén a biotechnológiai találmányok oltalmáról szóló 1998. július 6-i 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetésével kizárt a nemzeti oltalomból”. A német javaslat szükségesnek tartotta az európai szabadalmi oltalom terjedelmét, mind a mezőgazdasági mentesség, mind a nemesítői kedvezmény vonatkozásában a 98/44/EK irányelv rendelkezéseivel összhangban korlátozni.

Ez a kérdés a lengyel elnökség alatti utolsó tanácsülésen is tárgyalásra került. A korábban mindenki által végső kompromisszumnak tekintett következő szöveg azonban nem került elfogadásra: „a tanács egyetért azzal, hogy a rendelet tervezete 8. cikkét ki kell egészíteni a szabadalmi oltalom tartalmának olyan értelmű korlátozásával, amely kizárja a tagállamok területén a 98/44/EK irányelvvvel összhangban meghatározott cselekményeket”.

A szabadalmi bíróság székhelyével kapcsolatos vitát lezáró kompromisszum azonban hatással volt az egységes szabadalmi oltalom anyagi jogi rendelkezéseire is és az egységes hatályú szabadalom tartalmával kapcsolatban a nemesítői kedvezményre vonatkozó erős lobbiszerű tevékenység egy sajátos jogi megoldáshoz vezetett.

Az oltalom tartalmára vonatkozó szabályok, ideértve a nemesítői kedvezményt is nem kerültek bele az 1257/2012/EU rendeletbe. Az egységes

hatályú szabadalmi oltalom tartalmára vonatkozó rendelkezéseket az egységes szabadalmi bíróságról szóló megállapodás XXVII. cikke tartalmazza. E cikkbe került bele a biológiai anyagok használata más növényfajták nemesítésére, felfedezésére és kifejlesztésére vonatkozó korlátozás is.

Az egységes szabadalmi bíróságról szóló megállapodás XXVII. cikke értelmében a növényfajták vonatkozásában a szabadalom által biztosított jogok nem terjednek ki

- a) a magánjellegű, nem kereskedelmi céllal folytatott tevékenységekre,
- b) a szabadalmazott találmány tárgyával kapcsolatos kísérleti céllal folytatott tevékenységekre,
- c) más növényfajták nemesítésére, felfedezésére és kifejlesztésére használt biológiai anyagokra,
- d) a saját célú vetőmag, illetve szaporítóanyag felhasználásra, amelynek mértékét és feltételeit a 2100/94/EK rendelet XIV. cikke határozza meg (mezőgazdasági mentesség).

7.3. Az egységes hatályú szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködésre vonatkozó uniós rendeletek

Az 1257/2012/EU rendelet egyes fejezetei tartalmazzák az egységes hatályú európai szabadalomra vonatkozó általános rendelkezéseket (I. fejezet), az egységes hatályú európai szabadalom joghatását (II. fejezet), az egységes hatályú európai szabadalom, mint vagyoni forgalom tárgyára vonatkozó szabályokat (III. fejezet), az intézményi rendelkezéseket (IV. fejezet), a pénzügyi rendelkezéseket (V. fejezet), és a záró rendelkezéseket (VI. fejezet).

Az egységes hatályú európai szabadalom egy olyan európai szabadalom, amely az 1257/2012/EU rendelet alapján egységes hatállyal rendelkezik az abban résztvevő tagállamokban. Figyelemmel arra, hogy e rendelet osztja az egységes szabadalmi bíróságról szóló megállapodás sorsát, az egységes hatályú európai szabadalmi rendszer csak azokra az államokra terjed ki, amelyek ratifikálják az egységes szabadalmi bíróságról szóló megállapodást.

Az egységes hatályú európai szabadalom azonos igénypontokkal megadott európai szabadalom azonos oltalmat biztosít, és azonos joghatással bír valamennyi résztvevő tagállamban. Az egységes hatályú európai szabadalom csak az összes résztvevő tagállam tekintetében kor-

látozható, ruházható át, illetve vonható meg vagy szüntethető meg. A résztvevő tagállamok területének egészére vagy egy részére vonatkozóan is engedélyezhető az egységes hatályú európai szabadalom hasznosítása.

Az egységes hatályú európai szabadalmat annak a résztvevő tagállamnak a nemzeti szabadalmaként kell kezelni, amelyben az európai szabadalmi nyilvántartás szerint a bejelentés benyújtásának időpontjában a bejelentő lakóhelye vagy üzleti tevékenységének fő helye található vagy, amelyben a bejelentő telephellyel rendelkezik. E tagállamnak az egységes hatályú európai szabadalmakra vonatkozó szabályozása határozza meg az egységes hatályú európai szabadalomra irányadó jogokat és korlátozásokat.

Az 1257/2012/EU rendelet hatályba lépését követően megadott európai szabadalmak esetében a rendelet lehetővé teszi, hogy az európai szabadalom megadásáról szóló értesítésnek az Európai Szabadalmi Közlönyben való meghirdetésétől számított egy hónapon belül az európai szabadalmi oltalom jogosultja kérelmet nyújtson be az egységes hatály iránt.

Az 1260/2012/EU rendelet az egységes hatályú európai szabadalom nyelvi kérdéseiről rendelkezik. Az 1260/2012/EU rendelet értelmében az egységes hatály iránti kérelemhez az európai szabadalom szövegének

- a) teljes angol nyelvű fordítását kell mellékelni, ha az eljárás nyelve francia vagy német, vagy
- b) az unió bármely más hivatalos nyelvű fordítását kell mellékelni, ha az eljárás nyelve angol.

A rendelet e szabályait egy átmeneti időszakban kell alkalmazni. Az átmeneti időszak lezárása a bizottság javaslata alapján vagy legkésőbb a rendelet hatályba lépésétől számított 12 év elteltével automatikusan lezárul. Az átmeneti időszakban a hatályba lépésétől számított 6. év elteltével és azt követően két évente egy független szakértői bizottság értékeli, hogy az unió összes hivatalos nyelvén rendelkezésre áll-e a szabadalmi bejelentésnek és az igénypontoknak az európai szabadalmi hivatal által kifejlesztett eszközzel készített gépi fordítása. A bizottság az első értékelésnek, illetve az azt követően két évente végzett későbbi értékeléseknek az eredménye alapján jelentést nyújt be a tanácsnak és adott esetben javaslatot tehet az átmeneti időszak lezárására.

7.4. Az Alkotmánybíróság X/1514/2017. határozata

Az Alkotmánybíróság X/1514/2017. határozata alapján nem hirdethető ki az egységes hatályú, megerősített szabadalmi együttműködés keretében aláírt egységes szabadalmi bíróságra vonatkozó megállapodás. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés a) pontjába ütközőnek találta az Európai Szabadalmi Bíróságról szóló megállapodás ratifikálását.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a megállapodás egy nemzetközi szerződés, amely az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés a) pontja szerinti magánjogi jogviták egy csoportjának elbírálására vonatkozó joghatóságot az Európai Unió alapító szerződéseiben nem szereplő nemzetközi intézményre ruházza át és ezáltal ezen jogviták elbírálását, illetve az azokban született bírói döntéseknek az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés c) és d) pontjai szerinti alkotmányos felülvizsgálatát a magyar állami joghatóság alól teljes mértékben kivonja ezért az nem hirdethető ki.

7.5. A német Alkotmánybíróság döntése és a Brexit hatása

A német Alkotmánybíróság 2020. márciusában megsemmisítette az egységes szabadalmi bíróságról szóló megállapodást kihirdető német törvényt, mivel nem volt meg az összes képviselő száma szerinti kétharmados többség. A törvény megsemmisítésére tekintettel az Alkotmánybíróság nem tárgyalta az egységes szabadalmi bíróságra vonatkozó alkotmányjogi panaszban foglalt valamennyi kérdést.

2021. január 1-jével Nagy-Britannia kilépése véglegessé vált. Ez szükségessé teszi az egységes szabadalmi bíróságra vonatkozó megállapodás módosítását és a Londonba tervezett egyik bíróságának más EU tagállamba helyezését.

Jogforrások

Uniói jogi aktusok

1257/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet (2012. december 17.) az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén

megvalósítandó megerősített együttműködés végrehajtásáról
1260/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet (2012. december 17.) az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködésnek az alkalmazandó fordítási szabályok tekintetében történő végrehajtásáról

Nemzetközi egyezmény

- 1980. évi 14. törvényerejű rendelet a Szabadalmi Együttműködési Szerződés kihirdetéséről
- 2007. évi CXXX. törvény az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegének kihirdetéséről
- 319/2007. (XII. 5.) Korm. rendelet az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegéhez kapcsolódó Végrehajtási Szabályzat kihirdetéséről

IX. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM A NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEKBEN

1. A genetikai anyagok megőrzése

Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezete (a továbbiakban: FAO) az 1960-as évek elején a Nemzetközi Mezőgazdasági Kutatási Tanácsadó Csoporttal²¹⁹ (a továbbiakban: CGIAR) együttműködve kezdte el a „Green Revolution-t” (a továbbiakban: „zöld forradalom”), amelynek középpontjában a mezőgazdasági termelés produktivitásának fokozása volt. A mezőgazdasági termelés fejlesztésére fordított befektetések a technológia fejlődésével, a mezőgazdaság produktivitásának fokozásával járó gazdasági fejlődést eredményeztek. Az ambiciózus kutatási-fejlesztési program különösen a nagy termés hozamú rizs és a búza fajták nemesítésére irányult. Az igényeknek megfelelő növényfajta nemesítése a vetőmag, a víz, a műtrágya és a növényvédő-szerek

219 A CGIAR által támogatott tizenöt nemzetközi mezőgazdasági kutatóközpont: Africa Rice Center [Afrikai Rizsközpont] (WARDA); Biodiversity International (IPGRI); Centro Internacional de Agricultura Tropical (CIAT); Center for International Forestry Research [Nemzetközi Erdészeti Kutatóközpont] (CIFOR); Centro Internacional de Mejoramiento de Maíz y Trigo (CIMMYT); Centro Internacional de la Papa (CIP); International Center for Agricultural Research in the Dry Areas [Száras Területek Nemzetközi Mezőgazdasági Kutatóközpontja] (ICARDA); International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics [Félsivatagi Trópusi Területek Nemzetközi Terménykutató Intézete] (ICRISAT); International Food Policy Research Institute [Nemzetközi Élelmezéspolitikai Kutatóintézet] (IFPRI); International Institute of Tropical Agriculture [Nemzetközi Trópusi Mezőgazdasági Intézet] (IITA); International Livestock Research Institute [Nemzetközi Állatállomány-kutató Intézet] (ILRI); International Rice Research Institute [Nemzetközi Rizskutató Intézet] (IRRI); International Water Management Institute [Nemzetközi Vízgazdálkodási Intézet] (IWMI); World Agroforestry Centre [Mezőgazdasági Erdészeti Világközpont] (ICRAF); Worldfish [HALÁSZATI Világközpont] (ICLARM)

elosztásával, továbbá az input és az output esetében megfelelő árpolitikával párosult. A program eredményeként 1960-1990 között a világ búzatermelése megkétszereződött.

A „zöld forradalom” kiszélesedésének következtében 1960-1970 között kezdődött meg a genetikai értékek megőrzésével, illetve a megőrzés módjával kapcsolatos koncepció kidolgozása is.

A FAO 1961-től kezdődően elemezte a genetikai anyagok megőrzésének tudományos szempontjait. Az 1967-ben megtartott konferencián vitát folytattak arról, hogy a genetikai anyagokat in situ vagy ex situ módon kell megőrizni. Az a konferencia az ex situ megőrzést részesítette előnyben az in situ megőrzéssel szemben. Az 1973-ban megtartott konferencián az ex situ megőrzés tudományos szempontjait rögzítették.

Az in situ megőrzés, a fajok és változatok életképes állományainak természetes környezetükben történő fenntartása és helyreállítása, kultúr- vagy haszonnövények esetében pedig az olyan környezetben történő fenntartás, ahol az egyes növényfajok jellegzetes tulajdonságai kialakultak. Az ex situ megőrzés, az eredeti termőhelyen kívül, gyűjteményekben vagy ültetvényekben történő fenntartást jelenti.

1983-ban a FAO kezdeményezésére a tagállamok nemzetközi megállapodást kötöttek a növényi genetikai forrásokról (International Undertaking on Plant Genetic Resources). A megállapodás értelmében a növényi génforrások az emberiség közös örökségét képezik. „A megállapodást sokan úgy értelmezték, hogy abba beletartoznak a speciális genetikai állományok is, ideértve az elit szaporítóanyagot és a forgalomban lévő nemesítői vonalakat, mutánsokat. Két későbbi határozat azonban arra utal, hogy a FAO láthatólag felismerte, hogy a növénynemesítők jogai nem lehetnek összeférhetetlenek ezzel a kötelezettséggel.”²²⁰

Az 1980-1990-es évek között az in situ megőrzés jelentősége egyre inkább előtérbe került, mint a genetikai diverzitás konzerválásának egy szükséges és kiegészítő stratégiája. A FAO konferenciák több határozatot is elfogadtak. Az 1991-ben elfogadott határozat szerint a genetikai anyagok megőrzése programjának mind az ex situ, mind az in situ stratégiát tartalmaznia kell.

220 Joseph STRAUS: Biológiai sokféleség és szellemi tulajdon. *Iparjogvédelmi Szemle*.1998. október V. szám 21-33. p.

A genetikai anyagok megőrzésével kapcsolatos szemlélet változásához hozzájárulhatott a Biológiai Sokféleség Egyezmény előkészítése.

2. A Biológiai Sokféleség Egyezmény

Az UPOV Egyezmény 1961. évi létrehozását követően számos új nemzetközi egyezmény született, amelyek kapcsolódnak a növényfajta-oltalom szabályozásához. Az egyes nemzetközi egyezményekben, illetve a FAO, a WIPO, az UPOV és a Biológiai Sokféleség Egyezmény szervei által elfogadott, egymásra épülő szabályokban kifejeződnek a tudományos-technikai fejlődés követelményei mellett a társadalmi, politikai és gazdasági igények is. Az egyes nemzetközi egyezmények szabályainak összefüggéseit különös figyelemmel a genetikai anyagok megőrzésére, a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésre és az azokhoz kapcsolódó hagyományos tudásra vonatkozóan indokolt elemezni a növényfajta-oltalom szempontjából.

A *biológiai sokféleség* a különböző, bármilyen eredetű élőlények közötti változatosságot, a szárazföldi, tengeri és más ökológiai rendszerek (növény-, állat és mikroorganizmus közösségek, valamint ezek élettelen környezetének dinamikus, funkcionális egységben való együttese), a fajokon belüli és az azok közötti, valamint az ökológiai rendszerek közötti sokféleséget jelenti.

A biotechnológia elterjedéséhez kapcsolódik a „hagyományos tudás” védelme és a „biokalózkodás” elleni fellépés.

A *hagyományos tudás* (traditional knowledge, TK) az őshonos közösségek hagyományos gyógyászati tudása.²²¹ A *biokalózkodás* az őshonos közösségek, illetve a tőlük származó biológiai anyagnak a jogosulatlan használata vagy a hagyományos tudáson alapuló ismert termékek gyártásának és használatának a monopolizációja.

A géntechnológiai módszerrel előállított új növényfajták oltalmához is kapcsolódik a fejlődő országok részéről felmerülő hagyományos tudás védelmének a kérdése.

221 Lásd: a Biológiai Sokféleség Egyezmény 8. cikkének j) pontja

A genetikai erőforrások²²² és az azokhoz kapcsolódó hagyományos tudás hasznosítása összeköti a szellemi tulajdonvédelmet a Biológiai Sokféleség Egyezményel.

Az 1995. évi LXXXI. törvénnyel kihirdetett Biológiai Sokféleség Egyezményt 1992. június 13-án 157 állam írta alá Rio de Janeiro-ban és 1993. december 29-én lépett hatályba. A Magyar Köztársaság a megerősítő okiratot 1994. február 24-én helyezte letétbe az ENSZ Főtitkáránál és a Biológiai Sokféleség Egyezmény Magyarország vonatkozásában 1994. május 25-én lépett hatályba. A Biológiai Sokféleség Egyezménynek jelenleg 196 tagállama van. (Az USA 1993-ban aláírta, de nem ratifikálta az egyezményt).

A Biológiai Sokféleség Egyezmény célja a biológiai sokféleség megőrzése, a genetikai erőforrások használatából származó előnyök igazságos és méltányos elosztása, a genetikai erőforrásokhoz való megfelelő hozzáférés és átadás lehetővé tétele, valamint a megfelelő anyagi források biztosítása. A nemzetközi egyezmények sorában a Biológiai Sokféleség Egyezmény az első egyezmény, amely etikai kérdésekkel is foglalkozik.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény értelmében genetikai erőforrás (genetikai anyag) bármely növényi, állati mikrobális vagy más eredetű, az öröklődés funkcionális egységeit tartalmazó anyagot jelent.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény meghatározza az *in situ* védelemmel²²³ és az *ex situ* megőrzéssel kapcsolatos kötelezettséget. A szerződő felek többek között vállalták, hogy

- a) létrehozzák a védett területek rendszerét vagy olyan területeket, ahol a biológiai sokféleség megőrzése érdekében speciális intézkedéseket kell tenni,
- b) akár a védett területeken belül, akár azokon kívül szabályozzák és kezelik a biológiai sokféleség megőrzéséhez szükséges biológiai erőforrásokat,

222 A Biológiai Sokféleség Egyezmény hatására a növényfajtaik állami elismeréséről, valamint a vetőmagvak és vegetatív szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 1996. évi CXXXI. törvény (a továbbiakban: 1996. évi CXXXI. törvény) előkészítése során már kiemelt figyelem irányult a genetikai anyagok megőrzésének hazai szabályozására.

223 Biológiai Sokféleség Egyezmény 8-9. cikkely

- c) a biotechnológia eredményeként létrejött, módosított élő szervezetek hasznosításából és kibocsátásából eredő kockázatok szabályozására eszközöket biztosítanak.

A felsorolt kötelezettségek azt szolgálják, hogy a szerződő felek olyan feltételeket alakítsanak ki, amelyek lehetővé teszik, hogy a biológiai sokféleség megőrzése és fenntartható hasznosítása egymással összeegyeztethető legyen.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény preambuluma rögzíti, hogy a biológiai sokféleség megőrzéséhez az alapvető követelmény az ökológiai rendszerek és természetes élőhelyek in situ védelme és a fajok életképes populációinak fenntartása és helyreállítása természetes környezetükben. A Biológiai Sokféleség Egyezmény a genetikai anyagok ex situ védelmét, az in situ intézkedések kiegészítéseként határozza meg. A szerződő felek az ex situ védelem elősegítésére megteremtik és fenntartják a növények, az állatok és a mikroorganizmusok ex situ megőrzésének, valamint kutatásának feltételeit, elsősorban a genetikai források származási országában. A szerződő felek szabályozzák és irányítják a biológiai erőforrásoknak a természetes élőhelyekről az ex situ megőrzés céljára való begyűjtését oly módon, hogy az ne veszélyeztesse az ökológiai rendszereket és a fajok in situ populációit. A szerződő felek együttműködnek a fejlődő országokban az ex situ megőrzés eszközeinek létrehozásában és fenntartásában pénzügyi és más támogatás nyújtásával.

2.1. A Biológiai Sokféleség Egyezmény szellemi tulajdonvédelmi összefüggései

A Biológiai Sokféleség Egyezmény több rendelkezésének van szellemi tulajdonvédelmi összefüggése. A Biológiai Sokféleség Egyezmény értelmében²²⁴ minden szerződő fél a nemzeti jogalkotásában figyelembe veszi, megőrzi és fenntartja a hagyományos életmódot megtestesítő benszülött és helyi közösségeknek a biológiai sokféleség megőrzése és fenntartható hasznosítása szempontjából fontos ismereteit, újításait és módszereit, továbbá elősegíti azok szélesebb körű alkalmazását a hagyományos tudással rendelkező benszülött és helyi közösségek

224 Biológiai Sokféleség Egyezmény 8. cikkelyének j) pont

bevonásával és jóváhagyásával, valamint ösztönzi a hagyományos tudás hasznosításából eredő haszon egyenlő elosztását.²²⁵

A Biológiai Sokféleség Egyezmény értelmében a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférhetőség szabályozása a nemzeti kormányok hatáskörébe tartozik.²²⁶ A genetikai erőforrásokat adó államnak előzetesen hozzá kell járulnia a hozzáféréshez. Ehhez kapcsolódóan a Biológiai Sokféleség Egyezmény 16. cikkelye alapján „a szerződő felek kötelezik magukat a biológiai sokféleség megőrzése és fenntartható hasznosítása vagy a genetikai erőforrások felhasználása szempontjából lényeges és jelentős környezetkárosítást nem okozó technológiák szerződő felek részére való hozzáférhetőségének és átadásának a biztosítására és elősegítésére. A technológia magában foglalja a biotechnológiát, elismerve, hogy mind a technológia hozzáférhetősége, mind annak átadása a szerződő felek között alapvetően fontos.”

A Biológiai Sokféleség Egyezmény jogalkotási, közigazgatási vagy politikai intézkedések meghozatalát irányozza elő,²²⁷ annak érdekében, hogy a genetikai erőforrásokat biztosító, fejlődő országok kölcsönösen egyeztetett feltételek mellett hozzájussanak a genetikai erőforrások hasznosítását lehetővé tévő technológiákhoz. A technológiák átadása, illetve hozzáférhetővé tétele kiterjed a szabadalommal vagy más szellemi tulajdonjogokkal védett technológiákra is a nemzetközi szabályokkal összhangban. A Biológiai Sokféleség Egyezmény értelmében a szerződő felek elősegítik a biológiai sokféleség megőrzésével és fenntartható hasznosításával kapcsolatos információk cseréjét is.²²⁸

225 A hagyományos tudás hasznosításáról és védelméről a Biológiai Sokféleség Egyezmény számos részes állama alkotott törvényt, illetve rendeletet: Bhután Bolívia, Brazília, Ecuador, Costa Rica, Etiópia, Kirgiz Köztársaság, Panama, Peru, Fülöp Szigetek, Thaiföld, Kína, India, Svájc, Portugália, Olaszország. Az Afrikai Unió Szervezete minta törvényt készített a helyi közösségek, farmerek és növénynevelők jogainak védelméről, valamint a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről. Lásd: 2004/24/ EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2004. március 31.) az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvnek a hagyományos növényi gyógyszerek tekintetében történő módosításáról.

226 Biológiai Sokféleség Egyezmény 15. cikkely

227 Biológiai Sokféleség Egyezmény 16. cikkely 3. bekezdés

228 Biológiai Sokféleség Egyezmény 17. cikkely

A Biológiai Sokféleség Egyezmény a technológiák átadásával kapcsolatban egy rendkívül jelentős és érzékeny – az iparilag fejlett országok által „kényesnek ítélt” – szabályt tartalmaz. E szabály szerint a szerződő felek „felismerve”, hogy a szabadalmak és más szellemi tulajdonjogok hatással lehetnek a Biológiai Sokféleség Egyezmény végrehajtására, együttműködnek – a nemzetközi jogi normák figyelembevételével a nemzeti jogalkotásukban – annak biztosítására, hogy a szellemi tulajdonjogok segítsék és ne hátráltassák a Biológiai Sokféleség Egyezmény végrehajtását.²²⁹

A technológiákhoz való hozzáférés és a technológia átvételének kérdése azért egy érzékeny terület, mivel a déli fejlődő országok rendelkeznek a genetikai anyagok in situ megőrzésénél a gyűjtemények 89%-ával, míg az északi iparilag fejlett országok az ex situ gyűjtemények 75%-ával. Az Észak és Dél közti, a genetikai források hozzáférhetőségéről és kiaknázásáról szóló hosszantartó viták során az ellentéteknek és a folytonos feszültségeknek az egyik fő oka volt a fejlődő országok igénye a technológia hozzáférhetőségéhez és átvételéhez. A Biológiai Sokféleség Egyezmény 16. cikkelye ezen problémák megoldására kompromisszumnak tekinthető jogi eszközöket tartalmaz, amelyek mind a mai napig számos vitatott kérdést vetnek fel.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény előkészítésekor, illetve aláírásakor számos fejlődő ország nem rendelkezett sem szabadalmi, sem növényfajta-oltalmi szabályozással. Ezért az Amerikai Egyesült Államok részére elfogadhatatlan volt a technológia átadására és hozzáférhetővé tételére vonatkozó előírás, nem tudtak egyetérteni azzal az elvvel, hogy a szellemi tulajdonjogokat korlátozni lehet, vagy kell, a technológia átvételének ösztönzésére. Ez akadályozta meg az Amerikai Egyesült Államokat abban, hogy aláírja a Biológiai Sokféleség Egyezményt.

Az Amerikai Egyesült Államok a Biológiai Sokféleség Egyezmény aláírásának feltételül szabta a 16. cikkely 5. bekezdésének törlését vagy módosítását, valamint a technológia átvitel vagy a kutatási aktivitásokban való részvétel feltételeit kizárólagosan a szabad piaci folyamatok és az összes érintett fél teljes egyetértésével meghatározó alapelv elfogadását. Clinton elnök 1993. június 4-én azzal a feltétellel írta alá a Biológiai Sokféleség Egyezményt, hogy a szerződő feleket a genetikai forrásokon

229 Biológiai Sokféleség Egyezmény 16. cikkely 5. bekezdés

alapuló találmányok esetében is a szellemi tulajdon megfelelő és hatékony jogi oltalmának létrehozására kérte fel. Szükségesnek tartotta, hogy minden érdekelt fél biztosítsa az előnyök megosztásához, valamint a technológia átviteléhez a megfelelő feltételek önkéntes elfogadását, és ne léptessenek életbe korlátozásokat a genetikai forrásokon alapuló új technológiák vagy termékek fejlesztésével, eladásával, vagy forgalomba hozatalával kapcsolatban.²³⁰

A fejlődő és a fejlett országok között a genetikai források hasznosításával és az abból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatos vitákat a TRIPS Megállapodás²³¹ 1994. évi elfogadása enyhítette. Az Amerikai Egyesült Államok a TRIPS Megállapodást követően a fejlődő államokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodásaiban részletesen szabályozta a szellemi tulajdonjogokat és meghatározta, hogy a szerződő államoknak csatlakozniuk kell a szellemi tulajdonvédelmi egyezményekhez.

2.2. Az UPOV Egyezmény és a Biológiai Sokféleség Egyezmény kapcsolódási pontjai

Az UPOV Egyezmény szempontjából a Biológiai Sokféleség Egyezmény következő rendelkezései relevánsak: a genetikai erőforrások megőrzése, a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés, a növényi genetikai erőforrások származásának feltüntetése, előzetesen közölt hozzájárulás a genetikai erőforrás használatához, a haszon megosztás, valamint a farmer jogok.

Az UPOV Tanácsa 2003 októberében levelet intézett a Biológiai Egyezmény Titkárságához. A levél hangsúlyozta, hogy a genetikai erőforrások fejlesztése és használata és az azokhoz való hozzáférés a növénynevelés alapvető érdeke. A növénynevelési folyamatban a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés a kulcskérdés. Ez a koncepció lényeges az UPOV Egyezmény szerinti nemesítői kedvezmény szempontjából, mivel nem

230 STRAUS Joseph: Biológiai sokféleség és szellemi tulajdon. *Iparjogvédelmi Szemle*.1998. október V. szám. 24. p

231 A Biológiai Sokféleség Egyezmény 16. cikkelyének a technológia hozzáférhetőségére és átadására vonatkozó rendelkezései teremtik meg a kapcsolatot a TRIPS Megállapodással.

lehet semmilyen korlátozást tenni a növénynemesítési alapanyagokhoz való hozzáférésben. Az UPOV támogatja, hogy a nemesített növényfajta-hoz felhasznált növényi anyag származásáról információt szolgáltatassanak, de nem járul hozzá ahhoz, hogy ez egy oltalmi előfeltétel legyen. A növényfajta-oltalomnak az UPOV Egyezményben meghatározott feltételein kívül nem lehetséges további feltételek meghatározása.

Az előzetesen közölt hozzájárulással kapcsolatban az UPOV támogatja az átláthatóság és az etikus magatartás elvét a nemesítéssel kapcsolatban, vagyis az új fajtákhoz felhasznált genetikai erőforrásokhoz való hozzáférést a származási ország jogi kereteinek tiszteletben tartásával kell megvalósítani. A nemesítők jogával kapcsolatban azonban nem lehet előírni semmilyen további eltérő feltételt. Az UPOV álláspontja szerint ez összhangban van a Biológiai Sokféleség Egyezmény 15. cikkelyében foglaltakkal. Az UPOV aggályosnak tart minden olyan haszonmegosztási igény mechanizmust, amely a növényfajta-oltalomhoz kapcsolódik és egy további fizetési kötelezettséget eredményez a nemesítőnek, ha a fajtát további nemesítésre használja. A haszonmegosztásnak egy ilyen jellegű kötelezettsége, nem lenne összhangban az UPOV Egyezmény szerinti nemesítői kedvezmény elvével, kivéve, ha lényegében származtatott fajtról van szó.

3. A Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódó jegyzőkönyvek

3.1. *A Nagojai Jegyzőkönyv*

2010 októberében Japánban, Nagojában rendezték meg a Biológiai Sokféleség Egyezmény szerződő feleinek 10. konferenciáját (COP-MOP 10). A konferencia utolsó napjának éjjelén, 2010. október 29-én fogadták el a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréstről és a hasznosításukból származó előnyök igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyvet (a továbbiakban: Nagojai Jegyzőkönyv). A Nagojai Jegyzőkönyv nem állít fel hierarchiát a biológiai sokféleséget és az ahhoz kapcsolódó szellemi tulajdonvédelmi kérdéseket érintő nemzetközi megállapodások között. A Nagojai Jegyzőkönyv csak a fejlődő és az iparilag fejlett részes tagállamok közötti nagyfokú kompromisszum

eredményeként jöhetett létre. A Jegyzőkönyv elfogadása rendkívül jelentős, annak ellenére, hogy a kompromisszum következtében több helyen enyhültek azok a követelmények, amelyeket a fejlődő országok a genetikai erőforrások hasznosításának feltételeként szabtak.

A Nagojai Jegyzőkönyvet 2011. február 2-a és 2012 február 1-je között lehetett aláírni New-York-ban az ENSZ-ben. A Jegyzőkönyv az ötvenedik részes állam vagy regionális gazdasági szervezet megerősítő (elfogadó, jóváhagyó) vagy csatlakozási okiratának a letétbe helyezését követő 90. napon lépett hatályba.

2014. július 13-ig 51 állam²³² ratifikálta a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréstől, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyvet, amely 2014. október 12-én lépett hatályba. A Nagojai Jegyzőkönyvnek jelenleg 130 részes állama van.

A Nagojai Jegyzőkönyv hatályba lépése nagyobb jogbiztonságot jelent a genetikai erőforrások és a hagyományos tudás tekintetében, ösztönzi a biológiai sokféleség megőrzését és a genetikai erőforrások fenntartható használatát. A szolgáltató és a felhasználó fél kölcsönösen megállapított feltételekben határozza meg, hogy a felhasználó fél milyen és mekkora mértékű pénzbeli, illetve nem pénzbeli hasznot nyújt a genetikai erőforrást szolgáltató fél részére.

A genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatban a felhasználókra vonatkozó, a Nagojai Jegyzőkönyv szerinti, az Unióban alkalmazandó megfelelési szabályokról szóló, 2014. április 16-i 511/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet tartalmazza a Nagojai jegyzőkönyv végrehajtásához szükséges uniós normákat.²³³

Hazánkban a 2014. évi VIII. törvény hirdette ki a Biológiai Sok-

232 Magyarország 2014. április 29-én az Európai Unió tagállamai közül elsőként helyezte letétbe ratifikációs okiratát.

233 Lásd: Az 511/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a gyűjtemények nyilvántartása, a felhasználói megfelelés monitoringja és a bevált gyakorlatok tekintetében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló (EU) 2015/1866 bizottsági végrehajtási rendeletet

féleség Egyezményhez kapcsolódó, a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréstől, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyvet. A hazai végrehajtási szabályokat a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatos nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 3/2016. (I. 20.) Korm. rendelet tartalmazza.

A Nagojai Jegyzőkönyv hatálya a Biológiai Sokféleség Egyezmény 15. cikkének hatálya alá tartozó genetikai erőforrásokra és az azok hasznosításából származó hasznokra, a Biológiai Sokféleség Egyezmény hatálya alá tartozó genetikai erőforrásokhoz kötődő hagyományos tudásra és annak hasznosításából származó hasznokra terjed ki.

A Nagojai Jegyzőkönyv 4. cikke előírja, hogy a biológiai sokféleséget veszélyeztető és károsító esetek kivételével a Jegyzőkönyvben foglaltak nem érintik a részes államoknak más nemzetközi szerződésekből eredő jogait és kötelezettségeit.

A Nagojai Jegyzőkönyv meghatározza²³⁴

- a) az egyes nemzetközi egyezményekkel való kapcsolatot,
- b) az igazságos és méltányos haszn megosztást, a határokon átnyúló együttműködést,
- c) a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférést és az azokhoz kapcsolódó hagyományos tudást,
- d) a genetikai erőforrásokat szolgáltató országok vonatkozó szabályainak való megfelelést, a genetikai erőforrások hasznosításának nyomon követhetőségét, a genetikai erőforrást szolgáltató ország és az azt hasznosító ország között a hasznosítás feltételeiről kialakított megállapodásnak való megfelelést,
- e) a szerződési záradék mintát,
- f) a nemzeti kapcsolattartó pontok és az illetékes nemzeti hatóságok feladatait,
- g) a magatartási kódexek, iránymutatások és követendő gyakorlatok, illetve szabványok megalkotására vonatkozó követelményeket,
- h) a kapacitás, a technológiaátadás és az együttműködés szabályait,
- i) a részes felek konferenciáját a Jegyzőkönyv intézményrendszerét.

234 Nagojai Jegyzőkönyv 30. cikk

A Nagojai Jegyzőkönyv értelmében a részes feleknek megfelelő szabályozási és adminisztratív intézkedéseket kell tenniük a genetikai erőforrások hasznosításának átláthatósága érdekében és ki kell jelölniük egy nemzeti kapcsolattartót és egy vagy több nemzeti hatóságot.

A *nemzeti kapcsolattartó* feladata a genetikai erőforrások hasznosítására vonatkozó tájékoztatás és a Jegyzőkönyv titkárságával való kapcsolattartás.

A *nemzeti hatóság* feladata, hogy a hatályos nemzeti joggal összhangban engedélyezze a genetikai erőforráshoz való hozzáférést és írásban igazolja, hogy a hasznosítás a követelményeknek megfelelően, nemzeti előírásokkal összhangban valósult meg. A nemzeti hatóság feladata az előzetes hozzájárulás és a kölcsönös megegyezési feltételek adminisztratív eljárásáról való tájékoztatás is.

A Nagojai Jegyzőkönyv szabályozza a genetikai erőforrások hasznosításából származó haszonmegosztást.²³⁵ A genetikai erőforrások hasznosításából származó hasznok igazságos és méltányos megosztását a genetikai erőforrást nyújtó és azt hasznosító államnak a hasznosításra vonatkozó megállapodásban kell rögzítenie. A Jegyzőkönyv melléklete sorolja fel a pénzbeli juttatásokat (pl. licenc díj, kutatás finanszírozás, közös vállalkozás) és a nem pénzbeli juttatásokat (pl. kutatási és fejlesztési eredmények megosztása, együttműködés kutatási-fejlesztési programokban, termékfejlesztésben való részvétel).

Az egyes nemzetközi egyezményeknek a genetikai erőforrásokra vonatkozó rendelkezései közötti összefüggést a 24. táblázat²³⁶ szemlélteti:

235 Nagojai Jegyzőkönyv 11. cikk

236 A táblázat saját összeállítás

24. táblázat Az egyes nemzetközi egyezményeknek a genetikai erőforrásokra vonatkozó rendelkezései

	Biológiai Sokféleség Egyezmény	FAO Egyezmény	Nagójai Jegyzőkönyv	TRIPS Megállapodás
Hozzáférés a genetikai erőforrásokhoz	1. cikk 3. cikk 4. cikk- 15. cikk 8. cikk 9. cikk	1. cikk, 2. cikk 5. cikk	6. cikk, 8. cikk	
Hozzáférés a genetikai erőforrásokhoz kapcsolódó hagyományos tudáshoz	9. cikk	6. cikk	7. cikk, 12. cikk	
Igazságos és méltányos haszonmegosztás	15. cikk, 16. cikk, 18. cikk 19. cikk biotechnológia	10. cikk, 11. cikk, 12. cikk, 13. cikk Melléklet	5. cikk, 9. cikk, 10. cikk Melléklet	28. cikk, 30. cikk, 31. cikk, 33. cikk

A történelmi jelentőségű Nagójai Jegyzőkönyv elfogadásához vezető út és minden érdekelt fél kompromisszumkészsége jól szemlélteti, hogy napjainkban a tudományos fejlődéshez kapcsolódó gazdasági érdekek, milyen jelentős és több jogágot is érintő kérdéseket vetnek fel. A Nagójai Jegyzőkönyv remélhetőleg választ talál és megoldást nyújt több jelentős problémára és ezzel hozzájárul a biológiai sokféleség megőrzéséhez és a genetikai erőforrások méltányos hasznosításához.

3.2. A Cartagena Jegyzőkönyv

A Biológiai Sokféleség Egyezmény előírja azt is, hogy a szerződő felek valószínűsíthetően a biológiai sokféleség megőrzését és fenntartható hasznosítását érintő káros környezeti hatást eredményező – ideértve az emberi egészséget érintő kockázatokat is - a biotechnológiai módosítással létrehozott élőszervezetek hasznosításából és kibocsátásából eredő

kockázatok szabályozására eszközöket biztosítanak.²³⁷

E feladatok teljesítése érdekében a Biológiai Sokféleség Egyezmény

- a) tartalmazza az élőszervezetek szállításával, felhasználásával és a biztonsági szabályokkal kapcsolatos rendelkezésekre vonatkozó információk átadására és kezelésére vonatkozó kötelezettséget²³⁸ és
- b) rendelkezik egy olyan jegyzőkönyv szükségességéről is, amely a biológiai sokféleség megőrzése és fenntartható hasznosítása szempontjából megfelelő eljárásokat dolgoz ki a biotechnológia eredményeként létrejött bármely élő, módosított szervezet biztonságos szállítása, kezelése és felhasználása területén.²³⁹

A biológiai biztonságról szóló, a biológiai sokféleség egyezmény Cartagena Jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Cartagena Jegyzőkönyv) aláírására 2000. május 24-én Nairobian került sor. A Cartagena Jegyzőkönyvnek jelenleg 173 részes állama van. A Cartagena Jegyzőkönyv célkitűzése, hogy „megfelelő szintű védelmet nyújtson a modern biotechnológiából származó, azon élő, módosított szervezetek biztonságos szállítása, kezelése és felhasználása során, melyeknek káros hatásai lehetnek a biológiai sokféleség megőrzésére és fenntartható hasznosítására, figyelembe véve az emberi egészségre gyakorolt kockázatokat is, különös tekintettel a határokon átnyúló mozgásokra”.

A Cartagena Jegyzőkönyv értelmében élő, módosított szervezetnek minősül a modern biotechnológia alkalmazásával új kombinációjú genetikai anyaggal rendelkező élő szervezet.²⁴⁰

A Cartagena Jegyzőkönyv hatálya – figyelembe véve az emberi egészségre gyakorolt kockázatokat is – a biológiai sokféleség megőrzése és fenntartható hasznosítása szempontjából esetlegesen káros hatású élő, módosított szervezetek határon átnyúló mozgására, szállítására, kezelésére és felhasználására terjed ki.

A Cartagena Jegyzőkönyv szabályozza a tranzitszállítás és zárt rendszerű felhasználás, az előzetes tájékoztatási és engedélyezési eljárás,

237 Biológiai Sokféleség Egyezmény 8. cikkelyének g) pont

238 Biológiai Sokféleség Egyezmény 12. cikkely (4) bekezdés

239 Biológiai Sokféleség Egyezmény 19. cikkely (3) bekezdés

240 Cartagena Jegyzőkönyv 3. cikk b) pont

a bejelentési kötelezettség, a bejelentés átvételének visszaigazolása, a döntési eljárás, a kockázat becslés, kockázat értékelés, a kezelés, szállítás és csomagolás szabályait. A Cartagena Jegyzőkönyv tartalmazza a közvetlen fogyasztásra, takarmányozásra vagy feldolgozásra szánt élő módosított szervezetekre vonatkozó szabályokat.²⁴¹

3.2.1. *A Nagojai - Kuala Lumpur-i kiegészítő Jegyzőkönyv*

A Cartagena Jegyzőkönyv értelmében „a Részes Felek Konferenciájának első találkozáján egy eljárást kell elfogadni az élő, módosított szervezetek határon átnyúló mozgásából eredő károkkal kapcsolatos felelősséggel és jogorvoslattal foglalkozó nemzetközi szabályok és eljárások megfelelő bővítésére, figyelembe véve és elemezve a nemzetközi törvények már érvényben lévő vonatkozó eljárásait.”²⁴² A Cartagena Jegyzőkönyv a károkkal kapcsolatos felelősséggel és jogorvoslattal foglalkozó szabály rendszer megalkotására négy évet irányzott elő.

Ez a folyamat végül is hat évvel továbbtartott és 2010-ben a Részes Felek Konferenciájának 5. találkozáján került sor a *biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv felelősségről és jogorvosltról szóló Nagojai -Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv* elfogadására.²⁴³ A Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv célkitűzése, hogy az élő, módosított szervezetekre vonatkozó felelősség és jogorvoslat területén kialakított nemzetközi szabályok és eljárások biztosításával hozzájáruljon a biológiai sokféleség megőrzéséhez és fenntartható hasznosításához, figyelembe véve az emberi egészségre gyakorolt kockázatokat is.

A Jegyzőkönyv 2011. március 7 - 2012. március 6 között állt nyitva aláírásra az ENSZ-ben. A Kiegészítő Jegyzőkönyvet Magyarország 2011. május 11-én írta alá. A biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv felelősségről és jogorvosltról szóló Nagojai -Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyvét a 2013. évi CLXXI. törvény hirdette

241 Cartagena Jegyzőkönyv 11. cikk

242 Cartagena Jegyzőkönyv 27. cikk

243 A Kiegészítő Jegyzőkönyv alapja a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről szóló 2004. április 21-i 2004/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

ki. A Kiegészítő Jegyzőkönyv 2018. március 5-én lépett hatályba. A Kiegészítő Jegyzőkönyvnek 49 részes állam van.

A Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv az élelmiszerként vagy takarmányként történő közvetlen felhasználásra, vagy feldolgozásra, továbbá a zárt rendszerben történő felhasználásra és a környezetben történő szándékos kibocsátásra szánt élő, módosított szervezetek határon átnyúló mozgásából eredő károkra vonatkozik és kiterjed a véletlenszerű mozgásokból, valamint az illegális mozgásokból származó károkra is.

A Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv szabályozza a kár bekövetkezése esetén alkalmazandó válaszingtézkedéseket, a mentességeket, az időkorlátokat, a pénzügyi korlátokat, a viszontkereseti jogot, a pénzügyi biztosítékot, az államok felelősségét, a polgári jogi felelősséggel kapcsolatos végrehajtási szabályokat.

A Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv alapján a Részes Felek a nemzeti jogukat alkalmazhatják a felségterületük határain belül bekövetkezett károkra, a kár és a kérdéses élő, módosított szervezet közötti ok-okozati összefüggés megállapítására, a válaszingtézkedésekre vonatkozó határidőkre és azok időtartamára, a válaszingtézkedésekre, azok végrehajtására, a kár keletkezése esetén alkalmazható szabályokra.

A Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv szerint a kár a biológiai sokféleség megőrzésének és fenntartható hasznosítására kifejtett, mérhető vagy egyéb módon megfigyelhető káros hatás, figyelembe véve az emberi egészségre gyakorolt kockázatokat is. A kár jelentős hatását a következő tényezők alapján kell meghatározni:

A Részes Felek nemzeti jogszabályban elemi csapás vagy vis maior és háború vagy polgári zavargás esetére vonatkozó mentességről rendelkezhetnek. A Kiegészítő Jegyzőkönyv lehetővé teszi, hogy a nemzeti jogszabályok a felsorolt mentességeken kívül további mentességről vagy mérséklésről rendelkezzenek.

A Kiegészítő Jegyzőkönyv nem érinti az államoknak az általános nemzetközi jog szabályai szerinti jogait és kötelezettségeit az államoknak a nemzetközi joggal ellentétes cselekményekért való felelőssége tekintetében.²⁴⁴

244 Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv 11. cikk

4. Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló FAO Egyezmény

A Biológiai Sokféleség Egyezmény elfogadását követően a FAO-ban továbbfolytatódott a genetikai anyagok megőrzésével és használatával kapcsolatos konzultáció. A FAO konferenciája által elfogadott 07/93 határozat célja az volt, hogy összehangolja a növényi genetikai anyagokról szóló megállapodást (International Undertaking on Plant Genetic Resources) a Biológiai Sokféleség Egyezménnyel. Ezzel kezdődött meg az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló nemzetközi egyezmény előkészítése. A FAO konferenciája 1993-ban elfogadta a növényi csíraplazma gyűjtésére, konzerválására, cseréjére és használatára vonatkozó önkéntes szabályrendszert (International Code of Conduct for Plant Germplasm Collection and Transfer).

A FAO konferenciájának 31. ülészakán Rómában 2001. november 3-án fogadták el az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló nemzetközi egyezményt (a továbbiakban: FAO Egyezmény), amely Magyarország vonatkozásában 2004. június 29-én lépett hatályba. A FAO Egyezményt a 358/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet hirdette ki. A FAO Egyezmény preambuluma kihangsúlyozza az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrások speciális jellegét, különleges jellegzetességeit, amelyek különleges megoldásokat tesznek szükségessé. Ezen génforrások védelme az országok közös érdeke, mivel minden ország nagymértékben függ az élelmezési és mezőgazdasági célú másolható honos növényi génkészlettől.

Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrások megőrzése, feltárása, összegyűjtése, jellegzetességeinek leírása, kiértékelése és dokumentálása elengedhetetlen a világ élelmezés biztonságával foglalkozó római nyilatkozat és világelelmezési csúcstalálkozó cselekvési terve céljainak teljesítéséhez és a fenntartható mezőgazdaság fejlődéséhez a jelenlegi és a jövőbeni generációk számára. A Biológiai Sokféleség Egyezmény és a FAO Egyezmény főbb rendelkezéseinek összehasonlítását a 25. táblázat²⁴⁵ szemlélteti:

245 Juliana SANTILI: *Agrobiodiversity and the Law*. Abingdon, Oxon, 2012, Earthscan. 124-125. p.

25. táblázat Biológiai Sokféleség Egyezmény és a FAO Egyezmény főbb rendelkezéseinek összehasonlítása

	Biológiai Sokféleség Egyezmény	FAO Egyezmény
Hatály	A biológiai sokféleség valamennyi formája, beleértve a vad- és házasított fajokat is.	Csak az egyezmény mellékletében felsorolt élelmiszeripari és mezőgazdasági célú genetikai erőforrások (35 élelmiszeripari és 29 takarmányozási célú növényfaj).
Tárgy	A biológiai sokféleség megőrzése, komponenseinek fenntartható használata, a genetikai erőforrások hasznosításából származó előnyök igazságos és méltányos megosztása.	Az élelmiszeripari és mezőgazdasági növényi- genetikai erőforrások megőrzése, és fenntartható használata, a használatból származó előnyök méltányos és igazságos megosztása, a Biológiai Sokféleség Egyezménnyel összhangban, a fenntartható mezőgazdasági és élelmiszerbiztonság érdekében.
A hozzáférés célja	Bármilyen célra való megőrzés és fenntartható használat (a Biológiai Sokféleség Egyezmény azonban főleg vegyipari, gyógyszeripari és más nem élelmiszer, takarmány célú felhasználásra irányul).	Élelmiszeripari és mezőgazdasági célú kutatás, nemesítés és oktatás céljára való hasznosítás és megőrzés, amely nem tartalmazza a vegyipari, gyógyszeripari és nem élelmiszer takarmány feldolgozási ipari célokat.

Hozzáférés és haszonmegosztás	Elismeri az államok szuverén jogát és a joghatóságát - a természetes genetikai erőforrások felett -a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és -a hasznok méltányos és igazságos felosztása kérdésében és -az azokra vonatkozó szabályozás kialakításában a szolgáltató és a hasznosító között esetenkénti kétoldali szerződés határozza meg „a kölcsönösen egyeztetett feltételeket”. A származási ország előzetes engedélye szükséges, amely tartalmazza a genetikai erőforrásokhoz párosuló hagyományos tudással való rendelkezést is.	A szerződő felek a hozzáférés és a haszonmegosztás céljából egy multilaterális rendszert alakítanak ki, amely tartalmazza a haszonmegosztás feltételeit. A haszonmegosztás csak akkor kötelező, ha a terméket értékesítik. A más haszonmegosztási mechanizmus, az információcsere, a technológiához való hozzáférés és átvitel, valamint az információk nyilvántartása.
A megőrzés módja	Ex situ megőrzés lehetséges, de az in situ megőrzés a kívánatos. Előnyben kell részesíteni a genetikai erőforrások származási helyén való megőrzését.	Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi genetikai erőforrások in situ, on farm, ex situ megőrzés elveit határozza meg. Az in situ megőrzés feltételeit a nemzeti joggal összhangban kell meghatározni.

A genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és az abból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásának kérdésével párhuzamosan több nemzetközi szervezet CBD, FAO, WTO és az UPOV is foglalkozik. A genetikai erőforrások használatával kapcsolatban lényeges a szellemi tulajdonvédelmi kérdésekkel való összefüggés vizsgálata.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

- 511/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2014. április 16.) a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatban a felhasználókra vonatkozó, a Nagojai Jegyzőkönyv szerinti, az Unióban alkalmazandó megfelelési szabályokról
- (EU) 2015/1866 bizottsági végrehajtási rendeletet (2015. október 13.) az 511/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a gyűjtemények nyilvántartása, a felhasználói megfelelés monitoringja és a bevált gyakorlatok tekintetében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról

Hazai jogszabályok

1995. évi LXXXI. törvény a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről
1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított Kereskedelmi Világszervezet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről
2002. évi LI. törvény az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény Genfben, 1991. március 19-én felülvizsgált szövegének kihirdetéséről
2004. évi CIX. törvény a biológiai biztonságról szóló Nairobiban, 2000. május 24-én aláírt Cartagena Jegyzőkönyv kihirdetéséről
2013. évi CLXXI. törvény a Biológiai Biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyv felelősségről és jogorvoslatról szóló Nagojai - Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről
2014. évi VIII. törvény a Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódó, a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- 226/2008. (IX. 11.) Korm. rendelet a 2004. évi CIX. törvénnyel ki-

hirdetett, a biológiai biztonságról szóló, Nairobiban, 2000. május 24-én aláírt Cartagena jegyzőkönyv végrehajtásáról
358/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló, Rómában 2001. november 3-án elfogadott nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről
3/2016. (I. 20.) Korm. rendelet a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatos nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól

X. A GENETIKAI ERŐFORRÁSOK ÉS A HAGYOMÁNYOS TUDÁS

1. A hagyományos tudás hasznosítása és védelme

A biológiai sokféleség megőrzése, hasznosítása, illetve az ahhoz kapcsolódó hagyományos tudás a XXI. század egyik legbonyolultabb politikai, gazdasági és tudományos kérdése. Ez a komplex kérdéskör a genetikai erőforrásokban gazdag, azokat szolgáltató fejlődő országok és a genetikai erőforrásokban szegény, de azokat hasznosító fejlett országok közötti kapcsolatot testesíti meg. Az Észak és a Dél közötti megosztottság és a genetikai erőforrások hasznának igazságos és méltányos megosztása körüli több évtizedes vita lényege, hogy az iparilag fejlett országok hogyan használják a genetikai erőforrásokat és az azokhoz kapcsolódó hagyományos tudást, beleértve a hagyományos gyógymódokat.

A helyi és őshonos közösségeknek a növényi génforrásokhoz kapcsolódó hagyományos tudásának védelme a Biológiai Sokféleség Egyezményből vezethető le. A genetikai erőforrásokhoz kapcsolódó hagyományos tudás hasznosításának kérdései és a megfelelő nemzetközi és nemzeti szabályozása iránti igény köti össze a szellemi tulajdonvédelmet a Biológiai Sokféleség Egyezménnyel. A biotechnológiai módszerrel előállított új növényfajták oltalmához is kapcsolódik a fejlődő országok részéről felmerülő ún. hagyományos tudás védelmének a kérdése.

Több modern gyógyszer alapja a bennszülött lakosság hagyományos tudását felhasználó növényi eredetű gyógyszer. Az Amerikai Egyesült Államokban számos hagyományos gyógyszeren alapuló találmány kapott szabadalmat.²⁴⁶ A gyógyszeripari cégek érdekeltek a hagyományos

246 Az Európai Szabadalmi Hivatal 2005-ben biokalkulációs címén semmisített meg egy 1995-ben engedélyezett szabadalmat, amelynek jogosultja az Amerikai Mezőgazdasági Minisztérium és a WR Grace multinacionális cég. A szabadalom tárgya pedig az Indiában őshonos miatyánkcsereje (*Azadirachta Indica*) magjából nyert hidrofób extractum fungicidként történő

gyógymódok hasznosításában, mind a természetes összetevők felhasználásával, mind az ahhoz párosuló hagyományos tudás hasznosításával.

1995-ben a hagyományos gyógymódokon alapuló gyógyszerek eladásából származó bevétel, világviszonylatban 43 billió dollár volt. A hagyományos tudáson alapuló gyógyszerek szabadalmi oltalmából eredt több konfliktus.

Az ENSZ 1994-ben készített egy nyilatkozat tervezetet a bennszülött lakosság jogairól. A nyilatkozat tervezet 12. cikke szerint „A bennszülött lakosságnak joga van a kulturális hagyományai és szokásai gyakorlására és újra élesztésére. Ez magában foglalja a kultúrájuk múltbeli, jelenbeli és jövőbeni kifejezésének védelmét és fejlesztését, ideértve a szertartásokat és technológiákat és a kártérítés iránti jogot, ha a kulturális, szellemi, vallási és spirituális tulajdonukat szabadon és előzetes hozzájárulás nélkül vagy a jogaikat hagyományaik és szokásaikat megsértve használják.”

Az ENSZ nyilatkozat ugyan nem nevesíti a hagyományos tudás fogalmát, de utal arra a „hagyományok és szokások” kifejezéssel. Ez a rendelkezés tovább megy a Biológiai Sokféleség Egyezményben foglaltaknál.²⁴⁷

A jelenlegi nemzetközi szellemi tulajdonvédelmi rendszer a feltaláló gazdasági érdekén és a társadalomnak a találmány iránti érdeke közötti egyensúlyon alapul. A hagyományos tudás védelme nehezen illeszthető be ebbe a rendszerbe.

A Biológiai Sokféleség Egyezmény részes feleinek hatodik bonni konferenciáján elfogadott irányelvek a szellemi tulajdonvédelmi kérdések szabályozásának felgyorsítását irányozták elő. Szellemi tulajdonvédelmi szempontból ugyanis nehéz a „hagyományos tudás” összetett kérdéskörének kezelése, a fogalom meghatározása, a megfelelő oltalom biztosítása. Az iparjogvédelmi szakemberek számára mindez először egy idegen terület volt és a létező szellemi tulajdonvédelmi oltalmi formák sem voltak egyértelműen alkalmazhatóak a „hagyományos tudásra”.

1.1. *A WIPO Kormányközi Bizottság tevékenysége*

A WIPO már húsz éve foglalkozik a hagyományos tudás és folklór, valamint a genetikai erőforrások szellemi tulajdonvédelmi összefüggéseivel.

használatára vonatkozó eljárás.

247 Biológiai Sokféleség Egyezmény 8. cikkely j) pont

A WIPO 2000-ben megtartott közgyűlésének 26. ülészakán született döntés a szellemi tulajdon és a genetikai erőforrások, hagyományos tudás és a folklór kérdéskörét tárgyaló Kormányközi Bizottság létrehozásáról. A döntést megalapozta, hogy a Szabadalmi jogi Állandó Bizottság és a Biotechnológiával foglalkozó Munkabizottság is tárgyalta a biotechnológia területén születő találmányokat, ezzel összefüggésben 1998-1999 között tanulmány készült „biológiai sokféleség és biotechnológia” címmel, amely foglalkozott a szellemi tulajdon és genetikai erőforrások, valamint az azokból származó hasznok megosztásával. Ilyen előzmények után jött létre a Kormányközi Bizottság, amelynek feladata a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és haszonmegosztás, a hagyományos tudás oltalma és a folklór kifejeződésének oltalma kérdéskörének megvitatása. A Kormányközi Bizottság munkájában részt vesznek a helyi és őshonos közösségek képviselői. A WIPO 2020/2021 évekre vonatkozó költségvetése is tartalmazza a Kormányközi Bizottság működésének fedezetét.

A Kormányközi Bizottság - a mandátumának megfelelően - a következő kérdések elemzésével és megoldásával foglalkozik:

- a) a hagyományos tudás fogalma és oltalmazhatósága,
- b) ki lesz az oltalomban részesített hagyományos tudás jogosultja és ki részesedik az oltalomból,
- c) mi lesz a szellemi tulajdonvédelmi oltalom tartalma, (vagyon jogok, személyhez fűződő jogok),
- d) legyen-e kivétel, illetve korlátozás az oltalomban,
- e) mennyi ideig tartson az oltalom,
- f) a meglévő oltalmi formák alkalmazhatósága, melyek a hiányzó területek,
- g) a jogsértés esetén alkalmazható szankciók,
- h) mely kérdéseket kell nemzetközi, illetve nemzeti szinten szabályozni,
- i) hogyan kell kezelni a külföldi jogosultakat, illetve a haszonból részesedőket.

A WIPO egy sui generis oltalmi formát tervez létrehozni a hagyományos tudás oltalmára. A felsorolt kérdések szemléltetik, hogy milyen komplex, több jogterületet átfogó kérdéskört kell rendezni.

A Kormányközi Bizottság 2000. óta rendszeresen ülésezik, azonban

az elmúlt több mint 20 évben nem sikerült a vizsgált kérdéseket egyértelműen lezárni és a hagyományos tudás megfelelő oltalmát, esetleg sui generis oltalmát kialakítani.

1.2. A hagyományos tudás szabályozása az egyes államokban

A Kormányközi Bizottság által végzett felmérés alapján a 26. táblázat²⁴⁸ szemlélteti az egyes tagállamok jogi szabályozását.

26. táblázat A hagyományos tudás szabályozása

Év	Alkotmány	Szellemi tulajdonvédelem	Törvény a biodiverzitásról	A hagyományos tudásra vonatkozó szabályozás
1992				Kína
1997				Fülöp-szigetek
1998		Ecuador		Costa Rica
1999				Thaiföld
2000		Panama, Kína		Afrikai mintatörvény
2002			Peru	Portugália
2003			Bhután	
2004				EU
2005			Brazília	
2006		Etiópia		
2007				Kirgiz Köztársaság
2008	Ecuador			
2009	Bolívia			
2010				Afrikai Regionális Szellemi Tulajdon Szervezet

A *portugál törvény* szabályozza a hagyományos fajtákat, a hagyományos tudást és a törvény hatálya alá tartozó növényi anyag vonatkozásában egy

²⁴⁸ A táblázat a Kormányközi Bizottság által végzett felmérés alapján készített saját összeállítás

regisztrációs kötelezettséget ír elő. A regisztráció 10 évre szól, amely további 10 évre meghosszabbítható. A növényi génforrásokhoz való ipari és biotechnológiai célú hozzáférés csak előzetes hozzájárulás alapján lehetséges.

Peruban 2002-ben a bennszülött lakosság biológiai erőforrásokkal kapcsolatos jogainak oltalmáról szóló törvény egy sajátos oltalmi rendszert hozott létre. Kérelem alapján a hagyományos tudást, annak jellegétől függően három féle lajstromban tartják nyilván. Ezek a lajstromok a következők: nyilvános nemzeti lajstrom, harmadik félnek át nem adható titkos nemzeti lajstrom és helyi lajstrom.

Bhutánban a 2003-ban elfogadott biodiverzitásról szóló törvény egyes részei tartalmazzák a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és az abból származó haszon megosztásának szabályait, a növényfajta-oltalom szabályait, és a hagyományos tudás oltalmát. A genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés szabályai tartalmazzák az előzetesen közölt hozzájárulást (PIC, prior informed consent), a hozzáférés engedélyezését, az engedélyezési eljárást, az engedély feltételeit és a genetikai erőforrások hasznosításából származó haszon megosztásának szabályait. A törvény a növényfajta-oltalom esetében az oltalmi időt 20-25 évben határozza meg. A hagyományos tudás oltalma érdekében a törvény egy nyilvántartási rendszert vezet be.

A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) keretében is folynak a tárgyalások a hagyományos tudással kapcsolatban. A WTO is készített elemző tanulmányt a biokalózkodásról.

2. A mezőgazdasági termelők jogai (Farmer jogok)

A mezőgazdasági termelői jogok koncepciója először 1988-ban Keystone-ban megtartott FAO Konferencián került tárgyalásra. A mezőgazdasági termelői jogok koncepcióját Mexikó javasolta a harmadik világ növényi génforrásaihoz való szabad hozzáférés rendszerével kapcsolatban. A FAO 5/89-es határozata fogalmazta meg a mezőgazdasági termelői jogokat.

A FAO Egyezmény hatálybalépését, illetve megalkotását megelőzően Graham Dutfield²⁴⁹ a mezőgazdasági termelők jogai koncepciójával kapcsolatban három lényeges problémát határozott meg:

249 Graham DUTFIELD: *Intellectual Property Rights, Trade and Biodiversity Seeds, Plant Varieties*. London Sterling, 2000, Eartscan. 104. p.

„Az első probléma a mezőgazdasági termelő fogalom inadekvátsága, vagyis ki legyen a mezőgazdasági, termelői jog haszonélvezője. Ez a kérdés abból adódik, hogy farmernek, mezőgazdasági termelőnek általában a szántóföldi növények termelőit nevezik. Ugyanakkor a növényi génforrások megőrzésével és hasznosításával kapcsolatban a helyi közösségek nem csak szántóföldi növényekkel foglalkoznak, hanem erdészeti növényekkel, gyógynövényekkel és állatokkal is.

A második probléma, ha a mezőgazdasági termelők jogainak rendszerét egy iparjogvédelmi rendszerként szemléljük, akkor bizonytalan, hogy kit nevezhetünk jogosultnak és a jogosult hogyan részesedhet a haszonból. A mezőgazdasági termelők jogai, mint fogalom először inkább politikai szempontból, mint jogi szempontból fogalmazódott meg a nemesítői jogok mintájára és annak ellenpárjaként. A mezőgazdasági termelői jogok kifejezik azt a felismerést, hogy a növényi génforrások különböznek a természeti ásványkincsektől. A növényi génforrások kezelése és használata elválaszthatatlan a létező helyi és őshonos közösségek ismereteitől és a génforrások kezelésével kapcsolatos gyakorlatától.

A harmadik probléma nem minden helyi és őshonos közösség foglalkozik a növényi génforrások megőrzésével, ezért szükséges a mezőgazdasági termelői jogok haszonélvezői körének a meghatározása. Ez gyakorlati és politikai szempontból nagyon nehéz.”

A FAO Egyezmény III. része tartalmazza a mezőgazdasági termelők jogait. A szerződő felek elismerik a helyi őshonos közösségek és a mezőgazdasági termelők rendkívüli hozzájárulását az élelmezés és a mezőgazdasági termelés alapját képező növényi génforrások megőrzéséhez és továbbfejlesztéséhez az egész világ összes régiójában, különösen a növények származási és diverzitás központjaiban²⁵⁰.

A szerződő felek nemzeti kormányai felelősek a mezőgazdasági termelők élelmezési és mezőgazdasági célú növényi genetikai erőforrásokkal kapcsolatos jogainak érvényesítéséért. A szerződő felek a mezőgazdasági termelők jogainak megvédéséért és előmozdításáért a termelők szükségleteivel és prioritásaival összhangban a nemzeti törvényeiknek megfelelő következő intézkedéseket teszik:

a) az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokkal kap-

250 FAO Egyezmény 9. cikk 9.1.- 9.3 bekezdés

- csolatos alapvető tradicionális ismeretek védelme;
- b)* az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrások felhasználásából származó hasznok elosztásában való méltányos részesedéshez fűződő jog biztosítása;
 - c)* a nemzeti döntéshozatalban való részvételhez fűződő jog az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrások megőrzésével és fenntartásával kapcsolatos kérdésekben.

A FAO Egyezmény a nemzeti jogszabályoknak megfelelően és indokolt mértékben kizárja e rendelkezések olyan értelmezését, amely a mezőgazdasági termelőknek a saját gazdaságukban előállított termésből származó szaporítóanyagok megővéséhez, felhasználásához, cseréjéhez és értékesítéséhez fűződő jogait korlátozza.

A FAO Egyezmény preambuluma is megerősíti a mezőgazdasági termelők jogainak nemzeti és nemzetközi szintű támogatását, az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrások felhasználásából fakadó hasznok igazságos és méltányos elosztásával kapcsolatos döntéshozatalban való részvételi jog alapvető jelentőségét, a mezőgazdasági termelők jogainak érvényesítésében és a megtermelt szaporítóanyagok saját célú felhasználásával, cseréjével és értékesítésével kapcsolatos jogokat.

A mezőgazdasági termelők jogait a következő jogterületek érintik:

- a)* a növényi génforrásokkal kapcsolatos közösségi jogok,
- b)* a növényi génforrások megőrzése és fenntartható hasznosítása,
- c)* a hagyományos tudás,
- d)* bioprospekting, ideértve a hozzáférést és a hasznok megosztását,
- e)* a vetőmag minősítésére vonatkozó szabályozást,
- f)* növényfajta-oltalom,
- g)* szabadság.

A mezőgazdasági termelői jogok szempontjából lényeges kérdés a vetőmag-minősítés rendszere. A vonatkozó nemzetközi és nemzeti jogszabályok szigorú minőségi követelményeket határoznak meg a forgalomba hozható vetőmagokkal szemben. Az úgynevezett „mezőgazdasági termelői fajták” nem felelnek meg ezeknek a minőségi követelményeknek. A vetőmag forgalmazására vonatkozó szabályok több esetben tiltják a

saját jogú felhasználást és a vetőmagvak és szaporítóanyagok cseréjét a mezőgazdasági termelők között.

2.1. Tegyük a sokféleségért

Magyarország EU-soros elnöksége idején 2011. február 24-26. között a „Tegyük a sokféleségért!” Európai Fórumon elfogadták az úgynevezett Szegedi Nyilatkozatot, amely részletesen foglalkozik az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló FAO Egyezményrel is. A Nyilatkozat a FAO Egyezményben foglaltak szerint hangsúlyozza

- a) a növényi génforrások megőrzésére, feltárására, fenntartható használatára és a mezőgazdasági termelők jogaira vonatkozó rendelkezések érvényesítésének szükségességét,
- b) a helyi és őshonos közösségek támogatását abban, hogy a növényi génforrásokat a saját földterületeiken őrizzék meg.

A Szegedi Nyilatkozat követeléseket fogalmaz meg a fajtajegyzékekbe bejegyzett fajták esetében az alkalmazott nemesítési módszerek nyilvánosságra hozatalával, a géntechnológiával módosított növények termesztésének, továbbá a hagyományos és GMO növényi kultúrák együtt termesztésének betiltásával kapcsolatban.

A Szegedi Nyilatkozat a szellemi tulajdonjogok területén az élőlényekre bejegyzett szabadalmak valamennyi formájának betiltását tartja szükségesnek, valamint a növényfajta-oltalom és a szabadalmi oltalom esetében a gazdálkodók saját célú vetőmag-felhasználásának engedélyezését hangsúlyozza.

2.2. A La Via Campesina Mozgalom

Ez a mozgalom 1993-ban Belgiumban, Mons-ban született meg. Az agrárpolitika és az agribusiness globalizációja kiváltotta a mezőgazdasági kistermelők összefogását annak érdekében, hogy részt vehessenek a döntéshozatalban. Ma a La Via Campesina mozgalom az élelmiszeripari és mezőgazdasági viták jelentős résztvevője a FAO-ban és az ENSZ Emberi Jogi Tanácsában. A La Via Campesina Mozgalomnak 180 helyi

és nemzetközi szervezet a tagja 81 afrikai, ázsiai, európai és amerikai országból. A mozgalom összesen 200 millió gazdálkodót reprezentál.

A FAO Egyezmény 2011. márciusában Balin megtartott konferenciáján a La Via Campesina Mozgalom megfogalmazta az úgynevezett Bali vetőmag-deklarációt. Ez a deklaráció a FAO Egyezménynek a mezőgazdasági termelők jogait szabályozó 9. cikkével kapcsolatban megállapította, hogy a FAO Egyezmény teljesítette az első célkitűzését, amely szerint az északi ipari cégek számára lehetővé vált a mezőgazdasági termelői vetőmagok használata és a vetőmagok 90 %-a a déli államokból származik. A FAO Egyezmény azonban nem teljesítette a második célkitűzését, amely a haszonmegosztásra vonatkozott. A déli államok termelői nem részesednek a haszonból.

2.3. A Slow Food „Komótos étkezés” Mozgalom

1986-ban Olaszországból indult a Slow Food Mozgalom²⁵¹, amely a Mc Donald's római megjelenése kapcsán bontakozott ki. Napjainkra már 160 országra és több kontinensre kiterjedő nemzetközi mozgalom hivatalosan 1989. november 9-én Párizsból indult el, amikor 15 ország képviselői elfogadták a mozgalom kiáltványát. A Slow Food központja észak-Olaszországban, Bra-ban található. A Slow Food jelenleg világszerte több, mint 1600 helyi csoportban, úgynevezett konvíviumba szerveződik. A mozgalom célja a helyi gasztrokulturális értékek megőrzése, a hagyományok hasznosítása és a helyi közösségek és vállalkozások fennmaradásának és gazdasági sikerességének támogatása. A Slow Food Mozgalom helyi képviselői foglalkoznak a biodiverzitás védelmével, az ízek bárkájában számos helyi tájfajta vetőmagja található meg.

251 <http://www.slowfood.com>; <http://www.slowfoodhungary.hu> letöltés: 2014. március 27.

3. A hagyományos tudás védelme hazánkban

3.1. *Hagyományok – Ízek – Régiók*

Az EGK 1993-ban elindította az Euroterroirs, Európa Vidékei Programot, annak érdekében, hogy a tagállamokban összegyűjtsék és leírják a hagyományos mezőgazdasági termékeiket és élelmiszereiket.

Hazánkban az egykori Földművelésügyi Minisztérium 1998 - 2002 között készítette el a *Hagyományok – Ízek – Régiók Gyűjtemény*²⁵² (a továbbiakban: HÍR Gyűjtemény) az Euroterroirs program mintájára. A HÍR Gyűjtemény a hazai hagyományos tudás védelmét szolgálja a magyar tájfajták és őshonos állatok, valamint a helyi, hagyományos élelmiszerek tudományos összegyűjtésével és leírásával. A HÍR Gyűjtemény²⁵³ Magyarország genetikai és gasztronómiai öröksége. A HÍR védjegyprogram bemutatását a XVI. fejezet 1.3. pontja tartalmazza.

3.2. *A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról*

A Nemzeti Együttműködés Programja a III./1. 5. pontban a magyar mezőgazdaság megújítására vonatkozó részben célul tűzi ki, hogy „A nemzeti kiutat jelentő hungarikumainkat kiemelt védelemben és

252 A „Hagyományok Ízek Régiók” Gyűjtemény 350 hagyományos élelmiszeripari és mezőgazdasági terméket tartalmaz: Gabonafélék malomipari termékek (4), Termesztett, gyűjtögetett és feldolgozott gyümölcsök (54), Termesztett, gyűjtögetett és feldolgozott zöldségek (56), Fűszernövények, fűszerek, ételízesítők (13), Húsok, szárnyasok, vadak (26), Húskészítmények (29), Tejtermékek (22), Halászati termékek (3), Édesipari termékek (13), Cukrászati termékek (10), Sütőipari termékek (31), Szárzestészták (4), Olajok, zsírok (3), Italok (22), Egyéb (10) Ezek a termékek számos lehetőséget kínálnak az oltalom iránti bejelentésekhez.

253 A Magyar Pékek Fejedelmi Rendje e gyűjtemény alapján évente rendszeresen táborot rendez, ahol a diákok a hagyományos sütemények elkészítését sajátíthatják el. A Pesti Barnabás Élelmiszeripari Szakképző Iskola 2000 óta minden évben a Kenyér Világnapján megrendezi a hazai Szakképző Iskolák közötti sütőipari versenyt, amelynek keretében a diákok meghatározott hagyományos sütemények elkészítésével versenyeznek.

támogatásban részesüljenek. A hungarikumok megtartása, leltározása és méltó támogatása nemzeti ügy, elsőrendű kormányzati, állami és társadalmi feladat kell hogy legyen.”

Az Országgyűlés 2012. évi tavaszi ülészakán fogadta el a nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt²⁵⁴ (a továbbiakban: hungarikum törvény), amely egy széleskörű és régóta fennálló társadalmi igényt elégített ki. A törvény 2012. július 1-jén lépett hatályba. A hungarikum törvény a nemzeti értékek összegyűjtése, azonosítása, rendszerezése és védelme érdekében a települési értékek összegyűjtésétől kiinduló alulról felépülő rendszert alakít ki.²⁵⁵

A hungarikum törvény alapján a nemzeti értékeket szakterületenkénti kategóriák²⁵⁶ szerint kell azonosítani és rendszerezni. A hungarikumok a magyar nemzeti értékek körén belül olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó nemzeti értékek, amelyek a történelmi vagy a mai Magyarországra jellemző tulajdonságaikkal, egyediségükkel, különlegességükkel és minőségükkel a magyarság csúcsteljesítményei és

- a) amelyeket belföldön és külföldön egyaránt a magyar kultúra és tudomány eredményeként tartanak számon,
- b) amelyek védett nemzeti értékek,
- c) amelyeket a jogszabály szerinti egyedi értékelés alapján a Hungarikum Bizottság hungarikummá minősít vagy
- d) amelyek a törvény erejénél fogva hungarikumnak minősülnek.

254 Az Országgyűlés először 2008-ban, valamennyi parlamenti párt egyetértésével foglalkozott a hungarikumok védelmével és két országgyűlési határozatot fogadott el. A hungarikumok védelméről szóló 77/2008. (VI. 13.) OGY határozat 1. pontja nyilvánította ki, hogy a „a hungarikumok megőrzendő, egyedülálló nemzeti értéket képviselnek. A hízott kacsából és libából előállított termékek védelméről szóló 122/2008. (XI. 28.) OGY határozat többek között rendelkezett a hungarikum törvény előkészítéséről is.

255 A települési értékek összegyűjtése és a települési és tájegységi értéktárak összeállítása a helyi és a megyei önkormányzatok feladata. A települési és a megyei értéktár bizottságok, illetve az értékek összegyűjtésével megbízott más szervezetek évente legalább egyszer megküldik a Hungarikum Bizottság részére az összegyűjtött nemzeti értékek adatait.

256 Agrár- és élelmiszergazdaság, Egészség és életmód, Ipari és műszaki megoldások, Kulturális örökség, Sport és turizmus, Természeti és épített környezet.

A Magyar Értéktárban nyilvántartott nemzeti értékek közül kiválasztott nemzeti érték hungarikummá nyilvánítására javaslatot tehet a Hungarikum Bizottság tagja, a Települési (Megyei) Értéktár Bizottság, vagy a települési (megyei) értékek gondozásával megbízott intézmény, szervezet, az illetékes területfejlesztési, vidékfejlesztési szervezet, a hatáskörrel rendelkező miniszter, továbbá az egyházak, köztisztviselők, társadalmi szervezetek és közösségek, a határon túli magyar nemzeti közösségek, valamint a Magyar Értéktárban nyilvántartott nemzeti értéket gondozó vagy azt előállító magánszemélyek vagy vállalkozások is.

A hungarikum törvény kihirdetésekor szövege még tartalmazta azt a rendelkezést, amely szerint a közösségi oltalom alatt álló vagy nemzetközi elismerésben részesített nemzeti értékek külön elbírálás nélkül, e törvény erejénél fogva hungarikumoknak minősülnek”. A hungarikum törvényt módosító 2012. évi CCXIII. törvény megváltoztatta a törvény erejénél fogva, külön elbírálás nélkül hungarikumnak minősülő értékekre vonatkozó rendelkezést, amely alapvetően a közösségi földrajzi árujelző oltalom alatt álló agrártermékeket érintette. A hatályos szabályok szerint az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete által kiemelkedő egyetemes értéknek vagy szellemi kulturális örökségként nyilvántartott és a feltételeknek megfelelő értékek a Hungarikum Bizottság külön elbírálása alapján minősülhetnek hungarikumoknak.²⁵⁷

3.3. Nemzeti értékek, hungarikumok az agrárágazatban

A vidékfejlesztési ágazat vonatkozásában a hungarikum törvénynek a 2012. december 28-tól hatályos módosítását megelőzően a törvény erejénél fogva hungarikumnak minősültek a közösségi oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy földrajzi jelzéssel rendelkező mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, a közösségi oltalom alatt álló földrajzi árujelzővel rendelkező szeszes italok, továbbá közösségi oltalom alatt

²⁵⁷ 2012 és 2015 között csak az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete által kiemelkedő egyetemes értéknek vagy szellemi kulturális örökségként nyilvántartott és belföldön és külföldön egyaránt a magyar kultúra és tudomány eredményeként számon tartott, védett nemzeti érték minősült a törvény erejénél fogva hungarikumnak.

álló eredetmegjelöléssel vagy földrajzi jelzéssel rendelkező borok és borászati termékek. élelmiszerek. A módosított szabályok szerint a Hungarikum Bizottság külön elbírálása alapján a kiemelkedő nemzeti értékek közé, a Magyar Értéktárba kerülhetnek az uniós oltalom alatt álló nemzeti értékek.²⁵⁸

A következő hungarikumként is elismert agrártermék eredetmegjelölései, földrajzi jelzései állnak uniós oltalom alatt: Kalocsai fűszerpaprika-őrlemény (OEM), Szegedi fűszerpaprika-őrlemény (OEM), Makói hagyma (OEM), Alföldi kamilla virágzat (OEM, Csabai kolbász/Csabai vastag kolbász (OFJ), Gyulai kolbász/Gyulai pároskolbász (OFJ), Szőregi rózsatő (OFJ), Magyarországi Tokaji borvidéken előállított Tokaji aszú, Egri bikavér, Pálinka, Törkölypálinka. A Hungarikum védjegy bemutatását a XVI. fejezet 1.4 pontja tartalmazza.

4. A genetikai anyagok megőrzésére vonatkozó hazai szabályaink

4.1. A biológiai sokféleség megőrzésére vonatkozó szabályok az Alaptörvényben

A biotechnológia fejlődése felvetette a biológiai sokféleség megőrzésének és az emberi egészség megóvásának a szükségességét is. A biológiai sokféleség megőrzésének kötelezettsége és annak deklarálása megjelenik a 2012. január 1-jén hatályba lépett magyar Alaptörvényben is.

A 2011. április 18-án elfogadott Alaptörvény kiemelten kezeli a biológiai sokféleség megőrzését. Az Alaptörvény Alapvetés részének P) cikkében deklarálja, hogy „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

4.2. A genetikai anyagok megőrzésére vonatkozó hazai szabályok

Magyarország 1992. június 13-án írta alá a Biológiai Sokféleség Egyezményt. Ennek hatására az 1996. évi CXXXI. törvény előkészítése során már kiemelt

258 A 2015. évi LXXX. törvény 9. §-ával megállapított szöveg

figyelem irányult a genetikai anyagok megőrzésére. Az 1996. évi CXXXI. törvény rendelkezett a genetikai anyagok megőrzéséről és fenntartásáról.²⁵⁹ A törvény értelmében a genetikai változatosság és a hazai mezőgazdaság genetikai anyagainak védelme, a jogszabályokban meghatározott jelentős növényfajok változatok, fajták és vad rokonfajok mint génforrások megőrzése és fenntartása nemzetgazdasági érdek és állami feladat.

A genetikai anyagok megőrzésére és fenntartására vonatkozó szabályokat átvette az 1996. évi CXXXI. törvény helyébe lépő 2003. évi LII. törvény is. A törvény rendelkezéseinek részletes végrehajtási szabályait a 95/2003. (VIII. 14.) FVM rendelet tartalmazza. A rendelet meghatározza a különböző fogalmakat. A vonatkozó szabályok előírják, hogy a génerózió, a genetikai sebezhetőség káros hatásainak csökkentése, valamint a növénynevelés, növénytermesztés, tájtermesztés, ökológiai gazdálkodás, mezőgazdasági, biológiai alapú kutatás és oktatás alapanyagokkal történő ellátása, valamint a genetikai anyagok fenntartható hasznosítása érdekében a haszonnövények és rokon fajaik genetikai változatait fel kell kutatni és meg kell őrizni.

A génforrások megőrzése során a Biológiai Sokféleség Egyezmény, a FAO Egyezmény alapján a Növényi Genetikai Erőforrások Nemzetközi Intézete, az Európai Génforrások Együttműködési Program, valamint az Európai Erdészeti Génforrások Program által nemzetközileg egyeztetett standard módszertani ajánlásokat kell alkalmazni. A haszonnövények körében *ex situ* gyűjteményekben kell megőrizni:

- a) a magyar származású fajtákat, a magyar tájfajták helyi változatait és az ökotípusokat,
- b) a belföldi flóra mezőgazdasági, kertészeti és erdészeti szempontból jelentős fajainak veszélyeztetett állományait,
- c) a Magyarországon természetű haszonnövények vad rokonfajait, amelyekből a génátvitel hagyományos és géntechnológiai módszerekkel lehetséges,
- d) a magyar növénytermesztés, növénynevelés, oktatás, illetve a magyar haszonnövény- alapú kutatás és alkalmazott kutatás számára értékes tulajdonságokat hordozó fajtákat, törzseket, vonalakat és klónokat,

²⁵⁹ 1996. évi CXXXI. törvény 4. §

- e) a termesztésbe vonás, a növénynemesítés, az oktatás, a kutatás és a választékbővítés céljából jelentős, a nemzetközi génbank- együttműködési rendszer keretében be nem szereshető külföldi eredetű génforrásokat,
- f) f) az erdészeti fajokat, amelyekből állami elismerésben részesített, vagy állami elismerésre bejelentett fajta van.

A genetikai anyagokat *in situ*, *ex situ*, *in vitro* és *on farm* (eredeti termőhelyen, termesztés útján) módszerekkel²⁶⁰ lehet fenntartani. A megőrzendő genetikai anyagok körének kijelölése, a megőrzés során alkalmazott módszerek egységesítése és a génbanki gyűjteményekkel kapcsolatos szakmai kérdések egyeztetése a Növényi Génbank Tanács hatáskörébe tartozik.

4.3. A hazai génbanki tevékenység

A hazai génbanki tevékenység több évtizedes múltra tekint vissza. A nemesített növényfajták minősítésének újabb szabályozásáról szóló 60/1958. (XI. 17.) Korm. rendelet megszüntette az Országos Növényfajtakísérleti Intézetet és az Intézetből két önálló intézetet hozott létre. Az Intézet Fajtagyűjteményi Osztályából Tápíószelén 1959-ben létrejött az *Országos Agrobotanikai Intézet*, amelynek feladata volt továbbra is a növényi fajtagyűjteményes és génbanki tevékenység, a botanikai megfigyelés, a biológiai és kémiai vizsgálatok elvégzése.

A tápíószelei Országos Agrobotanikai Intézet számos átszervezést követően - közte az egykori Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal (MgSzH) egyik osztályként való működést - önálló intézményként Növényi Biodive-

260 *Ex situ megőrzés*: az eredeti termőhelyen kívül, gyűjteményekben vagy ültetvényekben történő fenntartás. *In situ megőrzés*: a fajok és változatok életképes állományainak természetes környezetükben történő fenntartása és helyreállítása, kultúr- vagy haszonnövények esetében pedig az olyan környezetben történő fenntartás, ahol jellegzetes tulajdonságaik kialakultak. *In vitro megőrzés*: szövet-, szerv vagy sejtenyészet formájában történő fenntartás. *On farm megőrzés*: a helyi körülményekhez alkalmazkodott tájfajták, hagyományörző fajták eredeti termőhelyükön, termesztés útján történő fenntartása.

zítási Központ néven működött 2019 júniusáig. A Növényi Biodiverzitási Központ a világ 13. legnagyobb, 86000 tételből, köztük 60000 egyedi tételből álló ex-situ gyűjteményével rendelkezik. Az EU Life programjának támogatásával valósult meg a „Pannon génbank” program, amelynek célja a Kárpát medence mezőgazdasági növényfajainak, azok vad rokon fajainak és a vadon termő növényeinek a megőrzése.

Az agrárminiszter 2019. június 1-jével megalapította Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központot a gödöllői Haszonállat-génmegőrzési Központnak a tápiószelei Növényi Diverzitás Központba való integrálásával.

5. A tájfajták termesztésére vonatkozó uniós és hazai szabályozás

5.1. A XXI. század kihívásai és a tájfajták szerepe

Napjainkban a biológiai sokféleség megőrzése érdekében előtérbe kerültek a tájfajták. A tájfajták termesztése iránti igényt fokozta a hagyományos élelmiszerek előállítására vonatkozó közösségi szabályozás is.

A tájfajták iránti igényt a mezőgazdasági termelői mozgalmak hatására az Európai Unió is felismerte és a tájfajták termesztését elősegítő, egyszerűsített szabályokat állapított meg először a szántóföldi növények, majd a zöldségek tájfajtáinak listára vétele és a szaporítóanyagok forgalmazása érdekében.

Tájfajtának minősül a regionális, környezeti, helyi ökológiai feltételekhez természetes módon alkalmazkodott, és génerózió által veszélyeztetett fajta. A *génerózió*: a genetikai sokféleség idővel történő csökkenése ugyanazon fajok populációi, illetve fajtái között és azokon belül, vagy egy faj genetikai alapjának szűkülése emberi beavatkozásból, illetve környezeti változásból adódóan.

A *szántóföldi növényfajok* esetében a helyi és a regionális feltételekhez természetes módon alkalmazkodott, és génerózió által veszélyeztetett mezőgazdasági honos fajok és fajták elfogadása, és ezen honos fajok és fajták vetőmagjának, valamint vetőburgonyájának forgalmazása esetében alkalmazható eltérésekről szóló, 2008. június 20-i 2008/62/EK bizottsági irányelvet (a továbbiakban: 2008/62/EK irányelv) a tagországoknak 2009. június 30-ig kellett saját jogszabályaikban érvényesíteniük.

A 2008/62/EK irányelv preambuluma szerint a növény-genetikai források helyben történő megőrzése és fenntartható hasznosítása érdekében állapít meg az általános szabályoktól eltérő szabályokat a helyi és a regionális feltételekhez természetesen módon alkalmazkodott és génerózió által veszélyeztetett mezőgazdasági honos fajok és fajták megőrzése érdekében. A preambulum (1) bekezdése kiemeli, hogy „a biológiai sokféleséggel kapcsolatos kérdések és a növényi genetikai erőforrások megőrzésének fontossága nőtt és ezt a különböző nemzetközi és közösségi szintű fejlemények is mutatják, utalva a Biológiai Sokféleség Egyezményre és a FAO Egyezményre.

A jogharmonizációs feladatot, az irányelv hazai jogrendbe illesztését a tájfajták állami elismeréséről, valamint vetőmagvaik előállításai és forgalmazási feltételeiről szóló 104/2009. (VIII. 5.) FVM rendelet valósítja meg, amely a tárgykörébe tartozó vetőmagvakra és vetőburgonyára vonatkozó, az általánostól eltérő szabályokat ír elő.

A rendelet lehetővé teszi a tájfajták termesztését és a szaporítóanyaguk forgalmazását az állami elismerés és a vetőmag minősítés szabályainak egyszerűsítésével. Az érintett szántóföldi növényfajok tájfajtáinak bejelentése és vetőmag-szaporításuk lehetővé tétele hozzájárul a génerózió csökkentéséhez.

A *zöldség növényfajok* esetében az egy adott helyen és régióban hagyományosan termesztett és génerózió által veszélyeztetett honos zöldségfajok és fajták, illetve a kereskedelmi növénytermesztési szempontból tényleges értékkel nem rendelkező, csupán bizonyos feltételek melletti termesztésre nemesített zöldségek fajtáinak elismerése, és ezen honos fajok és fajták vetőmagjának forgalmazása esetében alkalmazható eltérésekről szóló, 2009. november 26-i 2009/145/EK bizottsági irányelv (a továbbiakban: 2009/145/EK irányelv) lehetővé tette az egyszerűsített feltételekkel való állami elismerést, vagyis a forgalomba hozható fajták jegyzékére való felvételt.

A 2009/145/EK irányelvet a zöldségnövény fajok tájfajtáinak és házikerti fajtáinak elismeréséről, valamint vetőmagvaik előállításai és forgalomba hozatali feltételeiről szóló 65/2011. (VII. 11.) VM rendelet ülteti át a hazai jogba.

Mindkét miniszteri rendelet a szántóföldi és a zöldség tájfajták, valamint házi kerti fajták esetében egyszerűsített elismerési és vetőmag

minősítési eljárást tesz lehetővé, a génerózió által veszélyeztetett fajták természetössége érdekében.

A gyümölcs tájfajták esetében a gyümölcs tájfajták szaporítóanyagának forgalmazása érdekében a gyümölcs tájfajták állami elismeréséről, valamint szaporítóanyagaik előállításai és forgalomba hozatali feltételeiről szóló 27/2012. (III. 24.) VM rendelet alapján lehetőség van az egyszerűsített eljárásra.

A 27/2012. (III. 24.) VM rendelethez mintaként szolgáltak a szántóföldi növényfajok és a zöldségek tájfajtáinak forgalmazására vonatkozó szabályok, amelyek európai uniós előírásokon alapulnak. A 27/2012. (III. 24.) VM rendelet egyszerűsített állami elismerési eljárás, valamint az egyszerűsített szaporítóanyag forgalmazás bevezetését tette lehetővé a meghatározott szakmai feltételeknek megfelelő gyümölcs tájfajták esetében.

Eddig hazánkban a legtöbb bejelentett tájfajta gyümölcsfajta.

5.2. A Kokopelli ügy

Az Európai Unió Bírósága 2012. július 12-én a C-59/11 a Graines Baumaux SAS és a Kokopelli Szövetkezet közötti ügyben egy nagyon jelentős döntést hozott. A tájfajták természetével és forgalmazásával foglalkozó termelők szerint a vetőmag minősítési rendszer és a növényfajták listára vétele, illetve elismerésének kötelezettsége korlátozást jelent a tájfajtákkal kapcsolatban.

A Kokopelli Szövetkezet a 2009/145/EK irányelvre hivatkozással olyan zöldség tájfajták vetőmagját értékesítette, amely a zöldségekről szóló közösségi irányelvben foglaltaktól eltérően nem szerepelt sem a közösségi sem a francia fajtajegyzékben.

A Graines Baumaux SAS cég szintén vetőmag-kereskedelemmel foglalkozó vállalkozás a fajtajegyzékben lévő fajtákat forgalmazott és a Kokopelli Szövetkezet ajánlatában 461 nem elismert fajtát talált. Ezért 2005-ben keresetet nyújtott be a Nancy-i I. fokú Bírósághoz tisztességtelen verseny miatt. A Graines Baumax többek között 50 ezer Euró összegű átalány-kártérítés fizetését és a nem elismert fajták reklámozásának abbahagyását kérte.

Az I. fokú bíróság 10.000.- Euro kártérítést ítélt meg és egyebekben elutasította a keresetet.

A Kokopelli Szövetkezet fellebbezést nyújtott be a Nancy-i Fellebbviteli Bírósághoz. A Fellebbviteli Bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtott be az Európai Unió Bíróságához a növényi genetikai források élelmezési és mezőgazdasági felhasználásáról szóló nemzetközi egyezmény értelmezése, a vetőmagvak előállítására és forgalmazására vonatkozó közösségi irányelvekben előírt kötelező fajta elismerési és vetőmag elismerési rendszernek az alkalmazhatóságáról a tájfajták vonatkozásában. A kérdés arra is irányult, hogy nem sérül-e az arányosság elve a vállalkozás szabadsága, az áruk szabad mozgása és az egyenlő bánásmód.

A Kokopelli Szövetkezet ugyanis a tájfajtákra vonatkozó egyszerűsített fajta elismerési és szaporítóanyag forgalmazási szabályokat tartalmazó 2008/62/EK irányelvet és a 2009/145/EK irányelvet úgy értelmezte, hogy a vonatkozó fajta elismerési és minősítési szabályok alkalmazása nélkül forgalmazhatja a zöldség tájfajták vetőmagját.

Az Európai Unió Bírósága ítéletében részletesen vizsgálta a Közösségi Fajtajegyzékre és a zöldségvetőmagok forgalmazására vonatkozó irányelveknek, az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: Lisszaboni Szerződés) valamint a FAO Egyezmény összefüggéseit.

A 2012. július 12-én meghozott ítélet kimondta, hogy a szaporítóanyag forgalmazás feltételeként a hivatalos fajtavizsgálat előírását, a fajtalistára vételi kötelezettséget, valamint a szaporítóanyag minősítést tartalmazó uniós irányelvek nem sértik a FAO Egyezményben vállalt kötelezettségeket és a Lisszaboni Szerződés elveit.

Az ítélet megerősítette, hogy nem kérdőjelezhető meg a vonatkozó uniós jogi aktusokban és a nemzeti jogszabályokban az egyes növényfajták természetességére előírt fajta elismerési és szaporítóanyag minősítési eljárás.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

2008/62/EK bizottsági irányelv (2008. június 20.) a helyi és a regionális feltételekhez természetes módon alkalmazkodott, és generáció által

veszélyeztetett mezőgazdasági honos fajok és fajták elfogadása, és ezen honos fajok és fajták vetőmagjának, valamint vetőburgonyájának forgalmazása esetében alkalmazható eltérésekről

2009/145/EK bizottsági irányelv (2009. november 26.) az egy adott helyen és régióban hagyományosan termesztett és generáció által veszélyeztetett honos zöldségfajok és fajták, illetve a kereskedelmi növénytermesztési szempontból tényleges értékkel nem rendelkező, csupán bizonyos feltételek melletti termesztésre nemesített zöldségek fajtáinak elismerése, és ezen honos fajok és fajták vetőmagjának forgalmazása esetében alkalmazható eltérésekről

2010/60/EU bizottsági irányelv (2010. augusztus 30.) a természetes környezet megőrzésére szánt takarmánynövény-vetőmagkeverékek forgalmazása tekintetében bizonyos eltérések biztosításáról

Hazai jogszabályok

2003. évi LII. törvény a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról
95/2003. (VIII. 14.) FVM rendelet a növényi genetikai anyagok megőrzéséről és felhasználásáról

A tájfajták állami elismeréséről, valamint vetőmagvaik előállítási és forgalmazási feltételeiről szóló jogszabályokat az V. fejezet tartalmazza.

XI. AZ EREDETMEGJELÖLÉSEK NEMZETKÖZI OLTALMA

A meghatározott földrajzi területhez kötődő különleges termékek jellegzetességeit, az eredetvédelem lényegét nehéz lenne Obermayer Ernő szavainál szebben megfogalmazni: *„A magyar föld természettől fogva nem tömeget, hanem minőséget terem. Talaja és éghajlata olyan, hogy a föld terményeiben a minőségbeli felsőbbséget jelentő nemes alkotórészeket fejleszti ki nagyobb mértékben.*

A piros szemű acélos magyar sikebúzának, a világhírű tokaji bornak, a magyar gyümölcs színének, édességének, zamatának, a makói hagymának, a körösi uborkának, a magyar édesnemes tormának, a magyar pulyka és a parlagi tyúk húsa és tojása ízének, a vadon termő vagy természetű magyar gyógy- és fűszernövények hatóanyag-, illóolaj- zamattartalmának nincs párja az egész földkerekségen.

A magyar föld a szegedi és kalocsai fűszerpaprikában is olyan tökéletes fűszert hozott létre, amelyet ez az idegen földrésztől származó növényfaj botanikai fajtákban való gazdagsága ellenére, sehol máshol, még saját őshazájában sem tudta szolgáltatni.” Ezek a mondatok Obermayer Ernő „A Magyar Paprika áruismerete” című előadásában hangzottak el²⁶¹.

A hagyományos tudás, a folklór, valamint a genetikai erőforrások szellemi tulajdonvédelmi összefüggései teremtik meg a kapcsolatot az eredetmegjelölések nemzetközi, uniós és hazai oltalmával. A Biológiai Sokféleség Egyezményhez kapcsolódóan a 2000-es évektől kezdődően a fejlődő országok egyre aktívabbak lettek a hagyományos és őshonos közösségek érdekeinek érvényesítésében. A Nagojai jegyzőkönyv előkészítésének tárgyalásai során volt olyan álláspont, amely a hagyományos tudást nemzetközi eredetvédelmi oltalomban részesítette volna. Az egyes

261 Különlenyomat Az 1934. Évi Szünidei Felső Kereskedelmi Iskola Tanári Tanfolyam Előadásainak „Időszerű Kérdések A Gazdasági Földrajz, Vegytan, Áruismeret Köréből” – megjelent a „Százéves a fűszerpaprika-kutatás Magyarországon” című NAIK kiadványban - Gödöllő 2017.

fejlődő országok azonban különböző oltalmi formákat választottak a hagyományos tudás védelmére²⁶².

Az eredetmegjelölések, földrajzi jelzések (a továbbiakban együtt: földrajzi árujelzők) uniós és nemzetközi szabályozásának alakulása szempontjából meghatározó

- a) a TRIPS Megállapodás, amely a földrajzi jelzések területén előírja azokat a minimum követelményeket, amelyeket a tagállamoknak a saját nemzeti jogalkotásuk során érvényesíteniük kell,
- b) az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára és lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodás és a Lisszaboni Megállapodás Eredetmegjelölésekről és Földrajzi Jelzésekről szóló Genfi Szövege;
- c) az Európai Gazdasági Közösség 1992-ében kialakított, agrárpolitikai indíttatású, a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek egységes közösségi oltalmára vonatkozó szabályozás, majd az egységes uniós oltalomnak a borászati termékekre és szeszes italokra való 2008. évi, majd az ízesített borokra való 2014. évi kiterjesztése.

1. A földrajzi árujelzők szabályozása a TRIPS Megállapodásban

A TRIPS Megállapodás 22. cikkének 1. bekezdése a „földrajzi eredet” általános fogalmát szabályozza. A TRIPS Megállapodás a földrajzi árujelzők oltalmát valamennyi termék esetében lehetővé teszi, amelynek meghatározott minőségét, hírnevét vagy egyéb jellemzőit lényegében a földrajzi eredet határozza meg. Ezen túlmenően a TRIPS Megállapodás nem szabályozza az oltalom megszerzésére vonatkozó eljárást, nem írja elő a termékleírás készítésének és az ellenőrzési rendszer működtetésének kötelezettségét. A TRIPS Megállapodás a WTO tagállamait azonban kötelezi arra, hogy teremtsék meg a megfelelő jogi eszközöket a földrajzi megjelölések jogi oltalmára.

A TRIPS Megállapodás a borok földrajzi megjelölései oltalmának elősegítése érdekében egy multilaterális rendszer létrehozását irányozta elő. A Megállapodás a tárgyalásokat a TRIPS Tanács feladatává tette. A TRIPS Megállapodás alapján ez a rendszer mind a mai napig nem jött létre.

262 Lásd: X. fejezet 1.2. pont

1.1. A TRIPS Megállapodás és a földrajzi árujelzők uniós oltalma

A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek vonatkozásában az Európai Gazdasági Közösség agrárpolitikai indíttatásból alakította ki azt a minőségpolitikai rendszert²⁶³, amelynek eredményeként létrejött az első közösségi oltalmi forma: a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek közösségi oltalma. A minőségpolitikai rendszer része a hagyományos termékek védelme is. A jelenlegi uniós szabályozás csak a mezőgazdasági termékek, élelmiszerek, a borászati termékek, a szeszes italok és az ízesített borok esetében teszi lehetővé a földrajzi árujelzők uniós oltalmát.

Az ipari termékek, illetve a kézműves termékek földrajzi árujelzőit nem lehet uniós oltalomban részesíteni.

Az 1992. évi szabályozás nem tette lehetővé, hogy harmadik országok is bejelenthessenek közösségi eredetvédelmi oltalom iránt mezőgazdasági termékeket, élelmiszereket. Ezért a TRIPS Megállapodás alapján az USA 1999-ben konzultációt kért az Európai Közösségektől, majd 2003-ban az USA és Ausztrália vitarendezési eljárást kezdeményezett az EU ellen a 2081/92/EGK rendelet szabályai miatt (WT/DS 174, WT/DS 290).

A vitarendezési eljárás iránti kérelemnek két lényeges pontja volt a nemzeti elbánás iránti igény²⁶⁴, valamint a korábbi védjegyek és a későbbi földrajzi árujelzők együttes fennállásával²⁶⁵ kapcsolatos igény.

263 A jelenleg hatályos szabályozás az 1151/2012/EU rendelet 2012. december 11-én lépett hatályba.

264 A közösségi szabályozás ugyanis az Európai Unión kívüli államokból érkező bejelentések esetében is megkövetelte a közösségi szabályok szerinti termékleírást, illetve annak nemzeti szakaszban való elbírálását és a közösségi előírásoknak megfelelő minőségellenőrzési szabályokat.

265 USA és Ausztrália kifogásolta, hogy a korábbi elsőbbségű védjegy ellenére fennmaradhat a későbbi eredetmegjelölés, illetve földrajzi jelzés oltalma. A TRIPS Megállapodás 16. cikkének 1. bekezdése értelmében „a lajstromozott védjegy tulajdonosának kizárólagos jogában áll mindenkit megakadályozni abban, hogy engedélye nélkül a kereskedelemben azonos vagy hasonló megjelöléseket használjon olyan árukra vagy szolgáltatásokra, amelyek azonosak, vagy hasonlóak azokhoz az árukhoz vagy szolgáltatásokhoz, amelyek vonatkozásában a védjegy oltalomban részesült, amennyiben az

USA és Ausztrália kifogásolta, hogy a közösségi szabályozás diszkriminatív a harmadik országok bejelentőivel szemben. Álláspontjuk szerint a közösségi szabályozás az EU-tagállamokon kívüli harmadik államokból érkező bejelentések esetében sérti a Párizsi Uniós Egyezmény, a GATT és a TRIPS Megállapodás szerinti egyenlő elbánás elvét.

A WTO Vitarendezési Testületének döntése megállapította, hogy a 2081/92/EGK rendelet nincs összhangban a TRIPS Megállapodás 3. Cikkének 1. bekezdésével és a GATT III:4 cikkével. A Vitarendezési Testület álláspontja a vitatott közösségi rendeletekben előírt viszonyossági és azonossági feltételeken alapult. A Vitarendezési Testület döntése a Bizottságot 2006 április 6-ig új szabályozás megalkotására kötelezte. Az USA és Ausztrália által kezdeményezett WTO vitarendezési eljárásban hozott döntés eredményeként az EU-nak meg kellett változtatnia a szabályozását a harmadik országokból benyújtott oltalom iránti kérelmek vonatkozásában.

A Vitarendezési Testület döntése nyomán másik lényeges változás a védjegyek és a földrajzi árujelzők viszonyának szabályozása. A korábbi elsőbbséggel rendelkező védjegy a földrajzi árujelzővel szemben érvényesíthetővé vált. Így az új szabályozás alapján egy eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés uniós oltalom iránti bejelentésének elbírálása során az elsőbbség, a kizárólagosság és a területiség elve érvényesül.

2. Az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára létesült Lisszaboni Megállapodás és Genfi Szövege

2.1. A Lisszaboni Megállapodás

Magyarország 1967 óta részese az 1982. évi 1. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára és lajstromozására

ilyen használat megtévesztésre alkalmas. Azonos jel azonos árura vagy szolgáltatásokra történő használata esetén a megtévesztésre alkalmasságot vélelmezni kell. A fent említett jogok nem érintik a meglévő korábbi jogokat és nem befolyásolják a Tagoknak azt a lehetőségét, hogy a használat alapján biztosítsanak jogokat.”

vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak²⁶⁶(a továbbiakban: Lisszaboni Megállapodás). A Lisszaboni Megállapodásnak jelenleg 30 tagállama van.

A Lisszaboni Megállapodás 1. cikke értelmében „a Megállapodás hatálya alá tartozó országok az ipari tulajdon oltalmára létesült Unió keretén belül Külön Uniót alkotnak. Ezek az országok kötelezik magukat, hogy a Megállapodás rendelkezései szerint területükön oltalomban részesítik a Külön Unió többi országának termékeire vonatkozó eredetmegjelöléseket, ha azokat a származási ország e minőségükben elismeri és oltalomban részesíti, és a Szellemi Tulajdon Világszervezetét létrehozó Egyezményben megnevezett Szellemi Tulajdon Nemzetközi Irodája lajstromozta.”

A Lisszaboni Megállapodás alapján nemzetközi oltalom alatt áll az agrárágazat vonatkozásában 4 élelmiszer eredetmegjelölés, 13 bor eredetmegjelölés és 3 pálinka eredetmegjelölés. A bor és pálinka eredetmegjelöléseket az egykori Monimpex Külkereskedelmi Vállalat jelentette be nemzetközi oltalom iránt. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseit az egykori állami vállalatok (Konzervipari Tröszt, valamint az Állatforgalmi és Húsipari Tröszt) jelentették be nemzetközi oltalom iránt. A 27. táblázat a Lisszaboni Megállapodás alapján jelenleg is nemzetközi oltalom alatt álló agrártermékeket tartalmazza.

266 Az Európai Unió tagállamai közül csak Franciaország, Olaszország és Portugália, az Európai Unióhoz 2004. május 1-jén csatlakozott új tagállamok közül csak Magyarország, Bulgária, Csehország és Szlovákia részese a megállapodásnak. 1990. előtt Csehszlovákia volt tagja a Lisszaboni Megállapodásnak.

27. táblázat A Lisszaboni Megállapodás alapján jelenleg is nemzetközi oltalom alatt álló eredetmegjelölések az agrárágazatban

A Lisszaboni Megállapodás alapján jelenleg is nemzetközi oltalom alatt álló eredetmegjelölések az agrárágazatban	
<i>Termék</i>	Eredetmegjelölés
Mezőgazdasági termék, élelmiszer	Kalocsa/Kalocsaer/Kalocsai (paprikaőrlemény), Szeged/Szegediner/Szegedi (paprikaőrlemény), Csaba/Csabai/Csabaer (kolbász), Gyula/Gyulai/Gyulaer (kolbász)
Borászati termékek	Badacsony/Badacsonyer/Badacsonyi, Balatonfüred-Csopak, Balatonmellék/Côtes du Balaton/Balatonmelléki, Debrő/Debrőer/Debrői, Eger/Erlauer/Egri/Erlau, Mór, Pécs-Mecsek, Somló/Somlóer/Somlói, Sopron/Soprener/Soproni, Szekszárd, Verpelét, Villány-Siklós, Tokaj/Tokayer/Tokaji
Pálinka	Eger/Egri (cseresznye), Kecskemét/Kecskeméter (barack), Szatmár/Szatmárer/Szatmári (szilva)

A védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: védjegy-törvény) a törvény erejénél fogva oltalomban részesítette azt a 28 eredetmegjelölést, amelyet a védjegy-törvény hatályba lépését megelőzően bejegyeztek a Lisszaboni Megállapodás alapján vezetett külön hazai lajstromba.

2.2. A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege

A Szellemi Tulajdon Világszervezetében a Lisszaboni Megállapodás Közgyűlése által létrehozott Munkacsoport 2009 márciusa és 2015 májusa között tárgyalta a Lisszaboni rendszer továbbfejlesztésének lehetőségeit. A tárgyalások célja volt a Lisszaboni Megállapodás vonzóbbá tétele, a finanszírozás kérdésének megtárgyalása, a földrajzi jelzések védelmének szabályozása, továbbá a kormányközi szervezetek, így az Európai Unió csatlakozásának a lehetővé tétele.

A Diplomáciai Értekezlet 2015. május 20-án fogadta el a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölésekről és földrajzi jelzésekről szóló Genfi Szövegét (a továbbiakban: Genfi Szöveg).

A Genfi Szöveg hatályba lépésének időpontja a 29. cikk (2) bekezdése szerint az ötödik jogosult Szerződő fél megerősítési vagy csatlakozási okirata letétbe helyezésének napját követő harmadik hónap.

A Tanács 2019. október 7-i, az Európai Uniónak a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölésekről és földrajzi jelzésekről szóló Genfi Szövegéhez történő csatlakozásáról szóló (EU) 2019/1754 határozatával jóváhagyta az Európai Uniónak a Genfi Szöveghez való csatlakozását. Az Európai Bizottság 2019. november 26-án helyezte letétbe a csatlakozási okiratot. Így a *Genfi Szöveg 2020. február 26-án hatályba lépett*. A Genfi Szövegnek jelenleg 8 tagállama van.

Az Országgyűlés 2021. április 29-i ülésnapján fogadta el a Lisszaboni Megállapodás Eredetmegjelölésekről és Földrajzi Jelzésekről szóló Genfi Szövegének kihirdetéséről szóló 2021. évi XXVIII. törvényt. A Genfi Szöveg hatályba lépésével összefüggésben a 2021 évi XXXVI. törvény módosította a védjegy törvényt.

A 28. táblázat a Lisszaboni Megállapodás által létrehozott Külön Unió országait, valamint a Genfi Szöveget aláíró, és a Genfi Szöveghez csatlakozó Szerződő feleket mutatja be:

28. táblázat Lisszaboni Megállapodás és a Genfi Szöveg Szerződő felei

Szerződő felek	Lisszaboni Megállapodás Szerződő felei	A Genfi Szöveg Szerződő felei	
		<i>A Genfi Szöveget 2015. május 20-án aláíró Szerződő felek</i>	<i>A Genfi Szöveghez csatlakozó Szerződő felek</i>
Európai Unió ²⁶⁷	Bulgária (1975), Cseh Köztársaság (1993), Franciaország (1966), Magyarország (1967), Olaszország (1968), Portugália (1966), Szlovákia (1993)	Franciaország, Magyarország, Olaszország, Portugália, Románia	EU (2019), Franciaország (2021 ratifikálás)
Harmadik államok	Albánia, Algéria, Bosznia-Hercegovina, Burkina-Faso, Costa Rica, Dominikai Köztársaság, Gabon, Georgia, Haiti, Irán, Izrael, Kongó, Koreai Népköztársaság, Kuba, Észak Macedónia, Mexikó, Moldovai Köztársaság, Montenegró, Nicaragua, Peru, Szerbia, Togo, Tunézia	Bosznia-Hercegovina, Burkina-Faso, Costa Rica, Gabon, Kongó, Mali, Moldovai Köztársaság, Nicaragua, Peru, Togo	Albánia (2019), Elefántcsontpart (2018) ²⁶⁸ , Kambodzsa (2018), Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (2019), Laosz (2021), Oman (2021), Szamoa (2019)

267 A Lisszaboni Megállapodást Görögország, Spanyolország és Románia is aláírta, de nem ratifikálta. A Lisszaboni Megállapodásnak részes állama volt az egykori Csehszlovákia is.

268 Elefántcsontpart az Afrikai Szellemi Tulajdonvédelmi Szervezet (OAPI) tagja, ezért a csatlakozás csak az OAPI csatlakozási okiratának letétbe

2.2.1. A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege szerinti nemzetközi lajstromozás

Míg a Lisszaboni Megállapodás nem tett különbséget *eredetmegjelölés* és *földrajzi jelzés* között, addig a Genfi Szöveg lehetővé teszi a földrajzi jelzések oltalmát is. A 29. táblázat tartalmazza a fogalmak összehasonlítását:

29. táblázat A Lisszaboni Megállapodás és a Genfi Szöveg szerinti fogalmak

Fogalom	Lisszaboni Megállapodás	Genfi Szöveg
Eredetmegjelölés	Valamely ország, táj vagy helység földrajzi neve, amelyet az onnan származó termék megjelölésére használnak, amelynek minőségét vagy jellegét kizárólag vagy lényegében a földrajzi környezet határozza meg, a természeti és az emberi tényezőket is beleértve.	A származás szerinti Szerződő Fél területén oltalomban részesülő, valamely földrajzi terület nevéből álló vagy azt tartalmazó elnevezés, vagy egy ilyen területre vonatkozóként ismert más elnevezés, amely a terméket az adott földrajzi területről származóként jelöli meg, ha a termék minősége vagy tulajdonságai kizárólag vagy lényegében a földrajzi környezetnek tulajdoníthatóak, a természetes és emberi tényezőket is beleértve és amelynek a termék hírnevét köszönheti ²⁶⁹ .
Földrajzi jelzés		A származás szerinti Szerződő Fél területén oltalomban részesülő, valamely földrajzi terület nevéből álló vagy azt tartalmazó jelzés, vagy egy ilyen területre vonatkozóként ismert más jelzés, amelyet az adott földrajzi területről származó olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegében a földrajzi származásnak tulajdonítható ²⁷⁰ .

helyezését követő három hónappal lép hatályba.

269 Genfi Szöveg 2. cikk (1) bekezdés i) pont

270 Genfi Szöveg 2. cikk (1) bekezdés ii) pont

A Genfi Szöveg a földrajzi árujelzők uniós szabályozásához hasonlóan lehetővé teszi

- a) az eredetmegjelölések mellett a földrajzi jelzések oltalmát,
- b) egy termék megjelölésének oltalmát földrajzi név nélkül is.
- c) a közös bejelentést a határokon átnyúló területek esetében.

A Genfi Szöveg értelmében határokon átnyúló terület az egymással szomszédos Szerződő Felek területén található vagy azokat magában foglaló földrajzi terület.

A Genfi Szöveg 6. cikkének (2) bekezdése szerint a nemzetközi lajstromozás napja az a nap, amelyen a bejelentés a Nemzetközi Irodához megérkezik, illetve hiányos bejelentés esetén az a nap, amelyen az utolsó hiánypótlás beérkezik a Nemzetközi Irodához.

A Genfi Szöveg lényegében harmonizál az uniós szabályokkal. Az uniós szabályokhoz képest eltérést jelent, hogy mind a Lisszaboni Megállapodás, mind a Genfi Szöveg alapján lehetőség van az agrártermékeken kívül más termékek földrajzi árujelzőinek nemzetközi oltalom iránti bejelentésére is. Az uniós szabályozástól eltérően a Lisszaboni Megállapodás szerinti nemzetközi oltalom iránti bejelentéshez nem volt követelmény a termékleírás benyújtása.

3. Az agrártermékek eredetmegjelöléseinek, földrajzi jelzéseinek uniós oltalma és nemzetközi lajstromozása

Az Uniónak a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölésekről és földrajzi jelzésekről szóló genfi szövegéhez történő csatlakozását követő fellépésről szóló, 2019. október 23-i (EU) 2019/1753 európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: (EU) 2019/1753 rendelet) szabályozza az uniós jog alapján oltalomban részesülő és lajstromba vett földrajzi árujelzők nemzetközi lajstromozását, a Lisszaboni Megállapodás alapján a nemzetközi lajstromba bejegyzett, de uniós oltalomban nem részesülő földrajzi árujelzők nemzetközi oltalmát, továbbá a harmadik országokból származó földrajzi árujelzők nemzetközi oltalmát.

A földrajzi árujelzők nemzetközi oltalma érinti az Európai Unió közös kereskedelempolitikájával kapcsolatos kizárólagos hatáskörét és a

TRIPS Megállapodás szerinti uniós kötelezettségek teljesítését. Ezért a Genfi Szöveggel létrehozott Külön Unióban az EU Bizottsága képviseli azokat az EU tagállamokat, amelyek megerősítették a Genfi Szöveget vagy csatlakoztak ahhoz.

Az uniós jog szerint oltalom alatt álló és lajstromba vett földrajzi árujelzők Genfi Szöveg szerinti nemzetközi lajstromozása iránti bejelentést a Bizottság nyújtja be a Szellemi Tulajdon Világszervezetének Nemzetközi Irodájához.

Az (EU) 2019/1753 rendelet átmeneti szabályokat határoz meg a tagállamokból származó, a Lisszaboni Megállapodás alapján már lajstromozott eredetmegjelölésekre, valamint az uniós oltalom alatt álló földrajzi árujelzők Genfi Szöveg szerinti nemzetközi lajstromozására.

A tagállamoknak 2022. november 14-ig kell értesíteniük a Bizottságot, hogy a nemzetközi lajstromban lévő eredetmegjelölés Genfi Szöveg szerinti lajstromozását vagy a nemzetközi lajstromból való törlését kéri.

A védjegy törvényt módosító 2021. évi XXXVI. törvény 120/D. §-a alapján az agrárminiszter kezdeményezi – a jogosultak kérelme alapján –

- a) az uniós oltalomban részesülő, de még a nemzetközi oltalomban nem részesülő eredetmegjelölés, földrajzi jelzés Genfi Szöveg szerinti nemzetközi lajstromozását, továbbá
- b) az uniós oltalomban nem részesülő nemzetközi oltalom alatt álló agrártermékek Genfi Szöveg szerinti nemzetközi lajstromozását vagy a nemzetközi lajstromból való törlését. A Genfi Szöveg szerinti nemzetközi lajstromozás iránti kérelem benyújtásának feltétele, hogy az adott agrártermék eredetmegjelölése, földrajzi jelzése először uniós oltalomban részesüljön. A nemzetközi lajstromozás iránti kérelmet az uniós lajstromozást követő egy éven belül lehet benyújtani. A Lisszaboni Megállapodás alapján nemzetközi lajstromban lévő agrártermék²⁷¹ eredetmegjelölések közül csak az „Eger/Egri” cseresznye pálinkára (Egri víz) vonatkozó eredetmegjelölést nem jelentették be eddig uniós oltalom iránt.

271 Lásd: 2.1. pont 27. táblázat

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

(EU) 2019/1754 tanácsi határozat (2019. október 7.) az Európai Uniónak a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölésekről és földrajzi jelzésekről szóló Genfi Szövegéhez történő csatlakozásáról

(EU) 2019/1753 európai parlamenti és tanácsi rendelet (2019. október 23.) az Uniónak a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölésekről és földrajzi jelzésekről szóló genfi szövegéhez történő csatlakozását követő fellépésről

Hazai jogszabályok

1982. évi 1. törvényerejű rendelet az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak, az 1967. évi július hó 14. napján Stockholmban felülvizsgált szövege kihirdetéséről

1997. évi XI. törvény a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról (XVII/B. Fejezet Az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések nemzetközi lajstromozására vonatkozó szabályok 116/D. § - 116/L. §, 120/D-E. §)

1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről

2021. évi XXVIII. törvény a Lisszaboni Megállapodás Eredetmegjelölésekről és Földrajzi Jelzésekről szóló Genfi Szövegének kihirdetéséről

231/2021. (V. 6.) Korm. rendelet az Eredetmegjelölések Oltalmára és Nemzetközi Lajstromozására Vonatkozó Lisszaboni Megállapodáshoz, továbbá a Lisszaboni Megállapodás Eredetmegjelölésekről és Földrajzi Jelzésekről szóló Genfi Szövegéhez Kapcsolódó Közös Végrehajtási Szabályzat kihirdetéséről

XII. AZ AGRÁRTERMÉKEK FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐINEK UNIÓS OLTALMA

Amikor az egykori Európai Gazdasági Közösség az 1990-es évek új közösségi agrárpolitikájának keretében bevezette a meghatározott mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseinek, földrajzi jelzéseinek közösségi oltalmát, e rendszer kidolgozóit az a cél vezérelte, hogy a gazdák magasabb jövedelemhez jussanak egy földrajzi területhez kötődő különleges minőségű, a szaporítóanyagtól a feldolgozott termékig nyomon követhető termék előállításával. Így alakult ki az uniós jogban az un. minőségrendszerek szabályozása.

1. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelölései és földrajzi jelzései uniós oltalmának szabályozása

1.1. Az 1992. évi szabályozás

A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek oltalmáról szóló 2081/92/EGK tanácsi rendelet (a továbbiakban: 2081/92/EGK rendelet) a közösségi agrárpolitika keretében szabályozta az első, az egykori Európai Gazdasági Közösség, illetve jelenleg az Európai Unió egész területén érvényes egységes uniós oltalmi formát, a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek oltalmát. Az agrárpolitikai szempontokat érvényesítő iparjogvédelmi oltalmi forma bevezetésének célja a minőségi, feldolgozott agrártermékek előállításának az ösztönzése a mennyiségi termelés támogatása helyett.

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek oltalmára vonatkozó rendelet csak a Római Szerződés I. mellékletében felsorolt, emberi fogyasztásra szánt mezőgazdasági termékek, valamint a rendelet I. mellékletében felsorolt egyéb mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében tette lehetővé

a közösségi oltalmat. Az 1992. évi rendelet hatálya nem terjedt ki sem a borokra, sem a szeszes italokra, amelyek esetében – már az 1992. évi szabályozást megelőzően – az egyes tagállamokban oltalom alatt álló eredetmegjelölések közösségi szintű elismerésének szabályait a borászati termékekre, valamint szeszes italokra vonatkozó közösségi agrárpiaci rendtartási rendeletek tartalmazzák.

A 2081/92/EGK rendelet alapján az oltalom feltételei közé tartozott többek között egy termékleírás elkészítése, amely tartalmazza a termék leírását, a földrajzi terület meghatározását, a termék és a földrajzi terület közötti kapcsolat leírását, az előállítás egész folyamatának nyomon követhetőségét és ellenőrzését.

Az agrártermékek eredetmegjelöléseinek, földrajzi jelzéseinek uniós oltalma alapvetően az Európai Unió közös agrárpolitikájának részét képezi, de egyúttal az iparjogvédelmi oltalomból eredően széleskörű jogosultságot ad a termelői közösségek részére. Az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések uniós oltalma az a jogterület, ahol az Európai Unió közös agrárpolitikája, a szellemi tulajdonvédelem és a globális kereskedelemről adódó kihívások találkoznak. Az Európai Unió a harmadik országokkal folytatott szabadkereskedelmi tárgyalásai során következetesen érvényesíti az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések védelmét.

Az oltalom sajátossága, hogy az agrárpolitikai összefüggések miatt nem teszi lehetővé a szabályozás hatálya alá tartozó termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek nemzeti oltalmát.

A 2081/92/EGK rendelet szerint harmadik országokból csak akkor lehetett uniós oltalom iránti bejelentést tenni, ha az adott harmadik ország az uniós szabályozáshoz hasonló szabályozással (termékleírás követelménye, ellenőrzési rendszer) rendelkezett. Az Európai Unió azonban gyakorlatilag nem fogadott oltalom iránti bejelentést harmadik országokból, így Magyarországról sem. Pedig a magyar szabályozás összhangban volt az akkor érvényes közösségi rendeletekkel, mivel a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium fontosnak tartotta az uniós oltalom iránti bejelentéseket.

1.2. A 2006. évi új rendeletek megalkotása

A WTO Vitarendezési Testülete döntésének megfelelően²⁷² 2006. március 31-én lépett hatályba a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK tanácsi rendelet, valamint a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek hagyományos különleges tulajdonságairól szóló 509/2006/EK tanácsi rendelet. E rendeletek már lehetővé tették a harmadik országok esetében – az uniós szabályokhoz hasonló nemzeti szabályozás követelménye nélkül – a származási országban oltalom alatt álló termékek közvetlen vagy a harmadik országok hatóságai útján való bejelentését a Bizottsághoz.

1.3. A 2012. évi szabályozás

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségrendszereiről szóló, 2012. november 21-i 1151/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 1151/2012/EU rendelet) a korábbi két külön rendelet helyett egybefoglalja és az időközbeni új kihívásokra figyelemmel kiegészíti a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései oltalmának és a hagyományos különleges termékek elismerésének szabályozását.

Az 1151/2012/EU rendelet a mellékletében meghatározott mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében szabályozza

- a) az eredetmegjelölések és a földrajzi jelzések uniós oltalma iránti eljárást,
- b) a hagyományos különleges termékként való bejegyzés iránti eljárást, valamint
- c) a minőségre utaló választható kifejezések használatára vonatkozó szabályokat.

Az uniós szabályozás szerint „az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések oltalmának kifejezett célja, hogy a mezőgazdasági termelők és az élelmiszerelőállítók egy adott termék minőségéért és jellemzőiért, illetve

²⁷² Lásd: XI. fejezet 1.1. pont

előállítás módjáért cserébe tisztességes jövedelemhez jussanak, továbbá, hogy a fogyasztók egyértelmű információkat kaphassanak a földrajzi származással összefüggő sajátos jellemzőkkel bíró termékekről és ezek vásárlásakor a megfelelő ismeretek birtokában tudjanak dönteni.²⁷³

2. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

Csak 2008-tól kezdődően vezette be az uniós jog a földrajzi árujelzők egységes oltalmát *a szeszes italok esetében 2008. május 20-ai hatállyal, a borászati termékek esetében 2009. augusztus 1-jei hatállyal és az ízesített borok esetében 2015. március 28-ai hatállyal*. A vonatkozó rendeletek a termékleírás meghatározott határidőre való pótlási kötelezettségének előírása mellett az új szabályozás szerinti oltalomnak ismerték el az új rendeletek hatályba lépése előtt már meglévő tagállami oltalmakat.

2.1. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek, földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

Az Európai Unió borszácláncának közös szervezésére vonatkozó szabályok 1962. évi kialakításuktól kezdve fokozatos fejlődésen keresztül érték el a jelenleg hatályos szabályozást. A szabályozás kialakításának alapvető szempontja a kereslet és a kínálat egyensúlyának biztosítása volt. Hagyományosan Franciaország, Olaszország, Németország és Luxemburg nemzeti jogszabályai tartalmazták az ellenőrzött eredetmegjelölés, illetve a minőségi borkategóriákat. Franciaország rendelkezett a bortermelésre vonatkozóan olyan szabályokkal és eredetvédelmi hagyományokkal, amelyek a kezdeti időszakban meghatározó jelentőségűek voltak az olasz, a német és a luxemburgi bortermeléssel szemben.

Az 1970. évi közösségi borszáclánc szabályozás vezette be a „meghatározott termőhelyű minőségi bor” fogalmát, amely e négy tagállamban alkalmazott nemzeti rendszerek²⁷⁴ gyűjtőfogalma volt.

273 1151/2012/EU rendelet preambulum (18) bekezdés

274 *Franciaország*: Appellation d'origine contrôlée (AOC), Appellation d'origine vin délimitée de qualité supérieure (VDQS); *Németország*: Qualitätswein mit

A borpiac közös szervezésére vonatkozó 2008-ban elfogadott új szabályozást megelőzően az egyes tagállamokban oltalmat élvező eredetmegjelöléseket és földrajzi jelzéseket közösségi szinten ismerték el és ezáltal ezek a földrajzi árujelzők az Európai Unió valamennyi tagállamában oltalmat élveztek.

A 2008. évi borpiaci reform keretében elfogadott 479/2008/EK tanácsi rendeletnek²⁷⁵ (a továbbiakban: új borpiaci szabályozás) a 2009. augusztus 1-jén hatályba lépett új eredetvédelmi rendelkezései bevezették a borászati termékek esetében is az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések egységes uniós oltalmát.

Az új borpiaci szabályozás a gyakorlatilag az eredetvédelmet jelentő „meghatározott termőhelyű minőségi bor” fogalma helyett bevezette az „oltalom alatt álló eredetmegjelölés” (OEM) és az „oltalom alatt álló földrajzi jelzés” (OFJ) fogalmát. Az új borpiaci szabályozás szerint a borászati termékek eredetmegjelöléseit, illetve földrajzi jelzéseit egy termékleírást tartalmazó oltalom iránti kérelem alapján, szabályozott elbírálási rend szerint uniós szinten kell lajstromozni. Az új borpiaci szabályozás értelmében:

- a) *eredetmegjelölés* valamely régió, meghatározott hely vagy kivételes esetben egy ország neve és olyan bor jelölésére használható, amelynek: a1) minősége és jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhetőek,

Prädikat (Kabinett, Spätlese, Auslese, Beerenauslese, Trockenbeerenauslese, Eiswein) (Q.b.A, Q.b.A m.Pr.); *Olaszország*: Denominazione d'origine controllata (DOC), Denominazione d'origine controllata e garanzia (DOCG); *Luxemburg*: Marque nationale du vin luxembourgeois (MN). A később csatlakozott államok közül pl. *Görögország*: Onomasia proeleuseos elenchomene(OPE), Onomasia proeleuseos apoteraspouietetos (OPAP); *Spanyolország*: Denominacion de origen (DO), Denominacion de origen calificada (DOC); *Portugália*: Denominacao de origem, Denominacao de origem controlada, Indicao de provenienci regulamentada (IPR)

275 A borpiac közös szervezéséről, az 1493/1999/EK, az 1782/2003/EK, az 1290/2005/EK és a 3/2008/EK rendelet módosításáról, valamint a 2392/86/EGK és az 1493/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. április 29-i 479/2008/EK tanácsi rendelet IV. fejezete

- a2) készítéshez használt szőlő teljes mennyisége kizárólag az adott földrajzi területről származik,
 - a3) az előállítását az adott földrajzi területen végzik és
 - a4) esetében a feldolgozott szőlő a *Vitis vinifera* szőlőfajtaához tartozik
- Kivételes esetben eredetmegjelölésnek lehet tekinteni egy hagyományos kifejezést, ha az bort jelöl, egy földrajzi névre utal és teljesíti az eredetmegjelölésre vonatkozó feltételeket.
- b) földrajzi jelzés valamely régióra, meghatározott helyre vagy kivételes esetben egy országra utaló jelölés és olyan bor jelölésére használható, amely:
 - b1) földrajzi származáshoz kapcsolódó különleges minőséggel, hírnévvel vagy egyéb jellemzőkkel rendelkezik,
 - b2) a készítéshez használt szőlő 85%-ának kizárólag az adott földrajzi területről kell származnia, továbbá
 - b3) előállítását az adott földrajzi területen végzik és
 - b4) esetében a feldolgozott szőlő a *Vitis vinifera* fajból, vagy annak és a *Vitis* nemzetséghez tartozó fajok keresztezéséből származik.

Az új borpiaci szabályozás külön rendelkezett a korábbi szabályok, az 1493/1999/EK rendelet 51. és 54. cikke, valamint a 753/2002/ EK rendelet 28. cikke szerint védett borelnevezésekről. E rendelkezések szerint a borászati termékek uniós oltalmára vonatkozó szabályozás hatályba lépését megelőzően már oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések *„automatikusan bekerülnek a közösségi lajstromba, feltéve, hogy a tagállamok 2011. december 31-ig benyújtják a Bizottsághoz e borok termékleírásait és a nemzeti jóváhagyásról szóló határozatot. A Bizottság törli a lajstromból azokat a már oltalom alatt lévő eredetmegjelöléseket és földrajzi jelzéseket, amelyek esetében ezeket a dokumentumokat nem nyújtják be az előírt határidőben”*.

Az 1308/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a borágazati eredetmegjelölésekre, földrajzi jelzésekre és hagyományos kifejezésekre vonatkozó oltalom iránti kérelmek, a kifogásolási eljárás, a használatra vonatkozó korlátozások, a termékleírások módosítása, az oltalom törlése, valamint a címkézés és a kiszerelés tekintetében történő kiegészítéséről szóló 2018. október 17-i (EU) 2019/33 felhatalmazáson

alapuló bizottsági rendelet rendelkezik a borászati termékek átmeneti nemzeti oltalmáról,²⁷⁶ a termékleírásnak a tagállami hatáskörbe tartozó standard módosításáról²⁷⁷ és a termékleírás átmeneti módosításának²⁷⁸ lehetőségéről

3. A szeszes italok földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

A szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszerezéséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról, valamint az 1576/89/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. január 15-i 110/2008/EK rendelet (a továbbiakban: 110/2008/EK rendelet) vezette be a szeszes italok földrajzi jelzéseinek egységes uniós oltalmát. A 110/2008/EK rendelet nem tett különbséget eredetmegjelölés és földrajzi jelzés között, hanem csak a földrajzi jelzés oltalmát szabályozza, mivel a szeszes italok „iparszerű” előállításához nem feltétlenül kapcsolódnak mezőgazdasági termelők a borászati termékek és a feldolgozott élelmiszerek előállításától eltérően.

A 110/2008/EK rendelet 20. cikkének (1) bekezdése előírta, hogy a tagállamoknak a rendelet III. mellékletében 2008. február 20-án lajstromozott földrajzi árujelző esetében a rendeletben meghatározott műszaki dokumentációt (termékleírást) 2015. február 20. napjáig kellett benyújtaniuk a Bizottságnak az oltalom további fennmaradása érdekében. A műszaki dokumentáció benyújtásának elmulasztása az adott szeszes ital oltalmának törlését eredményezi.

A hatályos uniós szabályozás a szeszes italok meghatározásáról, leírásáról, megjelenítéséről, jelöléséről, a szeszes italok elnevezésének használatáról az egyéb élelmiszerek megjelenítése és jelölése során, a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmáról, a mezőgazdasági eredetű etil-alkohol és desztillátumok használatáról az alkoholtartalmú italokban, valamint a 110/2008/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2019. április 17-ei (EU) 2019/787 európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: (EU) 2019/787 rendelet). Az (EU)

276 (EU) 2019/33 rendelet 8. cikk (1) bekezdése r

277 (EU) 2019/33 rendelet 17. cikke és az (EU) 2019/34 rendelet 10. cikke

278 (EU) 2019/33 rendelet 18. cikk és az (EU) 2019/34 rendelet 11. cikk

2019/787 rendelet egyértelművé teszi, hogy a szeszes italok földrajzi jelzései esetében is csak uniós oltalom létezik.

4. Az ízesített borok földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

Az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kisereléséről, jelöléséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2014. február 26-i 251/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet az ízesített borok földrajzi árujelzői esetében is bevezette az egységes uniós oltalmat. Ez a rendelet is a földrajzi árujelzők oltalmát szabályozza. A rendelet szerint a 2014. március 27. előtt, a tagállamokban jóváhagyott földrajzi jelzések a rendelet szerinti oltalom alatt álló földrajzi jelzésnek minősülnek, feltéve, ha a tagállamok 2017. március 28-ig benyújtják a rendeletben előírt műszaki dokumentációt és a nemzeti jóváhagyásról szóló határozatot.²⁷⁹

5. Az uniós eredetvédelmi rendszerek

A jelenlegi uniós oltalmi rendszert négy elkülönült, a termékek jellegzetességeire tekintettel lévő uniós rendelet (mezőgazdasági termék és élelmiszer; borászati termékek, szeszes italok és ízesített borok) szabályozza. A 30. táblázat áttekintést ad az egyes oltalmi formákról.

30. táblázat Az uniós eredetvédelmi rendszerek oltalmi formái

Mezőgazdasági termék és élelmiszer	Borászati termékek	Ízesített borok	Szeszes italok, pálinkák
Oltalom alatt álló eredetmegjelölés (OEM) és Oltalom alatt álló földrajzi jelzés (OFJ)	Oltalom alatt álló eredetmegjelölés (OEM) és Oltalom alatt álló földrajzi jelzés (OFJ)	Földrajzi jelzés (FJ)	Földrajzi jelzés (FJ)

²⁷⁹ 251/2014/EU rendelet 26. cikk

A két oltalmi forma (eredetmegjelölés, földrajzi jelzés) csak a mezőgazdasági termékek, élelmiszerek és a borászati termékek esetében igényelhető, mivel e termékek előállítása alapvetően érinti a mezőgazdasági termelőket. A szabályozás szerinti *eredetmegjelölés* és a *földrajzi jelzés* közötti különbségtétel indoka a gazdasági szempontok érvényesítése, illetve a francia és a német eredetvédelmi modell közötti kompromisszum. A két oltalmi forma között nincs különbség sem az oltalmazható termékkör, sem az oltalom tartalma szempontjából. Az uniós szabályozás csak az oltalmazott termékek előállítási feltételei között tesz különbséget.

a) Az oltalom alatt álló eredetmegjelölésnél

a1) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek esetében a termelés, a feldolgozás és az előállítás valamennyi fázisának a termékleírásban meghatározott földrajzi területen kell történnie.

a2) a borászati termékek esetében a szőlő 100%-ának kizárólag a termékleírásban lehatárolt földrajzi területről kell származnia.

b) Az oltalom alatt álló földrajzi jelzésnél

b1) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek esetében elég, ha a termelés, feldolgozás vagy az előállítás valamelyik fázisa valósul meg a termékleírásban meghatározott földrajzi területen.

b2) a borászati termékek esetében elég, ha csak a szőlő 85 %-a származik a termékleírásban lehatárolt földrajzi területről.

c) Földrajzi jelzés: az ízesített borok esetében a 251/2014/EU rendelet és a szeszes italok esetében az (EU) 2019/787 rendelet „a rendelet szerint oltalomban részesített földrajzi árujelző” megfogalmazást használja (geographical indication protected under this Regulation).²⁸⁰ Az (EU) 2019/787 rendelet szerint a „földrajzi árujelző” olyan megjelölés, amely egy szeszes italt egy adott ország területéről vagy e terület valamely régiójából vagy helységéből származóként

280 251/2014/EU rendelet 2. cikk 3. pont, (EU) 2019/787 rendelet 3. cikk 4. pont. Mindkét rendelet magyar fordítása helytelenül a „földrajzi árujelző”-ként fordítja a „geographical indication” kifejezést. Az (EU) 2019/1753 rendelet 1. cikk (2) bekezdése igazolja, hogy mindkét rendeletben a „földrajzi jelzés” a helyes fogalom. A rendelet alkalmazásában a „földrajzi árujelző kifejezés” a 251/2014/EU és az (EU) 2019/787 rendelet értelmében vett földrajzi jelzésekre (geographical indications) vonatkozik.

azonosít, amennyiben az adott szeszes ital minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegében a földrajzi eredetnek tulajdonítható.

Az 1308/2013/EU rendelet mezőgazdasági termékeként külön-külön (pl. sajt, tejtermékek, sonka, bor) rendelkezik az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel ellátott termékekre vonatkozó, az általános szabályoktól lehetséges eltérésekről, esetleges kötelező vagy korlátozó tagállami szabályok alkotásának lehetőségéről (pl. 17. cikk f) pont, 45. cikk, 63. cikk (2) bekezdés b) pont, (3) bekezdés b) pont, 66 cikk (3) bekezdés, 83. cikk (2) bekezdés, 90. cikk (1) bekezdés, 150. cikk (1) bekezdés, 172. cikk).

A halászati és akvakultúra-termékek piacának közös szervezéséről szóló, 2013. december 11-ei 1379/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 1379/2013/EU rendelet) is kiemeli az eredetmegjelölések, földrajzi jelzések és a „hagyományos különleges termék” megjelölés lehetőségeinek kihasználását. Az 1379/2013/EU rendelet 7-8. cikkei szerint a termelői szervezetek céljai közé tartozik a tagok halászati és akvakultúra-termékeinek forgalomba hozatalára vonatkozó feltételek, a gazdasági megtérülés javítása a termékek népszerűsítése az eredetmegjelölések, földrajzi jelzések és a „hagyományos különleges termék” megjelölés lehetőségeinek kihasználásával.

A 31. táblázat²⁸¹ áttekintést ad az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések uniós oltalmára, valamint a hagyományos különleges tulajdonsággal rendelkező termékek uniós bejegyzésére vonatkozó alapvető szabályokról és a kétféle rendszer eltéréseiről.

281 A táblázat saját összeállítás a vonatkozó szabályok alapján

31. táblázat Az oltalom alatt álló eredetmegjelölés/földrajzi jelzés és a hagyományos különleges termék bejegyzése

			Földrajzi jelzés	
	OEM	OFJ		HKT
Név	Oltalom alatt álló eredetmegjelölés	Oltalom alatt álló földrajzi jelzés	Földrajzi jelzés	Hagyományos különleges termék uniós bejegyzése
Termékek	Mezőgazdasági termékek és élelmiszerek Borászati termékek	Mezőgazdasági termékek és élelmiszerek Borászati termékek	Szeszes italok Ízesített borok	Mezőgazdasági termékek és élelmiszerek
Kapcsolat a földrajzi területtel	A termék lényegében vagy kizárólagosan kapcsolódik a földrajzi területhez.	A termék minősége, hírneve, vagy egyéb jellemzője kötődik a földrajzi területhez.	A termék minősége, a hírneve vagy egyéb jellemzője lényegében a földrajzi eredetnek tulajdonítható.	Nincs földrajzi területhez kötődés. A bejegyzés feltétele: a termék hagyományos előállítási, feldolgozási módszere vagy hagyományos összetétele vagy a termék hagyományosan használt nyersanyagokból vagy összetevőkből készül.

Az előállítás lépései	<i>Kizárólag a lehatárolt, a termékleírásban pontosan meghatározott földrajzi területen</i>	<i>Legalább egy lépés a lehatárolt, a termékleírásban pontosan meghatározott földrajzi területen</i>	A meghatározott földrajzi területen	Bárhol
Nyersanyag származás	Csak a termékleírás szerint meghatározott földrajzi területéről	A termékleírásban meghatározott területen kívülről is.	A meghatározott területen kívülről is	Bárhonnan

Nem lehet figyelmen kívül hagyni az uniós szabályozás agrárpolitikai célkitűzéseit, összefüggéseit, a termelői közösségek versenyképességét elősegítő agrárpolitikai lehetőségeket és a vidékfejlesztés szempontjait. *Az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések uniós oltalma szabályozásnak az volt a célja, hogy az egyes termékleírásokban meghatározott földrajzi területen a mezőgazdasági termelők különleges minőségű, feldolgozott terméket állítsanak elő és a termelői csoportok alulról kezdeményezve alakítsák ki egyes feldolgozott termékek előállításának szabályait a „termőföldtől az asztalig”.*

5.1. Uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések az EU-ban

Megítélésem szerint az uniós eredetvédelmi oltalmi rendszer, annak agrárpolitikai és vidékfejlesztési vonatkozásai miatt sikeres. A bejelentések száma folyamatosan emelkedik. Az uniós jogfejlődési folyamatban jelentős állomás volt 2006, amikor a WTO vitarendezési eljárás döntése alapján kiadott új rendeletek már lehetővé tették a harmadik országokból származó bejelentések fogadását is.

Az uniós oltalmi rendszer sikerét az oltalom alatt álló termékek száma is alátámasztja.

A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek esetében 1507 OEM és OFJ (ebből 20 magyar), a borászati termékek esetében 1616 OEM és OFJ (ebből 38 magyar) és szeszes italok esetében 242 OFJ (ebből 8

magyar) áll uniós oltalom alatt²⁸².

Az EU szellemi tulajdonvédelmi programja keretében foglalkozik az agrártermékek földrajzi árujelzői uniós oltalmára vonatkozó szabályozás egyszerűsítésével és az ipari termékek földrajzi árujelzői uniós oltalmának szabályozásával.

2020. november 25-étől egy új adatbázis, a GIview vált elérhetővé az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalának (EUIPO honlapján. Az adatbázist a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság (a továbbiakban: Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság) az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalával együttműködve fejlesztette ki. Az adatbázisban tagállamonként (harmadik országokként) kereshetők az oltalom alatt álló földrajzi árujelzők, azok oltalma az EU és harmadik országok között kötött szabadkereskedelmi megállapodásokban. Az adatbázis nemcsak az oltalomra vonatkozó adatokat, hanem az egyes termékek bemutatását is tartalmazza.²⁸³

6. Az EU és harmadik országok közötti szabadkereskedelmi megállapodásokban lévő magyar földrajzi árujelzők

Az Európai Unió a harmadik országokkal folytatott szabadkereskedelmi tárgyalásai során kiemelten kezeli az uniós oltalom alatt álló földrajzi árujelzők oltalmának érvényesítését. Az EU-nak 36 szabadkereskedelmi megállapodása van harmadik országokkal és 13 országgal folytat tárgyalást.

Szükséges megemlíteni, hogy az egyes megállapodások Magyarország vonatkozásában sokszor automatikusan csak egy ún. szűkített listát tartalmaznak, mivel a 2004. évi EU csatlakozást követően csak nagyon lassan kaptak uniós oltalmat a magyar termékek. Ezért Magyarország vonatkozásában az egyes szabadkereskedelmi megállapodásokban az oltalom alatt álló magyar agrártermékek köre eltérő. Az utóbbi években Magyarország a szabadkereskedelmi tárgyalások során érvényesíti, hogy az oltalmazott termékek listájára több magyar termék kerüljön fel. A GIview adatbázisban az oltalom alatt álló eredetmegjelöléseknél/földrajzi jelzéseknél megtekinthető, hogy az adott földrajzi árujelző mely nemzetközi megállapodások alapján áll oltalom alatt.

282 Forrás: SZTNH 2020. évi éves jelentése

283 GIview - <https://www.tmdn.org/giview/>

7. Hagományos különleges termék uniós bejegyzése

Hagyományos különleges termékként olyan termék vagy élelmiszer uniós bejegyzése iránt lehet kérelmet benyújtani, amely

- a) az adott termékre vagy élelmiszerre jellemző hagyományos előállítási vagy feldolgozási módszerrel vagy hagyományos összetétellel készül; vagy
- b) a hagyományosan használt nyersanyagokból vagy összetevőkből készül.

A vonatkozó uniós szabály szerint csak olyan elnevezés jegyezhető be hagyományos különleges termékként, amely: az adott termék leírására hagyományosan használt elnevezés; vagy jelzi a termék hagyományos jellegét vagy sajátosságát.

A hagyományos különleges termékek rendszere nem iparjogvédelmi oltalom, a bejegyzés nem eredményez az előállítói csoportosulás részére kizárólagos előállítási jogosultságot.

Az uniós szabályozás szerint indokolt, hogy „a szellemi tulajdonjogokat létrehozó rendszerek és különösen az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések minőségrendszerei és a védjegyjog keretébe tartozó rendelkezések függetlenek legyenek a hagyományos különleges termékek és a minőségre utaló választható kifejezések rendszerei keretében kizárólagos használatra fenntartott elnevezésektől és meghatározott megjelölésektől, illetve szimbólumoktól.”²⁸⁴

Az uniós bejegyzésben szereplő elnevezések oltalmat élveznek bármilyen visszaéléssel, utánzással, félrevezető utalással vagy a fogyasztók megtévesztésére alkalmas gyakorlattal szemben. Az uniós bejegyzésben szereplő termékeket csak az elfogadott termék-leírásnak megfelelően lehet előállítani.

8. Minőségre utaló választható kifejezések

Az 1151/2012/EU rendelet létrehozta a minőségre utaló választható kifejezések rendszerét is. E rendszernek az a célja, hogy az értéknövelő sajátosságokkal és jellemzőkkel rendelkező mezőgazdasági termékek termelői és előállítói számára megkönnyítse e jellemzőknek és sajátosságoknak a belső

284 1151/2012/EU rendelet preambulum (56) bekezdés

piacon való megismertetését.²⁸⁵ Az 1151/2012/EU rendelet szabályozza a „Hegyvidéki termék” és a „Szigeten folytatott gazdálkodásból származó termék” minőségre utaló választható kifejezés használatának feltételeit.²⁸⁶

Az 1151/2012/EU rendelet lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy fenntartsák azon választható kifejezésekre vonatkozó szabályait, amelyek nem tartoznak a rendelet hatálya alá, de összhangban vannak az uniós jogszabályokkal.²⁸⁷ A minőségre utaló választható kifejezésekre az 1151/2012/EU rendelet a következő kritériumokat írja elő:

- a) a kifejezés utal egy vagy több termékkategória valamely tulajdonosságára, illetve a mezőgazdasági gazdálkodáshoz vagy a feldolgozáshoz kötődő, egyes területeken jellemző sajátosságára;
- b) a kifejezés használata növeli a termék értékét a hasonló típusú termékekhez képest; és a kifejezés európai dimenzióval bír.

9. A Brexit hatása

2020. december 31. napjával megszűnt Nagy-Britannia tagsága az Európai Unióban. 2021. január 1-jétől a Brexit miatt Nagy-Britannia harmadik országnak minősül az Európai Unió szempontjából. A Brexit hatályba lépésétől kezdődően az uniós oltalmak nem érvényesek Nagy-Britanniában.

Az egyes oltalmi formákban a bejelentések megtételére vonatkozó szabályokat az Európai Unió és Nagy-Britannia megállapodása rendezi. Az (EU) 2020/2253 tanácsi határozatban²⁸⁸ foglalt kereskedelmi és együttműködési megállapodás Második Részének V. címe tartalmazza a szellemi tulajdonra vonatkozó rendelkezéseket.

Az IP.57. cikk szerint „A földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos felülvizsgálat figyelembe véve az egyrészt az Egyesült Királyság, másrészt az Európai Unió és az Európai Atomenergia-közösség között létrejött bármely korábbi kétoldalú megállapodás vonatkozó rendelkezéseit, a Felek közösen törekedhetnek arra, hogy megállapodjanak a földrajzi árujelzőik oltalmára és hatékony belső érvényesítésére vonatkozó szabályokról.”

285 1151/2012/EU rendelet IV. cím 27. cikk

286 1151/2012/EU rendelet 31. cikk és 32. cikk

287 1151/2012/EU rendelet 28. cikk

288 EK. Hiv. Lap 2020. 12. 31. L444

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának az Európai Unióból és az Európai Atomenergia-közösségből történő kilépéséről szóló megállapodás megkötéséről szóló, 2020. január 30-ai (EU) 2020/135 tanácsi határozat²⁸⁹ szerinti Megállapodás rendelkezik a lajstromozott és megadott jogok oltalmának fenntartásáról az Egyesült Királyságban. Az uniós oltalmak jogosultjának az Egyesült Királyság nemzeti joga alapján legalább ugyanolyan szintű nemzeti oltalmat kell biztosítani, mint amelyet a vonatkozó uniós normák garantálnak.

E szabályok szerint az átmeneti időszak vége előtt lajstromozott vagy megadott szellemitulajdon-jogok jogosultja a jogosultság bármilyen újbóli vizsgálata nélkül az Egyesült Királyság joga szerint egy hasonló, bejegyzett és érvényesíthető szellemitulajdon-jog jogosultja lesz az Egyesült Királyságban.

Az átmeneti időszak utolsó napján 2020. december 31-én a mezőgazdasági termékek, élelmiszerek, szeszes italok, borok és ízesített borok uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölései és földrajzi jelzései, valamint a bejegyzett hagyományos különleges termékek bármilyen újbóli vizsgálat nélkül jogosultak e földrajzi jelzés, eredetmegjelölés, hagyományos különleges termék vagy borra vonatkozó hagyományos kifejezés használatára az Egyesült Királyságban, és azoknak az Egyesült Királyság nemzeti joga alapján legalább ugyanolyan szintű oltalmat kell biztosítani, mint amelyet a vonatkozó uniós normák biztosítanak. 2020. december 31-én valamennyi uniós oltalom alatt álló terméket bejegyeztek az Egyesült Királyságban vezetett lajstromba és a termékeket jelölni lehet a megfelelő logókkal.²⁹⁰

289 EK. Hiv. Lap 2020. 1.31. L29. Megállapodás 54. és 59. cikk

290 Letöltés: <https://brexit.kormany.hu/> 2021. március 20.

Amennyiben valamely földrajzi jelzés, eredetmegjelölés, hagyományos különleges termék vagy a borra vonatkozó hagyományos kifejezés uniós oltalma az átmeneti időszak végét követően az Európai Unióban megszűnik, akkor arra a földrajzi jelzés, eredetmegjelölés, hagyományos különleges termék vagy borra vonatkozó hagyományos kifejezés tekintetében többé nem alkalmazható az Egyesült Királyságban való oltalomra vonatkozó szabály.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

Mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek

- 1151/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2012. november 21.) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről
- 664/2014/EU felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet (2013. december 18.) az 1151/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek az oltalom alatt álló eredetmegjelölések, az oltalom alatt álló földrajzi jelzések és a hagyományos különleges termékek uniós szimbólumainak létrehozása tekintetében, valamint a származásra vonatkozó bizonyos szabályok, bizonyos eljárási szabályok és bizonyos kiegészítő átmeneti szabályok tekintetében történő kiegészítéséről
- 665/2014/EU felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet (2014. március 11.) az 1151/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek „a hegyvidéki termék” minőségére utaló választható kifejezés használatának feltételei tekintetében történő kiegészítéséről
- 668/2014/EU bizottsági végrehajtási rendelet (2014. június 13.) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről szóló 1151/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó szabályok megállapításáról

Borászati termékek

1308/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2013. december 17.) a mezőgazdasági termékpiacon közös szervezésének létrehozásáról, és a 922/72/EGK, a 234/79/EK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (Eredetmegjelölések, földrajzi jelzések és hagyományos kifejezések a borágazatban 92 cikk -116. cikk)

(EU) 2019/33 felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet (2018. október 17.) az 1308/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a borágazati eredetmegjelölésekre, földrajzi jelzésekre és hagyományos kifejezésekre vonatkozó oltalom iránti kérelmek, a kifogásolási eljárás, a használatra vonatkozó korlátozások, a termékleírások módosítása, az oltalom törlése, valamint a címkézés és a kiserelés tekintetében történő kiegészítéséről

(EU) 2019/34 bizottsági végrehajtási rendelet (2018. október 17.) az 1308/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a borágazati eredetmegjelölések, földrajzi jelzések és hagyományos kifejezések oltalma iránti kérelmek, a kifogásolási eljárás, a termékleírások módosításai, az oltalom alatt álló elnevezések nyilvántartása, az oltalom törlése és a szimbólumok használata tekintetében, valamint az 1306/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a megfelelő ellenőrzési rendszer tekintetében történő alkalmazására vonatkozó szabályok megállapításáról

Szeszes italok

(EU) 2019/787 európai parlamenti és a tanácsi rendelet (2019. április 17.) a szeszes italok meghatározásáról, leírásáról, megjelenítéséről, jelöléséről, a szeszes italok elnevezésének használatáról az egyéb élelmiszerek megjelenítése és jelölése során, a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmáról, a mezőgazdasági eredetű etil-alkohol és desztillátumok használatáról az alkoholtartalmú italokban, valamint a 110/2008/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

716/2013/EU bizottsági végrehajtási rendelet (2013. július 25.) a

szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszerezéséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról szóló 110/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazási szabályainak megállapításáról

Ízesített borok

251/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2014. február 26.) az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kiszerezéséről, jelöléséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

Brexit

(EU) 2020/135 tanácsi határozat (2020. január 30.) Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának az Európai Unióból és az Európai Atomenergia-közösségből történő kilépéséről szóló megállapodás megkötéséről

XIII. AZ UNIÓS OLTALOM IRÁNTI ELJÁRÁS

1. Az uniós oltalom iránti eljárás nemzeti szakasza

Az agrártermékek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései uniós oltalma iránt benyújtott kérelmeket egységes eljárásban bírálja el a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság. A kérelem elbírálásának egy nemzeti és egy uniós szakasza van. Az Európai Unió valamennyi tagállamában érvényes egységes oltalom azt jelenti, hogy az egyik tagállamban benyújtott kérelem alapján az elbírálási eljárás lefolytatását követően, az oltalom megadása esetén valamennyi tagállamban érvényes oltalom keletkezik.

A vonatkozó uniós szabályok alapján az uniós oltalom iránti kérelmek elbírálásának nemzeti szakaszára vonatkozó szabályokat a védjegytvény és a végrehajtására kiadott kormányrendeletek, kormányhatározatok szabályozzák.

1.1. A kérelem benyújtása

- a) *A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a borászati termékek* eredetmegjelölései, földrajzi jelzései esetében, *a szeszes italok és az ízesített borok* földrajzi jelzései esetében a hatályos szabályok szerint az uniós oltalom iránti kérelmet az Agrárminisztériumba kell benyújtani.
- b) Az (EU) 2019/787 rendelet egyértelművé teszi, hogy a *szeszes italok* esetében is csak az uniós oltalom létezik. A rendelet 25. cikke alapján „a kérelmek Bizottsághoz történő benyújtásának napjától kezdődő hatállyal a tagállamok – *kizárólag átmeneti jelleggel* – nemzeti oltalmat biztosíthatnak az elnevezések számára. Az átmeneti nemzeti oltalom az uniós bejegyzésről szóló határozat meghozatalának vagy a kérelem visszavonásának időpontjában szűnik meg”.

A szeszes italokra vonatkozóan az uniós oltalom iránti kérelem benyújtására a védjegy törvény 2021. májusáig eltérő szabályokat állapított meg²⁹¹. 2021. május 25-én lépett hatályba a védjegy törvénynek a 2021. évi XXXVI. törvénnyel módosított 116/A. § - 116/C. §-a, amely az (EU) 2019/787 rendelettel összhangban szabályozza a szeszes italok uniós oltalma iránti eljárás nemzeti szakaszát.

1.2. A kérelem benyújtója

Az uniós szabályok szerint a kérelmet elsősorban termelői csoportosulásnak kell benyújtania, de kivételes esetben egyéni termelő, előállító is benyújthatja, ha a lehatárolt földrajzi területen egyedül ő foglalkozik az adott termékkel.

a) *A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek* eredetmegjelöléseinek, földrajzi jelzéseinek uniós oltalma iránti kérelmet benyújtó csoportosulás az ugyanazon termékkel foglalkozó, főként termelők vagy feldolgozók által alkotott társulás, annak jogi formájától függetlenül.²⁹²

b) *A borászati termékek* eredetmegjelölései, földrajzi jelzései uniós oltalmát bármely termelői érdekcsoport vagy – kivételes és kellően indokolt esetekben – egyéni termelő. kérelmezheti. A kérelemhez egyéb érdekelt felek is csatlakozhatnak. A termelők csak a saját maguk által előállított bor oltalma iránt nyújthatnak be kérelmet.²⁹³ Az egyéni termelő kérelmező esetében, bizonyítani kell, hogy:

b1) az érintett személy az egyetlen olyan termelő, aki kérelmet szándékozik benyújtani; és

b2) a körülhatárolt földrajzi terület olyan jellemzőkkel rendelkezik, amelyek jelentősen eltérnek a szomszédos területek jellemzőitől vagy

291 A szeszes italok esetében az uniós oltalmat csak nemzeti oltalom alapján lehetett kérelmezni. A szeszes italok földrajzi jelzéseinek kötelező nemzeti oltalmára vonatkozó szabály a védjegy törvény 2009. évi módosítása során egy kompromisszum eredményeként alakult ki, mivel az akkor hatályos 110/2008/EK rendelet nem zárta ki egyértelműen a nemzeti oltalmat. Lásd: XIV. Fejezet 1. pont 32. táblázat.

292 1151/2012/EU rendelet 3. cikk 2. pont

293 1308/2013/EU rendelet 95. cikk (1) bekezdés

a termék jellemzői eltérnek a szomszédos területeken előállított termékek jellemzőitől.

Az a körülmény, hogy az oltalom alatt álló eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés a kérelmező egyéni termelő gazdaságának megnevezéséből áll vagy azt tartalmazza, nem zárja ki, hogy az adott elnevezést más termelők is használhassák, feltéve, hogy megfelelnek a termékleírásnak.²⁹⁴

- c) *A szeszes italok* esetében a földrajzi jelzés uniós oltalma iránti kérelmet az adott szeszes itallal foglalkozó, főként termelők vagy feldolgozók által alkotott társulás (csoportosulás, annak jogi formájától függetlenül) vagy – kivételes esetben – egy termelő nyújthatja be.²⁹⁵ Egyéni termelő csak akkor nyújthat be kérelmet, ha teljesülnek a b1) és b2) pontban leírt feltételek.
- d) *Az ízesített borok* esetében a földrajzi árujelző uniós oltalma iránt kérelmet nyújthat be minden termelői érdekcsoport vagy – kivételes esetben – egy termelő. Az oltalom iránti kérelemhez egyéb érdekelt felek is csatlakozhatnak. A termelők csak a saját maguk által készített ízesített borászati termék oltalmára nyújthatnak be kérelmet. A határon átnyúló földrajzi területet jelölő elnevezés esetén közös oltalom iránti kérelem is benyújtható.²⁹⁶

1.3. A termékleírás

Az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések uniós oltalma iránti kérelem egyik feltétele, hogy a kérelemhez készüljön egy termékleírás és egy összefoglaló dokumentum. A termékleírásban minden esetben meg kell határozni

- a) az oltalomban részesítendő földrajzi nevet,
- b) az érintett földrajzi terület lehatárolását,
- c) az adott termék minőségét, reputációját, illetve tulajdonságait és mindezeknek a földrajzi környezettel való összefüggését,
- d) a közösségi, nemzeti vagy a szakmai, szakmaközi szervezetek szabályai szerinti más követelményeket,

294 (EU) 2019/33 felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet 3. cikk

295 (EU) 2019/787 3. cikk

296 251/2014/EU rendelet 12. cikk

- e) a termék előállítására vonatkozó szabályokat, továbbá
- f) a termékleírásnak való megfelelést ellenőrző szervezetet.

1.3.1. Termékleírás a borok esetében

A termékleírásnak borok esetében tartalmaznia kell

- a) a borok leírását főbb analitikai és érzékszervi jellemzőkkel,
- b) a borok előállítására alkalmazott konkrét borászati eljárást, valamint a borkészítésre vonatkozó korlátozásokat,
- c) a borszőlőfajtát, vagy -fajtákat amelyből a borok készülnek,
- d) a hektáronkénti legnagyobb terméshozamot.

1.4. A kérelem elbírálása – átmeneti nemzeti oltalom

Az eljárás nemzeti szakaszában a kérelemről az agrárminiszter határoz. A kérelmet az Agrárminisztérium az SZTNH bevonásával vizsgálja. A kérelmet és a termékleírást a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a szeszes italok esetében a Magyar Eredetvédelmi Tanács, a borászati termékek és az ízesített borok esetében a Bor Eredetvédelmi Tanács véleményezi.

A kérelmet az SZTNH nyilatkozatát és a kérelem részletes vizsgálatát követően közzé kell tenni a Földművelésügyi Értesítőben. A kérelemmel szemben a közzétételtől számított két hónapon belül kifogást nyújthat be minden jogos érdeklélő természetes személy és jogi személy akinek (amelynek) a lakóhelye, székhelye Magyarországon van.

A kifogást az agrárminiszter – iparjogvédelmi kérdésekben az SZTNH bevonásával – bírálja el.

A kérelemnek helyt adó határozatnak a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóságához való benyújtása napjától kezdődő hatállyal – a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, a borászati termékek, az ízesített borászati termékek és a szeszes italok esetében – a vonatkozó uniós szabályok szerint átmeneti nemzeti oltalom *keletkezik*. Az átmeneti nemzeti oltalom keletkezésének napjáról a miniszter értesíti a kérelmezőt.

2. Az uniós oltalom iránti eljárás uniós szakasza

Az uniós oltalomra vonatkozó döntés a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság hatáskörébe tartozik valamennyi agrártermék esetében.

A kérelem elbírálásának uniós szakasza a kérelem nemzeti jóváhagyó határozatának a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóságához való megküldésével kezdődik meg. A kérelmet az uniós szakaszban is közzé kell tenni. A kérelemmel szemben más tagállamok, vagy harmadik országok hatóságai és jogos érdek alapján az érintett piaci szereplők élhetnek kifogással.

A hatályos uniós normák szerint a kifogás benyújtására az EU Hivatalos Lapjában való közzétételtől számított időtartam eltérően van szabályozva az egyes rendeletekben: a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a szeszes italok esetében a közzétételtől számított 3 hónapon belül, a borászati termékek és az ízesített borok esetében a közzétételtől számított 2 hónapon belül lehet kifogást benyújtani. Egy esetleges kifogás benyújtása esetén le kell folytatni a vonatkozó uniós szabályok szerint kifogásolási eljárást.

A Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság dönt az uniós oltalom megadásáról.

3. Az oltalom tartalma

Az uniós oltalom alapján a termékleírásban meghatározott földrajzi területen belül működő valamennyi termelő, aki vállalja a termékleírás betartását jogosult az oltalom alatt álló eredetmegjelölés, illetve földrajzi jelzés használatára. A földrajzi árujelző oltalom kollektív jog.

Az oltalom alatt álló eredetmegjelölés, illetve földrajzi elnevezés kizárólagos használatának joga alapján a termelői közösségek felléphetnek a jogosulatlan használat ellen.

Jogosulatlan használatnak és az oltalom bitorlásának minősül többek között:

- a) a bejegyzett elnevezés bármilyen közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célú felhasználása oltalommal nem rendelkező olyan termékek esetében, amelyek az oltalom alatt álló termékhez hasonlóak, illetve

az elnevezés olyan használata, amely az oltalom alatt álló elnevezés hírnevével való visszaélésnek minősül, abban az esetben is, ha az oltalom alatt álló termékeket összetevőként használják,

- b) bármilyen visszaélés, utánzás vagy félrevezető utalás, még abban az esetben is, ha a termékek vagy szolgáltatások tényleges származása fel van tüntetve,
- c) a bejegyzett elnevezés fordításának használata, illetve ha azt a „jellegű”, „típusú”, „eljárással készített”, „hasonlóan készített”, „utáncat” vagy ezekhez hasonló kifejezések kísérik, abban az esetben is, ha az oltalom alatt álló termékeket összetevőként használják,
- d) bármely egyéb, a termék származására, eredetére, jellegére vagy alapvető tulajdonságaira vonatkozó a belső vagy a külső csomagoláson, az adott termékhez kapcsolódó reklámanyagon vagy dokumentumon elhelyezett hamis vagy megtévesztő megjelölés, valamint a termék származását illetően hamis benyomást keltő dobozba történő csomagolás,
- e) bármilyen egyéb olyan gyakorlat, amely a termék tényleges származása tekintetében a fogyasztó megtévesztéséhez vezethet.

A fentiekén túlmenően a szeszes italok esetében a fenti oltalom az Unió vámterületére belépő, de az Unió vámterületén belüli szabad forgalmazásra nem bocsátott árukra (ún. tranzitáru) is vonatkozik.

XIV. A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK UNIÓS OLTALMÁNAK NEMZETI SZABÁLYOZÁSA

1. Az agrártermékek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései uniós oltalma hazai szabályozásának meghatározó korszakai

A hazai szabályozás alakulása szempontjából említést kell tenni az élelmiszerekről szóló 1995. évi XC. törvényről, amely felhatalmazást adott a Kormánynak, hogy rendeletben szabályozza az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések oltalmát, mivel a minisztérium fontosnak tartotta a vonatkozó közösségi szabályozás átvételét a hazai agrártermékeink védelme érdekében. Az 1997. július 1-jén hatályba lépett új védjegy törvény ezt a felhatalmazó rendelkezést hatályon kívül helyezte.

A védjegy törvény vezette be a hazai jogba az önálló földrajzi árujelző oltalmát. A védjegy törvény az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés együttes fogalmaként használja a földrajzi árujelző fogalmat.

A védjegy törvény már hazánk, 2004. május 1-jei uniós csatlakozását megelőzően előírta, hogy a lajstromozásra irányuló bejelentési kérelemnek tartalmaznia kell a termékleírást a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek esetében, a vonatkozó közösségi rendelettel összhangban. E termékek esetében külön jogszabály, a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes szabályokról szóló 87/1998. (VI. 6.) Korm. rendeletet is alkalmazni kellett. A kormányrendelet - az akkori közösségi szabályozástól eltérően - már a borok és a szeszes italok esetében is előírta a termékleírás készítésének kötelezettségét.

A védjegy törvény²⁹⁷ a törvény erejénél fogva oltalomban részesítette azt a 28 eredetmegjelölést, amelyet a védjegy törvény hatályba lépését megelőzően bejegyeztek a Lisszaboni Megállapodás alapján vezetett külön hazai lajstromba.

297 Védjegy törvény – időközben már hatályon kívül helyezett – 118. § (2) bekezdése; lásd: XI. fejezet 2. pont

Magyarország EU csatlakozásakor csak a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében létezett az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések egységes uniós oltalma. A csatlakozást követően - 2004. október 10. napjáig nemzeti oltalom alatt álló termékek uniós oltalma iránti bejelentést - 2004. októberében kellett a Bizottsághoz benyújtani. A Bizottság a csatlakozó tíz új tagállam esetében új kérelemként bírálta el a bejelentéseket, mivel a gyorsított eljárásra vonatkozó szabályt hatályon kívül helyezték.

A nemzeti oltalom alatt álló mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében az egyes élelmiszeripari termékek termékleírásának pótlása során a termékleírás szabályai „felülről” lettek kialakítva, egyes esetekben a korábbi nagy élelmiszeripari cégek jogutódjainak igényeire figyelemmel (pl. fűszerpaprika őrlemény, Csabai kolbász, Gyulai kolbász) és nem érvényesítették sem a kézműves előállítás érdekeit, sem a feldolgozott termék alapanyagát előállító agrártermelők pl. paprikatermesztők érdekeit.

Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzőinek nemzeti oltalma megszűnt, mivel e termékkörben a közös agrárpolitika szabályozásához kapcsolódó uniós szabályozás kizárta a nemzeti oltalmat.

Sem az uniós oltalom iránti eljárás nemzeti szakaszára vonatkozó hazai szabályok, sem a jogalkalmazási gyakorlat nem segítette a kérelmezőket 2009. augusztus 1-jéig – a védjegy törvénynek az agrártermékekre vonatkozó módosított szabályozása hatályba lépéséig. Ezért fontosnak tartom, hogy a 32. táblázat²⁹⁸ áttekintést adjon a mezőgazdasági termékek, élelmiszerek, borok és szeszes italok földrajzi árujelzőinek nemzeti oltalmára vonatkozó hazai szabályozás egyes korszakairól.

298 A táblázat saját összeállítás a vonatkozó szabályok alapján

32. táblázat A földrajzi árujelző nemzeti oltalma, majd uniós oltalma iránti kérelem elbírálásának szabályozása

A szabályozás egyes korszakai	A földrajzi árujelző nemzeti oltalma, majd uniós oltalma iránti kérelem elbírálása
1997-2004	A <i>nemzeti oltalom</i> iránti kérelmet a termékleírással együtt a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz²⁹⁹ (MSZH) kellett benyújtani. Az MSZH a termékleírást a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumhoz³⁰⁰ (FVM) továbbította. A termékleírás elfogadhatóságáról az FVM a Magyar Eredetvédelmi Tanács állásfoglalása alapján döntött. Ezt követően az MSZH lajstromozta vagy elutasította a bejelentést.
2004-2009	A védjegytvörvény 2003. évi módosítása az <i>Európai Unióhoz való csatlakozástól kezdődően 2009 augusztus 1-jéig indokolatlanul két önálló közigazgatási eljárásra bontotta az uniós oltalom iránti kérelem elbírálásának nemzeti szakaszát</i>³⁰¹. Az <i>uniós oltalom</i> iránti kérelmet az MSZH és az FVM két önálló közigazgatási eljárásban bírálta el: 1) Először az uniós szabályozás szerint az oltalom iránti kérelem részét képező termékleírást külön kellett elkészíteni és azt az FVM-hez benyújtani. Az FVM a termékleírásról szakhatósági állásfoglalást adott ki. 2) Ezt követően a termelői csoportosulásnak az uniós oltalom iránti kérelmét az FVM szakhatósági állásfoglalásával együtt az MSZH-hoz kellett benyújtania, az MSZH a kérelmet iparjogvédelmi szempontból vizsgálta. 3) Az MSZH kedvező döntése esetén az FVM továbbította az uniós oltalom iránti kérelmet az Európai Bizottsághoz. <i>Ez a két önálló eljárás nem volt előnyös a bejelentők számára egyrészt az eljárás bonyolultsága, időigényessége, másrészt egy későbbi védjegy bejelentéssel szemben a földrajzi árujelző bejelentésének elsőbbsége szempontjából.</i> Az iparjogvédelmi oltalom iránti bejelentés elsőbbségi napja az MSZH-hoz való bejelentés napja, miközben ezt megelőzően az FVM már több hónapig vizsgálta a termékleírást. Az MSZH és az FVM közötti kompromisszum eredményeként kialakított szabályozás nem felelt meg a kérelem elbírálására vonatkozó uniós szabályoknak sem, mivel az uniós szabály szerint a kérelem része volt a termékleírás.

299 2011. január 1-jétől a Hivatal új neve: Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

300 Jelenleg Agrárminisztérium

301 Védjegytvörvény 116/A. § A közösségi rendelet alapján a tagállami hatáskör-

2009. augusztus 1-től	A védjegy törvény 2009. évi módosítása³⁰² megszüntette az uniós oltalom iránti bejelentések elbírálása nemzeti szakaszának két külön közigazgatási eljárásra való tagolását és egyszerűsítette a bejelentések nemzeti elbírálását. <i>Az uniós oltalom iránti kérelmet az Agrárminisztériumba kell benyújtani a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a borok eredetmegjelölései, földrajzi jelzései, valamint az ízesített borok esetében.</i> Az agrárminiszter határoz a kérelem elfogadhatóságáról és annak a Bizottsághoz való továbbíthatóságáról – az SZTNH véleményének figyelembevételével. 2021. májusáig a szeszes italok esetében az uniós oltalmat csak nemzeti oltalom alapján lehetett kérelmezni. A kérelmezőnek először az SZTNH-ba nemzeti oltalom iránti kérelmet kellett benyújtania. Az uniós oltalmat a nemzeti oltalom iránti kérelem benyújtásával egyidejűleg, illetve a nemzeti lajstromozást követően is lehetett kérelmezni³⁰³.
2021. május 25.	A védjegy törvényt módosította a 2021. évi XXXVI. törvény³⁰⁴ és megszüntette a vonatkozó uniós joggal ellentétes szabályozást. A törvény hatályon kívül helyezte a szeszes italok nemzeti oltalmára vonatkozó rendelkezéseket. A szeszes italok földrajzi jelzései is csak uniós oltalomban részesíthetők.

be tartozó ügyekben a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és a Magyar Szabadalmi Hivatal jár el. A közösségi rendelet szerinti bejelentést a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz kell benyújtani. A bejelentéshez csatolni kell a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium előzetes szakhatósági állásfoglalását. Arról, hogy a bejelentést megalapozott-e. Ha a bejelentés megfelel a vizsgált feltételeknek, a Magyar Szabadalmi Hivatal erre vonatkozóan határozatot hoz, amelyet a bejelentéssel együtt megküld a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumnak. A bejelentést a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium továbbítja az Európai Bizottsághoz.

302 Az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény

303 (EU) 2019/787 európai parlamenti és tanácsi rendelet egyértelművé tette, hogy ez a szabályozás ellentétes az uniós joggal, mivel a szeszes italok esetében is csak uniós oltalom létezik, a nemzeti oltalom csak átmeneti lehet.

304 Az Országgyűlés 2021. április 28-i ülésnapján fogadta el a törvényt. Lásd: védjegy törvény 116/A. §-116/C. § és 120/C. §

A kérelem elbírálásának uniós szakasza és az oltalomra vonatkozó döntés a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság hatáskörébe tartozik valamennyi termék esetében.

2. A borászati termékek eredetvédelmének borjogi szabályai

Az agrártermékek eredetvédelme szabályozásának alakulása szempontjából említést kell tenni a borjogi szabályokról is.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás időpontjáig érvényben volt a Brüsszelben 1993. november 29-én aláírt, a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről szóló megállapodás, amely tartalmazta az oltalom alatt álló hazai eredetmegjelöléseket. A Megállapodást az 1994. évi XI. törvény hirdette ki.

Az EU csatlakozást megelőzően és a 2008. évi borreform keretében bevezetett egységes uniós oltalom 2009. augusztus 1-jei hatályba lépésének napjáig — a védjegy törvény a törvény erejénél fogva nemzeti oltalomban részesítette a Lisszaboni Megállapodás alapján nemzetközi oltalom alatt álló és földrajzi árujelzők hazai lajstromban lévő 13 bor eredetmegjelölést.³⁰⁵

Az Európai Unióhoz való csatlakozástól kezdődően a vonatkozó uniós jogszabályok tartalmazták a hazai bor eredetmegjelöléseket.

2.1. A védett eredetű borok szabályozása

A védjegy törvény előírásain kívül a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény is szabályozta a borászati termékek eredetvédelmét, gyakorlatilag „megkettőzve” az oltalmat. A bortörvény az uniós szabályozás alapján a „*meghatározott termőhelyű minőségi bor*” kategória mellett törvényi szinten bevezette a magyar borjogba a „*védett eredetű bor*” fogalmát és meghatározta a „*tájborok*”, vagyis a földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok előállításának feltételeit.

A bortörvény egykori szabályai értelmében:

a) a *tájbor* olyan földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor, amely egy adott

305 Lásd: XI. fejezet 2.1. pont

földrajzi egység terméséből származik és teljes egészében a meghatározott tájbor készítésére alkalmas szőlőfajták mustjából készítik; a tájborok földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek neveit a borok eredetvédelmi szabályairól szóló 97/2004. (VI. 3.) FVM rendelet (a továbbiakban: 97/2004. (VI. 3.) FVM rendelet) 1. számú melléklete sorolta fel.

- b) a *meghatározott termőhelyű minőségi bor* egy klasszifikált termőhelyen (borvidék, borvidéki körzet, borvidéki település, borvidéki régió) termelt szőlőből készült minőségi bor. A 97/2004. (VI. 3.) FVM rendelet 2. számú melléklete sorolta fel azokat a borvidékeket, borvidéki körzeteket és borvidéki településeket, ahol „meghatározott termőhelyről származó minőségi bor” előállítható.
- c) a *védett eredetű bor* olyan meghatározott termőhelyű minőségű bor, amely termelői kezdeményezés alapján egyedi szabályozással rendelkezik; a borjogi szabályok értelmében egyedileg kell meghatározni az előállítás földrajzi területét, a borkészítésre felhasználható szőlőfajtákat, a szőlőtermesztési és a borászati technológiát, valamint az egyedi kiszerezés szabályait.

Az egyes védett eredetű borokat külön miniszteri rendeletek szabályozták. 2004. május 1-je előtt csak az Egri borvidéken szabályozták külön miniszteri rendeletben a védett eredetű borokat.

A borjog eredetvédelmi szabályaihoz kapcsolódóan hangsúlyozni kell, hogy a bortörvény 34. §-a a meghatározott termőhelyről származó tokaji borkülönlegességeket (tokaji másolás, tokaji fordítás, tokaji szamorodni, tokaji aszú, tokaji aszúeszencia és a tokaji eszencia) védett eredetű boroknak nyilvánította. Ezért a Tokaji borokról nem készült külön miniszteri rendeleti szabályozás.

A borászati termékek eredetmegjelölései, földrajzi jelzései egységes uniós oltalmára vonatkozó szabályozás hatályba lépéséig a következő miniszteri rendeletek szabályozták a védett eredetű borokat:

- a) A borok eredetvédelmi szabályairól szóló 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 2. számú mellékletében felsorolt 22 borvidék neve,
- b) „Balaton”, „Balatoni” a Balatoni Borvidéki Régió szabályzatáról szóló 62/2006. (IX. 7.) FVM rendelet 7. §-a alapján,

- c) „Debrői Hárslevelű”, „Egri Bikavér”, „Egri Bikavér Superior” az Egri borvidék védett eredetű borairól szóló 130/2003. (XII. 31.) FVM rendelet alapján,
- d) a „Somlói”, „Somlói Nászéjszakák bora”, „Somlói Arany” a Nagy-Somlói borvidék védett eredetű borairól szóló 12/2006. (II.3.) FVM rendelet alapján
- e) az „Izsáki Arany Sárfehér” az Izsáki Arany Sárfehér védett eredetű borról szóló 11/2006. (II. 3.) FVM rendelet alapján
- f) a „Duna Borrégió” a Duna Borvidéki Régió védett eredetű borairól szóló 10/2006. (II.3.) FVM rendelet alapján
- g) a „Villányi védett eredetű classicus” a Villányi borvidék védett eredetű borairól szóló 91/2005. (X. 18) FVM rendelet alapján.

A borászati termékek jelöléséről szóló 98/2004. (VI. 3.) FVM rendelet (a továbbiakban: 98/2004. (VI. 3.) FVM rendelet) alapján a védett eredetű borok esetében kötelezően fel kellett tüntetni a bor címkéjén a „Districtus Hungaricus Controllatus” kifejezést vagy annak rövidítését „DHC” vagy a „Védett Eredetű Bor” kifejezést, illetve annak rövidítését „VEB” vagy a „Védett Eredetű Bor” megjelölést kiegészítve a bor származáshely megnevezésével és a fajtajelöléssel.

A 98/2004. (VI.3.) FVM rendelet értelmében földrajzi egységhez kötött hagyományos kifejezésként csak a „Tokaj” védett eredetű bor esetében használható a fordítás, másolás, száraz szamorodni, édes szamorodni, aszú 3 puttonyos (4 puttonyos, 5 puttonyos, 6 puttonyos) aszúeszencia, eszencia hagyományos kifejezés, továbbá csak az „Eger” és a „Szekszárd” védett eredetű bor esetében használható a bikavér hagyományos kifejezés.

2.2. A borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalma

A 2008. évi új borpiaci szabályozás egyértelművé tette, hogy a borokra vonatkozó speciális eredetvédelmi szabályok alapján is iparjogvédelmi oltalom keletkezik. Tehát nem létezik egy külön „borjogi” és „iparjogvédelmi” bor eredetvédelmi rendszer. Az egységes uniós oltalom alkal-

mazása szempontjából a „meghatározott termőhelyű minőségi borok” oltalom alatt álló eredetmegjelölésnek, a „földrajzi jelzéssel ellátható asztali borok”, a tájborok oltalom alatt álló földrajzi jelzésnek minősültek.

Jelenleg a borászati termékek eredetmegjelölései és földrajzi jelzései uniós oltalma iránti eljárás szabályait a mezőgazdasági piacok közös szervezésének létrehozásáról, szóló 1308/2013/EU rendelet 93 – 116. cikkei szabályozzák.

A borászati termékek esetében 34 eredetmegjelölés és 5 földrajzi jelzés áll uniós oltalom alatt. Ezek az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések – a három új eredetmegjelölés kivételével – már az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta oltalom alatt álltak, ezért esetükben csak a 2008-ban elfogadott, a borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára vonatkozó szabályokban előírt termékleírásokat kellett elkészíteni. A termékleírásokat a Földművelésügyi Minisztérium 2011. december 31. napjáig megküldte a Bizottságnak.

Ezt követően a 2018-ban „*Monor*”, 2020-ban a „*Csopak*” és a „*Soltvadkert*” eredetmegjelölés uniós oltalmát adta meg a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóság.

- a) *Uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölések:* Badacsony, Balaton, Balaton-felvidék, Balatonboglár, Balatonfüred-Csopak , Bükk, Csongrád, Csopak, Debrői hárslevelű, Duna, Eger, Etyek-Buda, Hajós-Baja, Izsáki Aranysárfehér, Káli, Kunság, Mátra, Mór, Monor, Nagy-Somló, Somló , Neszmély, Pannonhalma, Pannon, Pécs, Soltvadkert, Sopron, Szekszárd, Tihany, Tokaj, Tolna, Villány, Zala
- b) *Uniós oltalom alatt álló földrajzi jelzések:* Balatonmelléki, Duna-Tisza közí, Dunántúli, Felső-magyarországi, Zempléni

2.3. A szőlészetről és borászatról szóló 2020. évi CLXIII törvény

Az Országgyűlés 2020. december 16-i ülésnapján fogadta el a szőlészetről és borászatról szóló 2020. évi CLXIII törvényt (a továbbiakban: 2020. évi CLXIII törvény), amely 2021. augusztus 1-jén a 2021/2022 borpiaci év kezdetén lép hatályba.

A 2020. évi CLXIII törvény meghatározza a földrajzi árujelzőkre és a hagyományos kifejezésekre vonatkozó alapvető szabályokat, a földrajzi

árujelzõt kezelõ hegyközség jogosultságait.

A 2020. évi CLXIII törvény szabályai szerint szõlõt vagy bort tartalmazó borászati terméknek nem minõsülõ terméken, valamint a boreceten borászati termék földrajzi árujelzõjével azonos földrajzi név a földrajzi árujelzõt kezelõ hegyközségi szervezet engedélyével tüntethetõ fel. Az engedély kiadása akkor tagadható meg, ha alapos okkal feltételezhetõ, hogy a földrajzi árujelzõvel azonos földrajzi név használata a földrajzi árujelzõ jó hírnevét sértené. Az engedély megadása ellenérték vagy díj fizetéséhez nem köthetõ.³⁰⁶

A 2020. évi CLXIII törvény a Tokaj borvidékre vonatkozó különleges szabályokat is megállapít és törvényi szinten meghatározza a Tokaj borvidék területét, ismét kimondva, hogy a Tokaj borvidék zárt területet alkot. Az új szabályozás lehetővé teszi, hogy a Tokaj eredetmegjelölést kezelõ hegyközségi szervezet a hegyi és a síkfekvésû szõlõk vonatkozásában eltérõ szabályokat alkosson.³⁰⁷

3. A „Pálinka” földrajzi jelzés uniós oltalma

Az Európai Unióhoz való csatlakozási tárgyalásokon Magyarország elérte, hogy a gyümölcs párlatok esetében a „Pálinka” megnevezést magyarul használhassa. E tárgyalások során Ausztria is érvényesítette azon szándékát, hogy Alsó-Ausztria, Burgenland, Stájerország és Bécs tartományában elõállított barackpárlatok esetében is használható legyen a „Pálinka” megnevezés.

A 110/2008/EK rendelet és a „Pálinka” földrajzi jelzés termékleírása Ausztria esetében területi korlátozással és kizárólag barackpárlatokra tette lehetővé a „Pálinka” földrajzi jelzés használatát.

Magyarország 2015. február 20. napjáig továbbította a Bizottság részére – a szeszes italok földrajzi jelzéseinek egységes uniós oltalmát bevezetõ 110/2008/EK rendelet 20. cikkének (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelõen - a rendelet hatályba lépésekor már oltalom alatt lévõ szeszes ital földrajzi jelzések mûszaki dokumentációját. A Bizottság

306 2020. évi CLXIII törvény 15. §

307 2020. évi CLXIII. törvény 17. § (2) bekezdése. Korábban a bor elõállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmáról szóló 1914. évi IX. törvénycikk tartalmazta a hegyi szõlõ és a síkfekvésû (kerti) vagy homoktalajú szõlõ megkülönböztetését.

részére továbbított „Pálinka” termékleírás tartalmazza az Ausztriában előállított pálinkára vonatkozó előírásokat is. A továbbított termékleírások (műszaki dokumentációk).³⁰⁸ Pálinka, Törkölypálinka, Békési szilvapálinka, Gönci barackpálinka, Kecskeméti barackpálinka, Szatmári szilvapálinka, Szabolcsi almapálinka.

Az 58/2009. (VII. 30.) Korm. rendelet szabályai szerint, ha a szőlő vagy boralapú pálinka elnevezése azonos egy oltalom alatt álló bor eredetmegjelöléssel vagy földrajzi jelzéssel, akkor a pálinka előállításához felhasznált borászati terméknek meg kell felelnie az adott oltalom alatt álló bor eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés termékleírásának.

A „Pálinka” uniós oltalmával kapcsolatban ki kell emelni, hogy a pálinka oltalma hatással van a gyümölcsstermesztésre és a gyümölcsök oltalmára is. A „Nagykörűi ropogós cseresznye” oltalom iránti kérelmével együtt készült a „Nagykörűi cseresznye pálinka” oltalom iránti bejelentése. Az „Újfehértói meggy” oltalom iránti bejelentése szintén összefügg a már korábban uniós oltalom alatt lévő „Újfehértói meggy-pálinkával”. Szólni kell az uniós oltalom alatt álló Gönci barackpálinkáról és a Gönci kajsziarackról.

Az eredetvédelmi program keretében 2016-2017 között benyújtott új kérelmek esetében két földrajzi jelzés már oltalom alatt áll és öt földrajzi jelzésnél folyamatban van az elbírálás uniós szakasza.³⁰⁹

3.1. A pálinkáról, a törkölypálinkáról és a Pálinka Nemzeti Tanácsról szóló 2008. évi LXXIII. törvény

A pálinkáról, a törkölypálinkáról és a Pálinka Nemzeti Tanácsról szóló 2008. évi LXXIII. törvényt (a továbbiakban: pálinkatörvény) módosító 2015. évi CCIX. törvény alapján 2016. március 30-án alakult meg a

308 Az Újfehértói meggy-pálinka esetében nem kellett termékleírást pótolni, mivel az oltalom iránti kérelem már a 110/2008/EK rendelet előírásainak megfelelően műszaki dokumentációval (termékleírással) együtt lett benyújtva.

309 Uniós elbírálási szakaszban lévő pálinkák: Homokháti őszi barackpálinka, Madarasi birspálinka, Nagykunsági birspálinka, Nagykörűi cseresznyepálinka, Sárréti kökénypálinka. 2021-ben a Vasi vadkörtepálinka és a Nagykunsági szilvapálinka kapta meg az uniós földrajzi jelzés oltalmat.

köztestületként működő Pálinka Nemzeti Tanács. A Pálinka Nemzeti Tanács (a továbbiakban: PNT) jogi személy. A pálinkatörvény alapján a PNT tagjai a törvény erejénél fogva a pálinka-előállítókat képviselő olyan szakmai érdekvédelmi szervezetek, amelyek legalább öt lezárt gazdasági évvel rendelkeznek és ezen időszak minden évében legalább tíz szeszfőzde adóraktár-engedéllyel rendelkező tagjuk van, továbbá önkéntes alapon a PNT tagja lehet az a szakmai érdekvédelmi szervezet, amelyet kérelmére a PNT tagként felvesz. A PNT közfeladatai tekintetében a származás-, minőség- és eredetvédelemmel, a pálinka piacra jutásának elősegítésével, a pálinka, mint nemzeti kincs megóvásával kapcsolatos feladatokat látja el.

4. A 2015-ben elindított Eredetvédelmi program eredményei

Az EU csatlakozást követően az Eredetvédelmi program 2015. évi kezdetéig csak a Magyar szürkemarkarhahús, az Alföldi kamillavirágzat, a Szentesi paprika, valamint a borászati termékek közül a Monor földrajzi árujelző uniós oltalmát kérelmezték.

Az egykori Földművelésügyi Minisztérium 2015-ben elindított Eredetvédelmi programjának kiemelt célja volt, hogy az agrárgazdaság területén a termelők egyre több terméket jelentsenek be uniós eredetmegjelölés, illetve földrajzi jelzés oltalom iránt és éljenek az oltalom nyújtotta lehetőséggel. Ennek érdekében az egykori Eredetvédelemért felelős helyettes államtitkárság és az Eredetvédelmi Főosztály az új bejelentések benyújtásához szakmai segítséget nyújtott a termelők részére és a már oltalom alatt álló termékek esetében pedig elősegítette az eredetvédelemből, mint iparjogvédelmi oltalomból eredő jogok és a jogérvényesítés lehetőségeinek megismerését. Az Eredetvédelmi program sikerét igazolta, hogy a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében 18 új kérelem (6 gyümölcs, 3 zöldség, 4 hal, 1 hús, 1 rizs és 1 tökmagolaj, 1 szarvasgomba, 1 sajt), a pálinkák esetében 8 regionális pálinka és a borászati termékek esetében 3 borászati termék földrajzi árujelző uniós oltalom iránti kérelem nemzeti jóváhagyó határozatát továbbította az Agrárminisztérium a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés Főigazgatóságnak. A bejelentések számának növekedése különösen a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek esetében jelentős. Az Ere-

detvédelmi program keretében bejelentett mezőgazdasági termékek és élelmiszerek közül hét termék már megkapta az uniós oltalmat³¹⁰ és jelenleg 11 termék esetében van folyamatban az elbírálás uniós szakasza.³¹¹

5. Hagyományos különleges termékek

A 1151/2012/EU rendelet alapján hagyományos különleges terméként olyan termék vagy élelmiszer uniós bejegyzése iránt lehet kérelmet benyújtani, amely

- a) az adott termékre vagy élelmiszere jellemző hagyományos előállítási vagy feldolgozási módszerrel vagy hagyományos összetétellel készül; vagy
- b) a hagyományosan használt nyersanyagokból vagy összetevőkből készül.

A vonatkozó uniós szabály szerint csak olyan elnevezés jegyezhető be hagyományos különleges terméként, amely: az adott termék leírására hagyományosan használt elnevezés; vagy jelzi a termék hagyományos jellegét vagy sajátosságát.

Magyarország részéről csak a Töppörtyűs pogácsa és a Rögös túró van bejegyezve hagyományos különleges terméként.

A Pozsonyi kifli bejegyzését Szlovákia kezdeményezte, de az eljárás uniós szakaszában a kérelemhez Magyarország is csatlakozott.

A hagyományos különleges termékek rendszere nem iparjogvédelmi oltalom, a bejegyzés nem eredményez az előállítói csoportosulás részére kizárólagos előállítási jogosultságot.

310 Győr-Moson-Sopron megyei csemegesajt (OFJ), Szilvásváradai pisztráng (OFJ), Akasztói szikiponty (OEM), Szomolyai rövidszárú fekete cseresznye (OEM), Budaörsi őszibarack (OFJ), Újfehértói meggy (OFJ), Makói petrezselyemgyökér (OFJ), Vasi vadkörtepálinka, Nagykunsági szilvapálinka, Csopak, Soltvadkert.

311 Tuzséri alma (OEM), Derecske alma (OFJ), Nagykőrűi ropogós cseresznye (OFJ), Fertőd vidéki sárgarépa (OFJ), Hegykői petrezselyemgyökér (OFJ), Jászsági nyári szarvasgomba (OFJ), Nagykun rizs (OFJ), Őrségi tökmagolaj (OFJ), Keleméri báránypálinka (OFJ), Balatoni hal (OFJ), Szegedi tükörponty (OFJ).

Az uniós szabályozása alapján indokolt, hogy „a szellemi tulajdonjogokat létrehozó rendszerek és különösen az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések minőségrendszerei és a védjegyjog keretébe tartozó rendelkezések függetlenek legyenek a hagyományos különleges termékek és a minőségre utaló választható kifejezések rendszerei keretében kizárólagos használatra fenntartott elnevezésektől és meghatározott megjelölésektől, illetve szimbólumoktól.”³¹²

6. Az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel és földrajzi jelzéssel rendelkező termékek ellenőrzése

A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, valamint a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmára irányuló eljárásról és a termékek ellenőrzéséről szóló 158/2009. (VII. 30.) Korm. rendelet alapján az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel és földrajzi jelzéssel rendelkező

- a) *mezőgazdasági termékek és élelmiszerek* ellenőrzése a megyei kormányhivatal élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi feladatkörében eljáró járási hivatala és a NÉBIH,
- b) *zöldség-gyümölcs* ellenőrzése a növény- és talajvédelmi feladatkörében eljáró megyei kormányhivatal és a NÉBIH,
- c) *szeszes italok* ellenőrzése a megyei kormányhivatal élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi feladatkörében eljáró járási hivatala és a NÉBIH hatáskörébe tartozik.

A *borászati termékek* eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek közösségi oltalmára irányuló eljárásról, valamint ezen termékek ellenőrzéséről szóló 178/2009. (IX. 4.) Korm. rendelet alapján az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel és földrajzi jelzéssel rendelkező borászati termékek ellenőrzése a NÉBIH és a megyei kormányhivatalok, Pest megye és a főváros vonatkozásában a Pest Megyei Kormányhivatal hatáskörébe tartozik.

Az uniós bejegyzésben szereplő elnevezések oltalmat élveznek bármilyen visszaéléssel, utánzással, félrevezető utalással vagy a fogyasztók megtévesztésére alkalmas gyakorlattal szemben. Az uniós bejegyzésben

312 1151/2012/EU rendelet preambulum (56) bekezdés

szereplő termékeket csak az elfogadott termékleírásnak megfelelően lehet előállítani.

7. A mezőgazdasági rendeltetésű földek forgalmának szabályai az eredetvédelmi oltalommal összefüggésben

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: földforgalmi törvény) volt az első olyan hazai jogszabály, amely az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel, földrajzi jelzéssel rendelkező agrártermékek előállításának elősegítése érdekében speciális szabályokat tartalmaz.

A földforgalmi törvény szántó, kert, szőlő, gyümölcsös művelési ágban nyilvántartott föld eladása esetén privilegizált elővásárlási sorrendet, valamint a haszonbérbe adása esetén privilegizált előhaszonbérleti sorrendet tesz lehetővé azon földműves számára, aki tulajdonszerzésének vagy haszonbérletének célja földrajzi árujelzéssel, továbbá eredetmegjelöléssel ellátott termék előállítása és feldolgozása, vagy ökológiai gazdálkodás folytatása.

A földforgalmi törvény fenti rendelkezései felkeltették a figyelmet az uniós oltalom iránt. Kezdetben egyrészt az elővásárlási/előhaszonbérleti jogok gyakorlása során kihasználták az egységes joggyakorlat hiányát, másrészt előfordult, hogy feldolgozott termékek esetében megkérdőjelezték, hogy az oltalom alatt álló feldolgozott termék alapanyagának előállításával foglalkozók esetében lehet-e érvényesíteni a privilegizált sorrendet.

Az uniós oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel, uniós oltalom alatt álló földrajzi védett termékek esetében, ideértve a feldolgozott termékeket is, a termékleírás tartalmazza azoknak a településeknek a felsorolását, amelyek közigazgatási határain belül kell természetni az adott terméket, az oltalom alatt álló feldolgozott termék alapanyagát.

Célszerű lenne előírni, hogy a földforgalmi törvény szerinti privilegizált elővásárlási jog, előhaszonbérleti jog érvényesítése esetén a termelőnek az adásvételi szerződésben vagy az elfogadó nyilatkozatban, illetve a haszonbérleti szerződésben a jogutódra is kiterjedő hatállyal kötelezettséget kell vállalnia a földrajzi árujelző oltalom alatt álló termék termelésére vagy

a földrajzi árujelző oltalom alatt álló feldolgozott termék előállításához a termékleírásban meghatározott termék, alapanyag termelésére, állatok tartására, tenyésztésére.

Az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel védett termékek Hungarikumként való elismerése során az oltalom alatt álló termék termékleírásában meghatározott földrajzi területet kell alapul venni. A földforgalmi törvény 18. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott privilegizált elővásárlási sorrend³¹³ és a 46. § (3) bekezdés b) pontja szerinti privilegizált előhasznábérleti sorrend alkalmazása szempontjából *a Bizottság által regisztrált uniós oltalom alatt álló termék termékleírásában meghatározott terület az irányadó.*

A földforgalmi törvény privilegizált elővásárlási, előhasznábérleti szabályainak egységes jogalkalmazási gyakorlata szempontjából lényeges, hogy a hungarikumként elismert termékek termékleírásában nem lehet eltérni az uniós eredetmegjelölés/földrajzi jelzés oltalom alatt álló termék elfogadott termékleírásában meghatározott földrajzi területtől.

A Kalocsai fűszerpaprika örlemény esetében fordult elő, hogy a hungarikumként elismert termék termékleírása szűkebben határozza meg a fűszerpaprika termesztésének földrajzi területét, mint az uniós oltalom alatt álló fűszerpaprika örlemény előállításához felhasználható fűszerpaprika termesztési területe. Az eltérést a 33. táblázat³¹⁴ szemlélteti.

313 A földforgalmi törvény 18. § (2) bekezdésének b) pontját módosította a 2020. évi XL. törvény 104. § h) pontja. A módosítás szerint csak az a földműves jogosult az elővásárlásra, akinek a lakóhelye vagy a mezőgazdasági üzemközpontja legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási határa az adásvétel tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától közúton vagy közforgalom elöl el nem zárt magánúton legfeljebb 20 km távolságra van, és aki számára a tulajdonszerzés célja földrajzi árujelzéssel, továbbá eredetmegjelöléssel ellátott termék előállítása és feldolgozása, vagy ökológiai gazdálkodás folytatása

314 A táblázat saját összeállítás

33. táblázat A Kalocsai fűszerpaprika előállítás eltérően meghatározott földrajzi területe

A termékleírásban meghatározott földrajzi terület	
Az OEM Kalocsai fűszerpaprika őrlemény termékleírásában az előállításához felhasználható paprika termőterülete	A Hungarikumként elismert „Kalocsai fűszerpaprika őrlemény” termékleírásában³¹⁵
A Kalocsai fűszerpaprika-termő táj-körzet, amely Bács- Kiskun megye 119, Tolna megye 35, Jász-Nagykun-Szolnok megye 26, Fejér megye 4, valamint Baranya megye és Csongrád megye 1-1 települését foglalja magába. A települések felsorolását a termékleírás tartalmazza.	A termékleírás – az OEM termékleírástól eltérően – <i>lényegesen kisebb területen határozza meg a paprika előállításának földrajzi területét.</i> <i>A Hungarikumként elismert kalocsai fűszerpaprika őrlemény csak a következő területen állítható elő:</i> Baja, Bátya, Bogyiszló, Drágszél, Dunaszentbenedek, Dunatetőten, Dunavecse, Dusnok, Érsekcsanád, Fajsz, Fadd, Géderlak, Hajós, Homokmégy, Kalocsa, Sükösd, Szakmár, Ordas, Öregcsertő, Uszód.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

Az agrártermékek földrajzi árujelzői uniós oltalmát szabályozó uniós jogi aktusok felsorolását a XII. fejezet tartalmazza

Hazai jogszabályok

1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról
2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról
2020. évi CLXIII. törvény a szőlészetéről és borászatról
2008. évi LXXIII. törvény a pálinkáról, a törkölypálinkáról és a Pálinka Nemzeti Tanácsról

³¹⁵ hungarikum.hu/kalocsai-fűszerpaprika-örlemény

2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról
158/2009. (VII. 30.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az
élelmiszerek, valamint a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmára
irányuló eljárásról és a termékek ellenőrzéséről
435/2021. (VII. 16.) Korm. rendelet a szőlő-bor ágazatban folytatott
hatósági eljárásokról és teljesítendő adatszolgáltatási kötelezettségekről
484/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet az ízesített borászati termékek
földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára irányuló eljárásról, valamint
ezen termékek ellenőrzéséről
1372/2013. (VI. 27.) Korm. határozat a Bor Eredetvédelmi Tanácsról
1374/2013. (VI. 27.) Korm. határozat a Magyar Eredetvédelmi Tanácsról
26/2021. (VII. 29.) AM rendelet a szőlő- és bortermeles részletes
szabályairól

XV. A MINŐSÉGRENSZEREK SZEREPE A VIDÉKFEJLESZTÉSSEN

1. A minőségrendszerek uniós szabályozása

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2013. december 17-i 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 1305/2013/EU rendelet) határozza meg az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott uniós vidékfejlesztési támogatásokra vonatkozó szabályokat.

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségrendszerei garanciát nyújtanak a fogyasztók számára a termékek minősége tekintetében, az egyes minőségrendszerekben résztvevő mezőgazdasági termelőknek pedig az alkalmazott termelési folyamat minősége és jellemzői tekintetében, növelik az érintett termékek értékét és javítják azok értékesítési lehetőségeit³¹⁶. Az uniós vidékfejlesztési politika szükségesnek tartja a mezőgazdasági termelők és a mezőgazdasági termelői csoportosulások bátorítását az ilyen rendszerekben való részvételre.

Az intelligens fenntartható és inkluzív növekedést célzó Európa 2020 stratégia megvalósításához hozzájáruló vidékfejlesztési célkitűzések teljesítésére meghatározott, a közös stratégiai keret tematikus célkitűzéseinek megfeleltethető hat uniós vidékfejlesztési prioritás egyike az „élelmiszerlánc szervezésének – többek között a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és forgalmazásának, az állatjólétnek és a mezőgazdaság terén alkalmazott kockázat kezelésnek – az előmozdítása, különös tekintettel a következő területekre

- a) az elsődleges termelők versenyképességének javítása, mégpedig azért, hogy megfelelő módon integrálják őket az agrár-élelmiszeripari láncba a minőségrendszerek révén, a mezőgazdasági termékek

316 1305/2013/EU rendelet preambulum (14) bekezdés

- értékének növelése, valamint a helyi piacokon, a rövid ellátási láncokban, továbbá a termelői csoportokban és szervezetekben és a szakmaközi szervezetekben folytatott promóció,
- b) a mezőgazdasági üzemekben megvalósuló kockázatmegelőzés és kockázatkezelés támogatása.”³¹⁷

Az 1305/2013/EU rendelet 5. cikkében meghatározott vidékfejlesztési prioritások „mindegyike hozzájárul az innovációval, a környezettel, valamint az éghajlatváltozás mérséklésével és az ahhoz való alkalmazkodással kapcsolatos átfogó célkitűzések teljesítéséhez.”

A mezőgazdasági termékek minőségére vonatkozó uniós szakpolitika célja, hogy „a termelők számára biztosítsa azokat az eszközöket, amelyek révén sajátos jellemzőkkel rendelkező termékeiket hatékonyabban tudják a többi terméktől megkülönböztetni, népszerűsíteni. Az uniós szabályozás szerinti minőségrendszerek működtetése a vidéki gazdaság szempontjából előnyökkel járhat és jutalmazza a termelőket a minőségi termékek előállítására tett erőfeszítéseikért.”³¹⁸

Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatás szabályai szerint a támogatás feltétele, hogy a mezőgazdasági termelők, illetve a termelők csoportjai csatlakozzanak az uniós minőségi rendszerekhez, a tagállam által elismert nemzeti minőségrendszerhez vagy egy önkéntes minőségi rendszerhez.

Az 1305/2013/EU rendelet 16. cikke rendelkezik a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről. E minőségrendszereket a 34. táblázat szemlélteti:

317 1305/2013/EU rendelet 5. cikk (3) bekezdés

318 1151/2012/EU rendelet preambulum (4)-(5) bekezdés

34. táblázat Az uniós szabályozás szerinti minőségrendszerek

Uniós minőségrendszerek 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés a) pont	Tagállamok által elismert minőségrendszerek 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés b) pont	Önkéntes mezőgazdasági termék tanúsító rendszerek 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés c) pont
a) Mezőgazdasági termékek és élelmiszerek b) Borászati termékek c) Szeszes italok és d) Ízesített borok uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölései (OEM), földrajzi jelzések (OFJ) a vonatkozó uniós rendeletek szerint	A minőségrendszerre meghatározott feltételek: a) A végtermék egyedi jellege egyértelműen meghatározott kötelezettségekre vezethető vissza (a termék sajátos jellemzői, sajátos gazdálkodási vagy termelési módszerek) b) A rendszer valamilyen termelő előtt nyitva áll, c) Kötelező erejű termék-leírás d) A rendszer átlátható és teljes mértékben biztosítja a termék nyomon követhetőségét.	A legjobb gyakorlatokra vonatkozó uniós iránymutatásoknak megfelelően a mezőgazdasági termékekkel és az élelmiszerekkel kapcsolatban elismert, önkéntes mezőgazdasági termék tanúsítási rendszerek
Az uniós nyilvántartásba bejegyzett hagyományos különleges termékek		
Ökológiai termelés		

Az EMVA keretében biztosított forrásokból csak az aktív mezőgazdasági termelők részesedhetnek a források hatékony felhasználása érdekében.³¹⁹ A támogatás célja, hogy fedezze a minőségrendszerekbe való belépés idejére és a részvétel első néhány évére, legfeljebb 5 évre a mezőgaz-

319 1307/2013/EU rendelet a közös agrárpolitika keretébe tartozó támogatási rendszerek alapján a mezőgazdasági termelők részére nyújtott közvetlen kifizetésekre vonatkozó szabályok megállapításáról,

dasági termelőre háruló többletköltségeket, mivel kezdetben ezeket a költségeket a piac nem teljesen ellentételezi.

A mezőgazdasági termékekre és az élelmiszerekre vonatkozó minőségrendszerek

- a) a mezőgazdasági termék termelési, tenyésztési folyamatának, valamint az élelmiszer előállítás, illetve az élelmiszer minősége és jellemzői tekintetében garanciát jelentenek a fogyasztó számára, továbbá
- b) növelik az előállított termék értékét, valamint
- c) javítják a termék értékesítési lehetőségeit.

A tagállamok gondoskodnak arról, hogy a minőségrendszerekben résztvevő és az előírt szabályokat betartó gazdasági szereplőknek ne kelljen megkülönböztető jellegű vagy egyéb, objektív módon nem megalapozott akadályokkal szembesülniük.³²⁰

Minden olyan gazdasági szereplő, aki a terméket előállítja, tárolja, forgalomba hozza és betartja az egyes minőségrendszerek szabályait, jogosult a minőségrendszerekben részt venni és az előírásoknak való megfelelés ellenőrzésének a hatálya alá tartozni.

2. Az uniós minőségrendszerek

2.1. Az agrártermékek uniós eredetvédelmi rendszerei

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára, továbbá a szeszes italok és ízesített borok földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára vonatkozó szabályozást a XII. fejezet mutatja be.

2.2. Az uniós nyilvántartásba bejegyzett hagyományos különleges termékek

Az uniós eredetvédelmi rendszerektől³²¹ különbözik a hagyományos különleges tulajdonsággal rendelkező termékek uniós bejegyzésének rendszere, amelynek „kifejezett célja, hogy a hagyományos termékek

320 1151/2012/EU rendelet 37. cikk és 46. cikk

321 Lásd: XIV. fejezet

előállítói számára segítséget nyújtson a hagyományos termékek érték-növelő tulajdonságainak a fogyasztókkal való megismertetésében.”³²²

2.3 Az ökológiai termelés

Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2018. május 30-ai (EU) 2018/848 európai parlamenti és tanácsi rendelet³²³ meghatározza az ökológiai termelés céljait és elveit, a termelési szabályokat, az ökológiai termelésre utaló kifejezések, logók használatát, továbbá az ellenőrzés rendszerét.

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási követelmények szerinti tanúsításáról, előállításáról, forgalmazásáról, jelöléséről és ellenőrzésének eljárásrendjéről szóló 34/2013. (V. 14.) VM rendelet szabályozza a hazai ökológiai termelésre, feldolgozásra, forgalmazásra és jelölésre vonatkozó nemzeti eljárásrendet, továbbá a tanúsító szervezet hatósági elismerésére, felügyeletére és működésére vonatkozó előírásokat.

Az ökológiai termelés feltételeinek betartását tanúsító szervezetek elismerése és ellenőrzése a NÉBIH hatáskörébe tartozik. A 34/2013. (V. 14.) VM rendelet alapján a NÉBIH nyilvántartást vezet a tanúsító szervezetekről, és a tanúsító szervezetek által alkalmazott megfelelőségi jelekről. A NÉBIH a nyilvántartást a honlapján közzéteszi. E nyilvántartás a következő két tanúsító szervezetet tartalmazza:

322 1151/2012/EU rendelet preambulum (34) bekezdés

323 A rendelet az EU Hivatalos Lapjában való kihirdetését (2018. 06. 14.) követő harmadik napon hatályba lépett, eredetileg 2021. január 1-jétől kellett volna alkalmazni. A COVID19-világjárvány következtében kialakult közegészségügyi válságra, járványügyi fejleményekre, valamint a tagállamokban és a gazdasági szereplőknél felmerült további forrásigényekre tekintettel az (EU) 2018/848 európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásának kezdőnapját egy évvel 2022. január 1-re módosította az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről szóló (EU) 2018/848 európai parlamenti és tanácsi rendeletnek az alkalmazása kezdőnapja és a rendeletben említett bizonyos egyéb időpontok tekintetében történő módosításáról szóló, 2020. november 11-ei (EU) 2020/1693 európai parlamenti és tanácsi rendelet.

Védjegy

Lajstromszám

195756

Jogosult

Biokontroll Hungária Ellenőrző és Tanúsító Nonprofit Kft.

Hungaria Öko Garancia Kft.

3. A nemzeti és az önkéntes minőségrendszerek szabályozása

3.1. A nemzeti és az önkéntes minőségrendszerek uniós szabályozása

Az 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés a) pontja szerinti uniós minőségrendszerek esetében a vonatkozó uniós normák részletesen meghatározzák a feltételrendszert és az eljárási rendet. Ettől eltérően az 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés b) és c) pontja alapján elismert nemzeti minőségrendszerek és önkéntes minőségrendszerek esetében a tagállamok alakítják ki az elismerés feltételeit és eljárásrendjét.

Az 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés b) pontja alapján a tagállamok által elismert, a mezőgazdasági termékekre, gyapokra vagy élelmiszerekre vonatkozó minőségrendszereknek meg kell felelniük az 1305/2013/EU rendeletben meghatározott következő feltételeknek.

A minőségrendszer

- a) hatálya alá tartozó végtermékek egyértelműen meghatározott kötelezettségekre visszavezethető egyedi jelleggel kell rendelkeznie. Az előállításra vonatkozó kötelezettségek garantálják a termék sajátos jellemzőit (sajátos gazdálkodási vagy termelési módszerek, a végtermék minősége jelentősen felülmúlja a köz-, az állat-, illetve növényegészségügy tekintetében az árukra vonatkozó kereskedelmi előírások szerint megkövetelt minőséget),
- b) valamennyi termelő előtt nyitva áll,
- c) kötelező termékelőírásokat tartalmaz és az előírásoknak való meg-

- felelést hatóság vagy független ellenőrző szervezet ellenőrzi,
- d) átlátható és teljes mértékben biztosítja a termék nyomon követhetőségét.

Az 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján elismert minőségrendszerek esetében azonban a tagállamoknak még nagyobb mozgásterük van.

3.2. A minőségrendszerek elismerésére vonatkozó hazai szabályozás

Hazánkban a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre vonatkozó minőségrendszerek és az önkéntes mezőgazdasági termék-tanúsító rendszerek nemzeti elismeréséről szóló 26/2018. (X. 1.) AM rendelet (a továbbiakban: 26/2018. (X. 1.) AM rendelet) szabályozza a nemzeti minőségrendszerek és az önkéntes mezőgazdasági termék tanúsítási rendszerek elismerésének feltételeit.

A 26/2018. (X. 1.) AM rendelet értelmében csak bejegyzett tanúsító védjeggyel rendelkező mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre vonatkozó minőségrendszerekre vagy önkéntes mezőgazdasági tanúsító rendszerekre adható nemzeti elismerés. A hazai agrártermelők szempontjából hátrányos, hogy a 26/2018. (X. 1.) AM rendelet 2. § (1) bekezdése a nemzeti elismerés feltételeként kötelezően írja elő a tanúsító védjegyet és ezt az önkéntes mezőgazdasági termék tanúsítási rendszerek esetében is kötelezővé teszi.

A nemzeti elismerés iránt kérelmet kell benyújtani az Agrárminisztériumba.

A 26/2018. (X. 1.) AM rendelet alapján az elismerés feltétele, hogy a minőségrendszerben a termék egyedi jellege egyértelműen meghatározott olyan kötelezettségre legyen visszavezethető, amelyek garantálják

- a) a termék sajátos jellemzőit vagy a sajátos gazdálkodási, termelési módszereket,
- b) a rendszer valamennyi termelő előtti nyitottságát,
- c) a kötelező termékleírás – ellenőrzés követelményét, valamint
- d) a rendszer átláthatóságát és teljes mértékű nyomon követhetőség biztosítását.

Az agrárminiszter dönt – a kérelem és a vonatkozó dokumentumok hiánytalan benyújtásától számított négy hónapon belül – a nemzeti minőségrendszer előzetes elismeréséről, illetve az önkéntes minőségrendszerek elismeréséről.

Az eljárási idő hosszabb a nemzeti minőségrendszerek elismerése esetében. Az agrárminiszter a nemzeti minőségrendszerként történő elismerési kérelem előzetes elfogadásáról vagy elutasításáról dönt 26/2018. (X. 1.) AM rendelet 3. § (1) bekezdés a) pontja alapján. Az előzetesen elismert nemzeti minőségrendszer dokumentációját be kell jelenteni az Európai Bizottságnak a műszaki szabályokkal és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályokkal kapcsolatos információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló, 2015. szeptember 9-i (EU) 2015/1535 európai parlamenti és tanácsi irányelv szabályai szerint. A notifikáció keretében a tagállamok észrevételt tehetnek a nemzeti minőségrendszer szabályozására.

Az önkéntes mezőgazdasági termék tanúsító rendszer esetében az agrárminiszter egyből az elismerés megadásáról vagy elutasításáról dönt a 26/2018. (X. 1.) AM rendelet 3. § (1) bekezdés b) pontja alapján.

Az agrárminiszter ellenőrizheti az elismert minőségrendszert. Az elismert minőségrendszer működtetője köteles évente éves beszámolót készíteni. A miniszter hivatalból dönt az elismerés felfüggesztéséről vagy visszavonásáról.

3.3. Az első hazai nemzeti minőségrendszer a Kiváló Minőségű Élelmiszer (KMÉ)

Az agrárminiszter elsőként a Kiváló Minőségű Élelmiszer (KMÉ) tanúsító védjegyekből álló minőségrendszert ismerte el a 26/2018. (X. 1.) AM rendelet 3. § (1) bekezdés a) pontja alapján.³²⁴

A minőségrendszerhez először csak a tejsz és tejtermékekre vonatkozó hat termék leírás kapcsolódott. A termék leírások köre folyamatosan bővül (friss sertéshús, friss marhahús, friss házi tyúk). A védjegyrendszer az alapfokozatú „K.M.É. Kiváló Minőségű Élelmiszer” tanúsító

324 A notifikáció száma: 20200/446/HU (Hungary) Az észrevételezés határideje 2020. október 12. volt.

védjegyből és az arany fokozatú „Kiváló Minőségű Élelmiszer NÉBIH KMÉ” tanúsító védjegyből áll³²⁵.

Védjegy

Lajstromszám

230277

Védjegyjogosult

Élelmiszerlánc-biztonsági Centrum
Nonprofit Kft.

230382

Élelmiszerlánc-biztonsági Centrum
Nonprofit Kft.

A különböző szintet képviselő egyes tanúsító védjegyek egymásra épülve egységes rendszert alkotnak. A minőségrendszer létrehozásának célja a fogyasztók tájékoztatása és figyelmének felhívása a különleges magas minőségű mezőgazdasági termékekre, élelmiszerekre.

Az alapfokozatú „K.M.É. Kiváló Minőségű Élelmiszer” tanúsító védjegy használatára pályázatot nyújthat be a Tanúsítási Szabályzatban meghatározottak szerint mezőgazdasági termelő, kistermelő, élelmiszer előállítás, feldolgozást végző kis-, közepes- és nagyvállalkozás és élelmiszer kereskedelmi vállalkozás saját márkás termékekkel. Az alapfokozatnak való megfeleléshez a terméknek rendelkeznie kell legalább egy olyan, a megszokottnál kedvezőbb tulajdonsággal, amellyel kiemelkedik az azonos vagy hasonló termékek közül. Az egyedi jelleg adódhat a termék sajátos jellemzőiből pl. kedvező táplálkozásbiológiai és élvezeti érték, a végtermék minősége felülmúlja az általános kereskedelmi előírások szerint megkövetelt minőséget a köz-, állat-, növényegészségügy, állatjólét

³²⁵ Mindkét tanúsító védjegy kiterjed az 5., 29.,30.,31.,32. és a 33. osztályokba sorolt árukra.

vagy környezetvédelem tekintetében.³²⁶

A „Kiváló Minőségű Élelmiszer NÉBIH KMÉ” arany fokozatú tanúsító védjegy használata csak a NÉBIH által koordinált Termékmustrán kiváló helyezést elérő termékek esetében lehetséges. A NÉBIH javaslatot tesz a védjegyjogosultnak, hogy adja meg a védjegyhasználati jogot a termékmustrán kiválasztott termékek vonatkozásában.

Nevezési díjat nem kell fizetni, csak a tanúsítás díját. A védjegy használataért termékenként évente alapfokozat esetén 120 000 Ft + áfa, arany fokozat esetén 180 000 Ft + áfa díjat kell fizetni.

E védjegyrendszer kapcsolódik Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiájában a magyar élelmiszerek ismertségének, megkülönböztethetőségének javítása célkitűzéshez. Ez a célkitűzés tartalmazza az uniós és nemzeti, illetve az önkéntes minőségrendszerek népszerűsítésével kapcsolatos feladatokat az uniós vidékfejlesztési támogatások érdekében.

E védjegyprogram kidolgozása az élelmiszerek minőségének emelését, a vásárlói tudatosság fejlesztését, valamint a hatósági tevékenység hatékonyságának növelését szolgáló intézkedésekről szóló 1519/2017. (VIII. 14.) Korm. határozat 10. pontján alapul. A 1519/2017. (VIII. 14.) Korm. határozat 10. pontja tartalmazza a hiteles vásárlói tájékoztatás, szemléletformálás célkitűzését szolgáló S-QR kód alapú Kiváló Magyar Élelmiszer védjegy kidolgozását az ehhez kapcsolódó elektronikus tudástárral együtt. Az élelmiszer védjegyeket tartalmazó elektronikus tudástár a NÉBIH honlapján érhető el.

3.4. A hazai szabályozás és a vonatkozó uniós rendelkezések közötti különbség

A 26/2018. (X. 1.) AM rendelet nem tesz különbséget az 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés b) pontja szerinti, a tagállam által elismert nemzeti minőségrendszer és az 1305/2013/EU rendelet 16. cikk (1) bekezdés c) pontja szerinti önkéntes mezőgazdasági termék tanúsítási rendszer között, hanem az elismerést azonos feltételek teljesítéséhez köti és kötelezően írja elő mindkét minőségrendszer esetében a tanúsító védjegyet.

326 A notifikációhoz benyújtott indokolás

A 26/2018. (X. 1.) AM rendelet 2. § (1) bekezdése és a rendeletnek az elismerési kérelem adattartalmát előíró melléklet 5.10. pontja alapján az önkéntes mezőgazdasági termék tanúsítási rendszernek is tanúsító védjeggyel kell rendelkeznie. Ez a követelmény ellentétes az uniós előírásokkal. Az oltalom alatt álló tanúsító védjegyre való kötelezés túl szigorú és korlátozó szabály. A miniszteri rendelet nem ismeri el, hogy egy termelői csoport esetében individuális védjeggyel, együttes védjeggyel is vagy akár lajstromozott védjegy nélkül is biztosítani lehet a termék nyomon követhetőségét és a vonatkozó uniós kritériumoknak való megfelelést.

Az 1305/2013/EU rendelet nem sorolja fel részletesen a követelményeket az önkéntes minőségrendszerre vonatkozóan, hanem csak a legjobb gyakorlatokra vonatkozó uniós iránymutatásoknak megfelelően kialakított rendszert ír elő. A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek önkéntes tanúsítási rendszereivel kapcsolatos bevált gyakorlatokra vonatkozó európai uniós iránymutatásokat a 2010/C341/04 bizottsági közlemény tartalmazza.

A közleményben foglaltak szerint az „alkalmazási körüket, célkitűzéseiket, struktúrájukat és működési módszereiket tekintve a rendszerek igen változatosak. A rendszerek közötti egyik fő különbség, hogy támaszkodnak-e vagy sem harmadik fél általi igazolásra”. Így létezhetnek saját nyilatkozaton alapuló rendszerek és tanúsítási rendszerek. A bizottsági közlemény szerint egy másik fontos osztályozási szempont, hogy egy „adott rendszer termékeket és folyamatokat értékel-e vagy irányítási rendszereket. A közlemény hangsúlyozza, hogy létezhetnek lajstromozott védjegy nélkül is önkéntes tanúsító rendszerek. A közlemény az egyes rendszereket a 35. táblázatban³²⁷ foglaltak szerint csoportosítja

327 A 2010/C341/04 bizottsági közlemény szerinti táblázat

35. táblázat Az önkéntes minőségrendszerek jellemzői

Az igazolás típusa	Saját nyilatkozat	Tanúsítás harmadik fél igazolása	
Célcsoport	B2C ³²⁸ (cégtől a fogyasztóig)	B2C (cégtől a fogyasztóig)	B2B ³²⁹ (cégtől cégig)
Követelmények tárgya	Termék és folyamatok	Főként termékek, szolgáltatások és folyamatok	Főként irányítási rendszerek
Követelmények tartalma	Főként az alapkövetelményeket meghaladó követelmények	Főként az alapkövetelményeket meghaladó követelmények	Alapkövetelmények és azokat meghaladó követelmények

A hazai jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlatban nem tükröződik az uniós vidékfejlesztési politikának a mezőgazdasági termelőket segítő szellemisége, miközben az 1305/2013/EU rendelet IV. melléklete (A tematikus alprogramok szempontjából különös jelentőséggel bíró intézkedések és műveletek indikatív jegyzéke) és a VI. melléklete (Az egy vagy több uniós vidékfejlesztési prioritás szempontjából jelentős intézkedések indikatív jegyzéke) hangsúlyosan tartalmazza a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségrendszereit. Az 1305/2013/EU rendelet VI. melléklete alapján a minőségrendszerek a versenyképességnek a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében történő fokozása és a mezőgazdasági üzemek életképességének javítása szempontjából különös jelentőséggel bíró intézkedésnek minősülnek.

A nemzeti és önkéntes minőségrendszerek létrehozásához, valamint a minőségrendszerekhez való csatlakozáshoz is szakmai segítséget kell nyújtani a mezőgazdasági termelőknek az Agrárminisztérium sikeres eredetvédelmi programjának mintájára.

328 B2C business - to - consumers

329 B2B business - to - business

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

- 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2013. december 17.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
- (EU) 2018/848 európai parlamenti és tanácsi rendelet (2018. május 30.) az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
- (EU) 2021/279 bizottsági végrehajtási rendelet (2021. február 22.) az ökológiai termelés és az ökológiai termékek jelölésének nyomonkövethetőségét és megfelelőségét biztosító ellenőrzéseket és egyéb intézkedéseket meghatározó (EU) 2018/848 európai parlamenti és tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról
- 2010/C 341/04 bizottsági közlemény a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek önkéntes tanúsítási rendszereivel kapcsolatos bevált gyakorlatokra vonatkozó európai uniós iránymutatások

Hazai jogszabályok

2015. évi XCVII. törvény a mezőgazdasági termékpiacok szervezésének egyes kérdéseiről, a termelői és a szakmaközi szervezetekről
- 34/2013. (V. 14.) VM rendelet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási követelmények szerinti tanúsításáról, előállításáról, forgalmazásáról, jelöléséről és ellenőrzésének eljárásrendjéről
- 26/2018. (X. 1.) AM rendelet a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre vonatkozó minőségrendszerek és az önkéntes mezőgazdaságitermék-tanúsító rendszerek nemzeti elismeréséről

XVI. VÉDJEGEK, VÉDJEJYPROGRAMOK

A védjegy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztet mások áruitól, szolgáltatásaitól. Bármely természetes személy vagy jogi személy tehet védjegyoltalom iránt bejelentést, függetlenül attól, hogy folytat-e gazdasági tevékenységet vagy sem. A védjegy jogi oltalma azt illeti meg, aki a védjegyet a vonatkozó előírások szerint lajstromoztatja. A védjegyoltalom jogosultjának kizárólagos joga van a védjegy használatára

A védjegy önmagában nem tanúsít minőséget. Valamely áru vagy szolgáltatás különleges tulajdonságait, minőségét egy tanúsító védjegy használata igazolhatja. A tanúsító védjegy használatát csak a védjegy szabályzatában előírt minőségi követelményeknek megfelelő áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában lehet engedélyezni. A tanúsító védjegyek esetében a védjegyszabályzatnak tartalmaznia kell:

- a) a védjegy használatra és a használat ellenőrzésére vonatkozó feltételeket,
- b) a jogosulatlan védjegyhasználattal szembeni fellépés rendjét,
- c) a védjegy árujegyzékében rögzített áruk, illetve szolgáltatások minőségi követelményeit és
- d) a minőség tanúsításának szabályait.

A következő pontok – a teljesség igénye nélkül – különböző védjegyekről, védjegyrendszerekről adnak áttekintést.

1. Az Agrárminisztérium védjegyprogramjai

1.1. *A Kiváló Minőségű Sertéshús (KMS)*

A Kiváló Minőségű Sertéshús (KMS) tanúsító védjegy jogosultja az Agrárminisztérium (lajstromszám: 212922).

A tanúsítási rendszer működtetése és a védjegyhasználati jog engedélyezése a Vágóállat és Hús Szakmaközi Szervezet és TermékTanács (VHT) hatáskörébe tartozik.

„Kiváló Minőségű Sertéshús” védjegy használata a Magyarországon felnevelt, GMO mentes szemes gabona és az EU által engedélyezett takarmány összetevőket tartalmazó vágott állat húsról nyerhető el. A melléktermék aránya nem lehet nagyobb 5%-nál. A friss sertéshús (fél-sertés és darabolt áru) meghatározott márványozottsággal (karajmetszet) és sajátos, különleges íz és illatvilággal rendelkezik. Ezen jellemzőknek a késztermékek minőségében is meg kell jelenniük.

1.2. *Minőségi Magyar Hal*

A Minőségi Magyar Hal tanúsító védjegy jogosultja az Agrárminisztérium (lajstromszám: 221523). A tanúsító védjegy bevezetésével a minisztérium azt a célt tervezte elérni, hogy a megbízható termelésből származó, prémium minőséget képviselő halfajokból készült termékeket kiemelje az „egyéb” halászati termékek közül. A keltető háztól kezdve a termelési helyen át a halfeldolgozóig, a vendéglátóig, vagy éppen az értékesítést végző áruházláncig, a teljes élelmiszerláncra kiterjedő meghatározott szakmai feltételrendszer alapján lehet elnyerni a tanúsító védjegy használatát.

1.3. *Hagyományok – Ízek – Régiók program*

Az EGK 1993-ban indította el az Euroterroirs, Európa Vidékei Programot, annak érdekében, hogy a tagállamokban összegyűjtsék és leírják a hagyományos mezőgazdasági termékeiket és élelmiszereiket. Az egykori Földművelésügyi Minisztérium e programhoz kapcsolódva 1998 - 2002 között készítette el a Hagyományok – Ízek – Régiók Gyűjteményt. A magyar tájfajták és őshonos állatok, valamint a helyi, hagyományos élelmiszerek tudományos leírását tartalmazó HIR Gyűjtemény Magyarország genetikai és gasztronómiai öröksége, amely a hazai hagyományos tudás, védelmét is szolgálja.

A Programhoz kapcsolódik a Hagyományok Ízek Régiók védjegy (lajstromszám: 173636, védjegyjogosult: Agrárminisztérium), amelynek használati joga iránt folyamatosan

lehet pályázatot benyújtani az Agrárminisztériumhoz. A HÍR védjegy használati jogának elnyerését az Agrárminisztérium az uniós oltalmi rendszerek „előiskolájának” is tekinti, mivel a pályázathoz elkészítendő termék-leírás és annak bírálata jó alap az oltalomképes termékek esetében egy uniós oltalom iránti kérelem benyújtásához.³³⁰

1.4. A Hungarikum védjegy

A Hungarikum törvény 18. §-a rendelkezik a hungarikum védjegy³³¹ bevezetéséről. A védjegy célja a „Hungarikum Bizottság tevékenységének megjelenítése, valamint a Hungarikumok Gyűjteményében szereplő kiemelkedő nemzeti értékek megismertetésének, színvonaluk és minőségük folyamatos fenntartásának elősegítése. A Hungarikum védjegy piaci bevezetése és népszerűsítése az agrárminiszter feladata”.

A Hungarikum védjegy jogosultja az Agrárminisztérium (lajstromszám: 212 789 színes és 212788 - fekete-fehér változatban). A védjegy használatát az Agrárminisztérium kérelemre engedélyezi a hungarikumot gondozó vagy fenntartó magánszemélyek, vállalkozások, szakmai vagy civil szervezetek számára.

A hungarikum törvény célja nem egy minőségrendszer kialakítása, hanem a nemzeti értékek azonosításának, összegyűjtésének és megőrzésének elősegítése. Ugyanakkor a Magyar Értéktárba bekerülő uniós oltalom alatt álló mezőgazdasági termékek, élelmiszerek, borok

330 2014 decemberében a Terra Madre világnap alkalmából megtartott konferencián alakult meg a HÍR védjegyes termelők, előállítók, csoportosulások képviselőinek közössége, a HÍR Védjegyesek Klubja, amelynek jelenleg már 93 tagja van, akik 178 terméken jogosultak a HÍR védjegy használatára. Ez a klub lehetőséget teremt a termelők informálására és segítségére az oltalom iránti kérelemhez szükséges szakmai kérdésekben.

A HÍR védjegyhez kapcsolódik a „Közösségi Díj a Hagyományos Termékekért” díj és a „Hagyomány és Innováció Díj az Agrárgazdaságban” elismerés. Lásd: A földművelésügyi miniszter által kifizethető díjakkal kapcsolatos miniszteri feladatokról szóló 9/2015. (V. 29.) FM utasítás

331 A Hungarikum védjegy szerepel, mint hivatalos jelzés a WIPO 6ter adatbázisában HU43 illetve HU44 számon

és pálinkák esetében a hungarikum védjegy használatának elnyerése többletértéket jelenthet.

2. Egyes önkéntes megkülönböztető megjelölések élelmiszereken történő használatáról szóló 74/2012. (VII. 25.) VM rendelet

Az egyes önkéntes megkülönböztető megjelölések élelmiszereken történő használatáról szóló 74/2012. (VII. 25.) VM rendelet szabályozza a „magyar termék”, a „hazai termék” és a „hazai feldolgozású termék” vagy ezekkel egyenértékű jelölés, használatának a feltételeit.

A rendelet előírja, hogy az élelmiszer-vállalkozásoknak olyan nyilvántartási és nyomon követési rendszert kell alkalmazniuk, amellyel az értékesítési lánc teljes folyamatában, azonosan értelmezhető módon, a felhasználó számára is kétséget kizáróan igazolni tudják a rendeletnek való megfelelést.

A „magyar termék”, a „hazai termék” és a „hazai feldolgozású termék” vagy ezekkel egyenértékű jelölés használata az élelmiszer származásával kapcsolatban nyújt tájékoztatást a fogyasztók részére. A megkülönböztető megjelölés rendelkezik minőségre utaló tartalommal is, annak ellenére, hogy nem az élelmiszer minőségét tanúsítja.

A Magyar Termék Tájékoztatási, Minőség-ellenőrző Nonprofit Kft. jogosultja a „Magyar Termék”, a „Hazai Termék” és a „Hazai feldolgozású termék” tanúsító védjegyeknek.

A tanúsító védjegyek használatát a védjegyjogosulttól kell kérelmezni. A használati jogot – a nevezési díj és a tanúsítási díj megfizetését követően – egy bírálati eljárás és tanúsítási eljárás alapján nyerheti el a kérelmező. A védjegy használatáért félévente licenc díjat kell fizetni, amelynek összege a nettó árbevétel nagyságától függően sávosan van megállapítva (27500 Ft és 495000 Ft között).

A 74/2012. (VII. 25.) VM rendeletben szabályozott megkülönböztető jelzések használatával kapcsolatban nem kötelező az ismertetett tanúsító védjegyek használata. Az élelmiszer-előállítók más megjelölést is bejelenthetnek védjegyoltalom iránt a rendeletben foglaltakkal összhangban, de gondoskodniuk kell a megjelölések megfelelő használatának ellenőrzéséről.

<i>Védjegy</i>	<i>Lajstromszám</i>	<i>Jogosult</i>
	199280	„Magyar Termék” Tájékoztatósi, Minőségellenőrző Nonprofit Kft.
	207893	„Magyar Termék” Tájékoztatósi, Minőségellenőrző Nonprofit Kft.
	207892	„Magyar Termék” Tájékoztatósi, Minőségellenőrző Nonprofit Kft.

3. A GMO mentességre utaló jelölés

A GMO mentességre utaló jelölésről szóló 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet határozza meg a jelölés alkalmazásának feltételeit. A 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet hatálya alá tartozik a GMO mentes termelésből származó, a végső fogyasztónak szánt, előrecsomagolt és nem előrecsomagolt friss, hűtött, fagyasztott hús, hal, fogyasztói tej, tojás, méz és egyéb, étkezési célra szánt méhészeti termék, valamint ezeket a felsorolt összetevőket tartalmazó élelmiszer. A rendelet meghatározza a GMO mentességre utaló jelölés alkalmazásának általános feltételeit, a növényi eredetű élelmiszerekre, az állati eredetű élelmiszerekre és a méhészeti termékekre, az élelmiszer- vállalkozási létesítményekre, a GMO mentesség igazolására és a jelölés feltüntetésére vonatkozó előírásokat.

A GMO mentesség jelölésére alkalmazható védjegyek.

<i>Védjegy</i>	<i>Lajstromszám</i>	<i>Jogosult</i>
Tanúsító védjegy		
	224157	Agrárminisztérium
	234341	Agrárminisztérium
	234342	Agrárminisztérium
Védjegyek		
	225583	Bonafarm Zrt.
	226191	MCS Vágóhíd Zrt. Mohács

4. Nemzeti parki termék védjegy

A 201 688 lajstromszámú Nemzeti Parki Termék védjegynek egyenlő arányban jogosultja a tíz Nemzeti Park Igazgatósága. Az üres karikába beilleszthető a Nemzeti Park logója vagy a védjegy használatára jogosult logója.

A védjegyhasználati jogosultságának odaítélése pályázat útján történik. A pályázatokat a nemzeti park igazgatóságok írják ki. A bírálatot a Nemzeti Parki Tanúsítványi Bizottság (NPTB) végzi. A Nemzeti Park Igazgatóságok a pályázatok nyerteseinek térítésként engedélyezik a védjegy használatát.

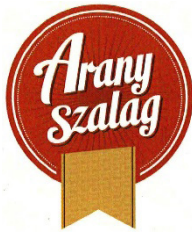
5. Helyi termékek védjegyei

Az 1305/2013/EU rendelet alapján a vidékfejlesztéssel kapcsolatos uniós prioritások megvalósítása érdekében a tagállamok vidékfejlesztési programjai tematikus alprogramokat is tartalmazhatnak. A helyi termékek előállításának ösztönzése a „rövid ellátási lánc” alprogramba tartozik. E programokkal kapcsolatban számos pályázati kiírás tartalmazta, hogy a pályázó védjegyoltalommal is rendelkezzen. A helyi termék védjegyek közül szemléltet néhányat a 36. táblázat

36. táblázat Helyi termék védjegyek

<i>Védjegy</i>	<i>Lajstromszám</i>	<i>Jogosult</i>
	208425	Kiskunmajsai Városi Önkormányzat
	208720	Tiszaalpár Nagyközség Önkormányzat
<i>Tanúsító védjegy</i>		
	211083	Hajdúnánás Város Önkormányzat
	214925	Tompa Város Önkormányzat
	215016	Hajdúhadház Város Önkormányzat
<i>Együttes védjegy</i>		
	212123	Magyarországi Tanyákon Élők Egyesülete

6. Aranyszalag

A védjegyek között említést kell tenni a Magyar Gasztronómiai Egyesület Aranyszalag védjegyéről (lajstromszám: 195756). A védjegyet a Magyar Gasztronómiai Egyesület alapította 2013-ban. A védjegy használati jogát kiváló minőségű termékek előállítói nyerhetik el. „A védjegy a rendkívüli minőséget és ízt jelzi. Az a meggyőződés áll mögötte, hogy a konyha a terroir művésze, ezért fontos a jó minőségű helyi alapanyag³³²”. A termékeket élvonalbeli szakácsok, szakemberek javasolják és tesztelik. Az uniós oltalom alatt álló Akasztói szikiponty eredetmegjelölés és az uniós oltalom iránti kérelmek közül a Keleméri bárányponty rendelkezik Aranyszalag minősítéssel.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

(EU) 2017/1001 európai parlamenti és tanácsi rendelet (2017. június 14.) az európai uniós védjegyről

Hazai jogszabály

1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról

332 Buvosszakacs.com az Aranyszalag ismertetése

XVII. AZ IPARJOGVÉDELMI OLTALOM ÉS A JOGÉRVÉNYESÍTÉS

A szellemi tulajdonjogok érvényesítésével³³³ kapcsolatban a jogosultaknak figyelmet kell fordítaniuk az oltalomból eredő jogosultságuk megfelelő gyakorlására, a későbbi ütköző új bejelentésekkel szembeni fellépésre és hamisítás, bitorlás esetén a jogérvényesítésre. A felgyorsult technikai fejlődés által előidézett változások, az internetes kereskedelem elterjedése miatt mind a hatóságoknak, mind az oltalmak jogosultjainak körültekintően kell eljárniuk a szellemi tulajdon megfelelő védelmé érdekében.³³⁴

2020. december 31. napjával megszűnt Nagy-Britannia tagsága az Európai Unióban. 2021. január 1-jétől a Brexit miatt Nagy-Britannia harmadik országnak minősül az Európai Unió szempontjából. A Brexit hatályba lépésétől kezdődően az uniós oltalmak nem érvényesek Nagy-Britanniában. A 2020. december 31-éig lajstromozott uniós iparjogvédelmi oltalmak az Európai Unió és Nagy-Britannia megállapodása alapján oltalmat élveznek Nagy - Britanniában. Ezért figyelmet kell fordítani a folyamatban lévő uniós oltalom iránti kérelmek megfelelő rendezésére, a jogérvényesítésre és az új oltalom iránti bejelentésekre.

333 Az egységes belső piac zavartalan működése érdekében az iparjogvédelmi és a szerzői jogok megsértése elleni fellépés hatékonyabbá tételét és a jogérvényesítésre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítését szolgálta a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló, 2004. április 29-ei 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. A 2004/48/EK irányelv a TRIPS Megállapodás szabályaihoz képest többlet követelményt jelentő rendelkezéseket is tartalmaz. Az irányelv átültetését szolgálta az egyes törvényeknek az iparjogvédelmi és a szerzői jogok érvényesítésével összefüggő módosításáról szóló 2005. évi CLXV. törvény. Ez a törvény többek között módosította a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvényt, a szabadalmi törvényt és a védjegy törvényt.

334 Lásd: EUIPO Observatory honlapja: euipo.europa.eu, Hamisítás Elleni Nemzeti Testület honlapja: hamisitasellen.hu

1. A növényfajta-oltalomból eredő jogérvényesítés szabályai

1.1. A közösségi növényfajta-oltalom bitorlása

A 2100/94/EK rendelet szerint a közösségi növényfajta-oltalmi jog bitorlását valósítja meg az, aki a közösségi növényfajta-oltalom alatt álló

- a) növényfajta szaporítóanyagának jogosulatlan előállításával vagy forgalmazásával megsérti az oltalom jogosultjának az oltalomból eredő elsődleges jogait,³³⁵
- b) növényfajta vagy annak szaporítóanyagát az EU területén mások részére kereskedelmi céllal feljajánlja vagy rendelkezésre bocsátja és a fajtanevet nem a 2100/94/EK rendelet előírásainak megfelelően használja vagy e tevékenységével összefüggésben nem közli a fajtanevet a hatóság, a vásárló vagy bármely más jogos érdekkal rendelkező személy kérésére,³³⁶
- c) növényfajta fajtanevének használatával kapcsolatban megsérti a használatra vonatkozó következő korlátozó szabályt.³³⁷

A közösségi növényfajta-oltalom alatt álló növényfajta neve, vagy valamely tagállamban vagy az UPOV valamely tagállamában nemzeti oltalom alatt álló növényfajta neve vagy azzal összetéveszthető más megjelölés nem használható az EU területén sem az azonos növényrendszertani faj másik fajtájával, sem a Közöségi Növényfajta-Hivatal közleményében közzétett közeli rokonfajok fajtájával kapcsolatban, sem az ilyen fajta szaporító anyagának megjelölésére.

Az a)-c) pontban felsorolt bitorlás szándékos vagy gondatlan elkövetése esetén az elkövető kártérítésre kötelezhető. A kártérítés kevésbé súlyos gondatlanság esetén a gondatlanság mértékével arányban csökkenthető a bitorlást elkövető személy által elért haszon értékéig.³³⁸

335 2100/94/EK rendelet 94. cikk (1) bekezdés a) pont, 13. cikk (2) bekezdés

336 2100/94/EK rendelet 94. cikk (1) bekezdés b) pont, 17. cikk (1) – (2) bekezdés

337 2100/94/EK rendelet 94. cikk (1) bekezdés c) pont, 18. cikk (3) bekezdés, 63. cikk (5) bekezdés

338 2100/94/EK rendelet 94. cikk

A jogosult megfelelő kártérítést követelhet, a közösségi növényfajta-oltalmi bejelentés közzététele és az oltalom megadás közötti időszakban jogosulatlanul elkövetett cselekmények miatt.³³⁹

A növényfajta-oltalom bitorlásának esetei növényfajonként különbözőek. A szántóföldi növények esetében problémát jelent a saját célra felhasznált visszavetett vetőmag mennyiségével kapcsolatos adatszolgáltatás. Ez akadályozza a csökkentett mértékű licence díj érvényesítését.

A dísnövény és a zöldség fajták esetében pedig a szaporítóanyag előállítás, pl. az oltalom alatt álló növényfajták illegális szaporítóanyag előállításának kérdése nagyon lényeges.

1.2. *A Nadorcott ügy*

Az Európai Unió Bírósága a C-176/18. számú előzetes döntéshozatali ügyben hozott ítélete jelentős a bejelentés közzététele és az oltalom megadása közötti időszakban érvényesíthető nemesítői jogokkal, valamint a szaporítóanyag és a termés értelmezésével kapcsolatban. A Spanyolországban nemesített „Nadorcott” mandarinfajtát 1995-ben jelentették be közösségi növényfajta-oltalom iránt, a bejelentést 1996. február 24-én tette közzé a Közösségi Növényfajta-Hivatal. A DUS vizsgálat fás szárú növények esetében rendkívül hosszú. A „Nadorcott” mandarinfajta 2006-ban kapta meg a közösségi növényfajta-oltalmat.

A bejelentés közzétételét követő 10 éves átmeneti időszakban a nemesítő engedélyezte faiskoláknak a szaporítóanyag előállítását. A szaporítóanyagot 30 faiskolában állították elő és 700 mezőgazdasági termelő vásárolt facsemetét. Összesen 1 millió gyümölcsfát ültettek el. A „Nadorcott” mandarinfajta magas profitot eredményező kiváló tulajdonságokkal rendelkező fajta.³⁴⁰

Az átmeneti időszakban³⁴¹ megvalósított jogosulatlan hasznosítás

339 2100/94/EK rendelet 95. cikk

340 Az UPOV 2021. május 27-én szemináriumot rendezett a szaporítóanyag és a termés értelmezéséről – Pedro Ten Alonso: The Nadorcott case C-176/18 CJEU's decision. Consequences for legal practice and challenges

341 A spanyol szabályozás szerint az átmeneti időszakban a licenc díj 50%-át lehet érvényesíteni

miatt a nemesítő 650 bírósági eljárást kezdeményezett Spanyolországban. Az ügyek 40%-ában a mezőgazdasági termelők szaporítóanyagot is előállítottak a faiskolában vásárolt facsemetéről.

Az Európai Unió Bírósága ítéletében kimondta, hogy az oltalom megadását követően a szaporítóanyagként nem használható termés betakarítására irányuló tevékenységhez a közösségi növényfajta-oltalom jogosultjának hozzájárulása csak akkor szükséges, ha a terményhez a fajtaösszetevők jogosulatlan felhasználásával jutottak és a jogosultnak nem volt megfelelő alkalma az említett fajtaösszetevőkkel kapcsolatos jogainak gyakorlására.

Az Európai Unió Bíróságának értelmezése szerint nem tekinthető az oltalom alatt álló fajta fajtaösszetevői jogosulatlan felhasználásából származó terménynek a szaporítóanyagként nem használható termés, ha a mezőgazdasági termelő a faiskolában szaporított csemetét vásárolt az oltalom iránti bejelentés közzététele és az oltalom megadása közötti időszakban. A Bíróság ítélete szerint a közösségi növényfajta-oltalom megadását követően a jogosult akkor érvényesítheti a betakarított termény után a jogait, ha nem volt megfelelő alkalma jogait gyakorolni a hozzájárulása nélkül szaporított és értékesített fajtaösszetevők vonatkozásában.

A „Nadorcott” ügy, valamint a dísznövényekkel és virágokkal kapcsolatos más ügyek rámutatnak a nemesítői jogok szabályozásának hiányosságára, az egyes növényfajok közötti különbségekre, a szaporítóanyag és a termény egységes fogalom meghatározásának hiányára. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege nem tartalmazza sem a szaporítóanyag, sem a termény fogalmát, ezért az egyes tagállamok nemzeti szabályozása eltérően szabályozza ezeket a fogalmakat. A gyümölcsök és a dísznövények esetében az érték nem a növény, hanem a gyümölcs, a vágott virág. A szaporítóanyag és a termés a szántóföldi növények esetében azonos, míg a fás szárú növényeknél, virágoknál ez nem ilyen egyértelmű. A kertészeti növények nemesítői hátrányt szenvednek a nemesítői jogok lépcsőzetes érvényesítésére vonatkozó szabály miatt.³⁴² Prof. Dr. Joseph Straus álláspontja szerint „nincs jogi és gazdasági érv a

342 A nemesítői jogok korlátozott érvényesíthetősége is hozzájárulhat a kertészeti növények szabadalmi oltalom iránti bejelentéséhez. Az Európai Szabadalmi Hivatal 2021. április 7-én szabadalmi oltalmat adott a Triplold mag nélküli bokor görögdinnyére (EP 2814316)

gyümölcs és dísznövény innovációk megkülönböztetésére a technológia más innovációitól. Szükséges a szántóföldi növények és a kertészeti növények közötti különbségétel.”³⁴³

1.3. A nemzeti növényfajta-oltalom bitorlása esetén érvényesíthető igények

A szabadalmi törvény³⁴⁴ értelmében a növényfajta-oltalom bitorlását követi el, aki az oltalom alatt álló fajtát jogosulatlanul hasznosítja vagy a saját jogú vetőmag felhasználás után meghatározott díjfizetési kötelezettségét nem teljesíti. A szabadalmi törvény egyebekben a szabadalombitorlásra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását rendeli a növényfajta és a növényfajta-oltalom bitorlására.

2. Az ipajogvédelmi oltalom bitorlásának megállapítása iránti eljárás hazai szabályozása

A növényfajta-oltalom bitorlása miatt az ideiglenes oltalomban részesülő növényfajta bejelentője is felléphet. Ideiglenes oltalom esetén az eljárást fel kell függeszteni mindaddig, amíg a növényfajta-oltalom megadásáról jogerősen nem döntöttek.

Bitorlás esetén a licencia szerződés alapján hasznosító felhívhatja az oltalom jogosultját, hogy a jogsértés abbahagyása iránt tegye meg a szükséges intézkedéseket. Ha a növényfajta-oltalom jogosultja a felhívástól számított harminc napon belül nem intézkedik, a lajstromba bejegyzett hasznosító saját nevében felléphet a bitorlás miatt.³⁴⁵

A gyorsított megsemmisítési és nemleges megállapítási eljárás a jogérvényesítést hatékonyabbá teszi és a bitorlási perek elhúzódását megakadályozza.

Az oltalom keletkezésére visszaható hatályú, a növényfajta-oltalom megsemmisítése iránti eljárást indítanak gyakran az alperesek annak érdekében, hogy a bitorlás jogkövetkezményeit elhárítsák. A bitorlási perek esetében ugyanis a kizárólagos illetékességgel rendelkező Fővárosi

343 The CIOPORA CHRONICLE UPOV 1991 30 Years after 34.p

344 Szabadalmi törvény 114/C. §

345 Szabadalmi törvény 36. §

Törvényszék gyakorlata a bitorlási pert felfüggeszti, ha a növényfajta-oltalom megsemmisítése iránt az SZTNH előtt eljárást indítanak.

A megsemmisítési eljárás gyorsításának akkor is van szerepe, ha a bíróság a bitorlási pert nem függeszti fel. A gyorsítás eredményeképpen az SZTNH döntése várhatóan hamarabb születik meg, mint a bitorlási perben hozott határozat.

2.1. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem

Az egyes iparjogvédelmi oltalmak bitorlása esetén *a keresetlevél benyújtását megelőzően* is előterjeszhető az *ideiglenes intézkedés iránti kérelem*. A növényfajta-oltalom jogosultja az ideiglenes intézkedésre vonatkozó feltételekkel – a bitorlás esetén támasztható polgári jogi igényeken felül – kérheti a bíróságtól

- a) biztosítási intézkedés elrendelését, ha valószínűsítette, hogy a kártérítés illetve a bitorlással elért gazdagodás visszatérítésének későbbi kielégítése veszélyben van.,
- b) a bitorló kötelezését banki, pénzügyi és kereskedelmi adatainak és iratainak közlésére, illetve bemutatására a biztosítási intézkedés elrendelése céljából,
- c) biztosíték adását, ha ennek fejében – a növényfajta-oltalom bitorlás követelésének abbahagyása helyett – hozzájárul a feltételezett növényfajta-oltalom bitorlási cselekmények bitorló által folytatásához.

A bíróság erre irányuló külön kérelem nélkül is elrendelheti a biztosíték adását, ha nem ad helyt a bitorlás abbahagyása iránti kérelemnek.

Az ideiglenes intézkedést a bíróság az ellenfél meghallgatása nélkül is elrendelheti, ha

- a) a késelem helyrehozhatatlan károkat okozna, ez rendkívül sürgős esetnek minősül vagy
- b) valószínűsíthető a bizonyítékok megsemmisítésének kockázata – ez sürgős esetnek minősül.

A bíróság a növényfajta-oltalom bitorlás miatt indított perben a bizonyító fél kérelmére az ellenfelet kötelezheti a birtokában lévő okirat

és egyéb tárgyi bizonyíték bemutatására, valamint a szemle lehetővé tételére, továbbá banki, pénzügyi és kereskedelmi adatok közlésére, illetve a birtokában lévő ilyen iratok bemutatására.

Előzetes bizonyításnak a per megindítása előtt helye van akkor is, ha a növényfajta-oltalom jogosultja a bitorlás tényét vagy annak veszélyét elvárható mértékben valószínűsítette. Ez a módosítás az oltalom jogosultjának érdekeit szolgálja azzal, hogy lehetővé teszi bitorlás esetén a gyors reagálást

2.2. A bitorlás esetén érvényesíthető polgári jogi igények

Bitorlás esetén az oltalom jogosultja a vonatkozó törvények szerint a következő polgári jogi igényeket³⁴⁶ érvényesítheti bitorlás esetén

- a) követelheti bitorlás megtörténtének bírósági megállapítását,
- b) követelheti a bitorlás, vagy a bitorlással közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a bitorló eltiltását a további jogsértéstől, ez az igény azzal a személlyel szemben is érvényesíthető, akinek szolgáltatásait a bitorlás elkövetéséhez igénybe vették,
- c) követelheti, hogy a bitorló – és a törvényben meghatározott harmadik személy – szolgáltasson adatot a bitorlással érintett termékek, áruk, illetve szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, valamint az ilyen áruk terjesztésére kialakított üzleti kapcsolatokról (nagy- és kiskereskedők neve, címe, a megrendelt, előállított áruk mennyisége, ellenértéke);
- d) a c) pont szerinti adatszolgáltatásra kötelezhetőek azok a harmadik személyek, akik kereskedelmi mértékben³⁴⁷
 - d1) birtokolták a bitorlással érintett terméket, árukat,
 - d2) vették igénybe a bitorlással érintett szolgáltatásokat,

346 Szabadalmi törvény 35. §, Védjegy törvény 27. §,

347 Szabadalmi törvény 35. § (6) bekezdés, védjegy törvény 27. § (6) bekezdés: a cselekmény kereskedelmi mértékű, ha az érintet termékek, áruk, illetve a szolgáltatások jellegéből és mennyiségéből nyilvánvaló, hogy közvetlenül vagy közvetve kereskedelmi vagy más gazdasági előny szerzését szolgálják - a fogyasztó által jóhiszeműen végzett cselekmények az ellenkező bizonyításáig nem minősülnek kereskedelmi mértékűnek.

- d3) nyújtottak szolgáltatást a bitorlás elkövetéséhez
- d4) a d1)-d3) pontokban felsorolt személyek állítása szerint közreműködtek a bitorlással érintett termékek előállításában és terjesztésében, illetve a bitorlással érintett szolgáltatások nyújtásában.
- e) követelheti, hogy a bitorló nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a bitorló részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- f) követelheti a bitorlással elért gazdagodás visszatérítését,
- g) követelheti a kizárólag vagy elsősorban a bitorlásra használt eszközök és anyagok, valamint a bitorlással érintett termékek, áruk, illetve csomagolóanyagok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését – a bíróság a megsemmisítést a bitorló költségére rendeli el, kivéve, ha az eset körülményei az ettől való eltérést indokolják.

A bitorlásra használ eszközök, anyagok és a bitorlással érintett termékek lefoglalásának helye van akkor is, ha azok már nincsenek a bitorló tulajdonában, de a tulajdonos tudott a bitorlásról vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna.

A bíróság a jogosult kérelme alapján elrendelheti a lefoglalt, kereskedelmi forgalomból visszahívott, illetve a kereskedelmi forgalomból véglegesen kivont termékek, anyagok, eszközök jogsértő mivoltuktól való megfosztását vagy – ha ez nem lehetséges – megsemmisítését. A bíróság indokolt esetben elrendelheti a lefoglalt eszközök, anyagok értékesítést a megsemmisítés helyet. A bíróság az értékesítés elrendelése esetén az ítéletében határoz a befolyó összegről.³⁴⁸

A bíróság a jogosult kérelme alapján elrendelheti a határozatnak a bitorló költségére történő nyilvánosságra hozatalát (országos napi lapban, interneten). A nyilvánosságra hozatal módját a bíróság határozza meg.

Az oltalom jogosultja a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést követelhet.³⁴⁹

348 Szabadalmi törvény 35. § (8) bekezdés, védjegy törvény 27. § (8) bekezdés

349 Szabadalmi törvény 35. § (3) bekezdés, védjegy törvény 27. § (3) bekezdés

3. Szellemi tulajdonjogok megsértése esetén a bírósági végrehajtás szabályai

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: 1994. évi LIII. törvény) 2005. évi módosítása lényegesen egyszerűsítette a végrehajtási eljárást és hatékonyabbá tette a jogérvényesítést. 1994. évi LIII. törvény 184/A §-a szabályozza a szellemi tulajdonjogok megsértése miatt indított perben hozott határozat végrehajtását. Az iparjogvédelmi ügyekben kizárólagos illetékességgel rendelkező Fővárosi Törvényszék, illetve Fővárosi Ítéltábla közvetlenül rendeli el a szabadalombitorlás, növényfajta-oltalom bitorlás, illetve a növényfajta-oltalomból eredő díjigényhez kapcsolódó, a szabadalmi törvény 109/B. §-ának (3) bekezdésében szabályozott adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása, védjegybitorlás, földrajzi árujelző oltalom bitorlása, a szerzői jog vagy az üzleti titokhoz fűződő jog megsértése, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmára vonatkozó rendelkezések megsértése miatt indított perben hozott határozat végrehajtását. A Fővárosi Törvényszék, illetve a Fővárosi Ítéltábla

- a) végrehajtási lap kiállítása helyett a végrehajtást közvetlenül elrendelő határozat hoz,
- b) egyidejűleg megállapítja a késedelem esetére a pénzbírság napi összegét.

A bíróság a végrehajtást közvetlenül elrendelő határozatában azonnali teljesítésre hívja fel a kötelezettet az önkéntes teljesítésre és egyidejűleg megállapítja a késedelem esetén fizetendő pénzbírság napi összegét, amely 10 000 Ft-tól 200 000 Ft-ig terjedhet. A pénzbírság napi összege a teljesítési határidő lejártát követő harmincadik napon és azt követően minden hónapban az előző tárgydőszak szerinti összeg kétszeresére emelkedik.

A 2004/48/EK irányelvet átültető hazai szabályozás egyik lényeges eleme bitorlás esetén a bírósági végrehajtási szabályoknak – az előzőekben ismertetett – az eljárást gyorsító és az oltalom jogosultjának érdekeire figyelemmel lévő módosítása.

4. A bitorlás szabálysértési következményei

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 238/B §-a szerint,³⁵⁰ aki a jogosultnak törvény, nemzetközi szerződés vagy uniós jogi aktus alapján fennálló iparjogvédelmi oltalomból eredő jogait (növényfajta-oltalom, védjegyoltalom vagy földrajzi árujelző oltalom) megsérti és ezzel százezer forintot meg nem haladó vagyon hátrányt okoz szabálysértést követ el. A vagyoni hátrány összegének megállapítása céljából egybefoglalásnak van helye, ha a jogsértést egy éven belül többször követték el és azokat együttesen bírálják el. Az iparjogvédelmi oltalom alapján fennálló jogokat a következő cselekmények sértik:

- a) az oltalom tárgyának utánzása vagy átvétele,
- b) az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével előállított áru forgalomba hozatala vagy az ilyen áru forgalomba hozatal céljából való megszerzése vagy tartása.

Az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén a szabálysértési eljárás a Nemzeti Adó-és Vámhivatal hatáskörébe tartozik.

5. A bitorlás büntetőjogi következményei

A TRIPS Megállapodás a jogérvényesítésről és annak büntetőjogi esz-
közeiről is rendelkezik és büntető-eljárásjogi, büntetőjogi jogalkotás
írt elő a Tagok részére.³⁵¹

350 A 238/B. §-t szabadalmi oltalom, kiegészítő oltalmi tanúsítvány, használati mintaoltalom, formatervezési mintaoltalom és mikroelektronikai félvezető termékek topográfiajának oltalma (topográfiaoltalom) esetén is alkalmazni kell.

351 A TRIPS Megállapodás (61. cikk) a büntetőjogi szankciókat minimálisan a szándékos védjegyhamisítás és a kereskedelmi nagyságrendű (üzletszerű) szerzői jogi kalózkodás esetére határozza meg szabadságvesztés és az elrettentéshez elegendő összegű pénzbüntetés előírásával. Ezeknek a büntetéseknek összhangban kell lenniük a hasonló súlyú bűncselekményeknél alkalmazott büntetésekkel. A szankciók között szerepelnie kell a jogsértést megvalósító termék, valamint a bűncselekmény elkövetésénél döntően

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) külön fejezetben, a XXXVII. fejezetben szabályozza a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekményeket.

A Btk. 384 §-a szabályozza a szabadalmazható találmány és az oltalmazható növényfajta bitorlásának tényállását. A tényállás szerint, aki más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel és ezzel a jogosultnak vagyoni hátrányt okoz vagy a gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaélve más szellemi alkotásának hasznosítását attól teszi függővé, hogy annak díjából, illetve az abból származó haszonból vagy nyereségből részesítsék, illetve jogosultként tüntessék fel, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

A Btk. 388. §-a szabályozza az iparjogvédelmi jogok megsértésének tényállását. A 388. § szerint aki a jogosultnak törvény, nemzetközi szerződés vagy uniós jogi aktus alapján fennálló iparjogvédelmi oltalomból eredő jogait (növényfajta-oltalom, védjegyoltalom vagy földrajzi árujelző oltalom) megsérti és ezzel vagyoni hátrányt okoz vétséget követ el. Az iparjogvédelmi oltalom alapján fennálló jogokat a következő cselekmények sértik:

- a) az oltalom tárgyának utánzása vagy átvétele,
- b) az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével előállított áru forgalomba hozatala vagy az ilyen áru forgalomba hozatal céljából való megszerzése vagy tartása.

Büntettnak minősül az iparjogvédelmi jogok megsértésének üzletszerű elkövetése.

A büntetési tétel mértéke az iparjogvédelmi jogok megsértésével okozott vagyoni hátrány mértékétől³⁵² függően emelkedik. Ha az iparjogvédelmi jogok megsértését jelentős vagyoni hátrányt (ötmillió-egy és ötvenmillió forint között) okozva követik el, a büntetés egy évtől öt évig, különösen nagy vagyoni hátrányt (ötvenmillió-egy és ötszázmillió forint

használt anyagok és eszközök lefoglalása, elkobzása, megsemmisítése. A Tagállamok a szellemi tulajdon egyéb eseteire is létrehozhatnak büntetőjogi és büntetőeljárás szabályokat, különösen, ha a bűncselekményt szándékosan és kereskedelmi méretekben (üzletszerűen) követik el.

352 Btk. 459. § 33. (6) bekezdés c)-d)-c) pont

között) okozva követik el, a büntetés két évtől nyolc évig, különösen jelentős vagyoni hátrányt (ötszázmillió forint felett) okozva követik el, a büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény³⁵³ 34. § (2) bekezdésének c) pontja rendelkezik arról, hogy bitorlás és az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén a Nemzeti Adó- és Vámhivatal végzi a nyomozást. A rendőrségnek nincs nyomozóhatósági hatásköre e bűncselekmények tekintetében.

6. A bitorlás vámjogi következményei

Bitorlás esetén az oltalom jogosultja követelheti a vámhatóság intézkedését a bitorlással érintett vámárúk forgalomba kerülésének megakadályozása érdekében.³⁵⁴ A vámfigyelési eljárás a Nemzeti Adó és Vámhivatal hatáskörébe tartozik.

7. A borászati termékek hamisításának borjogi jogkövetkezményei

A szőlészetről és borászatról szóló 2020. évi CLXIII. törvény 14. §-a alapján a földrajzi árujelzőt kezelő hegyközségi szervezet legfeljebb öt évre eltilthatja³⁵⁵ az általa kezelt OEM/OFJ vagy annak a termékleírásában meghatározott kisebb földrajzi egységek nevének használatától a földrajzi árujelzővel rendelkező borászati terméket hamisító vagy hamis termékJelzést alkalmazó hegyközségi tagot. A földrajzi árujelzőt kezelő hegyközségi szervezetnek előzetesen testületi döntésben kell

353 A szellemi tulajdonjogok sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében 2011. január 1. napjától a nyomozást a Nemzeti Adó és Vámhivatal végzi.

354 A szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről szóló 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet; továbbá a szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről szóló 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben meghatározott formanyomtatványok kidolgozásáról szóló 1352/2013/EU bizottsági végrehajtási rendelet, valamint az egyes szellemi tulajdonjogokat sértő áruk elleni vámhatósági intézkedésekről szóló 556/2013. (XII. 31.) Korm. rendelet.

355 A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény 13/B. §-a hasonló rendelkezést tartalmazott.

meghatározni az eltiltás eljárásrendjét és az eltiltásnál mérlegelendő szempontokat a bortörvény végrehajtására kiadott kormányrendeletben foglalt követelmények figyelembevételével.

Az eltiltás ideje alatt az érintett hegyközségi tag részére kiadott származási bizonyítvány nem tartalmazhatja az adott oltalom alatt álló eredetmegjelölést/földrajzi jelzést. Az eltiltásról értesíteni kell a hegybíróat és a borászati hatóságot.

Jogforrások

Uniós jogi aktusok

- 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről
- 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (2013. június 12.) a szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről és az 1383/2003./EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
- 1352/2013/EU bizottsági végrehajtási rendelet (2013. december 4.) a szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről szóló 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben meghatározott formanyomtatványok kidolgozásáról

Hazai jogszabályok

Növényfajta-oltalom

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (109. §, 114/C. § a növényfajta és a növényfajta-oltalom bitorlása)

Védjegy - Földrajzi árujelző

1997. évi XI. törvény a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról (116/A. § (15) bekezdés, a 27 -29. §, valamint a XII. fejezet)

A bitorlás jogkövetkezményei

1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról (184/A. § a szellemi tulajdonjogok megsértése miatt indított perben hozott határozatok végrehajtása)

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

556/2013. (XII. 31.) Korm. rendelet az egyes szellemi tulajdonjogokat sértő áruk elleni vámhatósági intézkedésekről

ÖSSZEGZÉS

Múlt – jelen – jövő - az egyes fejezetek időutazásán keresztül a szellemi tulajdonvédelem jelentőségének és a különböző jogterületek szabályai összefüggéseinek, a nemzetközi, az uniós és a hazai szabályozás alakulásának bemutatására törekedtem. A XX. század végét és a XXI. század elejét jellemző tudományos-technikai fejlődés eredményei és az azok által kiváltott politikai, társadalmi mozgalmak indokolják a növényfajta-oltalomhoz és a növények szabadalmi oltalmához kapcsolódó jogi kérdéseket a növényfajta nemesítéstől, egészen a szaporítóanyag forgalmazásáig terjedően, valamint az eredetvédelem szabályozását átfogóan elemezni.

A 60 évvel ezelőtt aláírt, a növényfajta oltalmára létesült nemzetközi egyezmény (UPOV) alapján jött létre a növények biológiai sajátosságaihoz igazodó önálló iparjogvédelmi oltalmi forma a növényfajta-oltalom. Az UPOV Egyezmény 1991. évi szövege szélesebb körű nemesítői jogokat, hosszabb oltalmi időt, továbbá valamennyi növénytani nemzetség és növényfaj oltalmazhatóságát szabályozza. Az UPOV Egyezmény nem egy nemzetközi lajstromozási rendszert hozott létre, hanem meghatározta a növényfajta-oltalom szabályrendszerét és kialakította a fajtavizsgálat irányelveit. Magyarország 1983. óta tagja az UPOV-nak és 2002-ben csatlakozott az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegéhez.

Az egységes uniós oltalom, a közösségi növényfajta-oltalom 1994. évi szabályozása is az UPOV Egyezmény 1991. évi szövegén alapul. 2020-ban a 25 éves évfordulóját ünneplő közösségi növényfajta-oltalmi rendszer sikerét támasztja alá a Közöségi Növényfajta-Hivatalhoz évente benyújtott, több, mint 3000 új kérelem és a 29101 érvényes növényfajta-oltalom.

A magyar szabadalmi jog már 1969-ben szabályozza az UPOV rendszerű növényfajta szabadalmat, amelyet 2003-ban felváltott az önálló növényfajta-oltalom.

A XXI. század első évtizedeiben a nemesítési célkitűzéseknél előtérbe került a klímaváltozással szembeni ellenállás, a növénybetegségekkel és

károsítókkal szembeni rezisztencia, a növényi tápérték-összetevők fokozása, a termés hosszabb eltarthatóságának követelménye, a környezetkímélő technológiáknak való megfelelés vagy a növény alternatív hasznosítása. A speciális minőségű élelmiszerek iránti fogyasztói igény is hatással van a növénynevelésre. Milyen lesz a jövőben a növénynevelés?

Napjainkban a tudomány és a technika fejlődése annyira felgyorsult, hogy a korábbi több évtizedes kutatásokkal szemben rendkívül rövid időn belül is olyan meghatározó változások következnek be, amelyek új jogi szabályozást igényelnek. Ezt a folyamatot jól szemlélteti a biotechnológia fejlődése a transzgénikus fajtáktól a génszerkesztésig.

Az elmúlt évtizedekben az Európai Szabadalmi Hivatalnak a sokat vitatott és támadott szabadalom elbírálási gyakorlata nyilvánvalóvá tette, hogy a biotechnológiai találmányok esetében egy növénycsoport szabadalmi oltalma iránti bejelentésnél nem lehet túlzottan megengedően értelmezni a „növénycsoport” fogalmát és nem fogadhatók el a túl tág „a nemesítéstől az asztalig” terjedő igénypontok (nemesítési módszerek, eljárások, szaporítóanyag, termés, termék). Az új nemesítési eljárások jogi oltalma iránti igény felveti a kérdést, hogy alkalmazható-e a XXI. század növénynevelési eljárásaira az 1973. évi Európai Szabadalmi Egyezménynek a „lényegében biológiai eljárásra” vonatkozó, napjainkig változatlan előírása.

Az *in vitro* nemesítés elterjedésével, a szintetikus biológia kialakulásával, az élettudományok robbanásszerű fejlődésével kérdéses, hogy az emberi beavatkozás eredményeként a nemesítés biológiai folyamata a szabadalmazhatóság szempontjából „iparivá” válik-e. A molekuláris nemesítés nem képes helyettesíteni a hagyományos növénynevelési módszereket. A géntechnológiával módosított növényfajták általában nem új növényfajták, hanem a köztermesztésben lévő legjobb növényfajták genetikailag módosított változatai. A géntechnológiával módosított növényfajták fajtafenntartása, illetve további javítása, valamint szaporítóanyagként való felhasználása továbbra is igényli a hagyományos nemesítési módszereket.

Ugyanakkor a növényfajta-oltalom oldalán a 2021-ben 30. évfordulóját ünneplő UPOV Egyezmény 1991. évi szövege szerinti nemesítési jogok lépcsőzetes érvényesíthetősége, a „szaporítóanyag” és a „termés” fogalom hiánya szintén kérdéseket vet fel és joghézagokra mutat rá,

különösen a fás szárú növények, zöldségek és dísznövények esetében érvényesíthető nemesítői jogokkal kapcsolatban.

A nemesítői jogok korlátozott érvényesíthetősége is hozzájárulhat a növények szabadalmi oltalom iránti bejelentéséhez. Az új nemesítési technikák új értelmezést adnak a lényegében származtatott fajtákkal kapcsolatos nemesítői jog érvényesítésének is. Mindezek megalapozzák a nemesítői jogok szabályozása módosításának igényét.

Meg kell találni az egyensúlyt a biotechnológiai találmányok esetében a befektetett kutatási, fejlesztési költségek megtérülését biztosító kizárólagos hasznosítási jog iránti igény és a növényfajta-oltalom tartalma között. Nem fogadható el, hogy a növényfajta-oltalom jogosultjaival szemben aránytalan előnyhöz jussanak a biotechnológiai találmányok jogosultjai, különös figyelemmel arra, hogy a szabadalmi oltalommal védett növénycsoportba tartozó fajták szaporítóanyagát csak fajtaként, fajtanévvel lehet forgalmazni.

A mezőgazdasági termelés eredményessége és biztonsága érdekében szükséges a fajta-elismerési és a szaporítóanyag minősítési rendszer. Az értékes hazai szőlő és gyümölcs fajták természetességének megőrzése érdekében figyelemmel kell kísérni a fajtafenntartást érintő változásokat és indokolt esetben gondoskodni kell megfelelő fajtafenntartó kijelöléséről. A növényfajták állami elismerése, a növényfajta-oltalom, a fajtakísérletek elvégzése, továbbá a vetőmag és szaporítóanyag minősítés számos olyan speciális feladatot foglal magába, amely feltételezi a mezőgazdasági termelés biológiai sajátosságainak érvényesítését a jogi szabályozásban és a jogalkalmazási gyakorlatban.

Az UPOV Egyezmény és a növényfajta-oltalom kapcsolódik a genetikai anyagok megőrzését, az ahhoz való hozzáférést és a biológiai sokféleség megőrzését szabályozó, de a szellemi tulajdont érintő szabályokat is tartalmazó nemzetközi egyezményekhez: Biológiai Sokféleség Egyezmény, Nagojai Jegyzőkönyv, Nagojai-Kuala Lumpur-i Jegyzőkönyv és az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról szóló FAO Egyezmény.

A növényfajta-oltalmat és az eredetvédelmet napjaink egyik legizgalmasabb, legbonyolultabb gazdasági, társadalmi, politika és tudományos kérdésköre, a biológiai sokféleség, a genetikai erőforrásokkal kapcsolatos

haszonmegosztás és a hagyományos tudás szellemi tulajdonvédelmi összefüggései kötik össze.

Az eredetmegjelölések oltalmának területén új fejezetet nyitott az Európai Gazdasági Közösség, amikor 1992-ben agrárpolitikai indításból szabályozta az első közösségi iparjogvédelmi oltalmi formát, a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek egységes közösségi oltalmát. A TRIPS Megállapodás alapján indított vitarendezési eljárás eredményeként megváltozott uniós szabályozás 2006-tól lehetővé tette harmadik országok termelőinek is az uniós oltalom iránti bejelentést. Az uniós szabályozás 2008-tól a szeszes italok, 2009-től a borászati termékek, majd 2015-től az ízesített borok esetében is bevezette az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések egységes uniós oltalmát. Az uniós szabályozás jelenleg még csak az agrártermékek földrajzi árujelzőinek oltalmát teszi lehetővé, de a földrajzi árujelzők uniós szabályozásának megújítására irányuló szellemi tulajdonvédelmi program keretében vizsgálat tárgya az agrártermékeken kívüli más termékek földrajzi árujelzőinek uniós oltalma is.

Az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára létesült Lisszaboni megállapodásnak új lendületet adott a TRIPS Megállapodás és a földrajzi árujelzők uniós oltalmának sikere. A Lisszaboni megállapodásnak a 2015-ben elfogadott és 2020-ban hatályba lépett Genfi Szövege egy új korszakot nyit a földrajzi árujelzők nemzetközi oltalma terén. A Genfi Szövegnek részese az Európai Unió is. A Genfi Szöveg alapján megnyílt az agrártermékek uniós oltalom alatt álló eredetmegjelölései és földrajzi jelzései nemzetközi lajstromozásának a lehetősége.

A hazai agrártermékeinket csak Magyarország EU csatlakozásától kezdődően lehet uniós oltalom iránti bejelenteni, azonban a termelői közösségek rendkívül csekély számban éltek ezzel. 2015-től kezdődően az Agrárminisztérium eredetvédelmi programja ráirányította a mezőgazdasági termelők figyelmét a földrajzi árujelzők uniós oltalmára. Az eredetvédelmi program sikerét igazolja az uniós oltalom iránti hazai bejelentések és uniós oltalmak többszörösére emelkedett száma.

Az uniós agrárpolitikában és vidékfejlesztési politikában a prioritások között szerepel, hogy a KAP célkitűzéseinek teljesítése céljából a támogatások jogalanyai együttműködést alakítsanak ki. Az együttműködések közé tartozik a minőségrendszerek létrehozása. A KAP szerinti minő-

ségrendszer az alapanyagtól a feldolgozott termékig nyomon követhető termelői együttműködést jelent. Az uniós oltalom alatt álló, illetve uniós oltalom iránt bejelentett agrártermékek hozzájárulhatnak a hazai növénynemesítés fejlesztéséhez és a fajtafenntartás eredményességéhez az értékes növényfajtáink köztermesztésben való tartása érdekében.

Az uniós szabályozás szerinti minőségrendszerekhez való csatlakozást a jogalkotásnak és a jogalkalmazási gyakorlatnak támogatnia kell. Az Európai Unió folyamatosan átalakuló Közös Agrárpolitikája, a „Green Deal” és a „Farm to Fork” stratégia kihívásai az uniós minőségrendszerekben rejlő lehetőségek vizsgálatára és érvényesítésére ösztönöznek.

A hazai növénynemesítés, a genetikai források, a hagyományos tudás és a hazai termékek védelme érdekében elő kell segíteni az agrártermelést érintő szellemi tulajdonvédelmi kérdések megismerését. A XXI. században, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia korában a gazdasági sikerhez elengedhetetlen a piaci pozíciókat erősítő szellemi tulajdonvédelmi stratégia kialakítása. Az agrártermelést érintő szellemi tulajdonvédelmi kérdések megismerése egyaránt fontos a mezőgazdasági termelők, a közigazgatásban dolgozó szakemberek, a joghallgatók és a gyakorló jogászok részére.

IRODALOMJEGYZÉK

- DR. BACHER VILMOS: A polgári jogi és a büntető jogi felelősség határai a szellemi tulajdon sérelmére elkövetett cselekmények esetében (Tanulmány a Magyar Szellemi Tulajdonvédelmi Tanács részére 2005.)
- DR. BACHER VILMOS- DR. FALUDI GÁBOR: A jogérvényesítésről szóló közösségi irányelv magyar jogba való átültetésének egyes kérdései. (Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről 2005) Magyar Szabadalmi Hivatal 2005
- BOBROVSZKY JENŐ: Iparjogvédelem és csúcstechnika. Budapest, 1995, Magyar Találmányi Hivatal.
- BOBROVSZKY JENŐ: A szellemi tulajdon néhány dilemmájáról a körte és a sajt között. (Liber Amicorum Studia Gy. Boyta dedicata Ünnepi dolgozatok Boyta György tiszteletére)
- BOBROVSZKY JENŐ: Az enyém, a tied és a mienk a szellemi tulajdonban. (Liber Amicorum Studia P. Gyertyánfy dedicata Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére) Budapest, 2008, ELTE ÁJK.
- DR. CSÉCSY GYÖRGY: A szellemi alkotások joga. Novotni Kiadó 2007. Miskolc.
- DUTFIELD GRAHAM: Intellectual Property Rights, Trade and Biodiversity Seeds, Plant Varieties Eartscan 2000. London Sterling, VA
- DR. FAZEKAS JUDIT – DR. GYENGE ANIKÓ: Büntető jogi jogérvényesítés a szellemi tulajdonjogok területén (Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2006. 6. szám)
- FICSOR MIHÁLY: Tízéves szabadalmi törvényünkről (Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2006. 1.,2. és 3. szám)
- HESZKY LÁSZLÓ: A génbankok valóban a gének bankjai lesznek a XXI. században (Tájgazdálkodás, tájfajták, génmegőrzés 2009.)
- HESZKY LÁSZLÓ: Tanuljunk géntechnológiául (14.)A transzgenikus (GM) fajta előállítása (III./4.) GM –fajta előállítása szabadalomvásárlással. Agrofórum 2011. augusztus
- JÖRDENS ROLF: Progress of plant variety protection based on the International Convention for the protection of New varieties of Plants

- (UPOV Convention) World Patent Information 27 (2005)
- KIEWIET BART: The Community Plant Variety Protection System (2008. május 29. előadás Genova forrás: a Közösségi Növényfajta-Hivatal honlapja www.cpvo.eu.int . letöltés: 2011. november 9.)
- KIEWIET BART: Die Rolle des Gemeinschaftliches Sortenamtes, zwischen „good governance” und „better regulation” (forrás: a Közösségi Növényfajta-Hivatal honlapja www.cpvo.eu.int letöltés: 2011. november 9.)
- KIEWIET BART: Relation between PVP and Patents on Biotechnologie 2003 (forrás: a Közösségi Növényfajta-Hivatal honlapja www.cpvo.eu.int letöltés: 2011. november 9.)
- KIEWIET BART: The Community Plant Variety Protection System (2008. május 29. előadás Genova forrás: a Közösségi Növényfajta-Hivatal honlapja www.cpvo.eu.int letöltés: 2011. november 9.)
- KIEWIET BART: Die Rolle des Gemeinschaftliches Sortenamtes, zwischen „good governance” und „better regulation” (forrás: a Közösségi Növényfajta-Hivatal honlapja www.cpvo.eu.int letöltés: 2011. november 9.)
- LANGE PETER: Pflanzenpatente und Sortenschutz friedlicher Koexistenz GRUR 1993.
- LANGE PETER: Abgeleiteten Pflanzensorten und Abhängigkeit nach dem UPOV Übereinkommen GRUR International, 1993. Sonderdruck
- LANGE PETER: Patentierungsverbot für Pflanzensorten GRUR International 1996. Sonderdruck
- LONTAI ENDRE: Jogegységesítés a nemzetközi iparjogvédelem területén Budapest 1988.
- LONTAI ENDRE: Univerzalitás és regionalitás a szellemi tulajdon területén. Nizsalovszky emlékkönyv, Budapest, 1994. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke és Nemzetközi Magánjogi Tanszéke. 152. p
- MEHTA MICHAEL D.: Biotechnology unglued. Vancouver, Toronto, 2005, UBC Press.
- METZGER AXEL Innovationen im Grenzbereich von Patent- und Sortenschutz in. Rechtsschutz von Pflanzenzüchtungen Mohr Siebeck 92-119. p.

- MGBEOJI IKECHI IKECHI: Global Biopiracy Patents, Plants and Indigenous Knowledge. Vancouver, Toronto, 2006, UBC Press.
- PRUGBERGER TAMÁS – SZABÓ ÁGNES Szükséges-e a szaporítóanyagokat minősíteni? Kihívások és aktualitások az új uniós rendelettervezettel kapcsolatban In: Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai 12. Miskolc, 2013,
- SANTILLI JULIANNA: Agrobiodiversity and the Law. Abingdon, Oxon, 2012, Earthscan.
- STAEHELIN ALESCH: Das TRIPS-Abkommen Immaterialgüterrechte im Licht der globalisierten Handelspolitik Staempfli Verlag AG Bern 1999.
- STRAUS JOSEPH: Biológiai sokféleség és szellemi tulajdon. Iparjogvédelmi Szemle. 1998. október V. szám.
- TATTAY LEVENTE: A szellemi alkotások joga Szent István Társulat 2009.
- TATTAY LEVENTE: A szellemi alkotások jogvédelme az Európai Unióban Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara 2014.
- T. KOVÁCS JÚLIA: A GMO-mentes Alaptörvény hatása a mezőgazdaságra - különös tekintettel a visszaszerzett EU tagállami szuverenitásra és a TTIP-re. In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2014. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság - Újvidék 2015. 300-319 p.
- WÜRTEMBERGER GERT, VAN DER KOOJI PAUL, EKWARD MARTIN: European Community Plant Variety Protection. Oxford University Press 2006
- Aufzeichnungen über die Diplomatischen Konferenz zur revision des Internationalen Übereinkommens zum Schutz von Pflanzenzüchtungen
- Magyar Növényfajta kísérletezés centenáriuma (Jubileumi kiadvány 1992.) Budapest, 1992, Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet.
- UPOV Bericht Über die Auswirkungen des Sortenschutzes UPOV 2006, Genf 1991
- Sammlung der Texte des UPOV Übereinkommens und anderer wichtiger Documente der UPOV
- The first Twenty-five years of the International Convention for the Protection of new varieties of plants, Geneva 1987

A témával kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

- A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi eredetjelölésének védelme, különleges tulajdonságaik tanúsítása
- A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetjelölésének és különleges tulajdonságainak jelentősége az export verseny piacon 1994. december 15-i konferencia előadásai. 12-15. p.
- Harmonizáció az EK termelési és minőségi előírásaival In: Az Európai Unió agrárrendszere Budapest, 1995, Mezőgazdasági Kiadó. 278-287. p.
- A hazai jogharmonizáció kényszere és nehézségei az agrárágazatban Budapest, 1995, Iparjogvédelmi Szemle 1995. 1. szám Magyar Szabadalmi Hivatal. 8-16. p.
- Állami elismerés, vetőmag és szaporítóanyag forgalmazás In: Közigazgatási szakvizsga – Földművelésügyi Igazgatás Budapest, 1996, BM Kiadó. 236-251. p.
- A növényfajták állami elismerése, a vetőmagvak és a vegetatív szaporítóanyagok előállításának és forgalmazásának jogi rendje In: Az agrárjog alapelemeinek vázlata Miskolc, 1997, Miskolci Egyetemi Kiadó. 12-22. p.
- A növényfajták állami elismerése, a vetőmagvak és a vegetatív szaporítóanyagok előállításának és forgalmazásának jogi rendje In: Az agrárgazdaság kézikönyve. Budapest, 1997, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 11-19. p.
- Állami elismerés, vetőmag és szaporítóanyag forgalmazás In: Közigazgatási szakvizsga – Mezőgazdasági Igazgatás Budapest, 1998, BM Kiadó.
- A növényfajták állami elismerése, a vetőmagvak és a vegetatív szaporítóanyagok előállításának és forgalmazásának jogi rendje In: Az agrárjog Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó. 8-18. p.
- Állami elismerés, szabadalom, fajtaoltalom I.-II Budapest, 1999. Mag, Kutatás, Termesztés, Kereskedelem 1999. 4. szám 34-35. p. 5. szám. 20-21. p.
- A földrajzi árujelzőkre vonatkozó jogszabályi változások. Budapest, 2004, Védjegyvilág, 2004. 1-2. szám. 5-11. p.
- Protection of geographical indications in the European Union. Budapest, 2005, Hungarian Trademark News. 34-41. p.

- A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelölési és földrajzi jelzései oltalmának új közösségi szabályozása. Budapest, 2006, Védjegyvilág 2006. 3. szám 30-34. p.
- A növényfajta-oltalmának egyes kérdései, figyelemmel jogérvényesítés új szabályaira I.-II. Budapest, Vetőmag 2006/3. szám 8-9. p. és 2006/4. szám 10-12. p.
- Plant Variety protection in the Hungarian and in the European Community Legislation. Miskolc, 2006, Doktoranduszok Fóruma 213-219. p.
- Az új növényfajta nevére vonatkozó főbb szabályok. Budapest, 2007, Vetőmag 2007. 1. szám 6-7. p.
- A növényfajta-oltalom hazai szabályozásának történeti alakulása- Tavaszi Szél 2007 Konferencia kiadvány. Budapest, 2007, Doktoranduszok Országos Szövetsége 537-541. p.
- A mezőgazdasági mentesség hazai és közösségi szabályozása. Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2007, 185-191. p.
- A növényfajta-oltalom szabályozásának alakulása Európában. Budapest, 2007, Collega 2007. évi 2-3. szám XI. évfolyam 245-248. p.
- A gazdálkodói privilégiummal összefüggő díjigény érvényesítése. Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2008, 105-109. p.
- A növényfajta-oltalom, a növényfajta állami elismerése és a szaporítóanyagokra vonatkozó szabályok In: Környezetjog II. kötet Ágazati környezetvédelem és kapcsolódó területei. Miskolc, 2008, Novotni Kiadó. 41-55. p.
- Néhány kérdés az iparjogvédelemről. Budapest, 2009, Vetőmag XVI. évfolyam 2009. 3. szám 8-9. p.
- Az agrárágazatot érintő iparjogvédelmi szabályok alakulása, figyelemmel az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény rendelkezéseire Profectus in Litteris I. Válogatott előadások a 6. Debreceni Állam-és Jogtudományi Doktorandusz-Konferenciáról Debrecen, 2009, 11-121. p.
- Növény nemesítői vélemények a növényfajta állami elismeréséről és oltalmáról. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 10. Miskolc, 2010, Bibor Kiadó. 285-297. p.
- A szellemi tulajdonvédelem és a biodiverzitás. In: Az európai földszabályozás aktuális kihívásai Miskolc, 2010, Novotni Kiadó. 263-269. p.

- A növényfajta-oltalom, a növényfajták állami elismerése és a szaporítóanyagokra vonatkozó szabályok In: Agrárjog, A magyar agrárjog fejlődése az EU keretei között. Miskolc, 2010, Novotni Kiadó. 472-495. p.
- Szabadalom – növényfajta-oltalom – tájfajták. Debrecen, 2011, Profectus in litteris III. 273-285. p.
- A növényfajták oltalmára létesült nemzetközi egyezmény és a növényfajta-oltalmat érintő nemzetközi szabályok. Publicationes universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica Tomus XXIX/2. 2011. 569-594. p.
- A növényfajták állami elismerésének és forgalomba hozatalának közigazgatási szabályai. Új Magyar Közigazgatás 2011. december 4. évfolyam 12. szám 31-38. p.
- Hungarikumok, avagy a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek oltalmának lehetőségei (Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai 11.) Miskolc, 2011, Bibor Kiadó. 331-345. p.
- Nemzeti értékek és hungarikumok. Budapest, 2012, Védjegyvillám 2012. 1. Szám 1-6. p.
- Bill No. T/5539 about the Hungarian national values and Hungarian special products (hungarikums) Budapest, 2012, Hungarian Trademark News. 1-6. p.
- A növényfajta-oltalom aktuális kérdései, a növényfajták iparjogvédelmi oltalmának sajátosságai In: Mag Gyémánt Évkönyv Budapest, 2016. 56-60 p.
- Az agrártermékek földrajzi árujelző oltalma és a hagyományos értékek megőrzése In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2015. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság - Újvidék, 2016. 138-152 p.
- A szellemi tulajdon jogintézményei az agrár- és vidékfejlesztési jogban In: Csák Csilla – Hornyák Zsófia – Kocsis Bianka Enikő – Olajos István – Kókai-Kunné Szabó Ágnes – Szilágyi János Ede Agrárjog A magyar agrár- és vidékfejlesztési jogi szabályozás lehetőségei a globalizálódó Európai Unióban Miskolci Egyetemi Kiadó 2017. 287-303. p
- A növényfajta-oltalom sajátosságai és a XXI. század kihívásai In: Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professor emeritus 80. születésnapjára Miskolci Jogi Szemle XII. évfolyam 2017. 2. különszám 537-546. p

Az agrártermékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek oltalma, a hagyományos értékek megőrzése In: 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai II. kötet Budapest, 2018. 303-315 p.

A növénynevelési módszerek változásának jogi összefüggései In: 70 Studia in Honorem Ferenc Fábíán Budapest, 2019. 269-285 p.